T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CEVDET KUDRET SOLOK VE FERİT EDGÜ'NÜN ROMANLARININ İDEAL ÖĞRETMEN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatmana BODUR

Danışman

Doç. Dr. Behice VARIŞOĞLU

TOKAT

Şubat, 2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Behice VARIŞOĞLU danışmanlığında hazırlamış olduğum "Cevdet Kudret Solok ve Ferit Edgü'nün Romanlarının İdeal Öğretmen Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımı kabul edeceğimi beyan ederim.

…./ …./ ….

Fatmana BODUR

İmza:

JÜRİ KABUL VE ONAY

Fatmana BODUR tarafından hazırlanan **"Cevdet Kudret Solok ve Ferit Edgü'nün Romanlarının İdeal Öğretmen Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi"** adlı tez çalışmasının savunma sınavı 26. 01. 2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)	**İmzası**
Üye (Başkan) : Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM	.....
Üye (Danışman) : Doç. Dr. Behice VARIŞOĞLU	.....
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ŞİMŞEK	.....

ONAY

……./……/…….

Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Öğretmenlik mesleğini fedakârlıklarla yapan, bugünün öğretmenlerini ve beni yetiştiren tüm öğretmenlere; başta Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere tüm şehit öğretmenlerimizi saygı, sevgi, minnetle anıyor ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Daha sonra beni bu çalışmaya yönlendiren, tez sürecim boyunca desteğini daima hissettiğim, bana olan inancıyla beni cesaretlendiren, ilgisini ve sevgisini esirgemeyen kıymetli danışmanım Doç. Dr. Behice Varışoğlu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ardından hem lisans hem de yüksek lisans eğitimlerim boyunca bana emek veren, nasıl öğretmen olmam gerektiğini öğreten, nahifliği, sevgiyi, güzellikleri aşılayan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca beni yalnız bırakmayan, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman üzerimden çekmeyen ve sabırla yanımda olan aileme de teşekkür ederim.

Son olarak her zaman yanımda olan değerli arkadaşlarım Özlem Bilgi'ye, Gökçe Ecem Baştopçu'ya, Fatih Yeşilyurt'a, Ebru Akman'a ve diğerlerine de teşekkür etmek isterim.

Fatmana Bodur

ÖZET

CEVDET KUDRET SOLOK VE FERİT EDGÜ'NÜN ROMANLARININ İDEAL ÖĞRETMEN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Bodur, Fatmana
Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Behice Varışoğlu
Şubat 2023, x + 270 sayfa

Bu çalışmada, öğretmenlik yapmış olan Cevdet Kudret Solok (*Sınıf Arkadaşları*, *Havada Bulut Yok*, *Karıncayı Tanırsınız*) ve Ferit Edgü'nün (*Kimse*, *Hakkâri'de Bir Mevsim* / *O*) romanlarındaki öğretmen kahramanların özellikleri, ideal öğretmen kavramı açısından nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri dikkate alınarak yapılan betimsel analiz sonucunda, öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ve yetersizlikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ideal öğretmen özellikleri, öğretmen tipleri, öğrenci profilleri, dönemin eğitim anlayışı ve sorunlarına dair tespitler yapılmıştır. Araştırmanın dokümanları ve kapsamı belirlenirken alanyazında hakkında en az araştırma yapılan yazarların eserlerinin kullanılmasına dikkat edilmiştir. Öğretmen kavramının eğitimci yazarlar tarafından nasıl ele alındığı ve okura ne şekilde sunulduğu seçilen eserler aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, romanlardaki öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini en çok tutum ve değerler açısından ihlal ettikleri; mesleki açıdan yetersiz oldukları belirlenmiştir. Mesleki açıdan yetersiz olan romanlardaki bu öğretmenlerin ideal öğretmen özellikleri taşıyabilmesi için ise yazarlar iki farklı öğretmen tipini okurlarına sunmak istemişlerdir. Ayrıca mesleki yetersizliğine ulaşılan öğretmenlerin sırasıyla mesleki beceri ve mesleki bilgi alanlarını da ihlal ettikleri belirlenmiştir. Bunun yanında romanlarda, ideal öğretmenlerin ise mesleki bilgi, mesleki beceri ve tutum-değerler olmak üzere üç yeterlik alanında bazı özellikleri taşıdığı tespit edilmiştir. Yine romanlarda otoriter, kalıplayıcı, serbest, pasif, belirsiz ve demokratik öğretmen tiplerine yer verilmiştir. Özellikle demokratik öğretmen tipi ile ideal öğretmenliğin hem mesleki hem de kişilik özellikleri somutlaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cevdet Kudret Solok, Ferit Edgü, öğretmen, ideal öğretmen, roman.

ABSTRACT

AN ANALYSING OF CEVDET KUDRET SOLOK AND FERIT EDGU'S NOVELS WITHIN THE FRAME OF IDEAL TEACHER CONCEPT

Bodur, Fatmana

Master, Turkish Education

Advisor: Doç. Dr. Behice Varışoğlu

February 2023, x + 270 pages

In this study, teacher characters were examined using document analysis, which is a qualitative research method, in the selected novels (Classmates, No Clouds in the Air, You Know the Ant; Nobody, A Season in Hakkâri / He) of Cevdet Kudret Solok and Ferit Edgu who were formerly teachers. It was aimed to determine the professional competencies and inadequacies of the teachers as a result of the descriptive analysis made by considering the General Competencies of the Teaching Profession published by the Ministry of National Education. In the study, ideal teacher characteristics, teacher types, student profiles, educational understanding and problems of the period were addressed. While determining the documents and scope of the research, it was paid attention to use the works of the authors who have been least researched in the literature. It has been tried to define how the concept of teacher is handled by educational writers and how it is presented to the reader through the selected works. As a result of the study, it was observed that the teachers whose professional inadequacies were reached mostly violated the Attitude and Values standards. The authors wanted to present two different types of teachers to their readers so that the professionally inadequate teachers in the novels can have ideal teacher characteristics. In addition, it was determined that the teachers who were found to be professionally inadequate were insufficient in the fields of Professional Skills and Professional Knowledge. In addition, it has been found that ideal teachers in the novels have some characteristics in three competence areas: Professional Knowledge, Professional Skills and, Attitude and Values. Authoritarian, stereotyping, free, passive, ambiguous and democratic teacher types are also included in the novels. Especially with the democratic teacher type, both the professional and personal characteristics of ideal teaching have been embodied.

Keywords: Cevdet Kudret Solok, Ferit Edgu, teacher, ideal teacher, novel.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK SÖZLEŞME i
JÜRİ KABUL VE ONAY ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ ix
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ x
I. BÖLÜM 1
GİRİŞ 1
Problem 1
Amaç 2
Önem 3
Araştırmanın Sınırlılığı 3
Tanımlar 4
II. BÖLÜM 6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE 6
Öğretmen Kavramı 6
Öğretmenlik Mesleğinin Tarihi Gelişimi 7
Öğretmen / Öğrenci Rolleri ve Tipleri 9
İdeal ve İdealizm Kavramları 12
İdeal Öğretmen ve İdeal Eğitim 14
Alanyazında Eğitim Paydaşlarının İdeal Öğretmen Algıları 18
Alanyazında Öğretmenlerin İdeal Öğretmen Özellikleri 19
Alanyazında Öğretmen Adaylarının İdeal Öğretmen Özellikleri 19
Alanyazında Öğrencilerin İdeal Öğretmen Özellikleri 20
Edebiyat, Roman ve Toplum 22
Romanlarda Öğretmen Kahramanlar 23
Alanyazında Eğitimci Yazarların İdeal Öğretmenleri 27
III. BÖLÜM 33
YÖNTEM 33

Araştırma Modeli 33
Veri Kaynağı 34
Veri Toplama Araçları 36
Veri Toplama Süreci ve İnandırıcılık 37
Verilerin Analizi 37
IV. BÖLÜM 38
BULGULAR VE YORUMLAR 38
Cevdet Kudret Solok'un Romanları 38
Sınıf Arkadaşları 39
Özet 39
Öğretmenler (Hoca Efendiden Öğretmene) 39
Öğretmen Tipleri 58
Acemi Öğretmenler Üzerinden Eğitim Eleştirisi 59
Eğitim Sistemi Eleştirisi 66
Yönetici Eleştirisi 68
Farklı Grupların Okulda Eşitlenmesi 69
Sınıf Arkadaşları Notlar 73
Süleyman'ın Dünyası Üçlemesinin Otobiyografik Özellikleri 80
Havada Bulut Yok 80
Özet 80
Kitap Bulgusu 81
Öğretmenler (Öğretmenden Öğretmen Bey'e) 81
Öğretmen Tipleri 129
Süleyman'ın Öğretmenleri ve Öğretmen Süleyman 133
Memur ve Yönetici Eleştirisi 149
Karıncayı Tanırsınız 154
Özet 154
Kitap Bulgusu 155
Öğretmen 158
Değerler ve Süleyman'ın Kişilik Özellikleri 160
Aşkın Getirdiği Çatışmalar 168
Sınıf Arkadaşları İzleme 171
Eğitim Sistemi Eleştirisi 199
Çalışan-Memur-Yönetici ve Mobbing 202

Ferit Edgü'nün Romanları 203
Kimse 203
Özet 204
Öğretmen 204
Memur ve Sistem Eleştirisi 207
Romanın Otobiyografik Özellikleri 208
Hakkâri'de Bir Mevsim / O 208
Özet 208
Öğretmen 209
Kahramanın Değişimi ve Dönüşümü 225
Kahraman 226
Memur ve Sistem Eleştirisi 227
Romanın Otobiyografik Özellikleri 231
Romanlarda Ulaşılan Ortak Bulgular 232
Ferit Edgü'nün Romanlarında Öğretmenin Ortak Yeterlikleri 232
İki Yazarın İncelenen Romanlarının Bulgularından Hareketle Oluşturulan Ortak Tablolar 233
Romanlarda Öğretmenlerin ÖMGY Çerçevesinde Oluşturulan Tablosu 233
İki Farklı Yazarın Yarattığı İki İdeal Öğretmen Tipi 238
Ulaşılan Öğretmen Tipleri ve Öğrenci Profilleri 239
Sınıf Arkadaşları İzleme 240
BÖLÜM V 245
SONUÇ VE ÖNERİLER 245
Sonuçlar 245
Öneriler 253
KAYNAKÇA 255
EKLER 260
Ek 1. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri 261
Ek 2. Çalışmada Kullanılan Romanlar 265
Ek 3. Yazarın Öz geçmişi 270

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Liderlik Modelleri ve Öne Çıkan Özellikleri 12
Tablo 2. Eğitimci Yazarların Eserlerinde Öğretmen Kahramanlar 35
Tablo 3. Sarıklı Hoca'nın ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan İhlal Ettiği Maddeleri... 44
Tablo 4. İkinci Öğretmenin (Yeni Gelen) ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan İhlal Ettiği Maddeleri 52
Tablo 5. ÖMGY Dikkate Alınarak Sarıklı Hoca ile Yeni Gelen Öğretmenin İhlal Ettiği Ortak Maddeler 55
Tablo 6. Basri Bulut'un ÖMGY Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Maddeleri 86
Tablo 7. Basri Bulut'un ÖMGY Dikkate Alınarak Oluşturulmuş İhlal Ettiği Maddeleri 88
Tablo 8. Zühtü'nün ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan İhlal Ettiği Maddeleri 95
Tablo 9. Süleyman'ın ÖMGY Dikkate Alınarak Oluşturulan Madde Sıklıkları 115
Tablo 10. Süleyman Öğretmen'in ve Aynı Okuldaki Diğer Öğretmenlerin ÖMGY Çerçevesinde Karşılaştırılması 124
Tablo 11. Süleyman Öğretmen'in ve Onu Yetiştiren Öğretmenlerin ÖMGY Çerçevesinde Karşılaştırılması 133
Tablo 12. *O*'nun ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan Maddeleri 206
Tablo 13. *Hakkâri'de Bir Mevsim O*'nun ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan Maddeleri 218
Tablo 14. Ferit Edgü'nün İki Romanında *O*'nun ÖMGY Çerçevesinde Ulaşılan Ortak Maddeleri 232
Tablo 15. Romanlarda ÖMGY Dikkate Alınarak Öğretmenlerin Tespit Edilen Maddeleri 233
Tablo 16. Süleyman ile *O*'nun ÖMGY Çerçevesinde Oluşturan Maddeleri 238
Tablo 17. Romanlarda Belirlenen Öğretmen Tipleri ve Özellikleri 239
Tablo 18. Belirlenen Öğretmen Tiplerinin Yetiştirilebileceği Öğrenci Profilleri..... 240
Tablo 19. Sınıf Arkadaşları İzleme Çalışması 240

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ÖMGY: Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri

TDK: Türk Dil Kurumu

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

vb.: ve benzeri

Ed.: Editör

s. : Sayfa

akt. : Aktaran

SA: Sınıf Arkadaşları

HBY: Havada Bulut Yok

KT: Karıncayı Tanırsınız

K: Kimse

HBM / O: Hakkâri'de Bir Mevsim / O

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problemi, amacı, önemi, araştırmanın sınırlılığı ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

Toplumların ilerleyebilmesi ve gelişebilmesi için nitelikli bireylere ihtiyaç vardır. Bu nitelikli bireyler de eğitim sisteminin çıktılarıdır. Bunlar bilgi, beceri ve bağlı olduğu kültürün değerleri hakkında fikir vermektedir. İstenen özelliklere sahip ya da yetersiz; çağa ayak uydurabilen ya da değişimi yakalayamayan; yapıcı ya da yıkıcı kişilik özellikleri; akademik başarısı yüksek ya da düşük; benimsediği değerler bakımından örnek model ya da olumsuz model; bilgileri beceriye dönüştürebilen ya da uygulamada sıkıntılar yaşayan şeklinde düşünülebilir. Bu sıralanan özelliklerin de verilen eğitimin niteliğine bağlı olarak değiştiği görülmüştür. Nitelikli eğitim de öğretmenlerin mesleki yeterliklerine bağlıdır. Bu yüzden alanyazında öğretmenleri inceleyen çalışmalara bakılmıştır. Ayrıca MEB tarafından belirlenen ÖMGY incelenmiştir. Çalışmalarda öğretmenlerde bulunması gereken mesleki ve kişisel özellikler belirlenmiştir. Bu özelliklerin ideal öğretmen tipini oluşturduğu düşünülmüştür. Daha sonra ideal öğretmenleri, farklı dönemlerde yazarların da eserlerinde işledikleri görülmüştür.

Balık'a (2016) göre Mehmet Kaplan'ın "yaşanılan hayat, sanatı besleyen en büyük kaynaktır" sözünden sanatın/ edebiyatın toplumsal bağlamdan koparılamayacağı gerçeğine vurgu yaptığı ifade edilmiştir (Balık, 2016, s. 373). "Edebî eserlerin toplumsal yapıyla olan bu ilintisi çift katmanlı bir yapı göstermektedir. Kimi zaman sosyal yaşamdaki değişimler sanat/edebiyat eserlerinin teşekkülünde tetikleyici rol üstlenirken kimi zaman sanat/edebiyat ürünleri toplumun yeniden inşasının, değişim ve dönüşümlerinin itekleyici gücü olmuştur" (Balık, 2016, s. 373-374). Buna göre eserlerde edebiyat ve toplum ilişkisi düşünüldüğünde yazarların dönemlerinin eğitim sistemlerini ve anlayışlarını gerçekçi bir şekilde yansıtabilecekleri; aynı zamanda eserlerin, toplumu yeniden oluşturma gücüne sahip oldukları söylenebilir.

Bu durumun farkında olan yazarın da eserlerinde istenmeyen durumlar, kişiler ve anlayışlar karşısında istenen kahraman özelliklerine sahip örnek tipi oluşturdukları

görülmektedir. Bu örnek tip genellikle eğitimci yazarların eserlerine bakıldığında öğretmenler olduğu görülmektedir. Yani toplumu şekillendiren, dönüştüren, değiştiren ve iyileştiren gücün ideal öğretmenler olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle eserlerdeki ideal öğretmenlerin özelliklerini inceleyen araştırmalar önemli görülmüştür. Çünkü bu çalışmalarla hem eğitimci yazarların ideal öğretmen algılarına hem de dönem eğitim ve öğretmen sorunlarına ulaşılacaktır. Bu yüzden benzer çalışmaların eğitim ve öğretmen sorunlarına çözüm yolları sunmaları açısından günümüz çalışmalarına ışık tutacağı düşünülmüştür.

Bu araştırmada öğretmenlik yapmış yazarların belirlenen romanlarında öğretmenlerin özellikleri, ideal öğretmen özellikleri, öğretmen tipleri, öğrenci profilleri, dönem eğitim anlayışı ve eleştirilerine ulaşılmak amaçlanmıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı Cevdet Kudret Solok (*Sınıf Arkadaşları, Havada Bulut Yok, Karıncayı Tanırsınız*) ve Ferit Edgü'nün (*Kimse, Hakkâri'de Bir Mevsim / O*) romanlarında öğretmen kahramanları incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Romanlarda öğretmenlerin ÖMGY çerçevesinde mesleki yeterlikleri ve ihlalleri nelerdir?
2. Romanlarda verilen ideal öğretmen özellikleri nelerdir?
3. Romanlardaki öğretmen tipleri nelerdir?
4. Romanlarda ulaşılan dönem eğitim anlayışı ve öğretmen tipleriyle yetiştirilebilecek öğrenci tipleri ve özellikleri nelerdir?
5. Romanlarda öğretmen kahramanların özellikleri nelerdir?
6. Romanlarda kahramanların öğretmen algıları nelerdir?
7. Romanlarda yansıtılan toplumun öğretmen algısı nedir?
8. Romanlarda öğretmenlerin kendi mesleklerine yönelik kavram algıları nelerdir?
9. Romanlarda eğitimci yazarların öğretmen algıları nedir?
10. Romanlarda dönem eğitim sistemi eleştirileri nelerdir?
11. Romanlarda eğitim üzerine öğretmen, yönetici, memur ve toplum eleştirisi nelerdir?

Önem

Öğretmen, eğitimin amaçları doğrultusunda istenen nitelikte bireyleri yetiştirmekten sorumludur. Bireylerin bilgi, beceri ve değerler bakımından donanımlı hâle gelmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu nedenle öğretmen, eğitimin en önemli parçası ve uygulayıcısıdır.

Bu çalışma Cevdet Kudret Solok ve Ferit Edgü'nün romanlarında öğretmen kahramanların özelliklerini ve ulaşılan ideal öğretmen modelini belirlemesi açısından önemlidir. Romanlarda dönemlerin eğitim anlayışları, eğitim algıları, öğretmen kahramanlarla yaratılmak istenen yeni insan tipinin özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca öğretmene yüklenen görev sorumluluklara, algılara, tanımlara ve mesajlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Alanyazın tarandığında ideal öğretmen kavramına yönelik görevli öğretmenler, öğretmen adayları ve öğrencilerin görüşleriyle ilgili çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmüştür. Diğer yandan romanlar aracılığıyla ideal öğretmen ve eğitim sorunlarına yönelik algıların tespit edilmeye çalışıldığı araştırmaların da yapıldığı görülmüştür. Ancak bu konuda öğretmenlik yapmış olan yazarlardan Cevdet Kudret Solok ve Ferit Edgü'nün romanlarına dair çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Bu bakımdan bu konuyu daha detaylı ele alan çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın söz konusu eserlerde öğretmen, ideal öğretmen, eğitim kavramlarına yönelik algıları belirlemeye çalışması bakımından alandaki bu eksikliği gidereceği ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılığı

Romanın; toplumun aynası olması işlevinden hareketle yazıldığı dönemin, coğrafyasının ve yazarının özelliklerinden izler barındırdığı düşünülmektedir. Eğitimci yazarların da kendi gerçeklerinden yola çıkarak eserlerinde yaşadıkları, gözlemledikleri ve olmasını istedikleri insan tipini anlattıkları görülmektedir. Buradan hareketle araştırmanın konusu olan eserlerde, öğretmen kahramanlara yönelik maddelerin tespitinde eğitimci yazarların eserleri tercih edilmiştir. Ayrıca diğer eserlerde bulunan öğretmen kahramanlar da araştırılmıştır. Ancak bu konuda bulunan bütün eserlerin zaman, maliyet açısından ulaşılmasının ve eserlerin değerlendirilmesinin zorluğu göz önüne alınarak çalışmada sınırlamaya gidilmiştir. Alanyazın taraması sonucunda hakkında en az çalışma yapılan eğitimci yazarlardan Cevdet Kudret Solok (*Sınıf*

Arkadaşları, *Havada Bulut Yok*, *Karıncayı Tanırsınız*) ve Ferit Edgü'nün (*Kimse*, *Hakkâri'de Bir Mevsim* / *O*) romanları incelemeye uygun görülmüştür. Araştırma, doküman analizi ve betimsel analiz yöntemleriyle ulaşılan bulgularla ve bulgulara dayanan yorumlarla sınırlıdır.

Tanımlar

Roman: "Bir tür; bireyin ya da çevrenin karakterlerini, gelenek göreneklerini inceleyen, maceralarını aktaran, his ve isteklerini irdeleyen, tasarlanmış ya da gerçek olaylara yaslanan uzun edebî bir tür" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

Öğretmen: Resmi veya özel bir eğitim kurumunda bireylerin yetişmelerini ve gelişmelerini sağlayan, onların istendik yaşantılar edinmelerine yardımcı olan, rehberlik eden, öğretmenlik mesleği yeterliğine sahip kişiler olarak ifade edilmiştir (TDK, 2022).

Öğretmenlik: Toplumsal değerlerin gelecek kuşaklara aktarıcısı ve bilgi ile bilgiye talepte bulunanlar arasında bir köprü olduğu için en saygın meslekler arasında ifade edilmektedir (MEB, 2017, s. 1).

ÖMGY: Nitelikli bir eğitimin sağlanabilmesi için nitelikli bir öğretmende bulunması gereken üç yeterlik alanından (mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler) oluşmaktadır (MEB, 2017).

Öğretmen yeterlikleri: "Öğretmen yeterlikleri, öğretmenlerin 'öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmek için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tutumlar' olarak tanımlanmaktadır" (MEB, 2017, s. 4).

İdeal: "Ülkü, düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan ve uygun" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

İdeal öğretmen: "Mesleğine aşkla bağlı, bu mesleği katıksız fedakârlık ve feragat içinde yapan öğretmendir" (Söylemez, 2018, s. 12).

> **Eğitim**: Genellikle davranış değiştirme süreci olarak tanımlanır. Bunun dışında eğitimle ilgili farklı tanımlar da vardır. Örneğin Durheim, eğitimi, yetişmiş kuşağın birikimlerini yetişmekte olan kuşağa yöntemli bir şekilde aktarması olarak tanımlanır. Eğitimi, yetişmekte olan neslin uyum kabiliyeti kazanması olarak tanımlayanlar da vardır. Bazı otoritelerce ise eğitim, yaşama hazırlıktır. Bazılarına göre ise yaşama hazırlık değil, yaşamın ta kendisidir (Cüceloğlu ve Erdoğan, 2022, s. 17-18).

Eğitim sistemi: Eğitim sistemi eğitme amacına yönelik olan yapısal, görevsel, örgütsel nitelikli öğelerden oluşan örgütlenmiş bir bütündür (Öz, 2003; akt. Baysal ve Ada, 2015, s. 7).

Değerler: “İnsanın yaşamının büyük resim içinde anlamlı olabilmesi için neyin ‘iyi’, hangi davranışın ‘doğru’ ve hangi ilişkinin ‘adil’ olduğunu ifade eden inançlardır” (Cüceloğlu, 2021, s. 128).

Değerler eğitimi: Bireyi yıkıcı davranışlardan, olumsuz ilişkilerden ve zararlı alışkanlıklardan koruyan; bireyin diğer insanları anlamasını ve çevresine karşı duyarlı olmasını sağlayan etkinliklerdir.

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Öğretmen Kavramı

Öğretmen, TDK'ye (2022) göre "mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımın öğretmen kavramı için eksik ve güncellenmeye ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Çünkü öğretmen kelimesi sadece 'bilgi öğreten ya da aktaran kişi' olarak ifade edilemez. Öğretmen her bakımdan öğrenciyi hayata hazırlayan kişidir. Hem bilgi hem beceri hem de değerler bakımından istenilen özelliklere sahip kişiler yetiştirmektedir. Duymaz'a (2011) göre "öğretmen, en geniş anlamıyla öğretim işini meslek edinen kimse"; Cüceloğlu ve Erdoğan'a (2022) göre "aydınlatan, irşat eden, doğru yolu gösteren olarak yani 'mürşit, bilgin, usta' gibi sıfatlarla anılan kişi" olarak ifade edilmiştir. Yani öğretmen; bireye rehberlik eden, ona yollar gösteren bir kılavuz olarak görülmüştür. Bu yüzden de öğretmenlik mesleği diğer mesleklere göre insan eğitimi ve yetiştirilmesi konusunda ayrı bir öneme sahiptir. Yılman'a (1992) göre öğretmenlik mesleği, tüm meslekler içinde en önemlisidir. Çünkü tüm mesleklerde çalışacak olan bireyleri yetiştiren kişiler, öğretmenlerdir (Yılman, 1992, s. 63). Yani mesleğin diğer mesleklerin merkezinde ya da temelinde olduğu onları etkilediği ve yadsınamaz önemi ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlik belli mesai saatleri olan bir iş olarak görülmemiş; yaşamın tamamına yayılmış, özveri ve emek isteyen bir meslek olarak görülmüştür. Ayrıca farklı kaynaklarda öğretmen; sanatkâr, ruhları şekillendiren, toplumu inşa eden, iz bırakan, lider olarak ifade edilmiştir. Yılman (1992) çalışmasında öğretmenlerin bireyleri şekillendirmek gibi zorlu ama şerefli bir mesleği yapma sorumluluğu üstlendiklerini ifade etmiştir (Yılman, 1992, s. 63). Bu yüzden öğretmenlik saygı duyulan, kutsal bir meslek olarak görülmüştür. Akyüz'e (2007) göre öğretmenler, Kurtuluş Savaşı döneminde halkı milli mücadele konusunda bilgilendirme ve birleştirme görevi üstlenmişlerdir. Dünden bugüne öğretmenin toplumdaki yeri, saygınlığı ve görevleri zaman zaman değişse de öğrenciler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkisi hiçbir zaman değişmemiştir. Hatta geçmişteki bazı öğretmenlerin, eğitimcilerin, düşünürlerin fikirlerinin günümüze kadar geldiği ve çeşitli çalışmalara ışık tuttuğu söylenebilir. Bu da eğitimde öğretmenin etki gücünün ve öğretmenlik mesleğinin niteliğine verilen önemin göstergesidir.

“İnsanlık tarihi boyunca öğretmenlik, toplumsal değerlerin gelecek kuşaklara aktarıcısı ve bilgi ile bilgiye talepte bulunanlar arasında bir köprü olduğu için en saygın meslekler arasında yer almıştır” (MEB, 2017, s. 1). Yani öğretmen hem kültürel değerleri hem de bilgi donanımlarını bireylere aktararak geleceğin kurucusu görevini üstlenmişlerdir. Bu da öğretmenin yukarda da değinildiği gibi toplumu inşa etme özelliğini göstermektedir. Bireyi istenilen özelliklere uygun yetiştirirken aynı zamanda toplumu da şekillendirmektedir. Burada öğretmenin gücü bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Eğitim çıktıları olan bireyler ne kadar donanımlı olurlarsa toplumda o kadar ilerleme ve gelişme sağlanabilir. Bu da öğretmenlerin mesleki yeterliklerine bağlıdır. İbni Sina eğitim ve öğretimin bir uzmanlık alanı olduğu ve herkesin eğitimci olamayacağını vurgulamıştır (MEB, 2017, s. 4). Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanununda da öğretmenlik ‘özel ihtisas mesleği’ olarak tanımlanmıştır. Yani öğretmenlik, özel uzmanlık isteyen bir meslek olarak görülmüştür. Bu da isteyen herkesin öğretmenlik yapamayacağını, mesleğin belli kriterlere göre yapılabileceğini ve öğretmenlik mesleğine verilen değeri göstermektedir.

Öğretmenlik Mesleğinin Tarihi Gelişimi

Ülkemizde öğretmenlik mesleğinin tarihi seyrine bakıldığında Baysal ve Ada’ya (2015) göre Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar dayandığı görülmektedir. İlgili kısımda Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’da kurduğu medresede sıbyan mekteplerinin öğretmen ihtiyacının karşılanması için farklı bir program uygulaması istediği bu nedenle de Fatih Sultan Mehmet’in öğretmen yetiştirme problemiyle özel olarak ilgilendiği belirtilmiştir. Fakat onun düşüncesi sonraki dönemlerde geliştirilememiş, Batı örnek alınarak eğitim kurumlarının yenilenmesine kadar da bu konuya değinilmemiştir (Koçer, 1983; akt. Baysal ve Ada, 2015, s. 366). Kanuni Sultan Süleyman ise devletin eğitim, yargı ve yönetim gibi alanlarında görevli ihtiyacını karşılamak için İstanbul’da Süleymaniye Külliyesi yaptırmıştır (Akyüz, 2007, s. 67). Akyüz’e (2007) göre 16. yy ortalarına doğru medreselerin çeşitli sebeplerle bozulmaya başladığı görülmüştür. Bu nedenlerden birisi de hocanın oğlu hocadır, anlayışını barındıran ‘beşik ulemalığı’ sistemidir. Bununla müderrislerin atanma yönteminin ve şartlarının değiştiği görülmüştür. Medrese mezunu olmadan küçük yaştaki çocuklar, medreselere müderris olarak atanmıştır. Bunlardan ayrı olarak da atanan müderrislerin disiplin sorunları; derslere gitmediği, devlete karşı olan ayaklanmaları desteklediği ve

ders vermeye yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Sonraki dönemlerde de öğretmen ve eğitim konusunda devam eden aksaklıkların, devletin siyasi durumunu da olumsuz etkilediği söylenebilir.

Tanzimat döneminde ise rüştiyelerin iyi bir öğretim sağlayabilmesi için medreseler dışında sadece bu iş için meslek okulları açılması düşülmüştür. 16 Mart 1848'de rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla ve 'öğretmen gereksinim duyuldukça' alınmak üzere ilk kez Darülmuallimin adıyla bir öğretmen okulu açılmıştır. 1851 tarihli Nizamname ile de Darülmuallimin yasal düzenlemeye tabi tutulmuştur. Burada nitelikli öğretmen yetiştirmek için okula az sayıda öğrenci alınması gerektiği; öğrencilerin sınavla alınması; girişte aranacak belli şartların yanında kötü hâl ve hareketlerinin bulunmaması koşulu; öğrenim süresi ve programı belirtilmiştir. Daha sonra 1862 yılında sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için Darülmuallimin-i Sıbyan; 1970 yılında kız rüştiyelerine ve sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için kız öğretmen okulu olan Darülmuallimat; 1875 yılında ise askeri okullar için sivil öğretmen yetiştiren Menşe-i Muallimin açılmıştır. 3 Mart 1924 tarihinde 'öğretimlerin birleştirilmesi' anlamına gelen Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak tüm okullar Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır (Akyüz, 2007; Baysal ve Ada, 2015; MEB, 2017). Bu kanunla "ilköğrenimin zorunlu ve devlet okullarında parasız duruma getirilmesi, ilkokul öğretmeni yetiştirme konusunda köklü ve kapsamlı tedbirler alınmasını gerektirmiştir" (MEB, 2017, s. 5).

Kalkınma yolunda eğitimin önemi anlaşılmış ve eğitim konusunda raporlar hazırlamaları için yabancı ülkelerden uzmanlar davet edilmiştir. "Dewey, 1924 tarihinde MEB'e sunmuş olduğu raporda köyün ihtiyaçlarını karşılamak üzere köye yönelik öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır" (Baysal ve Ada, 2015, s. 372). Bu raporla "Köy Muallim Mektepleri" açılmıştır. Baysal ve Ada'ya (2015) göre 1927-1928 eğitim öğretim yılından itibaren ilk olarak Denizli ve Kayseri Zenci Dede'deki iki okulda uygulanmıştır. Hazırlanan programla köydeki çocukların ilkokul eğitimleri üstüne üç sene daha çeşitli alanlarda yetiştirilip köy öğretmenleri olması sağlanmıştır. Fakat halkın yararına açılan bu kurumların ilerleyen yıllarda kapatıldığı görülmüştür (Baysal ve Ada, 2015, s. 371-372). 17 Nisan 1940 tarihli 3803 sayılı Kanunla Köy Enstitüleri kurulduktan sonra Köy Muallim Mektepleri, Köy Enstitülerine dönüştürülmüş ve 1954 yılında yayınlanan 6234 sayılı Kanunla öğretmen yetiştiren kurumların İlköğretmen Okulu adı altında birleştirilmesi ile Köy Enstitüsü uygulamasına son verilmiştir. 1954 yılında kapatılmalarına kadar geçen sürede Köy

Enstitüleri köy öğretmeni yetiştirmede aktif rol almıştır (MEB, 2017, s. 5). Daha sonra 1973 yılında yayımlan 1739 sayılı Kanunla ise "öğretmen adaylarının yükseköğrenim görme" şartı getirilmiş ve bir yıl sonra da şartları uygun bulunan İlköğretmen Okulları, Eğitim Enstitülerine dönüştürülmüştür. Ardından 1981'de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmıştır. İlgili kanunla Eğitim Enstitüleri, Eğitim Fakültelerine dönüştürülmüştür. Son olarak 20 Temmuz 1982 yılında bu kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığından alınmış ve üniversitelere bağlanmıştır. Daha sonra MEB (2017), 1989-1990 eğitim öğretim yılından beri ilgili tüm kurumların öğretim süresinin en az lisans düzeyine çıkartıldığı belirtilmiştir (MEB, 2017, s. 5).

Günümüzde öğretmen yetiştirme uygulamaları da lisans düzeyinde devam etmektedir. Başta Eğitim Fakülteleri mezunları olmak üzere, Fen- Edebiyat Fakülteleri ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca belirlenen bölümlerin herhangi birinde okuyan ya da mezun olan öğrencilerin pedagojik formasyon alma şartıyla öğretmen olması sağlanmıştır.

Öğretmen / Öğrenci Rolleri ve Tipleri

Eğitim sistemlerinin benimsediği felsefeler, yaklaşımlar değiştikçe öğretmenden ve öğrenciden beklenen roller de değişmektedir. Dolayısıyla bunların oluşturduğu tipler de benimsenen anlayışın özelliklerini yansıtmaktadır. Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlarda; öğretmen ve öğrenci profillerinin belirgin olarak birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Aydın'a (2005) göre geleneksel yaklaşım öğretmen merkezlidir. Sınıf içi yaşantılarda ve bu yaşantıların aktarıldığı eğitim etkinliklerinde öğretmen aktiftir, öğrenci ise pasiftir. Sınıf içi kurallar sadece öğretmen tarafından belirlenmekte ve öğrenci katımlına yer verilmemektedir. Bu yaklaşımda öğretmen 'otorite' olarak görülmüş, öğrenci ise kurallara sorgusuz itaat eden olmuştur. Kurallara uymayanlar ise çeşitli şekillerde yargılanmış ve cezalandırılmıştır. Yani disipline dayalı, katı, sıkı bir anlayış benimsenmiştir. Bu anlayışta öğretmen-öğrenci ilişkisi sınırlı, problemli, korku odaklı ve tepkiseldir. Ayrıca bu durum bireysel farklılara sahip bireyleri tek tip yapmaktır. Ezberci, bilgiyi olduğu gibi alan, sorgulamayan, otoriteye bağlı, risk almayan vb. özellikler göstermektedir. Görüldüğü gibi eğitimde öğretmenin rolleri, öğrenci özelliklerini belirlemektedir. Ayrıca öğretmenlerin benimsedikleri anlayışlara göre kullandıkları yöntem ve tekniklerin de farklılaştığı görülmektedir. Cüceloğlu'na

göre öğretmen, eğitimden bildiğini öğrencilere aktarmayı anlıyorsa kafasında belirli bilgiler ve davranış kalıpları vardır. Öğrencilere bu bilgileri aktarmayı ve onların belirlenmiş kalıplara uygun davranmalarını amaçlar. Kalıplayan eğitimin ve öğretmenin amacı budur (Cüceloğlu, 2021, s. 28). Kalıplayan (kalıplayıcı) öğretmen ise "Öğrencinin insanın özüne değil, sosyal kimliğine öncelik vererek onu toplumun beklentilerine göre kalıplamaya yönelen öğretmen"dir (Cüceloğlu, 2021, s. 198).

Kısaca geleneksel eğitim sisteminin öğretmen özellikleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Otoriter
- Kalıplayan ya da Kalıplayıcı (Düşünceleri kendi düşüncesine göre düzenleyen)
- Yargılayıcı / Cezalandırıcı
- Sert / Baskıcı
- Kuralcı
- Aşırı disiplinlidir.

Çağdaş yaklaşım ise öğrenci merkezlidir. Bu yaklaşımla öğrenci geleneksel yaklaşımdaki pasif durumundan dersin her aşamasında aktif olan hâle gelmiştir. Öğretmen ise bilgiyi direkt veren değil öğrencinin bilgiye ulaşması için yollar gösteren olmuştur. Bu düşünce Göçer (2017) çalışmasıyla desteklemiş, öğretmenin rollerinin değiştiğini ifade etmiştir (Göçer, 2017, s. 45). Yani öğretmen, öğrenme sürecinde artık rehberdir. Öğrenci de bilgiyi oluşturan, yapılandıran ve yeniden üretendir. Aydın'a (2005) göre çağdaş yaklaşım öğrencinin duygusal, düşünsel ve zihinsel gelişimine uygun insancıl bir anlayıştır. Eğitim-öğretim etkinliklerinin merkezinde öğrenci yer almaktadır. Yani burada öğrenci özne konumundadır. Kurallar, dersin amacı ve kullanılacak yöntemler demokratik biçimde tartışılarak birlikte belirlenmektedir. Öğretmen birden çok seçenekleri açıklayarak öğrencinin karar vermesinde rehberlik etmektedir. Herkesin söz hakkı ve katılımın olduğu esnek bir yapıdadır (Aydın, 2005, s. 4-5). Görüldüğü gibi geleneksel anlayışın katı ve değiştirilemez yapısına karşı duruma göre değiştirilebilir esnek bir modeldir. Bu da hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin özelliklerini değiştirmiştir. Burada öğretmen bir otorite olmaktan çıkmış, öğrencileriyle ve diğer eğitim paydaşlarıyla etkili iletişim kurabilen demokratik bir tip hâline bürünmüştür. Bu özellikteki öğretmenin görevi ise her şeyden önce öğrencilerine iyi bir model olmak ve onları birer problem çözücüler olarak yetiştirmektir (Aydın, 2005; Doğanay ve Tok, 2013). Bu anlayışla yetiştirilen öğrenciler; aktif, keşfedici, yaratıcı, eleştirel düşünen, çözüm odaklı, anlamlı öğrenen ve üretken vb. gibi özelliklere sahiptir.

Özetle çağdaş yaklaşımın öğretmen özelliklerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

- Demokratik
- Esnek
- Etkili iletişim kuran
- Rehber
- Örnek model
- Geliştirici
- İnsancıldır.

Özmutlu (2018) çalışmasında, Sıddıque ve Ikeda (2013) tarafından "öğretmenlerin öğretim ve öğrenmeye ilişkin yaklaşımlarının geleneksel ve modern olarak iki kategoride sınıflandırdığı araştırmaya" yer verilmiştir (Özmutlu, 2018, s. 21).

Aydın (2006) çalışmasında öğretmenlerin sınıftaki tutumlarını "otoriter, demokratik ve baskıcı" olarak üç başlıkta ele almıştır. Otoriter tutuma sahip öğretmenlerin sınıf ortamında özgürlükleri kısıtlandığı, öğrenci yaratıcılığını engellediği, öğrenciyi baskı ve stres altında tutarak öğrenme ve öğretme sürecini olumsuz etkilediği ayrıca öğrencinin öğretmene karşı olumsuz düşünceler beslemesine neden olduğu belirtilmiştir. Demokratik tutuma sahip öğretmenlerin ise sınıfta öğrencilerin özgür hareket ettiği, öğrencilerin yaratıcılıklarına fırsatlar tanındığı, yapılacak etkinliklerde öğrenci görüşünü ve katılımı sağladığı böylece olumlu öğrenme ortamını oluşturduğu görülmektedir. Son olarak baskıcı tutumu benimseyen öğretmenin ise sadece kendi düşüncelerini önemsediği, hiçbir konuda öğrencilerin görüş ve önerilerini almadığı bu sebeplerle olumsuz durumların oluşabileceği ifade edilmiştir (Aydın, 2006, s. 8-9).

> Halis'e göre teknolojik gelişmeler öğretmen rollerine yeni boyutlar kazandırmış, bu öğretmen rolleri aşağıda sıralanmıştır:
>
> - Öğrencilerin kendilerini tanımalarına yardımcı olmak ve onların yeteneklerinin farkına varmalarıyla doğru tercihler yapabilmelerini sağlamak.
> - Grup etkileşimi için düzenlemeler yapmak.
> - Sürecin değerlendirilmesi için aktiviteler hazırlamak.
> - Öğrenmeyi öğrencinin ilgi ve öğrenme stilleri etrafında yoğunlaştırmak.
> - Öğretmenin sorumluluğunu öğrencilere dağıtırken yönlendirme ve danışmanlık yapmak.
> - Fikirlerin tohumlarını atan, engelleri ortadan kaldıran ve öğrencileri motive eden bir danışman olarak davranmak.

- Öğrenme sürecini soru ve ipuçlarıyla desteklemek.
- Bilgiyi yönetme ve kullanma davranışlarını modellemek vb. rolleri sergileyebileceklerdir (Halis, 2002; akt. Göçer, 2017, s. 46).

Diğer yandan öğretmen sınıfta eğitim lideridir. Moore (1999), kişilik özellikleri bireyin liderlik modellerini etkilemektedir. Bu özelliklerin bireyin otoriter, demokratik ve serbest lider modellerinden birine eğilimli olmasını belirlediği ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada liderlik tarzının ders verilen sınıf, öğretilen konu ve okulun ilkeleri gibi etmenlerden de etkilendiği belirtilmiştir. Diğer yandan değişen şartlara göre liderlik modelinin de değişebileceğine yer verilmiştir. Tablo 1'de liderlik modelleri ve öne çıkan özellikleri şu şekilde verilmiştir.

Tablo 1. Liderlik Modelleri ve Öne Çıkan Özellikleri

Otoriter	Demokratik	Serbest
Cezalandırıcı	Dostça	İzin verici
Hata bulucu	Kararlı	Tam serbestlik
Talep edici	Teşvik edici	Anarşi / Kaos
Emir verici	Motive edici	Dağınıklık / Düzensizlik
Eleştirici	Yardım edici	
Baskıcı	Rehber	
Serbest konuşma	Gönülden ikna edici	
Zorlayıcı	Samimi	
Tepeden bakıcı	İlgili	
Kaba	Adil	
Korkutucu	Etkileyici	

(Moore, 1999; akt. Göçer, 2017, s. 55).

Son olarak Özmutlu'ya (2018) göre öğretmenlere yönelik sekiz farklı öğretmen tipinin tanımlandığı; Rickards, Brok ve Fisher (2005) tarafından yapılan araştırmada öğretmen tiplerinin incelendiği ifade edilmiştir. Bu tiplerin; lider öğretmen, yardımcı/arkadaş öğretmen, anlayışlı öğretmen, özgürlükçü öğretmen, belirsiz öğretmen, memnun olmayan öğretmen, kızgın öğretmen ve katı öğretmen tipleri olduğu görülmüştür (Özmutlu, 2018, s. 18).

İdeal ve İdealizm Kavramları

İdeal, düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan olarak tanımlanırken idealizm ise ülkücülük olarak ifade edilmiştir (TDK, 2022).

Felsefi akımlar insanlık tarihi boyunca birbirini etkileyerek ortaya çıkmışlardır. Her yeni akım bir öncekini desteklemek ya da eleştirerek yeni bir düşünce getirmek için doğmuştur. Bunlar; idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluktur (Arslantaş, s. 89).

Büyükdüvenci (1998) eğitimin felsefi temellerini belirlemek amacıyla yaptığı ikinci çalışmasında idealizm kavramının felsefi anlamının daha çok idea kelimesinin anlamıyla belirlendiğini ifade etmiştir. Çalışmada özetle idealizm; gerçekliğin maddi nesneler ve güçlerden çok fikirlerden, idealardan ya da ben'lerden meydana geldiğini belirtmiştir.

Eğitim felsefesinin en eskisi olan idealizm, düşünceyi ve aklı temel almaktadır. Ona göre gerçekliğin temelinde ruh ve düşünce vardır. Yani maddeye ya da görünür olana değil zihne önem vermiştir. Duyularla algılananlar ise sadece bir yanıltmacadır. Eflatun'un (Platon) da dile getirdiği gibi hepsi asıl olanın birer gölgesidir. İnsan ise gerçek olana ancak zihniyle ulaşabilir. "Eflatun hakikati, başka bir ifadeyle doğruyu, sonlu olan ve devamlı değişen madde âleminde bulunamayacağını düşünmüş; öğrencilerini duyular âleminden ziyade, fikirlerin kavramsal âlemini araştırmaya teşvik etmiştir" (Bayraklı, 1986, s. 205).

"İdealist felsefeye göre gerçek bilgi aklın ürünüdür. Bu anlayışa göre eğitim, kişinin bilincini ve iradesini geliştirmelidir." İdealizmde bilme süreci, zihinde önceden var olan bilgileri hatırlama ve tanımlama olarak ifade edilmiştir. Böylece bilme; zihinde var olan düşüncelerin kavranması, hatırlanması ve düşünülmesi sürecini oluşturur (Ergün, 2006; akt. Arslantaş, 2014, s. 89). Bu düşünce ile eğitimin amacı bireyin var olan potansiyelini ortaya çıkarmaktır. Öğretmen ise bireyin zihninde var olan bilgileri ortaya çıkarmak için ipuçları vermekte ve onu doğruya yönlendirmektedir. Bu sayede onu düşündürerek doğruya ulaşmasını sağlamaktadır. Eğitim bireyin özünde var olanları keşfetmesini sağlayarak kendini tanımasına; onu doğruya, iyiye ve güzele yönlendirerek gelişmesine yardımcı olmaktadır. Kültürel mirasın ise nesilden nesile aktarılmasında rol oynamaktadır.

Diğer yandan toplumları geliştirmek, ilerletmek, yükseltmek, esaretten kurtarmak, düşünceleri yaymak vb. gibi amaçlarla çeşitli idealleri benimsemiş idealistler vardır. Bunlara Ziya Gökalp, Namık Kemal, Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek gibi önemli isimler örnek verilebilir. Mustafa Kemal Atatürk'ün idealist yapısına Kütahya-Eskişehir Savaşları devam ederken 1921 yılında Ankara'da I. Maarif Kongresini toplaması örnek gösterilebilir. Bu durum hem Türk milletinin savaşı kazanacağına olan inancını hem de kurulacak olan devletin eğitiminin ilk temellerini attığını göstermektedir. Savaş zamanı toplanan bu kongre, bağımsızlık mücadelesi ve düşünceleri birçok tartışmalara sebep olsa da o

hiçbir zaman hedeflerinden vazgeçmemiştir. Sonuç olarak onun en büyük eserim diyerek bahsettiği kurduğu Türkiye Cumhuriyetinin içinde yaşamaktayız.

Son olarak düşünceleriyle ve yaptıklarıyla tarihe yön veren idealist bireylerleri yetiştirmek için verilen eğitimin ve öğretmenlerin ideal niteliklere sahip olması gerekmektedir. İdeal eğitim, ideal özelliklere sahip öğretmenlerle verilebilir. Bu öğretmenlerin yetiştireceği bireyler de ideal özellikleriyle istenilen toplumu oluşturacaklardır.

İdeal Öğretmen ve İdeal Eğitim

İdeal kavramı, İsmail Parlatır'ın Osmanlı Türkçesi Sözlüğü ve Türkçe Sözlük'te "düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan" şeklinde tanımlanmıştır. Yani özellikleriyle örnek alınabilecek modeli sunmaktadır. Öğretmen kavramıyla birleştiğinde ise her bakımdan üstün insan; hem mesleki donanım olarak hem de kişisel özellikleriyle örnek rol modeli oluşturmaktadır. Bu sayede "öğretmenlik, sıradan bir memurluk olmanın üstüne çıkar ve kendisinden beklenen yeni nesilleri bilgi bakımından zenginleştirmek, kişilik bakımından olgunlaştırmak ve davranış bakımından inceltmek" tir (Duymaz, 2011, s. 47).

İdeal öğretmen; öğrencilerine değer veren, mesleğini seven, etkili iletişim kurabilen, demokratik tutumu benimseyen, yapıcı olan, çözüm odaklı ve sürekli gelişim içinde olandır. Telli, Brok ve Çakıroğlu'ya (2008) göre öğretmen ve öğrencilerin ideal öğretmen tanımları; öğrencileri motive eden, onlara rehberlik yapan, özgüvenlerini kazanması konusunda yardımcı olan, öğrencileriyle olumlu ilişkiler kuran ve öğrencilerinden saygı gören bir kişi olarak belirlenmiştir.

Eğitimin amaçlarından biri öğrencilerde olumlu davranış değişikliği kazandırmaktır. Öğrenciler üstündeki en fazla etkinin okul ortamı ve öğretmenleri olduğu düşüncesinden hareketle öğretmen hem mesleki hem de kişisel özellikleriyle öğrencilere örnek model olmalıdır. Eğitim sisteminin amaçlarından bir diğeri de bilgi, beceri, tutum ve değerler bakımından donanımlı bireyler yetiştirmektir. Bu sorumluluk yine öğretmenlere verilmektedir.

Duymaz (2011) "İdealist Öğretmen" eserinde yer alan "Eğitim Sisteminde Öğretmenin Yeri Nedir?" adlı bölümde "Bir okul ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir." (Duymaz, 2011, s. 42) düşüncesini desteklemek için Helen Buckley (1961) "Küçük Çocuk" metnine yer vermiştir. Bu metinde yazar iki öğretmen tipinin öğrenci

üzerindeki etkisini anlatmıştır. İlk öğretmen; öğrencilerin yaratıcılıklarını, farklılıklarını yok etmiş hatta özerkliklerine zarar vermiştir. "Çok geçmeden öğrenci, beklemeyi öğrenmiş, izlemeyi de. Öğretmeninkine benzer şeyler yapmayı da… Ama artık kendine özgü şeyler yaratamaz olmuş!" (Buckley, 1961, akt; Duymaz, 2011, s. 44) sözü örnek olarak verilebilir. Bu öğretmenin kendine benzer tek tip öğrenci profili yetiştireceği için ideal öğretmen ve eğitim modelinden uzaktır. Diğer yandan ikinci öğretmenin ise ilk öğretmenin tersi özellikler taşıdığı görülmüştür. Bu da ideal öğretmenin yaratıcılığı, bireysel farklılıkları, öğrencinin kendini keşfini, sorumluluk almayı, özerkliği desteklediği maddeleriyle benzer özellikler göstermektedir. Buradan ideal öğretmen; çocuklarda var olan potansiyelleri geliştiren, bireysel farklılıkları destekleyen, onlara rehber olan şeklinde tanımlanabilir.

Çalışmalarda iyi öğretmen, nitelikli öğretmen, ideal, kaliteli öğretmen kavramları etrafında öğretmenlerde bulunması gereken kişisel ve mesleki özellikler açıklanmış; bu özellikler öğretmen yeterlikleri olarak görülmüştür. Ayrıca ilgili çalışmalarda genel olarak öğretmenlerin kişisel özelliklerinin ön plana çıkartıldığına ulaşılmıştır. "İyi bir öğretmenle ilgili değerlendirmelere bakıldığında iyi bir öğretmenin 'kendisini mesleki ve kişisel açılardan sürekli olarak geliştiren, kendisini geliştirmeyle ilgili fırsatları ve olanakları araştıran ve değerlendiren öğretmen' şeklinde bir tanımlama göze çarpar" (Seferoğlu, 2004, s. 41).

> Aydın (2005) çalışmasında ideal bir öğretmen modelinin kişilik özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:
>
> - Öğretmen, önyargılardan uzak eleştiriye açık ve karşıt düşüncelere saygılıdır.
> - Öğretmen, duygusal ve düşünsel açıdan tutarlı ve sağlıklı bir kişilik örüntüsüne sahiptir.
> - Öğretmen kendisi, toplumu ve dünya ile barışık insandır.
> - Öğretmen sürekli öğrenen, öğrendiklerini paylaşan ve yaşama etkin bir biçimde katılan insandır.
> - Öğretmen, siyasal örgütler ve baskı gruplarının etkilerinden uzaktır.
> - Öğretmen insanı, doğayı ve yaşamı sever.
> - Öğretmen, insan ilişkilerinde başarılı, bilimsel gelişmelere ve sanatsal etkinliklere duyarlıdır.
> - Öğretmen kolektif çalışmaya yatkın, üretken, güdüleyici ve bilgilidir.
> - Düşünme ve gözlemlerinde nesneldir, yargılarında yanılabileceğini kabul ederek esnek ve akılcı davranır.
> - Demokratik yaşamın ilkelerine ve insan haklarına saygılıdır (Aydın, 2005, s. 6-7).

Eğitim sisteminin temel öğeleri ise öğretmen, öğrenci, yönetim ve öğretim programlarıdır. Öğeler birbiri ile ilişkilidir ve her biri eğitim sisteminde ayrı ayrı öneme

sahiptirler. Bu öğelerden en önemlisi öğretmendir. Çünkü öğretmen programların uygulayıcısı, eğitim sisteminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda öğrenciyi yetiştirecek olandır. Benimsediği anlayışla öğrencinin hem eğitim hem de kişisel yaşamını etkileyendir. Buradan hareketle öğretmenin hem mesleki hem kişilik özelliklerinin öğrencideki etkisi düşünüldüğünde, öğretmenin önemine ulaşılmaktadır. Bu çalışmada öğretmen kahramanlar üzerinden dönem eğitimi, öğretmeni, öğrencisi ve anlayışı incelenmiştir. Çalışmada ÖMGY çerçevesinde mesleki yetersizliğine ulaşılan öğretmenlerin, öğrencileri üstündeki olumsuz etkilerine ulaşılmış ve problemli kişilik özelliklerinin oluşmasına sebep oldukları görülmüştür. Bu da öğretmenlik mesleki yeterliğinin önemini göstermiştir. Kuşkusuz ideal eğitimi, öğretmenlerin niteliği belirleyecektir.

Öğretmenlerin niteliklerinin ve yeterliklerinin belirlenmesi Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısı içinde yer alan Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Müdürlüğünün görevidir. "Öğretmenlerin nitelikleri ve yeterliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik politikaları oluşturmak, bu amaçla ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak" (Baysal ve Ada, 2015, s. 109); öğretmenlerin eğitimlerine yönelik araştırmalar yapmak olarak belirtilmiştir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunda öğretmenlerin nitelikleri ve seçimleri "genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon" alanlarında MEB tarafından belirlendiği yer almıştır.

Türkiye'de öğretmen yeterlikleri ile ilgili ilk çalışmanın 1998 yılında, MEB öğretmen yeterlikleri ile ilk çalışmanın ise 1999'da başladığı görülmektedir. Öncelikle MEB ve üniversitelerin temsilcileriyle Öğretmen Yetiştirme Komisyonları oluşturulmuştur. Bu komisyonun "yabancı ülkelerdeki yeterlik belgelerinden, YÖK/Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesinden, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi kapsamında geliştirilen dokümanlardan, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen nitelikleri konusunda yürütülen araştırma sonuçlarından ve ilgili kurum ve kuruluşlardan gelen eleştiri ve önerilerden yararlanarak" Öğretmen Yeterlikleri belgesini hazırlamış ve bu belge 12/07/2002 tarihli Makam Oluru ile yürürlüğe girmiştir. Daha sonra gerekli düzenlemeler, çalışmalar, projeler, görüşler sonucunda;

- Kişisel ve mesleki değerler- mesleki gelişim,
- Öğrenciyi tanıma,
- Öğrenme ve öğretme süreci,

- Öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme,
- Okul, aile ve toplum ilişkileri,
- Program ve içerik bilgisi

olmak üzere 6 ana yeterlik alanı, bu yeterliklere ilişkin 31 alt yeterlik ve 233 performans göstergesinden oluşan "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri" belirlenmiştir (MEB, 2017). Ardından gerekli güncellemelerle birlikte bu yeterlik alanları "mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler" olarak belirlenmiştir. Bu üç yeterlik alanı birbirini tamamlamaktadır. Ayrıca bu alanların altında sırasıyla üç, dört ve dört olmak üzere toplam on bir alt yeterlik verilmiştir. Bu yeterliklere ait toplam altmış beş madde yer almıştır (MEB, 2017). ÖMGY metininde ilgili yeterlikler ve bu yeterliklerin maddeleri tablo hâlinde sayfa on üçten başlanarak on altı da dâhil verilmiştir. Bu metinle öğretmen adaylarının bilgi, beceri, tutum ve yeterlik alanlarında yetkin olarak nitelikli hâle geleceği söylenebilir. Belirlenen alanlarda yeterliğe sahip öğretmenlerin de MEB tarafından istenen öğretmen modelini sunduğu ortaya çıkmıştır. Bu da hem öğretmen yetiştiren kurumlara, öğretmenlere, ilgili kişilere ve öğretmen adaylarına hem de mezun olan öğretmen adaylarının yerleştirilmesi konusunda MEB'e hem de görev başındaki öğretmenlerin meslekleriyle ilgili yeterliklerini belirlemeleri konusunda temel kaynak sağlayabilir. Diğer yandan öğretmenin yeterliklerinin belirlenmesi ve iyileştirilmeye çalışılması, eğitimde öğretmen üzerinde çalışmalar yapılması; eğitimin niteliğini artırma konusunda öğretmene verilen önemi göstermiştir. Çünkü nitelikli eğitim, mesleğinde yeterli ve sürekli kendini geliştiren öğretmenlerle sağlanabilir. Diğer bir ifadeyle nitelikli eğitim, nitelikli öğretmenlerle sağlanabilir.

Adıgüzel ve Sağlam'a (2009) göre eğitimde kalitenin ve verimliliğin temel belirleyicisi, öğretmenlerin niteliğidir. Kaliteli eğitim, nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Bu nedenle öğretmen yetiştiren kurumlarda kaliteye dikkat edilmeli; istenilen özelliklere ve yeterliklere sahip öğretmen adayları yetiştirilmelidir. Bu öğretmenlerin yetiştireceği öğrenciler de birer eğitim çıktısı olarak istenilen özelliklere sahip bireyler olacaktır. Aynı zamanda bu eğitim çıktıları kaliteli eğitim hakkında eğitim sistemine dönüt sağlamaktadır.

ÖMGY'ne göre MEB'in öğretmen tanımı; "mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler" olmak üzere belirlenen üç yeterlik alanında da yetkin olmaktır. Bu alanların alt yeterlikleri; "alan bilgisi, alan eğitimi ve mevzuat bilgisi; öğretimi planlama, öğrenme ortamları oluşturma, öğretme ve öğrenme sürecini yönetme ile

izleme ve değerlendirme; millî, manevi ve evrensel değerler, öğrenciye yaklaşım, iletişim ve iş birliği ile kişisel ve mesleki gelişim" olmak üzere on bir yeterlikten oluşturmaktadır (MEB, 2017, s. 8). Buna göre ideal öğretmen "Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur."; "Mesleğini severek ve isteyerek yapar."; "Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterir."; "İnsan ilişkilerinde empati ve hoşgörüyü esas alır."; "Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir."; "Öğrencilerin millî ve manevi değerlere saygılı, evrensel değerlere açık bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur."; "Ölçme ve değerlendirmeyi objektif ve adil olarak yapar."; "Sınıfta istenmeyen davranış ve durumlarla etkin ve yapıcı bir şekilde baş eder."; "Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar."; "Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar."; "Öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve sosyokültürel özelliklerini dikkate alarak esnek öğretim planları hazırlar."; "Vatandaş olarak bireysel hak ve sorumluluklarını açıklar."; "Alanın öğretiminde kullanılabilecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırır."; "Alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumlar." gibi maddelerle belirlenmiştir (MEB, 2017).

Altunbay ve Alaca (2021) "Öğretmen Temalı Filmlerde Sunulan 'İdeal Öğretmen' Modeli" adlı çalışmalarında ise MEB tarafından öğretmenlere önerilen örnek film listesinde yer alan 50 filmin 45'i doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma filmlerde MEB'in örnek rol-model gösterdiği öğretmen nitelikleri; 'Filmlerde Öğretmenlerin Branşları/Alanları, Filmlerde Görülen Temel Problem ve Çatışmalar, Filmlerde Öğretmenlerin Ortak Olarak Sergiledikleri Nitelikler' şeklinde ele alınmıştır. Sonuç olarak disiplinli ve güven verici lider olma, tatlı-sert olma, yetenek keşfedici ve geliştirici, öğrenciye değer verme, öğrenciyi tanıma ve ilgilenme, iletişim becerileri yüksek, öğrencinin başaracağına inanma ve ilgi çekici ders işleme özellikleri filmlerde öne çıkan ideal öğretmeni oluşturmaktadır.

Alanyazında Eğitim Paydaşlarının İdeal Öğretmen Algıları

Bu kısımda alanyazında MEB'de görevli öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve öğrencilerin ideal öğretmen özellikleri verilmiştir.

Alanyazında Öğretmenlerin İdeal Öğretmen Özellikleri

Bu kısımda MEB'de görevli öğretmenlerin ideal öğretmen algılarıyla ilgili araştırmalara bakılmıştır. Üstüner, Abdurrezzak ve Yıldızbaş (2021) "Öğretmenlerin İdeal Öğretmen Özelliklerine İlişkin Görüşleri" adlı çalışmalarında hazırlanmış dört adet açık uçlu soru ile ilkokul ve okullarda görevli 70 öğretmenden ideal öğretmen özellikleriyle ilgili görüşleri alınmıştır. 'Öğretmenlerin ideal öğretmenlerin özelliklerine ilişkin görüşleri, öğretmenlerin kendilerini ideal öğretmene yakın ve uzak gördükleri özelliklerine ilişkin görüşleri, öğretmenlerin yaşantılarındaki en iyi / en kötü diye tanımladıkları öğretmenin özelliklerine ilişkin görüşleri' kişisel özellikler ve mesleki yeterlilikler olarak incelenmiştir. Sonuç olarak öğretmenlerin ideal öğretmenlerin kişilik özelliklerini "değişme ve yenileşmeleri benimseyen, insan ilişkileri iyi olan, sabırlı, hoşgörülü, meraklı, adil, azimli, fedakâr, güler yüzlü, sorunların çözümünde yer alan ve bireysel hedefleri olan" olarak ifade ettiklerine ulaşılmıştır. Diğer taraftan bu öğretmenlerin mesleki yeterliklerini ise "öğrencisiyle bağ kuran, ona değer veren, alan bilgisi yeterli, mesleğine değer veren, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklara duyarlı, öğrencilerine hayatta yol gösteren ve kendi hak ve sorumluluklarını bilen" şeklinde ifade ettikleri görülmüştür.

İğde ve Yakar (2021) çalışmalarında ise öğretmenlerin, idealist öğretmenlerin kişisel özelliklerini; "yenilikçi, hedefleri olan, çalışkan, kararlı, araştırmacı, geleceğe dönük, ileri görüşlü, mücadeleci, çok okuyan, ufuk açıcı, pozitif, iletişimi güçlü, lider, açık fikirli, adaletli, hoşgörülü, problem çözücü, azimli, sabırlı, sevgi dolu, özgüvenli" olarak ifade ettiklerine ulaşılmıştır (İğde ve Yakar, 2021, s. 1283). Çalışmada öğretmenlerin mesleki özellikleri ise "alanına hâkim, bilgili, planlı ve programlı, teknolojiye yatkın, dakik, öğrenci merkezli, her koşulda eğitim yapabilen, üretken, donanımlı, kendini sürekli geliştiren, fedakâr, mesleğini seven, gelişmeleri takip eden, tüm öğrencileri kabul eden, adanmış, rol model, erdemli insan yetiştiren öğretmenler" olarak tespit edilmiştir (İğde ve Yakar, 2021, s. 1283).

Alanyazında Öğretmen Adaylarının İdeal Öğretmen Özellikleri

Çalışmada öğretmen adayların da ideal öğretmen algıları, özellikleri ve tanımları önemli görülmüştür. Çünkü bu hem onların sahip olmaları gereken mesleki ve kişisel yeterliklerinin farkında olup olmadıklarını hem de geleceğin öğretmenlerinin benimsediği değerler ve anlayışlarla inşa edeceği toplumu göstermektedir. Alanyazında

öğretmen adaylarının ideal öğretmen özellikleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında benzer sonuçlara rastlanmıştır. Arıcı (2021) çalışmasında, Türkçe öğretmeni adaylarının ideal öğretmen algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgular 'kişilik özellikleri, mesleki özellikleri, iletişim özellikleri, örnek alma ve öğretmenliğe hazır olma' temalarında toplanmıştır.

Çalışkan, Işık ve Saygın (2013) "Öğretmen Adaylarının İdeal Öğretmen Algıları" adlı çalışmalarında ise öğretmen adaylarının ideal öğretmen algıları betimsel analiz yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma MEB'in belirlediği yeterlik alanları dikkate alınarak incelenmiştir. "Kişisel ve Mesleki Değerler - Mesleki Gelişim, Öğrenciyi Tanıma, Öğrenme ve Öğretme Süreci" alanlarında benzer özellikler gösterdiğine ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının ideal öğretmenleri eğitsel ve kişisel yeterlik alanlarıyla vurguladığı fakat "öğrenmeyi–gelişimi izleme ve değerlendirme, okul–aile ve toplum ilişkileri, program ve içerik bilgisi" yeterliklerine değinmedikleri görülmüştür (Çalışkan, Işık ve Saygın, 2013, s. 582).

> Sonuç olarak çalışmada öğretmen adayları ideal öğretmeni; ders işlerken bol bol örnek veren, sıkmayan, zevkli ders işleyen; öğrencilerini seven, sayan, değer veren; alan bilgisine sahip, konusuna hâkim, araştıran, kendini geliştiren; güler yüzlü, içten, samimi; sınıfı iyi yöneten, disiplinli; motive edici, destekleyici; tatlı sert, arkadaş gibi davranan; herkese eşit davranan, hayata hazırlayan; anne gibi şefkatle davranan, babacan yaklaşan; dersini sevdiren; öğrencisini anlayan, dinleyen öğretmenlerini ideal öğretmen olarak tanımlamışlardır (Çalışkan, Işık ve Saygın, 2013, s. 583).

Diğer benzer çalışma Özabacı ve Acat'a (2005) göre öğretmen adaylarının ideal öğretmende mutlaka bulunması gereken özellikleri 'bilgilendirici, mesleğini seven, dile hâkim, işini seven, güvenilir, bilgili, iletişim kurabilen, demokratik, dürüst, tarafsız' olarak belirlediklerine ulaşılmıştır.

Son olarak ise Gül ve Erkol (2015) çalışmalarında pedagojik formasyon programı öğrencilerinin çağdaş öğretmen niteliklerine ilişkin görüşleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları farklı değişkenler (cinsiyet, yaş, üniversite ve bölüm) açısından karşılaştırılmıştır. Cinsiyet değişkeni hariç diğer değişkenlerde anlamlı farklılık görülmemiştir. Kız öğrencilerin çağdaş öğretmen nitelikleri konusunda erkeklere göre daha duyarlı olduğu, Tan ve diğerleri (2005) çalışmalarıyla benzer bulgular oluşturmuştur (Erkol ve Gül, 2015, s. 87).

Alanyazında Öğrencilerin İdeal Öğretmen Özellikleri

Öğrencilerin ideal öğretmen algılarına bakıldığı zaman ilgili çalışmalarda benzer bulgulara ulaşıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların öğretmelere yol gösterici olacağı

düşünülmektedir. Çünkü öğrenciler tarafından istenen öğretmenlerin kişisel, mesleki, değerler gibi özellikleri belirlenmeye çalışılmış ve ideal bir öğretmen modeli sunulmuştur. Gültekin (2015) çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinin ideal öğretmen algısını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin ideal öğretmende bulunması gereken mesleki ve kişisel özellikleri benzer biçimde tanımladıklarına ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin, öğretmenlerin kişisel özelliklerini daha fazla vurguladıkları görülmüştür. Öğretmenlerin vurgulanan kişisel özellikleri ise "anlayışlı/hoşgörülü, sabırlı, sakin ve saygılı; eleştiriye açık, aşırı disiplinli/baskıcı olamayan; güleryüzlü, eğlenceli, espirili ve neşeli, samimi/içten; çalışkan, azimli ve kararlı; disiplinli; fiziksel ve sözlü şiddet kullanmayan ve öğrencilere iyi davranan; temiz öğretmenler" olarak belirlenmiştir (Gültekin, 2015, s. 749). Diğer taraftan çalışmada öğrencilerin ideal öğretmenin mesleki özelliklerini "dersi eğlenceli duruma getiren, iyi eğitim almış ve mesleğini seven, öğrencilerine karşı duyarlı ve sınıfa hâkim" şeklinde algıladıkları tespit edilmiştir (Gültekin, 2015, s. 749). Ayrıca ilgili çalışmada öğrencilerin, ideal öğretmen özelliklerine ilişkin farklı algılarına da ulaşılmıştır.

Benzer bulgulara ulaşılan bir diğer çalışmada Karcı (2016), ortaöğretimde okuyan öğrencilerin ideal öğretmen algılarını belirlemek için öğrencilere anket uygulanmıştır. SPSS programı ile okul türü, sınıf ve yaş değişkenlerine göre farklılaşmalar incelenmiştir. Bulgular sonucunda ideal öğretmende bulunması gereken özellikler "hoşgörülü ve neşeli olmalı, öğrencilere ilgi göstererek öğrencilerin derse katılımını sağlamalı, öğrencilerin başarısını değerlendirmede ödev, proje ve ders içi etkinliklere de yer verebilmeli ve öğrenciler tarafından kolayca ulaşılabilmeli" şeklinde verilmiştir.

Sarıer (2020), meslek lisesi öğrencilerin gözünden ideal öğretmen özellikleri ve becerilerini belirlemeye çalıştığı araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre ideal öğretmenin mesleki ve kişisel özellikleri; iletişim ve sınıf yönetimi becerileri olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada öğretmenlerden beklenen "adalet, sevgi, saygı, hoşgörü, güven, merhamet, yardımseverlik ve çalışkanlık" temel değerlere ulaşılmıştır. Diğer yandan Gültekin (2015) çalışmasında ulaşılan kişilik özelliklerinden 'güler yüzlü, anlayışlı, esprili'; mesleki özelliklerinden 'işini sevmesi, dersi eğlenceli işlemesi' bulgularının bu çalışmayla örtüştüğü görülmektedir.

Edebiyat, Roman ve Toplum

Edebiyat, duygu ve düşünceleri dil vasıtasıyla anlatma sanatıdır. İnsana dair her şey edebiyatın konusu olabilir. İnsan ise sosyal bir varlıktır ve bu yüzden toplumdan ayrı düşünülemez.

Kaplan (2016), edebiyatın ortaya çıkışını insanın toplumlaşmasıyla başladığını belirtmiştir. Sanatçılar ya bireyselliklerini öne çıkarıp yaşadıkları toplumda kendilerini konumlandırarak ya da ait oldukları toplumun değerlerini benimseyerek eserler ortaya çıkarmışlardır. Bu yüzden edebiyat ile toplumun geçirdiği değişim ve dönüşümler paralellik göstermiştir. Ayrıca edebiyat toplumsal değer ve tecrübelerin kaydını tuttuğu için sosyal bilimlerin tüm disiplinleriyle temas hâlindedir. Değerlerin aktarımı, medeniyetin inşa süreci, kültürel değerlerin korunması ve devamlılığı konusunda edebiyatın üstlendiği rol, kendi sınırlarını aşmış; tarih, sosyoloji, felsefe, güzel sanatlar gibi pek çok disiplin alanında bilgi kaynağı olarak görülüp çalışma alanlarına konu olmuştur. Bu yüzden edebiyat, toplumun hafızası ve toplumsal değişimin yansıma alanı; toplum ile toplumsal değerlerin, kültürel inşa sürecinin kaydını tutan öncü disiplin ve sanat olarak da önem kazanmıştır (Kaplan, 2016, s. 13).

Karataş'a (2016) göre edebiyat eseri içeriğinde, dilinde bir şekilde insanı ve toplumu yansıtmaktadır. Ama bu gerçeklik kurmacaya ve kişiselliğe de dayanmaktadır. Bu öznelliğin edebiyat sanatını oluşturduğu söylenmektedir. Eser; yazarının hayali, duygusu, yorumu olsa da sadece bunların eseri oluşturmaya yetmeyebileceği anlatılmıştır. Karataş, edebiyatın her koşulda toplumla iki açıdan ilişki içinde olduğunu ifade etmiştir. İlk olarak sanatçının bilinçli olarak toplumu eserine yansıttığını, ikinci ilişki ise dönemin sanatçı üzerindeki etkisi olarak ele alınmıştır. Sanatçı bireysel ve soyut konuları işlerken bile onun duygularını şekillendiren toplumsal gelişmelerden ve kültürden; kullandığı dil, dikkatini çeken konular ve imgelerden kopamamaktadır. Öyle ki sanatçının zihnine işleyen kültürel ve toplumsal kodların yazma sürecine etkisi vardır. Ayrıca dönemin, sanatçılarda ortaklıklar bulunduğu ve zihni şekillendirerek edebiyatı etkilediğine değinilmiştir (Karataş, 2016, s. 15). Bu sonuçlar benzer şekilde Çelik (2013) çalışmasında, her edebî eserin toplumsal bir yansıma olarak karşımıza çıktığı; Çelenlioğlu (2020) çalışmasında ise eserlerin ait oldukları ırkın damgasını taşıdıkları belirtilmiştir.

Edebiyatın toplumla ilişkisinde en önemli tür romandır. "Edebiyat ve sosyoloji etkileşiminin odağında romanlar yer almaktadır. Çünkü romanlar toplumsal meseleleri

ele almaya elverişli edebi türlerin belki de en başında gelmektedir" (Öztürk, 2021, s. 505). Roman ayrıntılı tasvirleri, gözlem olanakları ile insanı ve toplumu tüm gerçeğiyle aktarabilir. "Balzac, Dickens, Stendhal gibi büyük gerçekçi yazarların öncülüğünde dünya edebiyatına yayılan gerçekçi akım mensuplarının yapıtları başta olmak üzere, bir bütün olarak edebi ürünleri, ait olduğu toplumsal zeminden ayırmak mümkün değildir" (Çelenlioğlu, 2020, s. 9). Burada yazarların yansıtma kuramıyla dönemine, insanına ve coğrafyasına ayna tuttuğu söylenebilir. Edebiyatta Stendal'ın Kırmızı ve Siyah romanında yer alan "uzun bir yolda taşınan bir ayna" benzetmesi örnek verilebilir. Bu da yazarın gerçeği tüm çıplaklığıyla sanki eline bir ayna verilmiş gibi kusursuz yansıtabileceği anlamına gelmektedir. Oysa yazar bu gerçeği bükebilir, isteği şekle sokabilir. Çünkü bu gerçeklik yazarının penceresinden verilmiştir ve roman ise bir kurmacadır. Yazar kurmaca bir evren yaratmakta ama bu evreni gerçekle beslemektedir.

Sonuç olarak edebiyatın toplumla ilişkisinde romanın önemli bir yeri vardır. Romanlardan yazarı, dönem toplumu, kültürel yapıları ve yaşamı hakkında bilgiler edinilmektedir. Çünkü her eser yazarından ve yaratıldığı koşullardan izler taşımaktadır. Ayrıca geçmişten günümüze kadar yaratılan, birbirine eklemlenerek gelen eserler de toplumları çeşitli yönlerden etkilemedir. Yani edebiyat toplum ilişkisi çift yönlüdür.

Romanlarda Öğretmen Kahramanlar

Roman, Mehmet Kaplan'a göre "Hayatı her cephesiyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir bakış, değişme ve gelişme olarak his ve idrak eden bir duyuş ve görüş tarzının ifadesidir" şeklinde tanımlamıştır (Narlı, 2009, s. 50). Burada yazar romanın, hayatı takip ettiğini ve onun her halini aktarmaya çalıştığını söylemektedir. Yani romanın yaşama paralel ilerlediği ve onu yansıttığına ulaşılabilir.

Roman toplumu anlatan, toplumdan etkilenen ve toplumu etkileyen türlerdendir. Yazarlar, dönemin aksaklıklarını idealize ettikleri kahramanlar üstünden anlatmışlardır. Bu idealize edilen kahramanlar çoğunlukla öğretmenlerdir. Çünkü öğretmenlerin topluma yön veren gücü, etkisi ve aydınlığıyla sorunların çözüleceğine inanılmıştır. Ya da yazarların gerçekçi anlatımlarıyla öğretmenler; dönemlerinin birer tanıkları olarak cehaletin, sorunların ve yanlışların karşısında gösterilmiştir. Buradan özellikle eğitimci yazarların yarattığı öğretmen kahramanlar üstünden eğitim, öğretmen, yönetici ve toplum eleştirileri sonucunda toplumu yeniden inşa etmekten sorumlu ideal öğretmenlere görevler yüklemişlerdir.

Narlı'ya (2009) göre Cumhuriyet dönemi romancılarının konu olarak eserlerinde öğretmenleri işlemeleri, Cumhuriyetin temel hedeflerini göstermektedir. Yapılan yeniliklerin, inkılâpların yayılması ve benimsenmesini sağlamak; halkı, modern olana yönlendirmek ve eğitimin üstündeki bağnaz, eskimiş ve cahil gölgeyi kaldırmak için öğretmenlerin yaşamları anlatılmıştır. Anadolu'nun her bir köşesinde halkla doğrudan ilişki kurabilecek öğretmenlere 'aydınlatma' görevi verilmiştir. Bu görevle Anadolu'ya giden öğretmenlerle geleneksel değerleri benimseyen öğretmenlerin çatışmaları romanlara yansımıştır (Narlı, 2009, s. 99). Hatta öğretmenlerin halk ve yöneticilerle olan mücadeleleri de görülmüştür. Fakat öğretmenler ideallerinden vazgeçmemişler, bazıları da Aliye Öğretmen gibi kendini feda etmişlerdir.

Türk romanının ilk ideal kahramanını yaratan ilk idealist yazarı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ya göre Reşat Nuri Güntekin'dir. Bu görüş Cevdet Kudret'in *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II* adlı kitabında sayfa 203'te verilmiştir. ("Reşat Nuri'yi Türk romanının ilk ideal kahramanını yaratmış, ilk muharriri olarak görüyorum…") Cevdet Kudret'e göre *Çalıkuşu* eseri edebiyatımıza realizme yol açıcı eserlerin başında gelmekte ve bazı toplumsal sorunları anlatmaktadır. Bu sorunlardan bazıları; Anadolu'nun bakımsızlığı, geriliği, halkın batıl inançlara olan bağlılığı ve iş hayatına atılan kadının karşılaştığı zorluklardır. Feride Öğretmen ise hayatını Anadolu insanına ve çocuğuna adayan ülkücü bir genç kızdır. Eser bu yönüyle halkı etkilemiş ve ülkücü bir kuşağın yetişmesine kılavuzluk etmiştir.

Dursunoğlu (1956) yazısında "… Birçok kızlarımız, karşılaştıkları güçlükleri, bir iş tutarak yenmenin örneğini Feride'den almışlar, kendilerine olan güveni ondan öğrenmişlerdi." (Dursunoğlu, 1956; akt. Solok, 2009, s. 204) şeklinde yer verilmiştir. Yani Feride tipiyle yeni bir kadın tipi yaratılmış ve bu tip diğerlerine örnek olmuştur. Ayrıca bu eser Türk edebiyatına ve toplumuna büyük halk topluluklarını okumaya alıştırma ve toplumu yeni edebiyata ısındırma gibi önemli hizmetler de etmiştir. *Çalıkuşu*, yazarın ilk romanıdır ve bundan sonra yazar birçok eser kaleme almıştır. Fakat yazar hep '*Çalıkuşu* yazarı' olarak tanınmış ve anılmıştır (Solok, 2009, s. 202-204). Bu da toplumun esere gösterdiği yoğun ilginin ve sevginin göstergesidir.

Diğer yandan Reşat Nuri'nin *Yeşil Gece* adlı romanında da öğretmen kahraman görülmektedir. Bu romanda Ali Şahin Öğretmen'in kendi isteğiyle gittiği kasabada medreseliler ve sarıklılarla olan mücadelesi anlatılmıştır. *Çalıkuşu*'nun benzeri olarak sayılabilecek bu romanda Şahin, Feride'ye benzetilmiş ve çalışmada onun erkek kardeşi olarak görülmüştür. Yazar Feride gibi Şahin'i de Türkiye'nin eğitim savaşlarında türlü

güçlüklere ve sıkıntılara göğüs geren ülkücü bir kişi olarak ifade etmiştir (Solok, 2009, s. 212). Şahin bir idealisttir ve çevresinde de kendine benzeyen idealist eğitimciler istemektedir.

Reşat Nuri Güntekin'in bir diğer eseri *Acımak* romanında ise acıma duygusundan yoksun Zehra Öğretmen yer almaktadır. Zehra da Anadolu'nun bir kasabasına öğretmen olarak kendi isteğiyle gitmiştir. Öğretmen doğruluk, disiplin ve ahlaki kurallardan taviz vermeyen mükemmeliyetçi bir yapıya sahiptir. Öğretmen; öğrenci sorunlarını önemsemeyen, bu sorunlara çözüm yolları bulmayan, öğrencilerini anlamadan dinlemeden yargılayan, çoğunluk için bireyi feda eden, sert disiplin anlayışıyla gözünü mükemmellik hastalığı bürümüş şeklinde ifade edilmiştir. Romanda maarif müdürünün düşünceleri, Zehra'nın eleştirilen özellikleri doğrultusunda yazarın; Zehra üstünden tek tip insanı yaratmak isteyen ve bu eğitim anlayışını benimsemiş öğretmenleri eleştirdiği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada tek tip insan yetiştirmeye çalışan kalıplayıcı anlayışın, eğitimin amacıyla bağdaşmadığı söylenebilir (Aydın, 2006).

Narlı'ya (2009) göre *Acımak* romanında yazar, pedagojik bir probleme değinmiştir. Zehra Öğretmen üstünden sevgisiz ve acımasız görev anlayışının eleştirisi yapılmıştır. Öğretmenin çocuklara ilgisi, derslerdeki başarısı, eğitimi düzenleyişi ve halkla kurduğu ilişki başarılıdır (Narlı, 2009, s. 105-106). Fakat merhamet yoksuludur. Bu özelliği de mesleğinde tartışmalara neden olmuştur. Çünkü öğretmen sadece bilgi, disiplin, görev, sorumluluklar vb. öğreten değildir. Öğretmen kişilik yapısıyla da mesleğine uygun özelliklerde olmalıdır. Öğrencilerin ruhlarını örseleyen, onların hâlini anlamayan ve empati duygusu olmayan bir öğretmenin akademik başarısı yüksek öğrencileri olsa da duygu bakımından zayıf öğrencileri olacaktır. Diğer yandan bu tip öğretmen; öğrenciyi okuldan, derslerden uzaklaştırabilir. Bu da eğitimde istenmeyen bir durumdur. Son olarak yazarın *Kan Davası* romanın da yine öğretmen kahraman görülmektedir.

Aydın (2006) çalışmasında, yukarıda Reşat Nuri'nin verilen dört romanındaki öğretmenleri içinde ideal öğretmen özelliklerine en yakın Feride'nin olduğunu ifade etmiştir. Şahin'in "milliyetçi ve inkılâpçı" özellikleriyle ön plana çıktığı; Zehra'nın "katı ahlakçı" anlayışı benimsediği görülmüştür. Son olarak çalışmada Ömer'in ise romanda öğretmen olmaktan çok askerlik nitelikleriyle vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlik yapmış ve romanlarında öğretmen kahramanları işlemiş diğer yazar ise Halide Edip Adıvar'dır. Halide Edip'in *Vurun Kahpeye*'de Aliye, *Tatarcık*'ta Lale, *Yeni Turan*'da Kaya ve Oğuz öğretmenleri olmak üzere diğer romanlarında da özel ders veren öğretmenlere ve mürebbiyelere rastlanmıştır. Ayrıca Halide Edip, Narlı'ya (2009) göre Reşat Nuri'den önce Anadolu'daki yeni öğretmen-eski kafalı halk çatışmasını anlatmıştır. Diğer yandan yazarın idealize ettiği kahramanlarının kadın olması da önemlidir.

Erdal (2005) çalışmasında Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* romanındaki Aliye Öğretmen, fedakâr öğretmen tipi olarak anlatılmıştır. Aliye de diğer yazarların romanlarındaki idealist öğretmenler gibi Anadolu'ya kendi isteğiyle gitmiştir. İlgili çalışmada taşrada çalışmak istemeyen çeşitli öğretmen tipleri, maarif müdürü, aynı okulda öğretmen olan Hatice Hanım'ın olumsuz özellikleri ve halkın öğretmene karşı tutumu verilmiştir. Hatice Hanım öğrencilerine eşit davranmayan, tutum ve davranışlarıyla olumsuz örnek olan, mesleki bilgisi olmayan bir tiptir. Bunun karşısında ise olumlu mesleki özellikleriyle Aliye Öğretmen verilmiştir. Aliye çalışkan, doğrudan ayrılmayan, mücadeleden vazgeçmeyen, mesleğini ve öğrencilerini sevendir. Burada yazar, iki ayrı öğretmen tipiyle iki eğitim anlayışını karşılaştırmış ve olması gerekeni göstermiştir. Ayrıca bu durum benzer temaların işlendiği romanlarda ortak özellik oluşturmaktadır.

Diğer yandan Halide Edip'in *Tatarcık* adlı romanının Lale'si ise İngilizce öğretmenidir. Halide Edip Adıvar, *Tatarcık* romanındaki Lale'yle Cumhuriyet değerleriyle halka yol gösterici olacak idealist bir öğretmen tipi örneği vermiştir (Kaya, 2014).

Halide Edip'in son olarak *Yeni Turan* romanındaki Kaya ve Oğuz ele alındığında; yazar bu kahramanlarla ideal kadın ve erkek kahramanlar yaratmıştır. Bu kahramanlarla istenilen ideal toplum düzeni verilmiştir. Bütün çocukların en az ilköğretim kademesinden geçmiş olmalıdır. Ayrıca bu çocuklar Türk okullarında millî bilinçle yetişmelidirler. Bunu gerçekleştirecek olanlar ise Kaya ve Oğuz gibi idealist milliyetçi öğretmenlerdir (Erdal, 2005, s. 274). Ayrıca çalışmalarda Kaya sadece öğrencilerini değil halkı da eğitmeye çalışmıştır. Zeynep Kerman'a göre Kaya'nın eğitim faaliyetleri ve bazı özellikleriyle Halide Edip Adıvar arasında benzerlikler olduğuna ulaşılmıştır. Bu benzerlik sadece Kaya ile değil onun diğer romanlarındaki ideal kadın tipleriyle de görülmüştür (Kerman, 2009, s. 380). Burada yazar ideal kadın öğretmen tipiyle hem istenilen kadın özelliklerini hem de istenilen öğretmen

özelliklerini oluşturmuştur. Oluşturulan bu tipler yardımıyla ideal nesiller yetiştirilecek ve istenilen toplum kurulacaktır. Bu yüzden Halide Edip Adıvar kadının eğitimine önem vermiştir. Çünkü çocukların ilk öğretmenleri, onların anneleridir.

Kolcu'ya (2010) göre devrimci romantik ya da olumlu kahramanlar her rejimin elinde bulundurmak isteyeceği bir idealist hareket olarak görmüştür. Kurulan Köy Enstitüleri ve buradan yetişen öğretmenler de rejimin prensiplerini ve anlayışını en ücra köylere taşıyacak 'halk önderi' olarak tasarlanmışlardı. Her biri bir 'Duyuşen' olacak Köy Enstitülü öğretmenler marangozluktan çiftçiliğe, duvar işçiliğinden felsefeye kadar iyi donanımlı birer idealist öğretmen olarak programlanmışlardı. Duyuşen, Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un *İlk Öğretmen / İlk Öğretmenim* adlı uzun öyküsünün öğretmen kahramanıdır. Duyuşen devrimci romantik ve olumlu kahraman tipine örnektir. Kahraman I. Dünya Savaşı'na katılmış, savaş bitince de doğduğu köye öğretmen olarak atanmıştır. Ama köyde ne bir okul ne de eğitim çabasını destekleyecek bir zihniyet vardır. Eski bir ahırı okula çevirmiştir. Diğer yandan öğretmen, çocuklarını okula göndermeyen gerici zihniyetlerle çatışmıştır. Bunların sonucunda bir sınıf dolusu öğrenciyi toplamayı başarmıştır (Kolcu, 2010, s. 67). Burada öğretmen türlü sıkıntılara rağmen hayallerinden vazgeçmemiştir. Öğretmen olmak öncelikle kendi rahatından vazgeçmektir. Daha sonra ise hem öğrencileri hem de milleti için sürekli çalışmak, mücadele etmek, düşünmek ve üretmek demektir.

Alanyazında Eğitimci Yazarların İdeal Öğretmenleri

Bu kısımda öğretmenlik yapmış, eğitimci yazarların romanlarındaki ideal öğretmen kahramanları üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Cumhuriyet dönemi Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu, Acımak, Yeşil Gece, Kan Davası*; Halide Edip Adıvar'ın *Tatarcık, Vurun Kahpeye, Yeni Turan* gibi romanlarda ideal öğretmen kahramanlar üzerinden eski-yeni eğitim anlayışı ve eleştirisi, halkın öğretmene bakışı, dönem koşulları ve öğretmene yüklenen görevler verilmiştir. Yazarların yarattıkları ideal kahramanlar, 'aydın öğretmen'i oluşturmuştur. Çalışmada ilgili eserler hakkında alanyazın taraması sonucunda geçmişten günümüze birçok araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Toker (2002) "Cumhuriyet Sonrası Türk Romanında Öğretmen ve Sorunları" adlı çalışmasında Türk toplumunun modernleşmesi, çağdaşlaşmasında rol oynayan öğretmen kahramanları incelemiştir. Bu çalışmada öğretmeni merkeze alan on dört

romanda öğretmen ve sorunları açıklanmıştır. Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* romanından Ferit Edgü'nün *Hakkâri'de Bir Mevsim*/ *O* romanına kadar öğretmenin serüveni açıklanmaya çalışılmıştır. "Cumhuriyet'in başlangıcından günümüze, öğretmenler, yüklendikleri ağır misyonun sorumluluğunu hep duymuşlar, birçok sıkıntılar ve sorunlar içinde mesleklerini sürdürmeye çalışmışlardır"(Toker, 2002, s. 9). Sonuç olarak çalışmada eğitim kurumlarının yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanır. Bilgi çağı neslini yetiştirecek öğretmenin; kendini sürekli yenileyerek tüm yeterliklere ve değerlere sahip olan bir tip olarak yetiştirilmesi için eğitim kurumlarının düzenlenmesi gerektiği eleştirel bir dille ifade edilmiştir.

Elbir (2004) çalışmasında, eğitimci yazarların *Çalıkuşu* ve *Yeni Turan* romanlarındaki eğitim felsefeleri ve öğretmen modellerini incelenmiştir. Çalışmada yazarların eğitim felsefelerinde farklılıklar olduğu fakat eğitim anlayışına eleştiriler getirmeleri yönünden benzerlikleri görülmüştür. Reşat Nuri, *Çalıkuşu* romanında yaşadığı dönemin eğitim sistemiyle alâkalı bir durum tespiti yapmış; çarpıklıkları, problemleri çözüm yollarıyla birlikte ortaya koymuştur. Bu çözüm yollarını en iyi şekilde uygulayacak olan ideal öğretmen tipini çizmiştir (Elbil, 2004, s. 169). Yani Feride tipini yaratmıştır. Feride, çağdaş eğitim sistemine uygun öğretmen modelini temsil etmiştir. Diğer yanda Halide Edip Adıvar'ın *Yeni Turan* romanında ise Kaya ve Oğuz'un eğitimci olması; öğretmen olarak çağdaş eğitim anlayışıyla öğrencilerini yetiştirmek istemeleri ve kadının toplumdaki yerini belirleme konusunda eğitimin önemli bir yer teşkil ettiği görülmüştür. *Yeni Turan*'da geliştirilen öğretmen modeli şu şekilde ifade edilmiştir: Ülkeyi baştan başa değiştirmek ancak idealist, dürüst ve kültürlü eğitimcilerle mümkündür. Bu eğitimciler, zihniyet olarak İslâm'ı medeniyete mâni görmeyen ve bu doğrultuda Avrupa'nın ilim ve fennini alarak iyi bir denge kuran, girişimci, millî tarih, coğrafya, din ve ferdi sorumluluk duyguları ile dolu nesiller yetiştirmeyi amaçlamış tipler şeklinde açıklanmıştır (Elbir, 2004, s. 172–173). Sonuç olarak iki romanda da oluşturulmaya çalışılan insan tipinin öğretmenler aracılığıyla verildiği görülmüştür. Ayrıca çalışma sonucunda iki romanda da bireyleri çağdaş eğitim anlayışı çerçevesinde yetiştirecek öğretmenlerin pedagojik formasyona sahip olmasının öneminin vurgulandığı belirlenmiştir.

Günday (2013) çalışmasında Emile Zola'nın *Gerçek* ve Reşat Nuri Güntekin'nin *Yeşil Gece* romanlarında eğitiminin bireyin yetişmesi ve toplumun gelişmesinde önemini incelemiştir. Çalışma sonucunda yazarlar toplumların değişim süreci ve sonrasında yaşananları, güç odaklarının bireyin yetişmesindeki rolünü, toplumsal

sorunların köklü çözümleri için eğitilmiş genç nesillerin yetişmesine bağlamaktadır. Yazarlar, öğretmen kahramanlarına Marc ve Şahin'e yükledikleri roller aracılığıyla, öğretmenlerin Atatürk'ün de arzuladığı fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirmelerinin toplumların gelecekleri açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Ayrıca her iki yazar da özgür düşünceli bireyleri, toplumsal adaletsizlik ve haksızlıklara karşı duyarlı olup susmamaya, kendilerini susturmaya çalışan güçlere karşı bilinçli mücadele etmeye çağırmaktalar (Günday, 2013, s. 697). Ayrıca çalışmada iki yazarın da çağdaş eğitimin bireyin ve toplumun gelişmesinde önemini ortaya koydukları belirtilmiştir. Sonuç olarak toplumsal aydınlanmanın gerçekleşmesinin tek yolunun çağdaş eğitimden geçtiğine ulaşılmıştır.

Günday (2014) aynı eserleri konu aldığı farklı bir çalışmasında ise ilgili romanlardaki din adamları ve öğretmenleri karşılaştırmıştır. Emile Zola'nın olumsuz özelliklere sahip din adamlarına yer verirken olumlu özellikler taşıyan din adamlarını da anlattığı; Reşat Nuri Güntekin'in ise din adamlarını ahlaksız, yobaz veya gelişme karşıtı olarak anlattığı görülmüştür. "Zola ve Güntekin'in amaçları dinleri kötü göstermek değil, din adına hareket ettiklerini iddia eden din adamlarının toplumda sergiledikleri olumsuzlukları, tutarsızlıkları ve ahlaksızlıkları ortaya koymaktır" (Günday, 2014, s. 133). Diğer yandan her iki yazarın da idealist, dürüst, çalışkan vb. özellikteki öğretmenleri överken istenilmeyen öğretmen tiplerini eleştirdikleri ifade edilmiştir.

Yavaş (2017) "Yeni Hayat'ın 'Yeni Öğretmen' Tipi: 'Kaba Softalıktan' 'İdealist Öğretmenliğe' Ali Şahin Efendi" adlı çalışmasında Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* romanında Cumhuriyet sonrasında değişen siyasal ortam ve söylemin bir edebiyat eserine nasıl yansıdığı, roman kahramanı Ali Şahin Efendi'nin kişiliğinde idealize edilen figürün ne ifade ettiği tartışılmıştır. Çalışmada kahramanın 'din adamlığından idealist öğretmenliğe' doğru geçişi üç başlıkta analiz edilmiştir. Ali Şahin medrese eğitimi almış bir sarıklıdır. Yazar onun aracılığıyla medrese kurumlarının eleştirisini yapmış, kahramanı idealist bir öğretmene evirmiştir. Son aşamada ise kahraman Milli Mücadeleye destek için de olsa din adamlığı kimliğine geri dönmüştür.

Yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak Sürgit (2014), Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında eğitsel sorunları ve öğretmen imgesini incelemiştir. Çalışmada Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında Cumhuriyet aydınının yaşadığı kimlik bunalımını, eğitim politikalarını irdelemiştir. Bu çalışma Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İzlenen Eğitim Modelleri ve İrfan Yuvasının Çalışkan Bekçisi: Dündar Öğretmen alt başlıklardan oluşmuştur. Görüldüğü gibi Dündar Öğretmen aydın

öğretmen tipini temsil etmektedir. "Dündar Öğretmen, yeni rejimin, öğretmenlere yüklediği yükün farkında olan bir eğitimcidir. Öğrencilerine her fırsatta onların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olduklarını hatırlatma ve büyük Türk inkılâbı ülkülerini telkin etme gibi önemli bir misyonu vardır" (Asan, 2013; akt. Sürgit, 2014, s. 145). Yazar dönem eğitim sisteminin aksayan yönlerini (ezberci, şekilci ve ideolojik) yarattığı bu öğretmen tipi üzerinden eleştirmiştir.

Ercanaslan (2019) çalışmasında, 1924-1960 yılları arasında eser veren öğretmen yazarların eserlerinin öğretmen ve eğitim idealizmi yönünden değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmada ilgili dönem aralığında eser vermiş olan öğretmen yazarların öğretmen ve eğitim temalı yirmi romanı nitel araştırma yöntemleriyle incelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen *Hababam Sınıfı, Denizin Çağırışı ve Karlı Dağdaki Ateş* romanları dışında diğer romanlarda ideal eğitim ve öğretmenliğe yönelik bulgular tespit edilmiştir (Ercanaslan, 2019, s. 214). Çalışmada bu üç romanda ise idealizmi zedeleyen durumlara ulaşılmıştır. Diğer taraftan araştırma sonucunda "ideal eğitim ve ideal öğretmenlik" anlayışının oluşmasında "ekonomik yapı, sosyal ilişkiler, eğitime olan inanç ve öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebepleri" gibi unsurların etkili olduğu belirtilmiştir (Ercanaslan, 2019, s. 235-236). Ayrıca incelen eserlerde ideal öğretmenin, pozitif kişilik özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Bu özelikler romanlarda "kararlılık, çalışkanlık, güvenilirlik, umutlu olma, mesleki yeterlik, saygınlık, insanları etkileme, yardımseverlik, mücadelecilik, cesaret, merhamet, entelektüellik, sorumluluk sahibi olma, idealist olma, uyumlu olma, hizmet etme, eleştiri ve özeleştiri yapabilme ve örnek olma" şeklinde belirlenmiştir (Ercanaslan, 2019, s. 230-233). Bunların dışında ise fedakârlık, gururlu olma, haksızlığa karşı durma ve alçak gönüllülük özellikleri tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi yazarların ideal öğretmenleri kişilik bakımından üstün bir yapıdadır. Ancak bu özellikteki öğretmenler, ideal eğitimi verebilir.

Genellikle toplumcu gerçekçi yazarların eserlerinde öğretmenler köy sorunlarına çözümler üreten ve devletin köydeki temsilcisi gibi görevleri üstlenmişlerdir. Yazarlar bu eserleri oluştururken edebi kaygı peşine düşmemişler daha çok halkı eğitmek ve bilinçlendirmek amaçlı, didaktik ve realist çizgide eserlerini oluşturmuşlardır. Köy enstitüsü çıkışlı yazarların eserleri ve köy enstitüsünü konu alan eserler örnek verilebilir. Bu eserlerden bazıları Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy, Kaplumbağalar*; Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*; Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* vb. gibi sıralanabilir.

Baskın ve Toyran (2016) "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Eğitim" adlı çalışmalarında öncelikle Cumhuriyet döneminde yazılmış olan romanların eğitimle ilgili olanları tespit edilmiş ardından oluşturulan listenin içinden kura ile bir roman seçilmiştir. Kura sonucunda Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy* romanı doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu eserde, köy enstitüsünde yetişmiş ve Damalı köyüne atanmış bir öğretmenin durumu anlatılmıştır. Bu öğretmen hem köy işleriyle hem de köydeki düzenle uğraşmak zorunda kalmıştır. Özellikle romanın yazıldığı dönemin, eğitim anlayışını, insanların okula ve okumaya bakış açısını yansıtması bakımından önemli olan bu eserden kızların okula gönderilmediğini, siyasilerin kanunların önüne geçtiğini ve bunun yeri geldiğinde eğitimde yasal olmayan işler yapmak için kullanıldığını, köy enstitülerinin her işten anlayan becerikli öğretmenler yetiştirdiğini vb. anlamak mümkündür (Baskın ve Toyran, 2016, s. 421).

Engin (2015) "Didaktik ve Ütopik Bir Roman: Toprak Uyanırsa" adlı çalışmasında ise Şevket Süreyya Aydemir'in *Toprak Uyanırsa* eseri didaktik ve ütopik roman olması yönüyle değerlendirilmiştir. Yazarın idealindeki köy ve Anadolu ütopik olarak öğretmen kahramanla verilmeye çalışılmıştır. Bu yazıda öncelikle *Toprak Uyanırsa*'nın ütopik atmosferi ve kişileri dolayısıyla, ütopya kavramı ve Türk edebiyatında ütopya hakkında kısa bilgi verilmiştir. Daha sonra hem bu romandaki ütopik vizyon içinde yer alan; köyün sorunları, eğitim, kalkınma gibi konular hem de bunları kendine mesele edinmiş idealist, hümanist bir öğretmen olan *Toprak Uyanırsa*'nın anlatıcısının beslenmiş olduğu düşünsel kaynaklar ele alınmıştır (Engin, 2015, s. 23). "Şevket Süreyya Aydemir, köyü ve köylüyü merkeze aldığı *Toprak Uyanırsa* romanında, eğitim ve öğretmen aracılığıyla bir toplum kalkındırma projesi ortaya koymuştur" (Ogur, 2018, s. 282). İ. Hakkı Tonguç; köye gidecek öğretmenlerin, köy hayatıyla içten ilgilenecek ve zirai, sınai üretim tekniklerine hâkim nitelikte olmasını öngörür. Ona göre köy öğretmeni, köyün tüm sorunlarını değiştirmeye yönelik bir anlayışta olmalı; köydeki çocuk, genç ve yaşlılara eğitim vermeli ve tarımla ilgili işlerde, devleti temsil etmede rehberlik görevini üstlenmelidir. Köy davasını "entelektüelizme feda etmeme"lidir. Amaç "dağınık, bitkin köyü harekete geçirmektir" (Türkoğlu, 1997; akt. Engin, 2015, s. 26). *Toprak Uyanırsa*'nın öğretmen anlatıcısı bu nitelikleri taşımaktadır.

Genç Yıldırım (2015) yüksek lisans çalışmasında Nurettin Topçu'nun eserlerinde eğitim anlayışını ve ideal öğretmeni belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ise ideal öğretmen, insan ruhunu şekillendiren bir sanatçı olarak

görülmüştür. Ayrıca çalışmada öğretmenin, öğrenciye sadece bilgi aktarıcısı değil kişiliğiyle örnek model olması gerektiği ifade edilmiştir. Kadıoğlu ve Ekici (2020) "Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışında Öğretmenin Rolü ve İdeal Özellikleri" adlı çalışmalarında ise Nurettin Topçu'nun *Türkiye'nin Maarif Davası* ve *Yarınki Türkiye* kitapları doküman analizi yöntemiyle yazarın öğretmen mesleğine yüklediği misyonu ve oluşturduğu ideal öğretmen özellikleri belirlenmiştir. "Topçu'ya göre muallimler, öğreten, terbiye eden, yol gösteren, iyi üslup sahibi, hayatın aktörü, ruhların sanatkârı, ilmin yayıcısı, memleketin atisi, medeniyet kurucusu olan kendilerine has özellikte mukaddes bir mesleğin sahibidirler" (Kadıoğlu ve Ekici, 2020, s. 41).

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, veri kaynağı, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve inandırıcılık, verilerin analizi yer almıştır.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi "Bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir" şeklinde tanımlanmıştır (Seale, 1999; akt. Baltacı, 2019, s. 369-370). Kısacası bu yöntem öznel, derinlemesine ve özgün bir süreci ifade etmiştir. Bu da çalışmalara üretici bir fonksiyon kazandırmıştır. Fakat bu yöntemin öznel bir süreç üstüne kurulması, onun aynı zamanda en önemli sınırlılığını oluşturabilir. Çünkü ulaşılan sonuçlar ve yorumlar araştırmacının görüşlerinin etkisinde olabilir. Diğer taraftan "Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanır" (Berg & Lune, 2015; Merriam, 2009; akt. Kıral, 2020, s. 172). Bu çalışmada ise veriler doküman analizi yöntemi ile toplanmıştır. "Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir" (Wach, 2013; akt. Kıral, 2020, s. 173). Bu yöntem, ilgili probleme ilişkin derinlemesine bir inceleme ve değerlendirme gerektirmektedir. Araştırmacı öncelikle belirlenen konu ile ilgili literatür taraması yapmalı ve kaynaklarla sınırlılıkları belirlenmelidir. Ardından verilerin elde edildiği kaynaklar, araştırmacı tarafından konuyla ilgili başlıklar etrafında sınıflandırılmakta ve fişlenmektedir. Daha sonra ulaşılan kodlardan ilgisiz olan fişlemeler çıkartılmakta ve ilgili başlıklar etrafında ulaşılan sonuçlarla sentezlenerek derinlemesine değerlendirmeler yapılmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca doküman çeşitleri Labuschagne (2003) tarafından "kitaplar, dergiler, resimler, günlükler, mektuplar, anılar, davetiyeler, haritalar, yasal metinler, raporlar, istatistikler, okul ve sağlık kayıtları, devlet kayıtları, faturalar, fotoğraf ve videolar vb." şeklinde ele alınmıştır (Labuschagne, 2003; akt. Kıral, 2020, s. 185). Bu çalışmada ise doküman olarak romanlar seçilmiştir. Belirlenen romanlar doküman analizi yöntemiyle

incelenmiş, öğretmen kahramanlar ve eğitim çevresinde öğretmen yeterlikleri ve ihlalleri, öğretmen özellikleri, öğretmen tipleri, ideal öğretmen özellikleri, dönem öğretmen ve eğitim algıları, eğitim sistemi eleştirisi ve yetiştirilebilecek öğrenci tipleri gibi başlıklara yönelik cümleler tespit edilmiştir. Ardından çalışma ÖMGY'ne dayandırılarak ulaşılan öğretmenlerin yeterlikleri veya ihlalleri belirlenmiş, tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır. Ardından çıkan parçalar, birleştirilmiş ve karşılaştırması yapılarak analizi yapılmıştır. Sonuç olarak genel (tümevarımcı) bir yargıya ulaşılmaya çalışılmıştır.

Veri Kaynağı

Araştırmanın evrenini eğitimci yazarların eserlerindeki öğretmen kahramanlar oluşturmaktadır. Bu eserlerin bazıları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Eğitimci Yazarların Eserlerinde Öğretmen Kahramanlar

Yazarlar	Eserler	Öğretmenler	Yayım Tarihleri	Türleri
1. Reşat Nuri Güntekin	Çalıkuşu	Feride	1922	Roman
	Acımak	Zehra	1928	Roman
	Yeşil Gece	Ali Şahin	1928	Roman
	Damga	Mahmut Efendi, İffet	1924	Roman
	Kan Davası	Ömer	1962	Roman
2. Halide Edip Adıvar	Vurun Kahpeye	Aliye	1926	Roman
	Tatarcık	Lale	1939	Roman
	Yeni Turan	Kaya, Oğuz	1912	Roman
3. Peyami Safa	Biz İnsanlar	Orhan	1959	Roman
	Mahşer	Nihad	1924	Roman
4. Cevdet Kudret Solok	Sınıf Arkadaşları	-	1943	Roman
	Havada Bulut Yok	Süleyman	1958	Roman
5. Halide Nusret Zorlutuna	Küller	-	1921	Roman
	Gülün Babası Kim?	-	1933	Roman
7. Rıfat Ilgaz	Karartma Geceleri	Mustafa Ural	1974	Roman
	Hababam Sınıfı	Mahmut Hoca, diğer öğretmenler	1957	Roman
8. Kemal Bilbaşar	Denizin Çağırışı	İsimsiz	1943	Roman
9. Şevket Süreyya Aydemir	Toprak Uyanırsa	İsimsiz	1963	Roman
	Suyu Arayan Adam	-	1959	Roman
10. Cengiz Aytmatov	İlk Öğretmenim / İlk Öğretmen	Düyşen / Duyuşen	1962	Uzun öykü
11. Füruzan	47'liler	-	1974	Roman
12. Mehmet Başaran	Öğretmenim Hasan Ali Yücel	-		Anı
13. Mahmut Makal	Bizim Köy	Ahmet, Durmuş	1950	Roman
	Köye Gidenler	-	1959	Roman
14. Kemal Tahir	Bozkırdaki Çekirdek	Murat, Emine ve diğerleri	1967	Roman
15. Fakir Baykurt	Kaplumbağalar	Eğitmen Rıza	1967	Roman
	Onuncu Köy	İsimsiz	1961	Roman
16. Talip Apaydın	Sarı Traktör	İsimsiz	1958	Roman
17. Vedat Nedim Tör	Resim Öğretmeni	Mehmet	1943	Roman
18. Ferit Edgü	Kimse	O / İsimsiz	1976	Roman
	Hakkâri'de Bir Mevsim / O	O / isimsiz	1977	Roman
19. Refik Halit Karay	Karlı Dağdaki Ateş	Binnur	1956	Roman
20. Hüseyin Nihal Atsız	Ruh Adam	Ayşe	1972	Roman

Tablo 2'de görüldüğü gibi ilgili konuda bulunan tüm eserlere ulaşmanın ve bu eserlerin dönemlerinin özellikleriyle birlikte ayrı ayrı değerlendirilmesinin zorluğu göz önüne bulundurularak alanyazında hakkında en az çalışma yapılmış yazarlar belirlenmeye çalışılmıştır. Alanyazın taraması sonucunda Cevdet Kudret Solok ve Ferit Edgü'nün aşağıdaki beş romanı araştırmada incelenmiştir:

Cevdet Kudret Solok:

1. *Sınıf Arkadaşları* (1943)
2. *Havada Bulut Yok* (1958)
3. *Karıncayı Tanırsınız* (1976)

Ferit Edgü:

4. *Kimse* (1976)
5. *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* (1977)

Cevdet Kudret Solok *Süleyman'ın Dünyası* adlı roman üçlemesinde dönemleri, savaşın etkilerini, açlığı, yoksulluğu, adaletsizliği, değerlerler yitimini, eğitimi ve öğretmenleri gerçekçi bir anlatımla ele almıştır. Romanlarında yer yer yazarın yaşamından da izler görülmektedir. Bu yönüyle romanları otobiyografik özellik taşımaktadır. Eserler Süleyman Öğretmen'in çocukluğu, öğretmenlik yılları ve görevden uzaklaştırıldıktan sonraki süreci şeklinde verilmiştir. Bu dönemler içinde yaşadıkları ve gözlemleri anlatılmıştır.

Ferit Edgü'nün romanlarında ise düş ile gerçeğin birbirine karıştığı, kendine özgü bir anlatımla bireyin varoluşsal yolculuğu, isimsiz öğretmenin gözünden anlatılmıştır. Romanlarda yalnızlık, yabancılaşma, bireyin iç çatışmaları, salgın, dil sorunu, çaresizlik, Doğu gerçeği gibi kavramlara ulaşılmıştır. Yazarın Hakkâri'deki görevinden sonra yazdığı bu romanlar yazarın yaşamından izler barındırmaktadır.

Görüldüğü gibi otobiyografik izler taşıyan romanların farklı özelliklere ve anlatımlara sahip iki yazarın öğretmen kahramanları etrafında verildiğidir. Romanlarda ulaşılan öğretmenler karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler, dokümanlar incelendikten sonra sınıflama yoluyla kategorize edilmiştir. Yazarlara ve yazarların eserlerine göre sınıflama yapıldıktan sonra, ÖMGY ile betimsel analiz yapılmıştır. ÖMGY ile ilgili ayrıntılı tablo ekler bölümünde yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci ve İnandırıcılık

Çalışmada öncelikle eğitimci, öğretmenlik yapmış yazarların eserlerine ulaşılmıştır. Ulaşılan bu eserler, öğretmen kahramanlar bakımından incelenmiştir. Daha sonra alanyazın taraması sonucunda hakkında en az araştırma yapılan iki yazarın romanlarında karar kılınmıştır. Ardından çalışmada belirlenen beş romana ulaşılmıştır. Bu romanlar, öğretmen kavramı çerçevesinde temalarla değerlendirilmiştir. Romanlardaki öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ve ihlalleri MEB tarafından belirlenen ÖMGY'ne dayandırılarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen verilerden romanlardaki ideal öğretmen özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca çalışmada yorumlar ve değerlendirmeler kitaplardan alınan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Böylece ulaşılan sonuçların inandırıcılığının sağlanması amaçlanmıştır. Daha nesnel bakış açısıyla verilerin yorumlanması, değerlendirilmesi ve sonuçlara ulaşması hedeflenmiştir. Nitel araştırmanın en önemli sınırlılığı yorumlara öznelliğin karışmasıdır. Bu da çalışmanın güvenirliğini düşürmektedir. Çalışmada verilen doğrudan alıntılarla bu durumun önüne geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada toplanan verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Romanlar öğretmen kahramanlar, eğitim ve öğrenci etrafında incelemiştir. Ardından romanlar tek tek fişlenmiş ve oluşan temalar belirlenmiştir. Belirlenen amaç doğrultusunda olmayan kodlar çalışma sürecinde çıkarılmıştır. Daha sonra belirlenen kodlar sonucunda ortaya çıkan veriler değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca bu sonuçlar ÖMGY çerçevesinde organize edilmiştir. Çalışmaya betimsel analiz yöntemi de eklenmiştir. Betimsel analiz, Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre dört aşamadan oluşmaktadır: Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanmasıdır (Şeker, 2020, s. 132).

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Cevdet Kudret Solok'un Romanları

Bu çalışmada Cevdet Kudret'in üç romanı öğretmen ve eğitim kavramları etrafında oluşan temalarla ayrı ayrı fişlenmiştir. Ayrıca dönem eğitim sistemi ve anlayışı, öğretmen tipleri, yetiştirilen öğrenci tipleri, eğitimde öğrenci sorunları ve taşrada aydın-öğretmen-memur profilleri incelenmiştir. Ardından öğretmenlerin kendi içlerindeki fişlemeleri Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Buradan da öğretmenlerin bu dayanağa göre mesleki yeterlik ya da yetersizlikleri belirlenmeye çalışılmış ve öğretmen tipleri oluşturulmuştur. Daha sonra öğretmenlerin ideal olmayan davranışları doğrultusunda eğitsel mesajlar verilerek ideal öğretmeni oluşturan özellikler belirlenmiştir. Buradan Süleyman Öğretmen'in diğerlerinden farklı bir anlayışı benimsemesi ve ÖMGY çerçevesinde özelliklerinin ideal öğretmen kavramıyla uyumlu olması sonucunda ideal öğretmen profiline ulaşılmıştır. Ardından çalışma, bu öğretmeni yetiştiren öğretmenler ve eğitim sistemi ile onun öğretmen olduktan sonra meslektaşları ve dönem eğitim anlayışı karşılaştırmasıyla devam etmiştir. Bu karşılaştırma ayrı ayrı iki tablo hâlinde verilmiş ve tablolar kendi içinde idealize edilen Öğretmen Süleyman ile diğeri şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından iki tablodan yola çıkarak oluşan öğretmen tiplerinin ortak özellikleri ile anlayışları doğrultusunda Süleyman Öğretmen'in benimsenen eğitim anlayışından farklı ve yenilikçi bir yapıda olduğuna karar verilmiştir.

Daha sonra üçüncü romanla sisteme aykırı bir tip olarak görülen öğretmenin bakanlık emrine almasıyla yukarda ulaşılan sonuçların kalıcılığı tespit edilememiş ve öğretmenlik-eğitim gibi temalarda sınırlı bilgilere ulaşılmıştır. Fakat öğretmenin ikinci kitapla ulaşılan ideal öğretmen özelliklerin yanında üçüncü kitapla ideal kişilik özellikleriyle ortaya çıktığı görülmüştür. Diğer yandan çalışma birinci romandaki sınıf arkadaşlarını, üçüncü romanla mesleklerinde ve yaşamlarında oluşturdukları kişilikleriyle izleme şeklinde devam etmiştir. Çünkü onlar, birinci romanda çalışılan öğretmenlerin ve eğitim sisteminin birer çıktılarıdır. Bu sayede dönem eğitim sistemi ve öğretmenleri hakkında eleştirilerin daha sağlıklı bir şekilde yapılabileceği düşünülmüştür.

Sınıf Arkadaşları

Özet

Roman “Birinci Sınıf” adlı bölümle başlamış, “Hayal ve Gerçek” adlı bölüm ile sona ermiştir. Kahraman Süleyman’ın okula başlaması, öğretmenleri ve arkadaşları çevresinde gelişen olaylar ile dönem İstanbul’u, savaş yılları ve sonrası, Süleyman’ın Kayseri Lisesi’ne Edebiyat öğretmeni olarak atanmasıyla birinci kitap sona ermiştir. İnsan yaşamına paralel olarak ilerleyen tarihsel bir dönem, yazarın otobiyografik özelliklerini barındırarak ilerlemektedir.

Öğretmenler (Hoca Efendiden Öğretmene)

1. **Sarıklı Hoca:** Öğrencilere karşı adil olmayan, dayakçı, otoriter tip (fakir öğrencilerde), serbest tip (zengin öğrencilerde), ezberci, olumsuz rol model olan, hoca olmak kavramını yanlış algılamış.

Sarıklı Hoca, sınıfı öğrencilerin ailelerinin maddi durumlarına göre ikiye ayıran ve ona göre tepkiler geliştiren biridir. Kapı kenarında oturan öğrencilerin aileleri yoksul olduğu için onlara katı bir disiplin uygulamış. Hatalarını affetmemiştir. Buradan otoriter öğretmen tipine ulaşılmıştır. Fakat pencere kenarında oturan öğrenciler için bu anlayış tamamen değişmiştir. Bu öğretmen de serbest öğretmen tipini oluşturmuştur. Yani sınıfta somut olarak bir öğretmen varken öğrenci grubuna göre tepkileri ve sınıf yönetimi değişen iki öğretmenin varlığından söz edilmiştir. Çünkü romandaki Sarıklı Hoca’nın öğrencilere yaklaşım tarzı gruplara göre değişmiştir. Öğretmenin bu durumunda zengin ailelerinde payının olduğu belirtilmiştir. Romanda bu ailelerin, okulun ilk günü çocuklarını ‘temiz-pak’ çocukların yanına oturtmaları konusunda hocaya tembih ettikleri görülmüştür. Yani onlar da çocuklarının kendileri gibi olanlarla oturmalarını istemişlerdir.

Fakat öğretmenin bir sınıfta gruplara göre değişen farklı iki anlayışı benimsemesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Yazar, bu durumu dönemin eğitim anlayışı çevresinde Sarıklı Hoca üzerinden vermiştir. Ayrıca Sarıklı Hoca’nın birinci sınıf öğretmeni olması diğer bir eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Çünkü çocukların okul, öğretmen, eğitim kavramlarıyla tanıştıkları; yaşamları boyunca bazı değerlerin, sevginin, saygının vb. gibi kavramların atıldığı ilk yer orasıdır. Romanda toplumdaki dönemin iki kesimin (zengin-fakir) sınıf ortamına yansıması görülmüştür. Bu iki grubu

oluşturan hem toplumun kendisi hem de öğretmenidir. Diğer taraftan öğretmenin Süleyman'ı iki gruba da tam olarak yakıştıramamasından dolayı sınıfın ortasındaki iki grubun sınırına yerleştirmesi bir üçüncü öğretmeni yaratmıştır. Bu da öğretmenin her hâlini görebilen fakat kararlı bir anlayışının olmaması sebebiyle öğrencinin, bu durumdan zarar görebileceği anlamına gelmiştir. Sonuç olarak iki uç doğrultusunda geliştirilen öğretmen anlayışlarının yanında bir de her ikisinden de bir şeyler olan üçüncü anlayış gelişmiştir. Bu ulaşılan anlayışların çocukların gelişimine fayda sağlamadığı aksine onları ruhsal olarak örselediği görülmüştür.

Romanda Sarıklı Hoca'nın öğrencilerine şiddet uyguladığı görülmüştür. Yani o aynı zamanda dayakçı bir hocadır. Yine bu uygulamanın da gruplara göre farklılaştığı görülmüştür. Burada dikkat çeken detay hocanın dayak atarken kullandığı sopanın öğrenciler tarafından getirilmesidir. Hatta öğrenciler en iyi sopayı bulmak için birbirleriyle yarışırlar. Bu durum öğrencilerin çelişkili bir yapı içine düştüklerinin göstergesidir. Öğrenciler dayaktan kurtulmak için sopayı getirseler bile bu durumda bir yanlışlık vardır. Yazar, burada hem öğretmeni hem de kendine atılacak sopayı öğretmene tedarik eden öğrenciyi eleştirmiş olabilir. Buradan da dönemin öğretmeni, öğretmen anlayışı, öğrencisi, eğitimi hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Otoriter öğretmen tipi, baskıcı, kuralcı, dayakçı fakat bu özellikler toplumdaki sınıf düzeyine göre farklılaşan bir anlayıştadır; diğer yandan ona koşulsuz itaat eden öğrenci profilinden ve bozuk bir eğitim sisteminden bahsedilebilir.

Diğer yandan romanda Şevket'in sınıfın en yaramaz öğrencisi olduğu fakat yaptığı yaramazlıkların cezasını hep başkalarının çektiği, öğretmenin bu olumsuz durumlara göz yumduğu anlatılmıştır. Şevket, öğretmene getirdiği sopalar sayesinde ceza almaktan kurtulmuştur. Öğretmen ise onun dayak yiyenleri görüp ders aldığını düşünür fakat bu durum sanıldığı gibi olmamıştır. Şevket'in, öğretmeni gibi şiddette eğilimli olduğu ve bu durumdan zevk aldığı görülmüştür. Yani 'dayakçı öğretmen' in şiddete meyilli öğrencisi olmuştur. Bu durumda şaşıracak bir şey yoktur. Çünkü öğrenci, öğretmenini rol model olmaktadır. Onun olumsuz özelliklerinden etkilenmesi de doğal bir durumdur.

En sonunda dayak yiyenin getirdiği sopalarla Şevket olması, onun için korkunçtur. Bu durum romanda öğretmenin, öfkelenip iki sopayı Şevket'in sırtında kırması sonra üçüncü sopayla onu dövmeye devam etmesi şeklinde verilmiştir. Burada 'dayakçı öğretmenin' korkunçluğu gösterilmiştir. Çıkacak sonuç ise öğretmenin,

öğrencilerini olumsuz etkilediği ve onlara olumsuz rol model olduğudur. Bu sonuç Şevket örneği ile desteklenmiştir.

Ayrıca Şevket'in dayak yemesinden sonra okula, onun varlıklı bir akrabası gelmiştir. Bu kişinin hocayı küçük görmesi, müdür aracılığıyla onu sorguya çekme sahnesi dikkat çekicidir. Burada adamın, hocayı aşağılarken müdür ve hocanın alttan alarak cümlelerini 'efendim' şeklinde bitirmesi dikkat çekmiştir. Olay en sonunda hocanın görevden atılması ile sonuçlanmıştır. Bu durum varlıklı insanların toplumda, kurumlarda ne kadar söz hakkı olduğunu göstermiştir. Yazar, hem öğretmen hem müdür hem de soylu eleştirisi yapmıştır. Burada maddi imkânları fazla olan kişilerin toplumdaki dengeleri elinde tuttuğu görülmüştür. Yönetici olan müdür ise bu duruma göz yummuş ve istenileni yapmakla yetinmiştir. Ayrıca burada diyaloglarda dikkat çeken bir diğer detay ise hocanın öğrencileri dövme yetkisine sahip olduğunu düşünmesidir. Burada hocanın, öğretmen olma algısı ortaya çıkmıştır. Son olarak da hocanın bu yaşanan olaydan sonra sınıfa gelip Şevket'e yaptığını telafi etmeye çalışması ve ilk defa tüm öğrencilere aynı duyguyu gösterdiği görülmüştür. Yani öğretmen ilk defa öğrencilere adil olmuştur. Bu değer nitelikli öğretmen özelliklerinden biridir. Fakat o günden sonra Sarıklı Hoca devri kapanmıştır.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde Sarıklı Hoca hakkında yeterlik alanlarına uygun hiçbir madde tespit edilememiştir. Bu nedenle hocanın ihlal ettiği maddeler belirlenmiş buradan mesleki yetersizliği tespit edilmeye çalışılmıştır:

B2.1. Sağlıklı, güvenli ve estetik öğrenme ortamları düzenler.
B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.

> Sınıfta çocuklar iki bölüme ayrılmıştı. Bir bölümü kapı yanındaki sıralarda oturuyordu. Bunlar yoksul çocuklarıydı. Üstleri başları o kadar iyi değildi. Hatta kimisinin ayağında ayakkabı bile yoktu, okula takunya ile gidip geliyorlardı. Bunlar başlarını kitaptan kaldırmamak; durmadan çalışmak, yazmaya çalışmak ve hiçbir zaman gülmemek cezası altında bulunan çocuklardı (Solok, 2006a, s. 14). B2.1. / B2.5.

"Yüzünü sınıfa doğru döndüğü zaman pencere yanındakilere güler, kapı yanındakilere kızardı. İşte ondan ötürüdür ki, yıllardan beri yüzünün bir yanı ile gülmek, öbür yanı ile kızmak sanatını öğrenmeye çalışıyordu:" (Solok, 2006a, s. 15) B2.1. / B2.5.

"Kapı tarafındaki gözü şimşekler çakarken, pencere tarafındaki gözü tatlı bir ışıkla yanar; kapı tarafındaki yanağı pancar gibi kızarırken, pencere tarafındaki yanağı güller gibi pembeleşirdi." (Solok, 2006a, s. 15) B2.1. / B2.5.

“Hoca Efendinin kapı tarafındaki elinde bir değnek vardı. Pencere kenarındakiler bir yaramazlık yapacak olursa, “Kulağınızı çekerim haaa!”derdi; kapı yanındakiler bir şey yaparsa böyle bir ihtarda bulunmadan sopayı indirirdi.”(Solok, 2006a, s. 16) B2.1. / B2.5.

“Hocanın değneğini yiyen öğrenciydi, ama hocaya bu değnekleri getiren de öğrenciydi.”(Solok, 2006a, s. 16) B2.1. / B2.5.

“Hocaya en güzel değneği getiren, o hafta sırtını dayaktan kurtarmış olurdu.” (Solok, 2006a, s. 16) B2.1. / B2.5.

> Bir gün yine böyle kolunu kaldırıp kaldırıp indirirken eli mürekkep şişesine çarptı, şişe Hocaya doğru fırladı, Hoca Efendinin cüppesi masmavi oldu. Artık bu kadarına göz yumulamazdı. Şevket bir anda bütün ayrıcalıklarını kaybetti: Getirdiği değneklerin iki tanesi sırtında kırıldı; üçüncüsü çok sağlam olduğu için kıvrıldı, ama kırılmadı (Solok, 2006a, s. 17). B2.1. / B2.5. / C1.1. / C2.1.

Bu maddelerle ilişkili alıntılarda öğretmenin korkulu bir öğrenme ortamı oluşturduğu görülmüştür.

B2.3. Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler.

> Sınıfta çocuklar iki bölüme ayrılmıştı. Bir bölümü kapı yanındaki sıralarda oturuyordu. Bunlar yoksul çocuklarıydı. Üstleri başları o kadar iyi değildi. Hatta kimisinin ayağında ayakkabı bile yoktu, okula takunya ile gidip geliyorlardı. Bunlar başlarını kitaptan kaldırmamak; durmadan çalışmak, yazmaya çalışmak ve hiçbir zaman gülmemek cezası altında bulunan çocuklardı (Solok, 2006a, s. 14). B2.1./ B2.3.

> Öbür bölümü, zengin çocuklarıydı. Onlar pencere yanındaki sıralarda otururlardı. İçlerinde ‘paşa’ olan bile vardı. Hepsinin de ailesi çok meraklıydı. Çocuğu okula daha ilk teslim ettikleri gün ‘Kuzum Hoca Efendi, oğlumuzu temiz-pak çocukların yanına oturtun,’ diye tembih ederlerdi. İşte o yüzden, sınıfı ikiye ayırmak gerekmişti. Bunlar okula arabayla ya da bir uşakla gidip gelirdiler. Üstleri başları çok temizdi (Solok, 2006a, s. 14–15). B2.3.

“Pencere yanında oturmalarının sebebi çok sadedir: Canları sıkıldığı zaman gözlerini kitaptan kaldırmak ve pencereden bakmak onların haklarıdır. Onlar çalışmasalar da olabilirdi. Ne kadar yaramazlık yapsalar ceza görmezlerdi. Hoca onlara karşı güler yüz göstermek zorundaydı.” (Solok, 2006a, s. 15) B2.3.

Burada öğretmenin, sınıfı öğrencilerin bireysel farklılarına göre değil öğrencilerin ailelerinin varlık durumlarına göre gruplandırdığına ulaşılmıştır.

B3.12. Sınıfta istenmeyen davranış ve durumlarla etkin ve yapıcı bir şekilde baş eder.

> Şevket, kapı yanındakilerin olduğu kadar bütün sınıfın da en yaramaz öğrencisiydi. Hoca arkasını döner dönmez yapmadığı maskaralık kalmazdı. Sonra işlediği kabahati başkasının üstüne atmasını da bilirdi. Yakalandığı zamanlarda da pek hırpalanmazdı. Oysa Şevket’in her gün, her zaman dayak yemesi gerekirdi; ama ne yapalım ki, her

> hafta Hoca Efendiye en güzel değnekleri de o getiriyordu. İşte bu yüzdendir ki, Şevket'in cezasını hep başkaları çekiyor ve Hoca Efendiye göre, Şevket de onları seyrederek ibret alıyordu (Solok, 2006a, s. 16). B3.12.
>
> Bir gün yine böyle kolunu kaldırıp kaldırıp indirirken eli mürekkep şişesine çarptı, şişe Hocaya doğru fırladı, Hoca Efendinin cüppesi masmavi oldu. Artık bu kadarına göz yumulamazdı. Şevket bir anda bütün ayrıcalıklarını kaybetti: Getirdiği değneklerin iki tanesi sırtında kırıldı; üçüncüsü çok sağlam olduğu için kıvrıldı, ama kırılmadı (Solok, 2006a, s. 17). B3.12.

Bu madde ile de öğretmenin sınıfta istenmeyen davranışlarla baş etme yönteminin yapıcı değil yıkıcı olduğu tespit edilmiştir.

C1.1. Çocuk ve insan haklarını gözetir.

C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.

"Yüzünü sınıfa doğru döndüğü zaman pencere yanındakilere güler, kapı yanındakilere kızardı. İşte ondan ötürüdür ki, yıllardan beri yüzünün bir yanı ile gülmek, öbür yanı ile kızmak sanatını öğrenmeye çalışıyordu:" (Solok, 2006a, s. 15) C1.1. / C2.1.

"Kapı tarafındaki gözü şimşekler çakarken, pencere tarafındaki gözü tatlı bir ışıkla yanar; kapı tarafındaki yanağı pancar gibi kızarırken, pencere tarafındaki yanağı güller gibi pembeleşirdi." (Solok, 2006a, s. 15) C1.1. / C2.1.

"Hoca Efendi, bu yeni gelen çocuğun oturması gereken yeri pek kestiremedi. Babası esnaf olduğuna göre, onun kapı yanına; üstünün başının temizliğine göre de pencere yanına oturması gerekti." (Solok, 2006a, s. 15) C1.1. / C2.1.

"Hoca Efendinin kapı tarafındaki elinde bir değnek vardı. Pencere kenarındakiler bir yaramazlık yapacak olursa, "Kulağınızı çekerim haaa!"derdi; kapı yanındakiler bir şey yaparsa böyle bir ihtarda bulunmadan sopayı indirirdi."(Solok, 2006a, s. 16) C1.1. / C2.1.

"Hocanın değneğini yiyen öğrenciydi, ama hocaya bu değnekleri getiren de öğrenciydi."(Solok, 2006a, s. 16) C1.1. / C2.1.

"Hocaya en güzel değneği getiren, o hafta sırtını dayaktan kurtarmış olurdu." (Solok, 2006a, s. 16) C1.1. / C2.1.

"Pencere tarafındakiler hiç dayak yemezdi. Niçin dayak yemediklerini anlayacak yaşta olmadıkları için de yaramazların hep kapı tarafına toplandığını sanırlardı."(Solok, 2006a, s. 16) C1.1. / C2.1.

> Bir gün yine böyle kolunu kaldırıp kaldırıp indirirken eli mürekkep şişesine çarptı, şişe Hocaya doğru fırladı, Hoca Efendinin cüppesi masmavi oldu. Artık bu kadarına göz

> yumulamazdı. Şevket bir anda bütün ayrıcalıklarını kaybetti: Getirdiği değneklerin iki tanesi sırtında kırıldı; üçüncüsü çok sağlam olduğu için kıvrıldı, ama kırılmadı (Solok, 2006a, s. 17). C1.1. / C2.1.

Bu benzer maddelerle örtüşen alıntılardan öğretmenin çocuk haklarını ihlal ettiği ve gruplara göre değer algısının değiştiği görülmüştür.

C2.4. Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.

"Sonra kendi değneğiyle atılan dayağı seyretmenin de herhalde ayrı bir zevki vardı." (Solok, 2006a, s. 16) C2.4.

"Daha doğrusu, Şevket, arkadaşlarının üstünde kendi sopalarının sağlamlığını deniyor ve her defasında daha kırılmaz, daha düz, daha can yakan değnekler getiriyordu. Sopanın sağlamlığını ispat edebilmiş olmak için hocanın daha hızlı, daha hızlı vurmasını isterdi." (Solok, 2006a, s. 16–17) C2.4.

"Hoca birisini dövmeye başladığı zaman, o da – çocuğu sanki dövüyormuş gibi- Hocayla birlikte kolunu kaldırıp kaldırıp indirirdi." (Solok, 2006a, s. 17) C2.4.

"Şevket, ilkokulun sonlarına doğru, artık sınıf arkadaşları arasında barınamaz olmuştu. Bunun iki nedeni vardı: birincisi, Sarıklı Hoca zamanında okula getirdiği çeşit çeşit değneklerle arkadaşlarının yedikleri dayaklardan zevk alması; ikincisi de yine aynı Hoca'nın okuldan çıkarılmasına sebep olmasıydı." (Solok, 2006a, s. 234) C2.4.

Son olarak bu madde ile de dayakçı öğretmenin şiddete meyilli öğrencisi olduğu görülmüştür. Yani öğretmen, davranış ve tutumlarıyla öğrencilerine olumsuz rol model olmuştur.

Romanda Sarıklı Hoca'nın ÖMGY çerçevesinde ihlallerine ulaşılmıştır. Hocanın ulaşılan ihlal maddeleri aşağıda Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sarıklı Hoca'nın ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan İhlal Ettiği Maddeleri

Yeterlik Alanları	Maddeler	Toplam
B. Mesleki Beceri	B2.1. Sağlıklı, güvenli ve estetik öğrenme ortamları düzenler.	7
	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.	7
	B2.3. Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler.	3
	B3.12. Sınıfta istenmeyen davranış ve durumlarla etkin ve yapıcı bir şekilde baş eder.	2
C. Tutum ve Değerler	C1.1. Çocuk ve insan haklarını gözetir.	8
	C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.	8
	C2.4. Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.	4

Tablo 3'te Sarıklı Hoca'nın mesleki beceri ile tutum ve değerler yeterlilik alanlarını ihlal ettiği görülmüştür. Bu yeterlik alanlarını ihlal etme sıklığı sırasıyla (19–20) tespit edilmiştir. Ardından yeterlik alanları kendi içlerinde en çok tekrar eden maddeden en aza doğru sıralanmıştır. Daha sonra en çok tekrar eden maddelerin tutum ve değerler yeterlik alanına ait olduğu belirlenmiştir. Bu yeterlilik alanında en çok tekrar eden maddelerin C1.1. ve C2.1. olduğu tespit edilmiştir. Buradan Sarıklı Hoca'nın çocuk haklarını koruma ve onlara değer verme konusunda yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu durum romandan hocanın çocuklara fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığı alıntıları ile desteklenmiştir. Ardından bu yeterlilik alanını C2.4. maddesi tamamlamıştır. Bu madde ile de Sarıklı Hoca'nın öğrencilere tutum ve davranışlarıyla olumsuz rol model olduğu görülmüştür.

Tabloda ikinci yeterlik alanı olarak mesleki beceri incelenmiştir. Bu yeterlik alanında B2.1. ve B2.5. maddelerinin en sık tekrar ettiği görülmüştür. Ardından öğrenme ortamlarına ait diğer B2.3. maddesinin geldiği belirlenmiştir. Buradan hocanın öğrenme ortamlarını oluşturmada yetersiz olduğu ve kurduğu ortamlarında sıkıntılı olduğuna ulaşılmıştır. Tabloda son olarak bu yeterlik alanına ait B3.12. maddesine yer verilmiştir. Bu madde ile hocanın sınıfta istenmeyen davranışlarla baş etme yönteminin yapıcı olmadığı belirlenmiştir.

Not: Sarıklı Hoca adlandırmasının döneme ait bir adlandırma olduğu söylenebilir. Sarığın dini bir sembol olması ve hoca kavramının da din ile ilgili olması; din ile eğitim ilişkisini gösterebilir.

Sarıklı Hoca'nın İdeal Olmayan Davranışları Doğrultusunda Eğitsel Mesajlar:

Sarıklı Hoca istenmeyen öğretmen özelliklerine sahiptir. Bir öğretmen her şeyden önce çocuk duyarlılığına sahip olmalıdır. Burada ise çocukların hem fiziksel hem psikolojik şiddete maruz kaldığı görülür. Çocuklara uygulanan şiddetin haklı bir açıklaması olamayacağı gibi Sarıklı Hoca bu uygulamayı hoca olma sıfatıyla yaptığını söylemiştir. Bu tanımlanmaya çalışılan öğretmeni daha da kötüleştirir. Çünkü o, öğretmen olmak kavramını bile yanlış anlayan bir kişidir. Oysa öğretmen olmak, çocuğu koruma ve gözetme sorumluluğunu taşımaktır.

Hocanın eleştirilen bir başka davranışı da ilk kademede olan çocukları, toplumda bulunan sınıf farklığına göre gruplara ayırması ve ona göre değer vermesidir. Oysa

onların her şeyden habersiz bir dünyaları vardır, hoca ise bu durumu belirginleştiren olmuştur. Hocanın aynı sınıfta gruplara göre değişen tutum ve davranışları çocukların hem ruhsal hem de zihinsel gelişimlerini olumsuz etkilemiştir.

Diğer taraftan 'dayakçı hoca' olması güvensiz, korkulan bir öğrenme ortamını oluşturmuştur. Bu ortamda da sağlıklı öğrenmenin gerçekleşmesi söz konusu olamaz. Aynı zamanda sınıf içi etkileşim de bu durumdan zarar görmüştür. Sonuç olarak bu durumda öğrencilerin hem ruhsal hem bilişsel gelişiminin olumsuz etkilendiği söylenebilir. Oysa öğretmenin görevi bu alanları geliştirmek ve desteklemektir.

Bir diğer eleştirilen özellik ise öğrenciye olumsuz rol model olmasıdır. Dayakçı hocanın şiddete meyilli öğrencisi olmuştur. Romanda Şevket örneği, bir çocuğun eğitiminde öğretmenin rolünü açık bir şekilde göstermiştir. Buradan öğretmenin çocukları iyi olana yönlendirme konusunda aşılama yapacağı yerde, öğretmenin olumsuz özelliklerinin bir yansıması olabilecekleri gerçeği verilmiştir. Öğretmenin görevi çocuğu iyiye, doğruya, güzele yönlendirmek ve değerler konusunda aşılama yapmaktır. Bazen de birliği, beraberliği öğretebilmektir. Sınıfta farklı özelliklere sahip öğrencilerle oluşturan grup çalışmalarıyla iş birliği yöntemi kullanılarak bu değer verilebilir. Burada ise en başta öğrenciler, zengin ve fakir olarak keskin sınırlarla ayrılmışlardır. Kendi grubu içinde ona sunulanın dışına çıkamayan bir öğrenci yaratılmıştır. Yani özgür olmayan. Oysa eğitim sistemi her öğrenciye eşit bir uygulamanın olduğu, adil ve özgür ortamlar istemiştir. Romanda bu özellikler ihlal edilmiştir.

Son olarak hocanın istenmeyen davranışlarla yapıcı değil yıkıcı bir şekilde baş etmesi bu davranışları yok etmez. Yani hocanın kullandığı I. tip ceza, istenmeyen davranışı tam olarak ortadan kaldırmaz. Hatta istenmeyen davranışın sıklığında artma ya da cezaya alışma durumları oluşturabilir. Bu da sınıf ortamında öğrenme süreçlerinin aksamasına yol açabilir. Aynı zamanda Türk Eğitim Sisteminde I. tip cezaya başvurulmaması gerektiği bunun yerine en son çare olarak mahrum bırakma adı altında II. tip cezanın verilebileceği belirtilmiştir.

Not: Bu hocadan hareketle belirgin olarak yaratılmaya çalışılan bir öğrenci profiline ulaşılmamaktadır. Fakat hocanın özelliklerinden yola çıkarak bir sonuca ulaşılabilir.

2. İkinci Öğretmen (Yeni Gelen): Aşırı kuralcı, disiplinli, sert, baskıcı, otoriter, dayakçı, olumsuz rol model.

Sarıklı Hoca'nın atılması ile yeni gelen öğretmen, öncekinden sarık takmaması ve kullanılan kavramın öğretmene dönmesi ile ayrılmıştır. Sarık takmayınca 'hoca' kavramın kalktığı onun yerine 'öğretmen' kavramının geldiği görülmüştür. Bu öğretmen ilk olarak önceki öğretmenin sınıf düzenini değiştirmiştir. Artık sınıfta zengin-fakir ayrımlı gruplar yoktur. Bu öğretmen; bütün öğrencileri birleştirmiş, onları boy sırasına koymuş ve aynı sıralarda oturtmuştur. Belki de onun yaptığı tek doğru da budur. Bunu düzen anlayışı doğrultusunda yapmış olsa da sınıftaki grupları ortadan kaldırmıştır. Bu durum çocukların gelişimi için olumludur. Fakat öğretmenin yüzünün hiç gülmemesi ise olumsuz bir durumdur.

Romanda yeni gelen öğretmenin aşırı disiplinli ve kuralcı olduğu görülmüştür. Bu da beraberinde yasakları getirmiştir. Bu yasaklara uymayanlar cezalandırılmıştır. Aynı zamanda öğretmenin kurallara uymayanları uyarma şekli de oldukça serttir. Öğretmenin öğrencilere bağırarak istenileni yaptırmaya çalışması yanlıştır. Bu durum öğrencinin ruhsal gelişimine zarar vermektedir. Ayrıca burada öğretmenin bir öğrenciden ziyade bir asker yetiştirdiği söylenebilir. Çünkü öğretmenin, emir komuta zincirine dayalı bir eğitim sistemi anlayışını benimsediği görülmüştür. Düzensizliğe ve hataya tahammülü yoktur. Buradan öğretmenin, otoriter öğretmen tipi özelliklerine ulaşılmıştır.

Bu öğretmenin de diğeri gibi öğrencilerine şiddet uyguladığı görülmüştür. Yani bu da dayakçı bir öğretmendir. Öğrenciler ise onun koyduğu kurallara dayak yememek için uymak zorunda kalmışlardır. Bu durum korkulu, güvensiz öğrenme ortamını oluşturmaktadır. Ayrıca bu şekilde yetişen öğrencilerin haklarını aramadıkları ya da arayamadıkları görülmüştür. Romanda Süleyman örneğinde olduğu gibi öğrencinin, korkudan yapılan haksızlığa sessiz kaldığı ve dayak yediği görülmüştür.

Diğer taraftan öğretmen, öğrencilere olumsuz rol model olmuştur. Romanda Süleyman'ın, öğretmeninden olumsuz etkilendiği görülmüştür. Bu durumda öğretmenin tutum ve davranışları; çocuğun dünyasını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir, sonucuna ulaşılmıştır. Yani çocuğun okuldaki deneyimleri, öğretmenlerinin davranışları, onun yaşamını ve kişiliğini oluşturmaktadır. Çocuk okulda öğrendiklerini günlük yaşama transfer eden, öğretmenini olduğu gibi yansıtabilen bir birey hâline gelebilir. Bunun için yanlış rol model, çocuğun ruhsal gelişimine zarar vermektedir. Olumsuz duygulara, şiddete ve hakarete maruz kalan çocukların; bu olumsuz duygu ve davranışları benimsedikleri görülmüştür.

Sonuç olarak burada öğretmenlik mesleğinin aynı zamanda bir ruh eğitimi işi olduğu söylenebilir. Öğretmenlik, psikolojik bakımdan sağlıklı bireyler yetiştirmek ve bu bilince sahip olma mesleğidir. Oysa romanda olumsuz özelliklerine ulaşılan öğretmenin, öğrencisi Süleyman'ın üzerinde yıkıcı etkisi çeşitli durumlarla ortaya konulmuştur.

Son olarak ise bu öğretmen tipinin, bireysel farklılıkları kabul etmediği görülmüştür. Öğrencilerini bir grubun içinden çıkmasına müsaade etmeyen ve onları aynileştiren bir çabası vardır. Aslında buradan otoriter öğretmen tipi tarafından yaratılmaya çalışılan öğrenci profili ortaya çıkmaktadır. Kurallar zincirine sorgulamadan uyan, toplulukların sınırlarında kalan, aşırı disiplinli, iletişimi öğretmenin müsaade ettiği ölçüde başlatan ve bitiren, susan vb. gibi özellikler barındırmaktadır. Bu özellikler de günümüz Türk eğitim sisteminin yaratmak istediği birey ile çelişmektedir. Yazar, bu olumsuz durumlarla dönem eğitimini ve öğretmenini eleştirmiştir.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde yeni gelen öğretmen hakkında da yeterlik alanlarına uygun hiçbir madde tespit edilememiştir. Fakat öğretmenin düzen ve disiplin doğrultusunda yapmış olduğu yeni oturma düzeniyle sınıftaki (zengin-fakir) grup farklılıklarını ortadan kaldırdığı görülmüştür. Bu da sınıfta eşit öğrenme ortamları yaratmıştır. Bu durum romanda şu şekilde ifade edilmiştir:

"Daha ilk geldiği gün sınıfın eski düzenini altüst etti: bütün çocukları birbirine karıştırdı; hepsini boy sırası yaptı; küçükleri öne, büyükleri arkaya oturttu. İşte o günden sonra 'birinci sınıf' sadece 'bir sınıf' oldu…" (Solok, 2006a, s. 22)

Sadece öğrencilerin fiziksel durumların dikkate alınarak oluşturulan oturma düzeni yüzünden ÖMGY çerçevesinde mesleki beceri yeterlik alanına giren "B2.3. Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler" maddesine ulaşılabilir. Fakat öğretmenin, bu maddeyi de tam olarak karşılamadığı görülmüştür. Çünkü öğretmen, öğrencileri birbirine eşitlerken öte yandan onların bireysel farklılıklarını önemsememiştir.

Yukarıdaki durum dışında öğretmenin olumlu hiçbir maddesi tespit edilememiştir. Bu nedenle öğretmenin Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri dikkate alınarak ihlal ettiği maddeler belirlenmiştir. Ulaşılan sonuçlarla onun mesleki yetersizliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki kısımda ÖMGY maddeleriyle örtüşen alıntılar verilmiştir:

A2.3. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerine ilişkin bilgisini öğretim süreçleri ile ilişkilendirir.

"Hele yeni gelen öğretmen çok titiz bir adamdı. Her şeyi vaktinde, saatinde, dakikasında istiyordu. Neyse ki çocuklar saati okuyamıyordular." (Solok, 2006a, s. 21) A2.3.

Burada öğretmenin, öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate almadığı görülmektedir.

B1.3. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve sosyokültürel özelliklerini dikkate alarak esnek öğretim planları hazırlar.

"Hele yeni gelen öğretmen çok titiz bir adamdı. Her şeyi vaktinde, saatinde, dakikasında istiyordu. Neyse ki çocuklar saati okuyamıyordular." (Solok, 2006a, s. 21) A2.3. / B1.3.

"Hiçbir işte ayrılık kabul etmiyordu. 'Hep birlikte! Hep birlikte!'diyordu. Okumak, oynamak, yürümek… Hep birlikte… Bahçeye inerken olsun, sınıfa çıkarken olsun hep tabur olmak, ikişer ikişer yürümek, sırayı bozmamak gerekti." (Solok, 2006a, s. 22) B1.3.

Bu örneklerle öğretmenin bireysel farklılıkları önemsemediği, öğrenci gelişimin farkında olmadığı, katı, sert ve aşırı disiplinli bir uygulaması olduğu görülmüştür.

B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.

"Hele yeni gelen öğretmen çok titiz bir adamdı. Her şeyi vaktinde, saatinde, dakikasında istiyordu. Neyse ki çocuklar saati okuyamıyordular." (Solok, 2006a, s. 21) A2.3. / B1.3. / B2.5.

"Sıradan biraz ayrılmak isteyenlere öğretmen:

— Sıraya gir! diye bağırıyordu." (Solok, 2006a, s. 22) B2.5.

"Acaba onlara da: 'Sıraya gir!' diye bağıran birisi vardı da onun için mi hep böyle düzgün gidiyordular?" (Solok, 2006a, s. 22) B2.5.

"Dayak yememek için, yeryüzündeki bu kurala uymaktan başka çare yoktu." (Solok, 2006a, s. 22) B2.5.

Yukarıda madde ile örtüşen alıntılardan öğretmenin öğrencileriyle korkulu, güvensiz öğrenme ortamları oluşturduğu bu yüzden aralarında sağlıklı bir iletişimin olmadığı görülmektedir.

C1.1. Çocuk ve insan haklarını gözetir.

"Sıradan biraz ayrılmak isteyenlere öğretmen:

— Sıraya gir! diye bağırıyordu." (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1. / C1.2. / C2.1.

"Acaba onlara da: 'Sıraya gir!' diye bağıran birisi vardı da onun için mi hep böyle düzgün gidiyordular?" (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1.

"Dayak yememek için, yeryüzündeki bu kurala uymaktan başka çare yoktu." (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1.

> Az sonra elinde bir cetvel tahtası ile odadan çıkan öğretmen, kapı önündeki bu cezalı çocukları sırayla dövmeye başlamış, bu arada Süleyman da- hiçbir suçu olmadığı halde- ömründe ilk defa dayağın ne biçim şey olduğunu denemiş, belki avuçları kabarmış, ama gık dememişti (Solok, 2006a, s. 23). C1.1.

Bu alıntılarla öğretmenin çocuk hassasiyetine sahip olmadığı hatta onlara zarar verdiği görülmüştür. Çocuk hakları konusunda yeterli bilince sahip değildir.

C1.2. Bireysel ve kültürel farklılıklara saygılıdır.

"Hele yeni gelen öğretmen çok titiz bir adamdı. Her şeyi vaktinde, saatinde, dakikasında istiyordu. Neyse ki çocuklar saati okuyamıyordular." (Solok, 2006a, s. 21) A2.3. / B1.3. / C1.2.

"Hiçbir işte ayrılık kabul etmiyordu. 'Hep birlikte! Hep birlikte!'diyordu. Okumak, oynamak, yürümek… Hep birlikte… Bahçeye inerken olsun, sınıfa çıkarken olsun hep tabur olmak, ikişer ikişer yürümek, sırayı bozmamak gerekti." (Solok, 2006a, s. 22) B1.3. / C1.2.

"Süleyman'ın hayatı hep böyle bir insan zinciri arasında mı geçecekti? Önündeki yürüyünce yürüyecek, öndeki durunca duracak mıydı? Neden bu zincirin dışına çıkmak yasaktı? Aynı yere daha erken varmak isteyenler niçin öndekini beklesindi?" (Solok, 2006a, s. 22) C1.2.

"Sıradan biraz ayrılmak isteyenlere öğretmen:

— Sıraya gir! diye bağırıyordu." (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1. / C1.2.

“Dayak yememek için, yeryüzündeki bu kurala uymaktan başka çare yoktu.” (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1. / C1.2.

Bu madde ile ilgili yukarıda sıralanan doğrudan alıntılarla öğretmenin, öğrencilerinin bireysel farklılıkları yok ettiğine ve onları tek tipleştirdiğine ulaşılmıştır.

C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.

“Giden hoca ile bunun arasında ne çok fark vardı. Bunun başında bir kere sarık yoktu. Sonra ikiyüzlü değildi. Bir tane yüzü vardı, o da hiç gülmüyordu.” (Solok, 2006a, s. 21–22) C2.1.

“Sıradan biraz ayrılmak isteyenlere öğretmen:

— Sıraya gir! diye bağırıyordu.” (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1. / C1.2. / C2.1.

“Acaba onlara da: ‘Sıraya gir!’ diye bağıran birisi vardı da onun için mi hep böyle düzgün gidiyordular?” (Solok, 2006a, s. 22) B2.5. / C1.1.

“Dayak yememek için, yeryüzündeki bu kurala uymaktan başka çare yoktu.” (Solok, 2006a, s. 22)) B2.5. / C1.1. / C1.2. / C2.1.

> Az sonra elinde bir cetvel tahtası ile odadan çıkan öğretmen, kapı önündeki bu cezalı çocukları sırayla dövmeye başlamış, bu arada Süleyman da- hiçbir suçu olmadığı halde- ömründe ilk defa dayağın ne biçim şey olduğunu denemiş, belki avuçları kabarmış, ama gık dememişti (Solok, 2006a, s. 23). C1.1. / C2.1.

Yukarıdaki alıntılarla öğretmenin tutum ve davranışlarıyla öğrencilere değer vermediği görülmüştür.

C2.4. Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.

“Süleyman, yeryüzünde artık her şeyi iki dizili bir zincir halinde görmeye başlamıştı. İşte yolun iki yanına dizili ağaçlar bile, tıpkı okul çocukları gibi, iki sıra halinde uzayıp gidiyordu. Acaba ağaçlar da ara sıra bu dizinin dışına çıkmak istiyor muydu?” (Solok, 2006a, s. 22) C2.4.

“Süleyman, evdeki kurşun askerlerini bile artık yeni ta’biyeye* göre ikişer ikişer diziyordu. Eğer askerlerden bir tanesi aksilik edecek olursa sesinin bütün sertliğiyle:

— Sıraya gir! diye bağırıyordu.” (Solok, 2006a, s. 22) C2.4.

“Sıraya girmek onda öyle köklü bir alışkanlık haline gelmişti ki nerde üç beş kişilik bir topluluk görse yine tabur oluyorlar sanır, hemen aralarına sokulur, kendine eş aramaya başlardı.” (Solok, 2006a, s. 22) C2.4.

“İşte o günden sonra Süleyman nerde bir insan topluluğu görse şüphelenir, gene dövülecekmiş, gene sövülecekmiş gibi gelir, her çeşit kalabalıktan çekinir, insanların arasında insanlardan uzak yaşamaya çalışır bir insan olmuştu.” (Solok, 2006a, s. 23) C2.4.

Ulaşılan bu son madde ile yukarıda verilen ilgili alıntılardan, öğretmenin öğrencilerinde olumsuz duyguların oluşmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Bu da onun olumsuz rol model olduğunu göstermiştir.

Aşağıdaki Tablo 4’de ikinci öğretmenin ÖMGY’ne dayandırılarak ulaşılan ihlal maddeleri verilmiştir.

Tablo 4. İkinci Öğretmenin (Yeni Gelen) ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan İhlal Ettiği Maddeleri

Yeterlik Alanları	Maddeler	Toplam
A. Mesleki Bilgi	A2.3. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerine ilişkin bilgisini öğretim süreçleri ile ilişkilendirir.	1
B. Mesleki Beceri	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.	4
	B1.3. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve sosyokültürel özelliklerini dikkate alarak esnek öğretim planları hazırlar.	2
C. Tutum ve Değerler	C1.2. Bireysel ve kültürel farklılıklara saygılıdır.	5
	C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.	5
	C1.1. Çocuk ve insan haklarını gözetir.	4
	C2.4. Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.	4

Yukarıdaki Tablo 4’te öğretmenin mesleki bilgi, mesleki beceri ile tutum ve değerler yeterlik alanlarını ihlal ettiği görülmüştür. Bu yeterlik alanlarını ihlal etme sıklığı en fazla olanın tutum ve değerler yeterlik alanına ait olduğu belirlenmiştir. Bu yeterlik alanında en çok tekrar eden maddelerin C1.2. ve C2.1. olduğu tespit edilmiştir. Buradan öğretmenin bireysel farklılıkları önemsemediği, bireye değer vermeyen davranışlar ve tutumlar sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ardından bu yeterlik alanını oluşturan C1.1. ve C2.4. iki maddenin aynı değerde art arda alındığı görülmüştür. Buradan da öğretmenin; çocuk haklarını gözetmediği, bunların bilincinde olmadığı, bu

hakları ihlal ettiği davranışları ile saptanmıştır. Ayrıca rol model olarak öğretmenin, çocukların olumsuz duygulara sahip olmalarına neden olduğu belirlenmiştir.

Tabloda ikinci ihlal edilen yeterlik alanının mesleki beceri olduğu görülmüştür. Bu yeterlik alanında ise en sık tekrarlanan maddenin B2.5. olduğuna ulaşılmıştır. İlgili maddeyle öğretmenin öğrencileriyle iletişimin zayıf olduğu, öğrenme ortamında ise öğretmenin merkezde olduğu söylenebilir. Ardından bu yeterlik alanında B1.3. maddesi gelmiştir. Bu da öğretmenin öğrencilerin bireysel farklılıklarını önemsemediğini göstermiştir. Hatta çalışmada öğretmenin öğrencileri aynılaştırmaya çalıştığı görülmüştür.

Tabloda son olarak mesleki bilgi yeterlik alanına ait A2.3. maddesine ulaşılmıştır. Bu maddeyle öğretmenin, öğrenme süreçlerinde öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate almadığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak öğretmenin bireysel farklılıklara önem vermediği, öğrenciye değer vermediği, çocuk haklarını korumadığı, öğrenciye olumsuz rol model olduğu, korkulu-güvensiz bir öğrenme ortamı oluşturduğu, sert-baskıcı-yasakçı olduğu ve öğrencilerin gelişim özelliklerinin bilincinde olmadığına ulaşılmıştır. Bu öğretmen özellikleri, oluşabilecek öğrenci profilini sunmaktadır.

İkinci Öğretmenin İdeal Olmayan Davranışları Doğrultusunda Eğitsel Mesajlar:

Öğretmenin aşırı disiplinli, kuralcı olması öğrencileri olumsuz etkilemiştir. Öğretmen, istenilen öğrenciyi oluşturmak istemiştir. Ama bu istenilen daha çok emir ve komuta zincirine bağlı bir askere özgüdür. Bu durum ‘çocuk olmak’ kavramına ters özellikler barındırmaktadır. Özellikle ilköğretim öğrencisin okula karşı duygu durumunun olumlu olması için okulda daha esnek ortamlar yaratılmalıdır. Bu sağlıklı öğrenme ortamları oluşturmak da öğretmenlerin görevidir. Öğretmen, kurşun asker yetiştiren değil, her bakımdan sağlıklı birey yetiştiren olmalıdır.

Öğretmenin kuralları baskı, dayatma ve dayakla benimsetmeye çalıştığı görülmüştür. Öncelikle eğitimde dayak konusu yukarda da belirtildiği gibi asla kabul edilemez. Öğrencilerin dayaktan korktukları için susmaları, kabul etmiş gibi görünmeleri onların kuralları benimsediklerini göstermez. Tam tersi bu kuralların içinde boğulan çocuğun kendini özgür hissettiği başka bir ortamda tüm düzeni yıkmaya çalıştığı romanda açık bir şekilde görülmüştür. Yani çocukta baskılanan duygu ve davranışlar, artarak devam edebilir ya da çocuğun tam tersi kişilik geliştirmesine sebep

olabilir. Bu durum da okulun, öğretmenin öğrencide oluşturabileceği psikolojik yıkımın tamir edilmesini zorlaştırmaktadır.

Diğer taraftan öğretmenin bireysel farklılıkları önemsemediği, öğrencileri aynılaştırma çabası görülmüştür. Burada öğrenciye bir gruba ait olup hep birlikte hareket etme özgürlüğü tanınmaktadır. Öğrencinin, bireysel olarak varlığına izin verilmemiştir. Bu da öğretmenin, tek tip öğrenci yetiştirmek istediğini göstermiştir. İdeal öğretmen ise bireysel farklılıkları destekleyen ve özendirendir. Bu şekilde öğrencinin var olan potansiyeli ortaya çıkabilir. Diğer taraftan baskı ve şiddet altında bu özelliğin ortaya çıkması beklenemez.

Öğretmenin, öğrencilerin gelişim özelliklerinin farkında olmadığı görülmüştür. Romanda öğrencilerin saat kavramının farkında olmadıkları ama öğretmenin her şeyi zamanında istediği şeklinde eleştirilmiştir. Burada öğretmenin, öğrencilerin gelişim özelliklerinin bilincinde olmadığına ulaşılabilir. Bu durum da telafisi mümkün olmayan sonuçlara sebep olabilir. Öğrenciyi okuldan, okumadan ve eğitimden uzaklaştırabilir. Çünkü öğrencinin gelişim döneminin farkında olmayan bir öğretmen, öğrenciye onun yapabileceği sorumlulukların üstünde görev verebilir. Bu görevleri yerine getiremeyen öğrencide ise yetersizlik duygusunun oluşmasına sebep olabilir. Bu durum çocukta ‘Ben yapamıyorum. Yeterince zeki değilim!’ gibi olumsuz duygulara yol açabilir. Bu da başarılı olmasının önünde en büyük engeli oluşturur. Bu yüzden öğrenci çabalamaktan vazgeçer ve umutsuzluğa kapılır. Bazı öğrenciler ise benzer durumlarda, sınıf ortamında istenmeyen davranışlar gösterebilir.

Ayrıca romanda öğretmenin, öğrencilerine olumsuz rol model olduğu belirlenmiştir. Bu durumun en çarpıcı örneği Süleyman’ın kurşun askerlerine öğretmeni gibi ‘Sıra gir!’ diye bağırmasıdır. Örnekte de görüldüğü gibi çocuk, okulda öğretmeninden gördüğü davranışı, günlük yaşamına transfer etmiştir. Bu durum da öğretmenin toplumu oluşturan bireylerin eğitimine daha duyarlı ve hassas olmasını gerektirmektedir. Çünkü ruh sağlığı bozuk olan bireyler, toplumları tehdit ederler. Kısacası ideal öğretmen, sağlıklı ruh inşası yapandır.

Son olarak öğretmen, çocuk haklarının bilincinde değildir. Bu durum onların özgürlüğünü kısıtlamasıyla, yasakların dayakla benimsetilme çalışmasıyla, yüzünün hiç gülmemesiyle gösterilmiştir. Disiplini ve kuralcılığı ile öğrenciyi boğmuştur. Buradan öğrenciye birey olarak değer vermediği ve onu bir kalıba sokarak aynılaştırmaya

çalıştığı görülmüştür. Bu da tek tip öğrenciyi oluşturmuştur. Belki de döneme göre istenen bu öğrenci tipidir. Fakat yazar, burada hem öğretmene hem de oluşturulmaya çalışılan öğrenci profilini eleştiriyor olabilir. Sonuç olarak ideal öğretmen, çocuk haklarının bilincinde olup ona değer verendir.

Çalışmada olumsuz özelliklerine ulaşılan Sarıklı Hoca ve onun yerine gelen öğretmenin, ÖMGY çerçevesinde tespit edilen ortak ihlal maddeleri aşağıdaki Tablo 5'te yer almıştır.

Tablo 5. ÖMGY Dikkate Alınarak Sarıklı Hoca ile Yeni Gelen Öğretmenin İhlal Ettiği Ortak Maddeler

Yeterlik Alanları	Ortak Maddeler	Sarıklı Hoca	Öğretmen
B. Mesleki Beceri	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.	7	4
C. Tutum ve Değerler	C1.1. Çocuk ve insan haklarını gözetir.	8	4
	C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.	8	5
	C2.4. Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.	4	4

Yukarıdaki Tablo 5'te iki öğretmenin de mesleki beceri ile tutum ve değerler yeterlik alanlarına ait ihlal ettikleri ortak maddeler tespit edilmiştir. Bu yeterlik alanlarına ait en çok tekrar eden maddelerin tutum ve değerler yeterlik alanına ait olduğu görülmüştür. Bu yeterlik alanı kendi içinde C1.1., C2.1. ve C2.4. maddeleri olarak sıralanmıştır. Sarıklı Hoca'nın ilk iki madde için yeni gelen öğretmene göre daha baskın özellikte olduğu sonucuna ulaşılabilir. Son yeterlilik maddesi için de yeni gelen öğretmenin Sarıklı Hoca'ya göre daha çok olumsuz duygulara sebep olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak hem Sarıklı Hoca'nın hem de yeni gelen öğretmenin çocuk haklarını koruma, öğrenciye değer verme ve rol model olma konusunda olumsuzluklar barındırdığı söylenebilir.

Tabloda son olarak mesleki beceri yeterlik alanına ait B2.5. maddesine ulaşılmıştır. Bu maddenin Sarıklı Hoca tarafından daha çok ihlal edildiği görülmüştür. Buradan hem Sarıklı Hoca'nın hem de öğretmenin öğrencileriyle etkili iletişim kurma noktasında sıkıntı yaşadıkları, korkulu-güvensiz öğrenme ortamları oluşturdukları söylenebilir.

Sonuç olarak öğretmenlerin çocuk haklarını ihlal ettiği, öğrenciye değer vermediği, olumsuz rol model olduğu, korkulu-güvensiz bir öğrenme ortamı oluşturdukları görülmüştür.

3. **Üçüncü Öğretmen:** Silik, zayıf.

Süleyman'ın babası askere gidince annesi, Süleyman'la birlikte babaevine dönmüştür. Bu yüzden Süleyman'ın okulu değişmiştir. Fatih'teki Taşmektep'teki üçüncü öğretmeni silik bir yapıdadır. Bu öğretmen, romanda "Köfteler" adlı bölümde kısaca bahsedilmiştir. Burada öğretmenin fiziki özellikleri ve öğrencileriyle kurduğu yanlış iletişim şekli anlatılmıştır. Bu durum Süleyman'ın öğlen yemeği için okula getirdiği köfteler üstünden verilmiştir. Yokluğun belirgin olarak hissedildiği yıllarda öğretmenin, sınıf ortamında öğrencilerinin yanlarında getirdikleri yiyecekleri, öğrencilerin arkadaşlarının yanında tek tek sorgulaması yanlış bir davranıştır. Çünkü sınıftaki çocukların ailelerinin maddi durumları birbirinden farklıdır. Bu yüzden öğlen yemeği için getirdiği yiyecekler birbirinden farklıdır. Bu şartlarda öğretmen, sınıfta arkadaşlarının yanında öğrencileri ayağa kaldırılıp sorgulamıştır. Bu öğrencilerden biri de Süleyman'dır. Öğretmen, bir gün Süleyman'ın okula getirdiği köftenin kokusunu almış ve onu getiren kişinin ayağa kalkmasını istemiştir. Süleyman'ın ayağa kalkması üzerine öğretmen, köfte almak için parayı nerden bulduklarını sormuştur. Bu sahne romanda sayfa 77'de verilmiştir. Bu şeklinde öğretmenin sorularına maruz kalan öğrenci ise arkadaşları karşısında kendini kötü hissetmiştir. Diğer yandan da bu duruma maruz kalan öğrenci, arkadaşlarından biri olmanın daha kıymetli olduğunu sezmiştir. Süleyman üzerinden öğretmenin, öğrencileri düşürdüğü durum aşağıda romandan alınan doğrudan alıntıyla şu şekilde ifade edilmiştir:

> Süleyman yirmi-otuz çift gözün ağırlığı altında ezildiğini sezdi. Ne yapacağını şaşırdı, utandı, gözlerini önüne indirdi, bir avuç et sahibi olmakla içlerinden birdenbire sıyrıldığı şu insanların kendisini seyretmelerine razı oldu, bekledi. Bir insanı başka insanlardan ayıran şey üç köfte bile olsa, bu ayrılığın hiç de güzel olmadığını anladı (Solok, 2006a, s. 77).

Sonuç olarak öğretmen, öğrencilerle kurduğu iletişime özen göstermelidir. Sınıf ortamında yaşanan bir durum tüm öğrencileri farklı oranda etkilemektedir. Bu durumda öğretmenin, öğrenciye değer verdiğini göstermesi ve onu sorgulamadan kabul etmesi gerekmektedir. Öğretmen, sınıf ortamında öğrenciyi küçük düşecek sözlere ve davranışlara yer vermemelidir. Çünkü sınıfta çocuğun yaşadığı olumsuz bir durum hem onun içsel dünyasını hem de sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Aynı zamanda bir

öğrencinin yaşadığı olumsuz bir durum diğerlerini de etkilemektedir. Bu yüzden öğretmenin, öğrencilerle kurduğu iletişimde daha hassas ve yapıcı olması gerekmektedir. Ayrıca öğretmen, öğrenciler arasındaki ekonomik farklılardan kaynaklı durumları sınıf ortamında belirginleştirmemelidir. Tam tersi öğretmenin, sınıfta bu farklıları ortadan kaldırması beklenmektedir.

Diğer taraftan yazarın, öğretmenin fiziki durumunu ve genel özelliklerini anlatırken kullandığı ifadeler dikkat çekicidir. Bu öğretmenin özellikleri; zayıf, yoksul, silik, sesi titrek çıkan bir kişi olarak anlatılmıştır. Dönem yoksulluğunun getirdiği olumsuzluklar öğretmenin hâlinde mevcuttur. Solok (2006) romanında üçüncü öğretmeni 'kuru, sıska, kamış gibi, yanakları çökmüş, ceketi üstüne bol olan' bir tip şeklinde ifade etmiştir. Hatta romanda öğretmenin bu özelliklerinden dolayı askere alınmadığına yer vermiştir (Solok, 2006a, s.76-77). Romandan alınan aşağıdaki alıntıda öğretmen şu şekilde anlatılmıştır:

> Buradaki öğretmen, çok uzun boylu ve bir kamış gibi kuru bir adamdı. Gözleri, şakakları ve yanakları içeriye batmış; buna karşılık yüzünün yalnız iki ucu, alnı ve çenesi, ileriye doğru fırlamıştı. Omuzları üstünde ceketi çok bol duruyordu. Eğer gezmek için kıra çıksa kuşlar onu sahici bir korkuluk sanır, herhalde korkmazdı. Parmakları birbirine dokunsa, 'tık' diye bir ses çıkacak gibi gelirdi insana (Solok, 2006a, s. 76–77).

Bu örnekle de görüldüğü gibi öğretmenin zayıflığı dikkat çekicidir. Bir de öğretmenin, öğrencileri okula yiyecek olarak ne getirdiğini sorgulamasında Bekir'i kaldırmıştır. Bekir'in kendinden emin hâliyle arkadaşlarından çekinmeden tatlı getirdiğini söylemesi üzerine öğretmen duraksamış ve yutkunmuştur. Daha sonra öğretmen derse başladığında ise sesinin zayıf ve titrek olduğu anlatılmıştır.

Burada öğretmenin yoksulluğu üzerinden anlatılan profili, öğretmeni güçsüz göstermiştir. Bu da öğrencilerin gözünde öğretmeni, zayıf ve pasif göstermektedir. Bu durumlara düşmemek için devletin ve eğitim kurumlarının öğretmenine sahip çıkması, ona gereken değeri hem maddi hem de manevi olarak vermesi gerekmektedir. Bu sayede öğretmen toplumun ve öğrencinin gözünde daha güçlü ve saygın konumda olacaktır. Sonuç olarak koşullar ne olursa olsun öğretmene ve öğretmenlik mesleğine gereken önemin verilmelidir. Çünkü öğretmenler hem istenen öğrenci profilinin oluşmasında hem de toplumun istendik yönde değişiminde büyük rol oynamaktadırlar. Bunu sağlayacak olan öğretmen tipinin de güçlü, aktif ve cesur gibi istenen özelliklerde olması gerekmektedir. Buradaki öğretmenin ise istenen özelliklere sahip olmadığı görülmüştür. Romanda anlatılan öğretmen zayıf, güçsüz ve acınacak durumdadır. Oysa

bir öğretmenin, öğrencinin gözünde her bakımdan güçlü ve donanımlı olması gerekir. Bu özellikler öğrencinin gizli kahramanının öğretmen olmasını sağlamaktadır. Bu kahraman da öğrencinin kişiliğinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Ayrıca öğretmenin; sınıfa girdiğinde ilk olarak öğrencileriyle iletişime geçmek yerine yoklamayı alması, öğretmenlik mesleğini bir iş olarak gördüğünü göstermektedir. Romanda şu şekilde geçmektedir: "Sınıfa girdiği zaman ilk işi yoklama yapmaktı" (Solok, 2006a, s. 77). Bu durum mesleğini severek yapan öğretmenden ziyade mesleğini iş olarak benimsemiş öğretmene ulaşılmasını sağlamıştır. İstenilen öğretmen modeli, mesleğini severek yapan olmalıdır. Çünkü ideal öğretmeni oluşturan bu özellik, öğrencilerin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

Öğretmen Tipleri

1. Sarıklı Hoca: Öğrencilerine karşı adil olmayan, dayakçı, otoriter tip (fakir öğrencilerde), serbest tip (zengin öğrencilerde), ezberci, olumsuz rol model olan, hoca olmayı yanlış algılamış.

Öğrencilerine hem fiziksel hem psikolojik şiddet uygulayan, tutum ve davranışlarıyla öğrencilerine eşit olmayan, olumsuz rol model olan, korkulu-güvensiz öğrenme ortamları yaratan ve öğretmen olmak kavramını yanlış anlayan vb. gibi özelliklere sahip bir öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun olmadığı görülmüştür.

Ayrıca çalışmada ÖMGY çerçevesinde Sarıklı Hoca'nın yeterlik alanları tespit edilememiştir. Fakat hocanın tutum ve değerler, mesleki beceri yeterlik alanlarında ihlal ettiği maddelere ulaşılmıştır. Bu da Sarıklı Hoca'nın mesleğinde yetersizliğini göstermiştir.

Yetiştirilen öğrenci tipi: Şiddete meyilli tip, olumsuz tip.

2. İkinci Öğretmen: Aşırı kuralcı, disiplinli, sert, baskıcı, otoriter, dayakçı, olumsuz rol model.

Aşırı disiplinli ve kuralcı olan, öğrencilerin bireysel farklılıklara önem vermeyen, öğrencilerine değer vermeyen, çocuk haklarını korumayan, öğrenciye olumsuz rol model olan, korkulu-güvensiz bir öğrenme ortamı oluşturan, sert-baskıcı-yasakçı olan ve öğrencilerin gelişim özelliklerinin bilincinde olmayan bir öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun olmadığına ulaşılmıştır.

Ayrıca öğretmenin ÖMGY çerçevesinde yeterlik alanlarına ait hiçbir madde tespit edilememiştir fakat tutum ve değerler, mesleki beceri ve mesleki bilgi yeterlik alanlarında ihlal ettiği maddelere ulaşılmıştır. Bu sonuçla öğretmenin mesleki yetersizliği görülmüştür.

Yetiştirilen öğrenci tipi: Otoriteye bağlı, ters kimlik. (Karşıt Pekiştirme, Davranışta Kontrast (Zıtlık), Davranışın topografyasının değişmesi Süleyman örneği sayfa 25 / Sınıf Arkadaşları)

3. Üçüncü Öğretmen: Silik, zayıf, pasif.

Öğretmenin; öğrencileriyle etkili iletişim kuramadığı, iletişim konusunda özen göstermediği ve mesleğini iş olarak benimsediği görülmüştür. Fakat ÖMGY çerçevesinde öğretmenin yeterlik ya da yetersizlik alanlarını oluşturacak hiçbir madde tespit edilememiştir. Bu yüzden bu öğretmen hakkında yorumlar sınırlı bilgilere dayanmaktadır.

Yetiştirilen öğrenci tipi: Belirsiz.

Acemi Öğretmenler Üzerinden Eğitim Eleştirisi

1. Behçet: Öğretmenlerin öğrenciyi tanımadığı romanda "Süleyman'ın Arkadaşları:5" adlı bölümde Behçet örneği ile verilmiştir. Behçet, sokak fenerinin ışığıyla ders çalışan bir çocuktur. Bu yüzden mehtaplı gecelerde rahatça ders çalıştığı için mutlu olmaktadır. Fakat okuldaki öğretmenleri öğrencinin bu durumunu bilmemektedirler. Yani öğrenciyi tanımamaktadırlar. Üstelik öğretmenler, öğrenciyi tanımadıkları gibi bir de onun değişen başarısı hakkında akıl yürütmüşler ve araştırma yapmışlardır. Bu durum romanda "… İşte onun da evi aydınlıktı. Artık fener filan vız gelirdi. Behçet'in bu on beş gün içinde gösterdiği yeteneğe öğretmenler şaşardı. Fakat on beş gün sonra bu zekâ gölgelenmeye başlardı." (Solok, 2006a, s. 115) cümleleriyle verilmiştir. Behçet'in değişen başarısı üzerine öğretmenlerin durumları aşağıda kitaptan verilen örnekle açıklanmaya çalışılmıştır:

> Günün birinde, öğretmenler şöyle bir kanıya vardılar: Behçet'in kafası on beş gün işleyen, sonra on beş gün durup dinlenen bir kafadır. Hatta kimi öğretmenler buna bilim diliyle bir ad verebilmek için birtakım psikoloji ve tıp kitaplarını karıştırmış fakat örneğini daha bulamamış, onu hiçbir sınıfa sokamamış, ister istemez, ayrı türde bir kafa olduğunu kabul etmişti (Solok, 2006a, s. 115).

Oysa öğrencinin başarısı onun ders çalışıp çalışamamasına bağlıdır. Yani gerekli koşullar sağlandığı zaman öğrenci başarılı olmuş, diğer zamanlar da başarı

gösterememiştir. Sonuç olarak öğretmenler, öğrencinin en basit durumunu bile kavrayamamış ve onu yeterince gözlemleyememişlerdir. Oysa ideal öğretmen, öğrenciyi her yönden tanıyan ve bilen olmalıdır.

Yazarın yukarda eleştirdiği bu durum, Behçet'in acemi öğretmen olması ile daha da düşündürücü bir hal almıştır. Behçet, sınıf arkadaşı olan savaş zengini Cemil Malik Bey'in oğlu Kevkep'e ders çalıştırmaya başlamıştır. Yazar, Behçet'in bundan sonra zekâsının hep aynı olması ile öğretmenlere göndermede bulunmuştur. Oysa bu durumun nedeni iki çocuğun birlikte Kevkeplerin evinde ders çalışmalarıdır. Yani bu sayede Behçet için uygun çalışma ortamı sağlanmıştır. Diğer taraftan Behçet, sınıf arkadaşı Kevkep'e karşı büyük bir sorumluluk taşımaktadır. Onun ödevlerini hazırlamak ve derse çalışmasına yardımcı olmak Behçet'in görevleridir. Hatta acemi öğretmen, dersleri kendisi için değil Kevkep için öğrenmektedir.

Diğer yandan Behçet; Kevkep'in nazına, şımarıklığına ve diğer olumsuzluklarına rağmen ona katlanmıştır. Çünkü Behçet'in Kevkep'e verdiği ders karşılığında, Kevkep'in ailesinden aldığı temel gıda malzemelerini annesine götürmektedir. Bu durum romanda şu şekilde ifade edilmiştir:

> Ona anlamadığı bir bahsi on defa anlatmaktan çekinmez; onun ödevlerini kendisininkinden daha güzel yapar; sınıfta kendisinden gelen her şeye boyun eğer; hatta, Kevkep'in itiraz etmesine bile katlanır. Çünkü ay başlarında Kevkeplerin verdiği yiyecekleri eve götürdüğü zaman annesi o kadar sevinir, o kadar sevinir ki, oğlunu okşar ve öper (Solok, 2006a, s. 116).

Behçet'in tüm fedakârlıklarına rağmen Kevkep'in annesi, bütün olumsuzluklardan küçük öğretmeni sorumlu tutmuştur. Bu durum kitapta şu şekilde geçmektedir:

> Eğer Behçet iyi numara alırsa, Kevkep de alır; yıl sonunda bütünlemeye kalırsa, Kevkep de kalır. Behçet sınıfa dönmek ya da bütünlemeye kalmaktan yalnız Kevkep için korkar; çünkü Cemil Malik beyin karısı kendi çocuğunun başına gelen felaketten yalnız bu küçük öğretmeni sorumlu tutar, yalnız onu azarlar (Solok, 2006a, s. 116–117).

Burada zengin kesimin özel ders adı altında öğretmene ve kendinden alt sınıfta olan insanlara bakışına ulaşılmıştır.

Daha sonra Behçet hasta olmuş ve bu yüzden Kevkep ile ders çalışamamışlardır. Kevkep, Behçet'in yokluğunda derslerden hiçbir şey anlamamıştır. Romanda yazar, Kevkep'in bu durumunu "… Şimdi, sınıfın içinde, omuzları üstünden kafası alınmış bir insan gibi yaşıyordu. Şu bir haftadır öğretmenlerin söylediği şeyler onun için artık hiçbir anlam taşımıyordu. O, herhalde, derslerin gittikçe zorlaştığını sanıyordu." (Solok, 2006a, s. 118) sözleriyle açıklamıştır.

Bununla Kevkep'in derslerine karşı çaba göstermediğine ve işlerini Behçet'in kolaylaştırdığına ulaşılmıştır. Acemi öğretmen, ortadan kalkınca da öğrenci ne yapacağını bilememiştir. Oysa derslerinde zorlanan öğrencilere verilen yardımlarla, öğrencinin bir süre sonra kendi çalışma yöntemini tanıyarak kendine yetebilmesi beklenmektedir. Burada durum hiç de öyle olmamıştır. Acemi öğretmen sözde ona dersleri ve ödevleri konusunda yardımcı olmak için vardır fakat burada öğrencinin işlerini kolaylaştırmış, onu hazır olana alıştırmış ve düşünmek zorunda bırakmamıştır. Öğretmen olmayınca da çok zorlanmıştır.

Diğer yandan acemi öğretmensiz kalan öğrenci, ödevini nasıl yapacağını düşünmektedir. Romanda şu sözlerle ifade edilmiştir: "Evet, Kevkep'in bu hafta aklı başında değildi. Lakin bunu kime anlatacaktı? Öğretmenler söz dinlemezdi ki. Hafta sonu da yaklaşıyordu. Ne olursa olsun ödevi hazırlamak gerekti" (Solok, 2006a, s. 118). Görüldüğü gibi kendi düzeyinin üstündeki ödevi, Kevkep yardımsız yapamamıştır. Burada öğretmenlerin verdiği ödev konusu eleştirilmiştir. Buradan öğretmenlerin, öğrenciyi tanımadığı bir kez daha ortaya çıkmıştır. Çünkü öğrenci düzeyine göre ödev verilmemiştir. Bir de ödevi ne olursa olsun isteyen bir öğretmen ve yapmak zorunda hisseden bir öğrenci profili vardır. Burada asıl soru ödevin niçin verildiği, olmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin; öğrencinin durumunu fark etmedikleri ya da görmezden geldikleri, öğrenciyi anlamadıkları ve dinlemedikleri söylenebilir. Bu da öğrenciye verilen değeri göstermiştir.

Aynı zamanda burada fakir, Küçük Öğretmen Behçet ile varlıklı aileye sahip Kevkep üzerinden yansıyan değerlere ulaşılabilir. Behçet; annesini mutlu etmek için elinden geleni yapan, çalışkan, yakın arkadaşlarına karşı koruyucu ve iyi niyetli bir çocuktur. Kevkep ise babası gibi çıkarcı, hazırcı, bencil, şımarık, tembel, dostluğun farkında olmayan bir çocuktur. Eserde "Kevkep'in çıkarcı zekâsı, babasına layık bir doğrulukla işlemeye başladı: Behçet, elindeki ekmeği hiç kimseye kaptırmayacak kadar kuvvetli olmasına karşın, dostları için kendi çıkarlarından vazgeçecek kadar iyi ve budaladır. Kendisini sevenler için ekmeğini değil, canını bile verebilir." (Solok, 2006a, s. 118) ifadeleriyle Kevkep'in, Behçet'in dostlarına verdiği değeri budalalık olarak gördüğüne ulaşılmıştır. Kevkep'in gözünde arkadaşının bu durumu onun en zayıf yanıdır ve o da arkadaşının bu özelliğinden faydalanmıştır. Görülüyor ki onların aynı sınıfta olmaları, aynı değerleri benimsemelerini sağlamamıştır. Burada ailelerden gelen terbiyenin etkisinden, sınıfsal durumların yaşama ve kişiliğe olan etkisinden söz

edilebilir. Çünkü çocuklar için değerler eğitimi ailede başlamakta ve okulda devam etmektedir.

Ayrıca yazar, iki öğrenci tipi üzerinden eleştiride bulunmuştur. Biri tek başına ödevini bile yapamayan, diğeri ise bir başkasının ders çalışma sorumluluğunu alan olmuştur. Burada zengin öğrencinin kendi başına iş yapamadığı yani özerk olmadığı görülmüştür. Babası da Kevkep'in durumun farkındadır ve taşınmalarına rağmen onun okul değiştirmesini istememiştir. Cemil Malik Bey'in bu düşüncesi romanda şu şeklide verilmiştir: "Cemil Malik bey yangından sonra Şişli'de oturmaya başlamıştı; eğer Kevkep'i de oraya götürürse, okul çok uzakta kalacaktı. Başka bir okula vermek de istemiyordu; çocuğun sınıf değiştirmesini ve Behçet'in yardımından ayrılmasını doğru bulmuyordu. İşte o yüzden, Kevkep, Beyazıt'ta, babaannesinin yanında oturuyordu" (Solok, 2006a, s. 196–197). Görüldüğü gibi Kevkep, Behçet'in yardımından mahrum kalmasın diye babaannesinin yanında kalmıştır.

Oysa bu çizilen sınır; çocuğa sanılanın aksine iyilik değil, kötülüktür. Çünkü bu durum onun devamlı bir başkasına bağlı olarak yaşamasına sebep olmuştur. Ailesi de bu olumsuz durumu hazırlamıştır. Bu gibi bireyler yaşamları boyunca devamlı bir başkasına ihtiyaç duyan, tek başlarına kararlar alamayan ve yaptıklarını sürekli sorgulayandır. Bu da küçük bir sorun karşısında çözümler üretemeyen bu yüzden toplumda sürekli mutsuz olan bireylerin oluşmasına sebep olmuştur.

Diğer yandan zorlu yaşam koşullarına sabrederek okumaktan vazgeçmeyen bir öğrenci tipi oluşmuştur. Bu oluşumda kuşkusuz Behçet'in annesinin payı da büyüktür. Behçet çalışkan, yetenekli bir çocuktur. Hatta kendi yaşıtı Kevkep'e bile bıkmadan ders çalıştıran ve onun tüm sorumluluğunu üstlenen olgun bir yapısı vardır. Behçet'in bu hâlini yazar, romanda şöyle anlatmaktadır:

"… Döndüğü zaman şadırvan başında biraz soluk alır, muslukta yüzünü gözünü yıkar; sonra hava kararmadan önce, günlük dersini hazırlamaya başlardı. Böyle yapmak zorundaydı, çünkü öğrendiklerini geceleri Kevkep'e de öğretmesi gerekti." (Solok, 2006a, s. 196)

Diğer yandan yazar, Behçet üzerinden iki çocuğun değerlendirmesini yapmıştır. İkisinin çalışma koşulları ve yaşamları birbirinden oldukça farklıdır. Fakat Kevkep tüm rahat yaşamına rağmen istenilen başarıyı gösterememiş ve Behçet olmadan ödevlerini

bile yapamamıştır. Kısacası yazar, romanda oluşturduğu bu iki öğrenci profilini şu şekilde ifade etmiştir:

> Kevkep, içi minderli iskemlesine kurulurdu; Behçet'in altına da tahta bir iskemle verirlerdi. Bunun önemi yoktu; her gün Saraçhanebaşı'na kadar yürüyerek gidip geldikten sonra oturacak bir yer bulmak ne devletti. Akıl insanın kafasındaydı, oturduğu yerde değildi. Bunun en canlı örneği de kendisiydi. İşte her gece Kevkep daha yumuşak yerde oturuyor fakat Behçet daha çok şey biliyordu (Solok, 2006a, s. 197).

Behçet okulda öğrendiği bilginin yararlı olup olmadığı konusunda düşünmeye başlamıştır. Burada yazar, dönemin yoksulluğuna dikkat çekmek istemiştir. Behçet tüm gıda malzemelerini iyi bilmesine rağmen günlük yaşamda bunları hiç görememiştir. Behçet kendini, bilgileri kitaptan alıp Kevkep'e aktaran bir komisyoncu olarak ifade etmiştir. Yazar, Behçet'in bu durumunu romanda şu şekilde vermiştir:

> Bütün bu bilgileri yolda bir kere de kendisi için tekrar ederdi. Bunların kendisine ne yarar sağladığını şimdiye kadar hiç düşünmemişti. Sözgelimi, coğrafyadan hep iyi not alırdı; Türkiye'ye giren malların şeker, pirinç, kumaş vb. olduğunu biliyordu. Evet, Türkiye'ye giren mallar bunlardı fakat bunlar onun oturduğu medrese odasına girmiyordu. Kendisi sadece bir seyirci, haydi haydi bir komisyoncuydu: kitaptan alıyor, Kevkep'e aktarıyordu (Solok, 2006a, s. 197).

Sonuç olarak yetenekli, çalışkan, yüksek potansiyele sahip bir öğrenci annesinin hasta olması sebebiyle okulunu yarıda bırakmak zorunda kalmış ve bir işe yerleştirilmiştir. Burada eğitim sisteminin yetenekli öğrenciye sahip çıkamadığı, öğretmenlerin onun durumundan bile haberdar olmadığı ya da görmezden geldiği, okuyabilmenin ölçütünün para ile belirlediği ve halkın yetenekli bir çocuğun eğitimini yarıda bırakmasının en doğru yol olduğunu düşünmesi gibi dönem algısına ulaştırmıştır. Dönemin yoksulluğunun içinde fakir bir çocuğun ne kadar yetenekli, çabalı, başarılı olmasının hiçbir önemi yoktur. Çünkü onun önceliği evine bakmasıdır. Bu düşünce romanda şu şekilde verilmiştir:

> Yemek için de para isterdi. Bunu kim kazanacaktı? Behçet, ne yapacağını bilmiyordu. Şimdiye kadar bu gibi işlerle hep annesi uğraşmış, o ise yalnız okula gitmişti. Zaten, medrese halkı onların hayatına şaşardı: anası çamaşır yıkar, oğlu asilzade gibi yaşardı. Oysa artık kocaman çocuk olmuştu; çalışması gerekti (Solok, 2006a, s. 199).

Oysa ihtiyacı olan öğrencilerin eksikleri giderilse, bu gibi aileler bir şekilde desteklense durum başka bir hâl alabilirdi. Romandaki Behçet örneğindeki gibi gerçek yaşamda benzer sorunları yaşayan bireyler, ülkenin bir kaybı olarak kalmaktadır. Romanda Behçet'in yeteneğini, zekâsını ve derslerindeki başarısını yazar şu şekilde anlatmıştır: "Sınıfta onun vücutça ve kafaca üstünlüğünü kabul etmeyen yoktu. Başaramadığı yalnız bir ders vardı: Musiki… Buna karşılık, Türkçe dersinde olağanüstü başarı gösterirdi. Bir parçayı anlama ve duyma işinde arkadaşları ondan çok geride kalırdı" (Solok, 2006a, s.197).

Hatta Behçet, Süleyman'ın gözünde diğer arkadaşlarından daha da üstün bir konumdadır. Bunun sebebini yazar, şu şekilde açıklamıştır:

> İstanbul Sultanîsi'ne girdikleri yıl, öğretmen, nazımla nesir arasındaki farkı anlatmış, ölçek ve ayaktan kısaca söz etmişti. Birkaç gün sonra, Behçet, bir öğle teneffüsünde, Süleyman'ın koluna girmiş, onu bahçenin kuytu bir köşesine götürmüştü…
> — Biliyor musun, demişti, dün akşam ben bir şiir yazdım.
> … O günden sonra Süleyman'ın gözünde Behçet bir kat daha değer kazanmıştı. Onu, öbür arkadaşlarından daha başka türlü; daha çirkin fakat daha üstün bir insan olarak görüyordu (Solok, 2006a, s. 197–198).

"Ucuz Öğretmenler" adlı bölümde Behçet'in okuldan ayrılması ile Kevkep bir kez daha öğretmensiz kalmıştır. Kevkep'e dersleri tekrar tekrar anlatan, ödevlerine yardım eden bu Küçük Öğretmen'in okuldan ayrılması Cemil Malik Bey'i üzmüştür. Ama bu üzüntü zeki ve çalışkan bir öğrencinin eğitim hayatının bitmesine duyulan üzüntü değildir. Bu kişi sadece oğlu Kevkep için endişelenmektedir. Romanda bu durum şu şekilde verilmiştir: "Cemil Malik beyin kaygısı, Behçet'in gitmesi değil; 'birinci dönem'in bitmesine iki ay kala Kevkep'in hocasız kalmasıydı. Şimdi zavallı çocuk bu yükün altından bir başına nasıl kalkacaktı?" (Solok, 2006a, s. 201). Diğer bir örnek ise "Şimdi ne olacaktı? Kevkep'in hesabına çalışacak birisini daha bulmak gerekiyordu." (Solok, 2006a, s. 201) sözleriyle bu kaygı dile getirilmiştir. Ayrıca aşağıda verilen Cemil Malik Bey'in sözleriyle insanları aşağıladığı görülmüştür:

> — Bu ne ahlaksızlık, diyordu; hem sınıfın hem de dönemin bitmesine iki ay kala insan okulu bırakır mı? Zararı yalnız kendisine dokunsa neyse. Bari başkalarına karşı aldığı görevi hatırlasa!.. Bu çeşit insanlar böyledir işte: hiç mi hiç ticaret kafasıyla düşünmezler, verdikleri sözü hiçbir zaman tutmazlar, her şeyi böyle yüzüstü bırakıp savuşur giderler (Solok, 2006a, s. 201).

Bu da Cemil Malik Bey gibi varlıklı insanların zor durumda kaldıkları zaman kendinden aşağıda olan insanları küçümsediklerini göstermiştir. Bu kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket edip maddi durumu kötü olan insanlara yardım etmedikleri fakat çıkarları zedelenince de suçu onlarda aradıkları görülmüştür.

Diğer yandan yazar Kevkep'in öğrenmek için çaba göstermemesinin altında yatan sebebi, toplumda var olan bir düşünceyi göstermiştir. Günümüzde maddi durumu iyi olan ailelerin çocuklarını özel okullara verip öğrenme sorumluluğunu tamamen kendi üzerlerinden atmaları benzer bir sorun yaratmaktadır. Bu durum öğretmeni küçümseyen bir hâlin yanında öğrenci olduğunun farkına varmayan bir kesimin yetişmesine sebep olmuştur. Artık yavaş yavaş değişen bu düşüncenin, bazı kesimler tarafından hâlâ benimsediği görülmektedir. Romanda bu durum Kevkep'in üzerinden şu şekilde ifade edilmiştir:

> Adam, bu düşüncesinde haklıydı; çünkü Kevkep şimdiye kadar hiçbir dersi kendi kendine anlamaya çalışmamıştı; akşamları, yemekten sonra, içi minderli iskemlesine oturur, Behçet ona aynı şeyi bir kez, beş kez, eğer gerekirse on kez anlatırdı. O, hiçbir zaman anlamak zorunda değildi; mademki babası bedelini veriyordu, öyleyse karşısındaki ne yapıp yapıp bütün bilgileri kafasına sokmalıydı (Solok, 2006a, s. 201).

Görüldüğü gibi Kevkep'in babası, öğretmenin parasını verdiği için öğretmenin dersleri Kevkep'e öğretme zorunluluğu içinde olduğunu düşünmektedir.

Diğer yandan Cemil Malik Bey'in kafasında oluşan iki öğretmen profiline ulaşılmıştır. İlki acemi öğretmen olarak tanımlanır ve onun kafasındaki ucuz öğretmenleri oluşturmuştur. Bu öğretmenleri tercih etme sebepleri tamamen çıkarcı bir sömürü mantığıdır. Diğeri ise gerçek öğretmen olarak tanımlanır, onun kafasında pahalı öğretmenleri oluşturmuştur. Bu gerçek öğretmen; Kevkep'in nazıyla uğraşmaz, ona dersi bir defa anlatır ve Behçet gibi sürekli tekrar etmez. Bu özellikteki öğretmen de onların işine gelmemektedir. Bu durum romanda şu şekilde ifade etmiştir:

> Gerçi, doğrudan doğruya bir öğretmen de tutabilirdi; fakat bunu yararlı bulmuyordu. Bir defa, öğretmen denen adam daha pahalı idi; sonra çocuğun nazıyla oynamayacak, onu biraz zahmete sokacaktı; hiç şüphe yok ki bir dersi beş on kez anlatmayacaktı; bir kere verecek, verdiğini de ertesi gün hemen isteyecekti. Bu ise Cemil Malik bey ailesinin işine gelmezdi; onlar tüccar adamlardı, on alıp bir vermeye alışmışlardı (Solok, 2006a, s. 201–202).

Görüldüğü gibi Cemil Malik Bey, çıkarları doğrultusunda ucuz öğretmen bulma peşine düşmüştür. Bu sebeple okul müdürüne başvurmuştur. Burada okul müdürü ile Cemil Malik Bey arasında geçen diyalog hem Behçet'in okulu bırakmasına sessiz kaldıklarını hem sözde soylunun diğer insanlara karşı küçümseyici tavrını hem de maddi durumu zayıf öğrencilerin diğerlerine göre daha başarılı olduklarını göstermiştir. Aynı zamanda özel ders veren öğrencilerin de fakir öğrencilerden oluştuğu söylenmiştir.

2. Süleyman: Behçet hastalanınca Kevkep, ödevleri konusunda Behçet'in yakın arkadaşı Süleyman'dan yardım istemiştir. Çünkü Kevkep, diğer öğrencilerin Behçet'ten korktukları için ona yardım etmeyeceklerini düşünmüştür. Behçet'in yakın arkadaşlarına karşı iyi niyetini fark eden Kevkep de onun bu durumdan faydalanmış ve Süleyman'ı seçmiştir. Fakat Süleyman, Kevkeplerin evine ders çalışmaya gittiğinde hizmetçi kızın ona karşı küçümseyici davranışları ile karşılaşmıştır. Bu yüzünden de bir daha oraya gitmek istememiştir. Bu durum aşağıda şu şekilde ifade edilmiştir:

> Süleyman Kevkep'in ödevini hazırlayıp da sokağa çıktığı zaman adamakıllı sinirliydi. Kırılan onurunu neyle yatıştıracağını bilmiyordu. Hizmetçi kızların neden dolayı kendisine hizmet görmek istemediklerini ta eve gidinceye kadar düşündü, bunu bir türlü yorumlayamadı ve Kevkeplere bir daha ayak basmamak için kendi kendisine söz verdi (Solok, 2006a, s. 123).

3. Halil: Okul müdürünün önerisiyle Kevkep'e ders vermeye başlamıştır.

Eğitim Sistemi Eleştirisi

Yazar, Küçük Süleyman'ın gözünden okul kavramını şu sözlerle açıklamıştır:

> Bu 'okul' denen yerde insan hiç de istediğini yapamıyordu. Her şeyin ayrı bir saati vardı. Teneffüs zamanları dışında insan konuşamıyor, gülemiyor, oynayamıyor, hatta yemek yiyemiyor, hatta çiş bile edemiyordu. Süleyman için bu çekilmez bir şeydi. Bahçeye inmek, sınıfa girmek, ders okumak, gene bahçeye inmek, gene sınıfa girmek (Solok, 2006a, s. 20)

Bu alıntılardan da anlaşılacağı gibi okul çocuğun gözünde onun özgürlüğünü kısıtlayan bir ortamdır. Bu ortamda her şeyin belli bir düzeni ve kuralı vardır. Bu özellikler de orayı sıkıcı hale getirmiş ve çocuğu okuldan soğutmuştur. Ayrıca yukarıdaki alıntılarda kuralların katı, sıkı ve sert olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlayışla öğrenciye görelik ilkesinin önemsenmediği ortaya çıkmıştır. Burada aynı öğrenci tipinin oluşturulmak istendiği, kuralların sorgulanmadan benimsenmesi ve kuralların dışına çıkılmaması anlayışı görülmüştür. Bu doğrultuda öğrenci değil, robot yetiştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlayış geleneksel eğitimi oluşturmaktadır. Yazar, bu anlayışı küçük çocuğun gözünden eleştirmiştir. Bu anlaşın çocuğun özgürlüğünü kısıtladığı, onu okuldan uzaklaştırdığı ve okul kavramını monotonlaştırdığı görülmüştür. Ayrıca çocuk için okul kavramının olumsuz duygular barındırması, dünyanın kötü bir yer olduğuna inanmasına sebep olmuştur.

Diğer yandan romanda kurallara uymamanın cezasının dayak olduğu görülmüştür. Öğrenciler de dayak yememek için belirlenen kurallara uymak zorunda bırakılmışlardır. Bu olumsuz durumlardan biri de romanda şu sözlerle anlatılmıştır:

"Dayak yemedikçe ağlamak yoktu. Ağlayan bulunursa onlara ayrıca dayak atılırdı. Böylelikle sebeplerle sonuçlar her zaman birlikte yürütülmüş olurdu." (Solok, 2006a, s. 21)

Burada kullanılan I. tip ceza yöntemidir. Bu uygulan yöntem şiddet, baskı ve dayatma gibi durumlarıyla çocuğa zarar vermiştir. Görüldüğü gibi bu da çocuk duyarlılığından ve çocuk eğitiminden uzak bir anlayıştır. Yanlış terbiye etme anlayışı doğruları değil, sadece onlardan istenileni göstermektedir. Bu verilen eğitimle yetişen öğrenciler, ileriki yaşamlarında sorunlar yaşmakta hatta sorunlu bireylere dönüşmektedirler. Dayakçı öğretmenlerin yarattığı şiddete meyilli öğrenci (Şevket)

örneğinde olduğu gibi toplumda sorunlu öğretmenlerin, sorunlu öğrencileri oluşmaktadır.

Öğretmenin aşırı kuralcı ve disiplinli hâli, çocuklarda olumsuz duyguların oluşmasına sebep olmuştur. Aşağıda Süleyman örneğinde görüldüğü gibi öğretmenin sıraya koyma anlayışı onda bir alışkanlık hâline gelmiştir:

"Sıraya girmek onda öyle köklü bir alışkanlık haline gelmişti ki nerde üç beş kişilik bir topluluk görse yine tabur oluyorlar sanır, hemen aralarına sokulur, kendine eş aramaya başlardı." (Solok, 2006a, s. 22)

Bu durumun diğer olumsuz sonucu ise çocuğun kendini özgür hissettiği yerlerde tüm düzeni yıkmaya çalışmasıdır. Okulda uygulanan aşırı disipline karşı çocuğun kendini rahat hissettiği başka ortamda düzene karşı başkaldırdığı görülmüştür. Yani istenilenin tam tersi bir kişilik geliştirmiştir. Çocuğun okulda duygu ve davranışlarını bastırmak zorunda olması, onun kendini özgür hissettiği ortamda, okulda istenilmeyen davranışı daha çok yaptığı gözlemlenmiştir. Çünkü yasaklar ve kurallar onun özgürlüğünü kısıtlamıştır. O da bundan öç almak istemiştir. Romanda Süleyman üzerinden verilen bu durum karşısında nasıl bir tepki geliştirdikleri görülmektedir. Süleyman okula başladığından beri düzenden nefret etmiştir ve evde kendini rahat hissettiği için buranın düzenini bozduğu şu cümlelerle ifade edilmiştir: "Artık özgürdü. Burada istediği gibi yaşar, okuldaki ölçülü hayatın acısını çıkarabilirdi. Okula başladığı günden beri en hoşuna giden şey, evdeki eşyaların yerini değiştirmek, her şeyin düzenini bozmak, düzensizliğin düzeni içinde yaşamaktı. Düzgün olan her şeyden nefrete ediyordu" (Solok, 2006a, s. 25).

Küçük Süleyman için okul istediği gibi bir yer değildir. Onun hayalindeki okul ile karşılaştığı okul arasında büyük farklar görülmüştür. Bu da küçük çocuğu hayal kırıklığına uğratmıştır. Romanda "Masal Dünyasından Çıkış" ve "Kitaplar ve Terlikler" adlı bölümler bu hayal kırıklıklarına örnek verilebilir. Burada Süleyman'ın okula gitmek isteyişinin nedenlerinden birinin birçok kitaba sahip olacağını düşünmesi ve hayal etmesidir:

> Okulda hayal kırıklıkları birbiri ardından geldi. Süleyman'ın okula gitmek isteyişinin bir sebebi de birçok kitaplara sahip olabilmek düşüncesiydi. İçi kitap dolu çantalar taşıyan komşu çocuklarını gördükçe, bir gün kendisinin de böyle bir çantası ve bu kadar çok kitabı olabileceğini düşünür, avunurdu (Solok, 2006a, s. 24).

Eğitimde Dolaylı Pekiştirme olarak görülen bir durumdan söz edilmiştir. Süleyman; yaşlı bir kadının, sırtında kitap dolu çantası olan bir çocuğu övdüğünü

görmüştür. Bu durum Süleyman'ın çok hoşuna gitmiştir. Süleyman çantasının dolu olması ile övgü dolu sözler arasında bir bağlantı kurmuş. Burada da kendi durumunu eleştirmiştir. Ardından övgü dolu sözleri duymak için çareler aramış ve bulmuştur. Bu kısımda çocuk gelişimi özellikleri doğrultusunda onların ilgiye, güzel bir söze ne kadar ihtiyaçları oldukları görülebilir. Çocuk, hoşa giden ödülü almak için o davranışı ya da tutumu taklit etme eğilimindedir. Aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi Süleyman'ın ihtiyar kadınların yanından geçerkenki hâli bu duruma örnek verilmiştir:

"Artık yolda ihtiyar kadınların yanından geçerken biraz daha dik yürümeye çalışıyor, göze çarpsın diye çantasını daha çok sallıyor ve: 'Aman, bana Maşallah diyen yok mu?" gibilerinden yan gözle dört bir yanına bakıyordu.' "(Solok, 2006a, s. 24)

Bu durumda çocuğun çevresini oluşturan etmenler belirleyici olur. Yani çevre, çocuğa ne kadar güzel davranışları gösteren rol modeller sunarsa çocuk da bu durumdan olumlu etkilenecektir. Görülüyor ki çocuk gelişiminde çevre önemli bir ölçüttür. Burada aynı zamanda ihtiyarın dilinden toplumun okumaya, öğrenciye karşı duygusu da ortaya çıkmıştır:

"Bir gün, ihtiyar bir kadının, çantası kitap dolu bir okulluyu görünce: Maşallah! Maşallah! Kendi küçük ama aklı büyük. Ne çok kitabı var baksanıza!" (Solok, 2006a, s. 24)

Yönetici Eleştirisi

Müdür, Süleyman'ı birinci sınıf öğretmenine teslim etmiştir. Fakat müdür, kapıyı vurmadan içeriye girmiştir. Burada müdürün, sınıftaki öğretmene karşı saygısızlık yaptığı görülmüştür. Onun izin almadan sınıfa girme davranışı, olumsuz bir örnektir. Burada üstün asta yaptığı eğitimle bağdaşmayan ve öğrenciler için uygun olmayan davranışa ve tutuma ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin okulla ilgili ilk izlenimlerini ve yaşantılarını oluşturduğu bu dönemde, öğrenciler için olumsuz örnek olabilecek bir davranış teşkil etmektedir.

Diğer yandan Şevket'in Sarıklı Hoca'dan dayak yemesi üzerine okula, onun varlıklı bir akrabası gelmiştir. Bu kişinin de selam vermeden müdürün odasına girdiği görülmüştür. Müdür ise bu davranışa tepki göstermemiştir. Hatta müdürün; bu kişinin bir öğretmenine karşı kullandığı beden dilindeki ve konuşmalarındaki küçümseyici,

emredici üslubunu görmezden geldiği görülmüştür. Buradan bir yöneticinin varlıklı kişilerin karşısındaki zayıf duruşuna ulaşılabilir. Aşağıda romandan örnek verilmiştir:

> Adam kim olduğunu söylemek gereğini bile duymuyordu; işin tuhafı, bunu sormak müdürün de aklına gelmiyordu. Bir insanın böyle selam vermeden içeri girmesi, kalıplı fesini biraz yana eğmesi, konuşurken böyle ağır ağır ve hecelerin üstüne basa basa söz söylemesi için o kimsenin mutlaka büyük bir adam olması gerekti (Solok, 2006a, s. 17).

Farklı Grupların Okulda Eşitlenmesi

Kitabın "Çocuklar Okulu" adlı bölümde Süleyman'ın arkadaşları iki gruba ayrılmaktadır. Bu gruplamada zengin-fakir ailelerinin çocuklarının sosyal, okul ve eğitim hayatlarının farkı görülmektedir. Bu gruplama şu şekildedir:

1. grup: Bu grubu oluşturanlar; toplumun, çocukların ailesine verdiği ölçülerde hareket edebilenlerdir. Bu grup romanda, anne ve babaları gibi hareket etmeye mecbur olanlar, şeklinde ifade edilmiştir. Yazar, bu grubu şu sözlerle anlatmıştır: "Ana ve babalarıyla bir yere gidince, onların durduğu 'mevki' den bir adım ileri geçmeye izinli olmayan ve onlarla birlikte ancak kapı dibinde, ayakta ve el pençe divan durmaya** mecbur olanlar" (Solok, 2006a, s. 96). Bu örnekle de görüldüğü gibi çocuklar için ailelerinin kaderleri, sosyal yaşamda onların da kaderleri olmuştur. Fakat okul, bu durumu değiştirmiş ve onları diğer grupla eşit hâle getirmiştir. Kısacası buradaki düzen herkesi birbirine eşitlemiş ve birbiriyle eşit hakka sahip olmalarını sağlamıştır. Romanda bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: "…Bunlar için okul bambaşka bir dünyadır. Bu küçük dünyadaki düzen, hiç kimseyi öbüründen aşağı düşürmeyecek yolda kurulmuştur. Boyu gerideki arkadaşının karatahtayı görmesine engel olmamak şartıyla, herkes ön sıraya oturma hakkına sahiptir" (Solok, 2006a, s. 96).

Romandaki diğer bir örnekte ise bu grubun sosyal yaşamda; ikinci sınıf insan muamelesi gördüğü, dışarıdaki toplantılarda diğerleriyle ayrı sofralarda oturduğu ancak diğerlerinin yiyeceklerinin veya içeceklerinin artığını ya da fazlasını yiyip içebilenler, olarak anlatılmıştır. Bunlar için okul, tüm bu adaletsiz durumları ortadan kaldıran yer olarak ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenin de onları, diğerlerinden ayırmayıp eşit davrandığı belirtilmiştir. Bu durum romanda şu şekilde verilmiştir: "…bunlara bilgisinin kötüsünü, artığını, kendi işine yaramayacak olanını verip de asıl güzel ve yararlı olanını başkalarına ayırmaz" (Solok, 2006a, s. 96). Kısacası okul ve öğretmen, sosyal hayattaki sınıfsal farklılardan kaynaklı eşitsizliği ortadan kaldırmıştır. Herkesi

okulda-sınıfta birbiriyle eşit kabul etmiş ve eşit hakka sahip olmasını sağlamıştır. Ulaşılan bu düşünce ile yazarın toplumsal bir eleştiri yaptığı görülmektedir.

2. grup: Bu grubu da 'Küçük Beyler' oluşturmaktadır. Bunlar, varlıklı ailelerin çocuklarıdır. Romanda "Ana ve babalarının mevki ve imtiyazlarına yarı yarıya ortak olan, şımarıklığı zekâ işareti gibi görülen ve misafirlerce her zaman 'Küçük bey' diye çağrılanlar." (Solok, 2006a, s. 96) sözlerinden çocukların, ailelerinin toplumdaki konumlarına ortak olduğu bu yüzden diğerlerinin gözünde ayrıcalık kazandıkları anlatılmıştır. Bu çocukların da bu durumu kullandığı fakat onların yaramazlıklarının zekâ göstergesi olarak kabul edildiği görülmüştür. Ayrıca bu çocukların ailelerinin "Kendi evlerindeyken mahalle arkadaşlarından üstün görülen, 'Sakın o kirli çocuklarla oynama!' diye tembih edilenler…" (Solok, 2006a, s. 96) şeklindeki düşünce ve uyarıları, onları diğer çocuklardan üstün gördükleri ve çocuklarının onlarla oynamalarını istemedikleri ifade edilmiştir. Kısacası bu çocuklar hem aileleri hem de diğeri tarafından üstün görülmüştür. Bu yüzden, bu çocuklar için okul katlanılması zor bir yer olmuştur. Çünkü burada tüm imtiyazlarını kaybetmişler ve onlar da diğerleri gibi olmuşlardır. 'Küçük beyler' okulda herkesle birlikte hareket etmek zorunda bırakılmışlardır. Onlar için okul, katlanılması zor bir yerdir. " …Bunlar için okul zalim, sert ve yıpratıcı bir dünyadır. Orada insan, anasının giydirdiği alışkanlık, duygu ve görgülerinden soyunmak zorundadır. Artık herkesle birlikte oturmak, herkesle birlikte gülmek ya da oynamak gerekir" (Solok, 2006a, s. 96). Kendilerini, ailelerinin sağladığı imtiyazlar doğrultusunda üstün gören ve bu şekilde yetiştirilen çocuklar bu durumdan rahatsızlık duymuşlardır. Onların gözünde öğretmen sevimsiz biri; bilim ise kişiden kişiye değişmeyendir. Bu durum romanda şu şekilde verilmiştir: "Öğretmen bir sevimsiz adamdır; bilim, adamına göre değişen bir nesne değildir" (Solok, 2006a, s. 96).

Sonuç olarak okulun, sosyal yaşamın aksine iki grubu da birbirine eşitlediği söylenmiştir. Yazar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Sözün kısası, bu okul denen şey, hayatın tam tersine, herkesin birbirine eşit sayıldığı yerdir; orada 'kanun-i ceza âcize hâs' *** değildir" (Solok, 2006a, s. 96).

Bu eşitlikten birinci grup olumlu etkilenmiş fakat bu durumdan ikinci grup rahatsız olmuştur. Yazar bu durumu eleştirmektedir. Sosyal yaşamda var olan düzenin devam edip bir sınıfın üstün olması, diğerinin ise kendi sınırları içinde devam etmesi farklılıkları belirginleştirmiştir. Diğer taraftan okulda bu ayrımın ortadan kalkması ve bütün öğrencileri eşit kabul eden bir adalet anlayışı vurgulanmıştır. Fakat gerçekte bu

iki grup birbirine tam olarak eşitler mi, aynı eğitimi ve anlayışı almışlar mıdır? Yoksa yazar bu sonuçla, bu adaletsiz sistemin eleştirisini mi yapmıştır? Aslında olması gerekenin bu oluğunu savunuyor olabilir. Yani farklı grupları bir çatı altında eşit olarak toplamak düşüncesidir. Bu düşüncelerin sebebi ilk olarak ele alınan öğretmen başlığında Sarıklı Hoca'nın sınıf farklılığını belirginleştiren uygulamalarıdır.

Süleyman'ın İbtidâîdeki arkadaşlarıyla Taşmektep'teki arkadaşları İstanbul Sultanîsi'nde bir araya gelmiştir. Bu durum arkadaşlarından ayrılmayacağı için kahramanı mutlu etmiştir. Burada okulun birleştirici gücü bir kez daha ortaya çıkmıştır. Farklı düzeydeki ailelerin çocukları, bir sınıfta araya gelmişlerdir. Yazar bu durumu şu sözle anlatmıştır:"Süleyman'ın sınıfı işte bu çeşitli düzeydeki aile çocuklarının birleşmesinden meydana gelmişti" (Solok, 2006a, s. 194).

Bu farklılıkları yazar, Süleyman'ın arkadaşlarının yaşamlarından kesitlerle yansıtmaya çalışmıştır. Çocuklar üzerinden toplumdaki birbirine zıt yaşamların, yoksulluk, zenginlik, değerler, savaş yılları İstanbul'u gibi unsurların eğitim üzerine yansıması görülmektedir. Romanda çocukların yaşları büyüdükçe ailelerinin toplumdaki konumlarını anladıklarını fakat okulun onları birbirinden ayırmadığı ifade edilmiştir:

"Çocuklar, yaşları ilerledikçe, ailelerinin toplum içindeki yerlerini anlıyordular ama okul düzeni hiçbirini öbüründen ayırmıyordu." (Solok, 2006a, s. 194)

Okulun aradaki farkı eşitlediği söylenmiştir. Ama 'Gelir düzeylerine göre sıralara oturtulan öğrenciler arasında ne kadar eşitlik sağlanabilir?' sorusu akıllara gelmektedir. Sarıklı Hoca'nın bu uygulaması ortadadır. Fakat öğrencilerin bir arada eğitim almaları ise bu konuda bir eşitlik sağlamıştır. Diğer taraftan fakir öğrencinin dersini sokak lambası altında çalışması; zengin öğrencinin babasının ise oğluna temel gıda maddeleri karşılığında tuttuğu küçük öğretmenle yumuşak döşeğinde, tüm hizmetlerinin başkaları tarafından eksiksiz şekilde yerine getirilerek eğitim yaşamına rahat bir şekilde devam etmesi; bazılarının çeşitli dil kurslarına gitmeleri; bazılarının ise okulu bırakmak zorunda kaldığı bir yerde tam olarak eşitlikten bahsedilmemektedir. Zaten bu farklılığın izleri, çocukların yaşları ilerledikçe onların farklı değerlere sahip olup benimsemeleriyle de görülebilir. Örneğin romanda Kenan, babasının maddi durumu değişince Sarıklı Hoca zamanından beri sıra arkadaşı olan Sıvacı Cafer Baba'nın oğlu Veysel'e arkadaşlığını türlü bahaneler öne sürerek, onu küçümseyerek bitirmiştir. Kenan ve Veysel arasında geçenler toplumun okuldaki yansımasını,

değişimini, dönüşümünü vermiştir. Yani okul, toplumun hem yansıması hem de onun değiştiren ve dönüştüren olmuştur. Bu durumda okul, işgal yıllarında çocukların eğitiminin yanında toplumsal tanıklık etmiştir.

Romanda Süleyman'ın öğretmenlerin hiçbirinin isminin olmaması dikkat çekici bir detaydır. Fakat müşir Bahri Paşa'nın çocuklarının mürebbiyesi kitapta ismiyle geçmektedir. Fransız mürebbiye Mlle. Blanche'ye olan bağlılıklarını Bahri Paşa; Doğulu gibi yaşamanın artık imkânsız olduğunu bu yüzden de bu mürebbiyenin hem çocuklarını hem de aile fertlerini eğittiğini şu sözleriyle ifade etmiştir:

> — Nasıl olur? dedi, o yalnız çocukları değil, bizi de eğitiyor. Hepimize alafranga yemeği, dans etmeyi, konuşmayı öğretiyor. Siz de bilirsiniz ki artık Doğulu olarak yaşama olanağı yok; yeni hayata uymamız gerek. Biz de başka komşularımız gibi, Avrupalılara kapılarımızı açmak zorunda kaldık. Evimize birtakım Avrupalı misafirler gelip gitmeye başladı: kimi Fransız, İngiliz, İtalyan subayları, elçiliklere bağlı kişiler; sonra, şehrin ileri gelen kimi aileleri… Bütün bu insanları nasıl karşılamak, nasıl ağırlamak gerektiğini hep ondan öğreniyoruz. Oysa siz onu elimizden almak istiyorsunuz. Bir kere düşünün rica ederim, onsuz ne yaparız? (Solok, 2006a, s. 185–186)

Bu durum Batı hayranlığını açık bir şekilde göstermiştir. Oysa bir önceki mürebbiyenin Paşa ile olan gönül ilişkisi yüzünden konaktan gönderilmesi ahlak ölçüsünü göstermiştir. Fakat burada daha temkinli olmak yerine; gelen mürebbiyenin çocukların eğitimi yanında ailenin de eğitiminde ve modernleşmesinde önemli rol oynadığı söylenmiştir. Yani onu değerli olarak göstermişlerdir.

Diğer yandan bu gibi kişilerin; düşman subaylarıyla dostluk kurdukları, evlerinde yabancı dil konuşulduğu ve çocuklarını yabancı kolejlere gönderdikleri şu sözlerle ifade edilmiştir:

"… Bunlar, artık Türk ulusundan hiçbir şey beklemiyor, ona bağlanmanın ham bir hayal olduğuna inanıyor, İstanbul'u dolduran Fransız, İngiliz, İtalyan subaylarına kapılarını bir dost gibi açıyor, evlerinde Türkçeden başka bir dil konuşuyor; çocuklarını Fransız ya da İngiliz kolejlerine gönderiyordu…" (Solok, 2006a, s. 171)

Ayrıca bu ailelerin çocuklarını dönem modasına göre yabancı dil kurslarına gönderdikleri "Murat Paşa'nın oğlu Yakup bir ay sonra Almanca kursunu bıraktı, Fransızca kursuna başladı. Almancanın artık modası geçmişti." (Solok, 2006a, s. 187) cümleleriyle anlatılmıştır.

Sonuç olarak yabancı mürebbiyeler, yabancı okullar ve yabancı dil kurslarıyla Batının üstünlüğü kabul edilmiştir. Bu yüzden onları değerli ve önemli görmüşlerdir. Fakat bu romandaki incelenen öğretmenlerin isimleri bile yoktur. Burada aslında

toplumun kendi öğretmenine ve yabancıya verdiği farklı değere ulaşılabilir. İncelenen öğretmenlerin mesleki yeterlikleri eksik olsa da onları geliştirecek olan yine toplumun öğretmene bakışı olacaktır. Yani Batı uygarlığını üstün görüp onun eğitim kurumlarını ve eğitimcilerini değerli; kendi eğitim kurumlarını ve eğitimcilerini değersiz gören bir toplumun ilerlemesi düşünülemez. Sanıldığı gibi çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşılamaz. Çünkü toplum kendi özünü koruyarak, değerlerine sahip çıkarak, öğretmenlerini değişen koşullara hazırlayarak ve öğretmenine değer vererek gelişebilir.

Sınıf Arkadaşları Notlar

Romanda 1914 yılı ile başlayan eğitim süreci; savaş yılları, işgal yılları ve işgalden kurtuluş olarak ilerlemiştir. 1924–1925 ders yılı ile 11. sınıf olan öğrenciler, liseyi bitirme sınavlarına hazırlanmaya başlamışlardır. Bu sürece kadar çocukların geçirdikleri olaylar, sınıf ortamındaki kavgalar, çatışmalar, ergenlik dönemiyle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Romanda sınıfın sadece erkeklerden oluşması ve öğrencilerin daha önce karşı cinsle karşılaşmamaları, onların farklı maceralara atılmalarına sebep olmuştur. Bu durum da toplumsal yozlaşma çerçevesinden aktarılmaya çalışılmıştır. Burada değerler sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Roman boyunca dönem dönem değişen yapılar, çözülmeler ve ahlaksızlıklar tarih gerçekçiliğine dayandırılarak verilmiştir.

11. sınıfın bitmesine az bir süre kala Şevket'in yeniden sınıfa dönmesi, sınıf arkadaşlarını mutlu etmemiştir. Arkadaşları Şevket'i aralarında istememişlerdir. Çünkü Şevket, birinci sınıfta Sarıklı Hoca'ya getirdiği sopalarla arkadaşlarına atılan dayaktan mutlu olmuştur. Ayrıca bu hocanın okuldan atılmasına neden olmuştur. Bu durum romanda şu şekilde ifade edilmiştir: "Şevket, ilkokulun sonlarına doğru, artık sınıf arkadaşları arasında barınamaz olmuştu. Bunun iki nedeni vardı: birincisi, Sarıklı Hoca zamanında okula getirdiği çeşit çeşit değneklerle arkadaşlarının yedikleri dayaklardan zevk alması; ikincisi de yine aynı Hoca'nın okuldan çıkarılmasına sebep olmasıydı" (Solok, 2006a, s. 234). Bu sebeplerle çocuklar, ilkokulda Şevket'in yaptıklarından olumsuz etkilenmişler ve bunlardan dolayı onun varlığından rahatsızlık duymuşlardır. Bu yüzden onun okuldan ayrılması için sınıf arkadaşları ellerinden geleni yapmışlardır. Şevket iki suçun bedelini tüm ilkokul eğitimi süresince çekmiştir. Bazı çocuklar geçmişte yedikleri dayakların, bazıları ise Sarıklı Hoca'nın okuldan atılmasıyla

kendilerine verilen ayrıcalığı kaybetmenin öcünü almak istemişlerdir. Bu durum romanda şu ifadelerle verilmiştir:

> O, bu iki suçun cezasını, bütün ilkokul öğrenimi boyunca çeke çeke bitirememişti. Kimi çocuklar, eskiden yedikleri dayakların acısını çıkarmak ister gibi, en önemsiz bir sebeple onun başına üşüşür, harcaya harcaya bitiremedikleri bir kinle onu dövemeye başlardı; kimileri – Sarıklı Hoca zamanında pencere yanındaki sıralara oturtulan 'imtiyazlı' çocuklar – ise kendilerine bu imtiyazı veren Hoca'nın okuldan çıkarılmasına sebep olduğu için ona düşman kesilmişti (Solok, 2006a, s. 234).

Daha sonra ise Şevket'in varlıklı bir akrabası, onu yanına almış ve ilkokul bitince Kabataş Sultanîsi'ne göndermiştir. Bu olay romanda şu sözlerle anlatılmıştır:

"Daha sonraları haber alındığına göre, onu koruyan zat- herhalde okulda müdürle konuşarak Hoca'yı kovduran adam- emektar sütannesinin bu zulüm gören torununu yanına almış, ilkokulu bitirdiği zaman onu Kabataş Sultanîsi'ne vermişti." (Solok, 2006a, s. 234)

Burada görüldüğü gibi istenmeyen davranışlara sahip problemli bir öğrencinin ve bu öğrenciye göz yuman 'dayakçı hocanın', diğer öğrencilere olumsuz etkisi diğer bir istenmeyen davranış olan zorbalığı ortaya çıkarmıştır. Yani bir problem durumu iyileştirilemez ve görmezden gelinirse sınıf ortamında öğrenciler arasında oluşabilecek istenmeyen durumların sınırı yoktur.

Daha sonra Şevket tekrar sınıf arkadaşları arasına dönmüştür. Fakat artık Şevket'in fiziki özellikleri bakımından diğer arkadaşlarından üstün olmasından dolayı ona, kimse yanaşmaya cesaret edememiştir. Fakat kimse onunla arkadaşlık da etmek istememiştir.

Daha sonra yaklaşan sınavlarla birlikte sınıfta gruplar oluşmuş ve öğrenciler birlikte ders çalışılmaya başlanmıştır. Sınav zamanı oluşan bu grupların ders çalışma yöntemleri aşağıda verilmiştir:

> Sonunda, sınav zamanı gelip çattı. Dersler on gün önce kesilmiş, çocuklar küme küme toplanıp çalışmaya başlamıştı. İkişer, üçer, hatta dörder kişilik kümeler, kendi içlerinden birinin evinde, sabahtan akşama kadar hiç ara vermeden okuyor, yazıyor, anlatıyor; sonra yine okuyor, yine anlatıyor, yine yazıyordu (Solok, 2006a, s.235).

Diğer yandan sınav zamanı oluşan bu grupların hiçbiri Şevket'i içine almamış ve onunla notlarını paylaşmamışlardır. Bu yüzden Şevket sınıfta tek başına kalmıştır. Bu durum romanda şu sözcüklerle ifade edilmiştir:

“İşte o günlerde, Şevket çalışmak isteyen bir kişi bile bulamadı. Koskoca sınıfın ortasında yapayalnız kalmıştı. Eski arkadaşları arasında hiç kimse ona notunu, kitabını, defterini de vermiyordu.” (Solok, 2006a, s. 235)

Şevket, hayatında ilk kez kuvvetin işe yaramadığını fark etmiş ve bu duruma şaşırmıştır. Oysa o, dünyada ezilmemek için sadece güçlü olmasının gerektiğini benimsemiş ve bu düşünce ile hareket etmiştir. Yazar, Şevket’in bu hâlini şu şekilde anlatmıştır:

“Şevket, kuvvetin bir işe yaramadığını hayatında ilk kez görmüş, buna adamakıllı şaşmıştı. Oysa o, aklı ermeye başladığı zaman, dünyada ezilmemek için tek çarenin kuvvetli olmak gerektiğini anlamış, bu düşünce ile az mı kendine bakmıştı, az mı idman yapmıştı?” (Solok, 2006a, s. 235)

Burada öğrencilerin kendilerine yapılanları asla unutmadıklarını ve bu durum kendi içlerinden birine karşı da daha acımasız bir tavır takınabileceklerini göstermektedir. Artık çocuklar, Şevke’e fiziksel şiddet uygulayarak geçmişteki öçlerini belki alamazlardı ama onu dışlayarak psikolojik şiddet uygulamışlar ve ona en büyük dersi vermişlerdir. Okullarda akran zorbalığı olarak belirtilen bu durum, Türk eğitim sisteminde önemle takip edilmektedir. Şevket’le çalışmayı en sonunda babasının hasta olması sebebiyle grubundan ayrılmak zorunda olan Haydar, kabul etmiştir ve onların evinde birlikte ders çalışmaya başlamışlardır. Fakat romanda ilerleyen kısımlarda Şevket’in, Haydar’ın üvey annesiyle aşk yaşaması toplumsal ahlak yapılarının çözülmesinin dikkat çekici örneklerinden biri olmuştur.

Bu kısımda ulaşılan bir diğer sonuç ise romanın ilk bölümünde birinci sınıf öğretmeni Sarıklı Hoca ile görülen tekrar etme yöntemidir. Bu yöntem “Sarıklı bir ‘Hoca’ yirmi kadar çocukla birlikte, hep bir ağızdan bir şeyler okuyordu.” (Solok, 2006a, s. 13) şeklinde sözleriyle anlatılmıştır. Diğer yandan bu yöntemin, onun öğrencisi acemi öğretmen olan Behçet ile devam ettiği görülmüştür. Behçet, Kevkep’e ders anlatmaya giderken öğrendiklerini unutmamak için başka bir şey düşünmemeye çalıştığı durum şu şekilde verilmiştir: “Behçet, öğrendiklerini sıcağı sıcağına yetiştirmek için, Beyazıt’a doğru hızlı hızlı yürür, elinden geldiği kadar başka şeyler düşünmemeye çalışırdı; sanki, aklındakilerin bir parçasını yolda düşürmekten korkardı” (Solok, 2006a, s. 197). Burada Behçet’in bilgileri ezberlediği bu yüzden unutmaktan korktuğu söylenebilir. Son olarak ise tekrar etme yönteminin, lise bitirme sınavlarında

tüm öğrenciler tarafından da uygulandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin birlikte "… sabahtan akşama kadar hiç ara vermeden okuyor, yazıyor, anlatıyor; sonra yine okuyor, yine anlatıyor, yine yazıyordu. (Solok, 2006a, s. 235) sözlerinden de anlaşılacağı gibi hiç ara vermeden sınavlara çalıştıkları görülmüştür.

Oysa bu yöntem kısa süreli başarı sağlayabilir, daha sonra ise öğrenilen bilgiler kısa sürede unutulur. Yani öğrenme şekli olarak benimsenen sürekli tekrar yöntemi aslında kalıcı öğrenmeyi sağlamaz. Aralıklı, kısa tekrarlarla yapılan öğrenmenin daha anlamlı ve uzun süre saklanabildiği çalışmalarla desteklenmiştir. Aynı zamanda toplu çalışmanın da kalıcı öğrenmeyi sağlamadığı sadece o anı kurtardığı söylenebilir. Yani öğrenci toplu çalışmalarda sınavlarda yüksek performans gösterebilir. Fakat öğrenilen bilgiler, sınav geçtikten kısa bir süre sonra unutulmaktadır.

11 yıllın sonunda öğrenciler mezun olmuşlardır fakat öğrenciler okullarına ve arkadaşlarına o kadar alışmışlardır ki bu durum onlar da tarifsiz bir üzüntü yaratmıştır. Öğrencilerin bu durumları şu şekilde ifade edilmiştir:

> 'Diploma' denen şu kâğıt parçasının, keskin bir bıçak gibi, bütün bağları kesebileceği kimin aklına gelirdi? İşte birden bire serbest olmuşlardı. Fakat bu öyle bir serbestlikti ki, toprağından çıkarılmış bir ağaç gibi, kendilerini boşlukta hissediyor, tutunacak yer bulamıyordular. Sonra bu kâğıt onları yalnız okuldan değil, birbirlerinden de ayırıyordu (Solok, 2006a, s. 247).

Son defa bir toplantıda bir araya gelmişler, bu kısımda gidenler kalanlar hatırlanmış ve diplomayı alanların hangi meslekleri seçecekleri nedenleri ile belirtilmeye çalışılmıştır. Burada artık geçmişteki zor günlerin geride kaldığına, geleceğin ise ellerindeki diploma ile umut taşıdığına ulaşılabilir. Ayrıca burada okulu yarıda bırakmak zorunda kalıp çalışmak mecburiyetinde kalan çocuklardan Behçet, Tahsin, Bilal ve okuldan sürekli kaçan Cezmi'ye de yer verilmiştir. Bu çocukların yetenek ve zekâlarının mezun olanlardan hiçbir farkı yoktur. Çocukların bu duruma "Şu toplantıda bulunmak bile başlı başına bir mutluluk sayılmak gerek. Bugün buraya gelme hakkını kazanmış olmayabilirdi de… Kendilerinden zekâ ve yetenekçe hiç de aşağı olmayan niceleri vardı ki…" (Solok, 2006a, s. 250) sözleri örnek verilebilir.

Hatta Behçet'in diğerlerinden üstün kabiliyette olduğu herkes tarafından kabul edilmiştir. Fakat dönemin şartları, toplumdaki varlıklı ailelerin maddi durumu zayıf öğrencilere yardım etmemesi, ailelerin çocuklarının eğitimleri konusunda yeterince öneme sahip olmamaları, dönemin eğitim kurumlarının bu konudaki yetersizliği gibi sebeplerden okulu bırakmak zorunda kalmışlardır.

Bireylerin yaşamlarında meslek seçimi en önemli aşamalardan birini oluşturmaktadır. Bu kararın, sürecin sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi için bireyin yetenekleri doğrultusunda verilmesi gerekmektedir. Fakat romanda da görüldüğü gibi öğrenciler bu durumu dikkate almamışlardır. Öğrenciler, onları daha rahat yaşamasını ve kolay kazanmasını sağlayacak meslekleri tercih etmişlerdir. Bazıları kimsesiz ve yoksul olduğu için en çabuk şekilde okulu bitirip hayata atılmayı düşünmüşlerdir. Aşağıda Halil örneğinde görüldüğü gibi o, hem öğrenim süresi kısa hem de parasız yatılı olduğu için Eczacılık bölümüne gitmeyi düşünür çünkü geçinmek için bir an önce çalışma hayatına atılmalıdır:

"İşte Halil… Hayatını bir an önce kazanmak istiyor. Hem okuma yılları az hem de parasız yatılı olduğu için Eczacı okuluna girecek." (Solok, 2006a, s. 253)

Bu öğrencilerden bir diğeri de Haydar'dır. Haydar da babasının onu terk etmesiyle hayatta tek başına kalmıştır. Bu yüzden de Halil gibi seçim yapmak zorundadır. Haydar "Gelecekteki hayatını kurtarmak için bir tek çare vardır: yatılı bir fakülteye girmek…" (Solok, 2006a, s. 254) şeklindeki sözlerinde de görüldüğü gibi o da yatılı olan bir fakülteyi seçmek zorundadır. Fakat önünde üç ay vardır. Bu süre zarfında bir iş bulup çalışmayı ve sonra da sınava girip herhangi bir yatılı fakülteye yerleşmeyi düşünmüştür. Daha sonra Haydar, iş görüşmesinde de bu düşüncesini ifade etmiş ve okumayı devam ettirme isteğini belirtmiştir:

"— Ben, dedi, her şeyden önce okumamı tamamlamayı düşünüyorum. Eylül sonuna yani fakülteler açılıncaya kadar çalışacağım; bulduğum iş eğer kötü ise o zaman yatılı bir yere girip işi bırakacağım; iyi bir iş bulursam hem çalışacağım hem de bir yandan yine okuyacağım." (Solok, 2006a, s. 257)

Görüldüğü gibi öğrenci okumayı devam ettirebilmek için çareler aramıştır.

Bazıları ise özerkliğini kazanamadığı için başkalarına bağımlıdır ve ona göre meslek seçer. Romanda Kevkep, tek başına okuyamayacağı için Halil'in seçtiği mesleği seçmek zorundadır. Kevkep'in bu durumu şu şekilde açıklanmıştır:

"Kevkep'e gelince onun Halil'den ayrılma olanağı yok… Kevkep, yüksek öğrenim sırasında da kendisini hazırlayacak birisine muhtaç!" (Solok, 2006a, s. 253)

Bazı öğrenciler ise baba mesleğini seçerek ona sığınmayı daha uygun görmüşlerdir. Romanda öğrencilerin meslek seçme durumları şu şekilde ifade edilmiştir:

> Ferhat ile Veysel hukuka girecek. Birincisi avukat olmak istediği, ikincisiyse ne olmak istediğini henüz bilemediği için bu yollu seçiyor. Ferhat bu isteğinde haklıdır, çünkü hukukçuluk babasının mesleğidir, hayatta onun yardımını görebilir… Veysel'se sıvacı Cafer Baba'nın oğludur; hiç kimsenin yardımını görme olanağı yoktur; belki adliyeci, belki idareci, belki maliyeci olacak; nerede boş yer bulursa oraya gitmek niyetinde; işte bu yüzdendir ki böyle her mesleğe açık, kaypak bir öğrenim görmek istiyor (Solok, 2006a, s. 253).

Maalesef bu durum günümüzde de kısmen devam etmektedir. Öğrenciler sevdikleri işi yapmadıkları için toplumda mutsuz bireyler türemektedir. Bu durumda yaşam şartlarının payı da göz ardı edilmemektedir fakat sevilen bir işte çalışmanın yükünün diğerinden hafif olacağı gerçeği de ortadadır. Bu yüzden eğitimde mesleki rehberliğin önemli bir payı vardır.

Diğer taraftan Süleyman'ın kendi isteği ile Edebiyat Fakültesine girmek istediği görülmüştür. Fakat arkadaşları, onun bu düşüncesini öğrendiklerinde onu vazgeçirmeye çalışmışlardır. Romanda bu durum "Süleyman edebiyat fakültesine gireceğini söylediği zaman arkadaşları caydırmaya çalıştılar; direndiği zaman da şaştılar." (Solok, 2006a, s. 261) sözleriyle onu bu düşüncesinden vazgeçiremedikleri anlaşılmıştır. Süleyman'ın arkadaşlarının, onun edebiyat seçmesini istememelerin sebebi ise şu şekilde ifade edilmiştir: "Türkiye'de edebiyatın ciddiye alınmadığını, karın doyurmadığını, meslekten bile sayılmadığını biliyorlardı" (Solok, 2006a, s. 261). Burada görüldüğü gibi edebiyat ülkede önemsenmemiş ve edebiyatın meslekten bile sayılmadığına ulaşılmıştır. Bu ulaşılan algı hâlâ toplumda devam etmektedir. Burada toplumun edebiyata ve sanata bakışına ulaşılabilir.

Behçet'in Süleyman'ın edebiyat seçmekteki etkisi romanda "Fakat daha birinci dönem öğrencisi iken Behçet'in bir gün yazıp da bahçede gizlice okuduğu şiir, Süleyman'a da bu yolda kendi kendisini denemek isteğini vermişti." (Solok, 2006a, s. 261) şeklinde anlatılmıştır. Eğer Behçet ile bu durum yaşanmasaydı, o da muhtemelen başka meslek seçebilirdi.

Ayrıca kitapta "Sanat" adlı bölümde edebiyat, toplum ve birey çevresinde geçen çatışmaya yer verilmiştir. Süleyman'ın içine düştüğü durum karşısında bir iç çatışma yaşadığı görülmüştür.

Diğer yandan romanda dikkat çeken bir detayda Haydar üzerinden anlatılmıştır. Haydar diploma sahibi olunca babası, onu terk etmiştir. Bu durumda Haydar ne yapacağını bilememiş ve bir gazeteye iş ilanı vermiştir. Burada gazete sahibi Yusuf Hadi Bey'in, okumak için türlü çareler arayan bir genci nasıl bu isteğinden vazgeçirdiği

görülmüştür. Yusuf Hadi Bey'in "Irgatlardan okul diploması istenmez. Bir de nâzırlardan istenmez. O senin söylediğin kâğıt parçası ancak arada kalanlardan sorulur." (Solok, 2006a, s. 257) sözleri diplomanın sadece arada kalanlar insanlar için önemli olduğunu, diğerleri için hiçbir işe yaramadığı düşüncesini göstermiştir. Yusuf Hadi Bey, ortaokul mezunu olduğunu fakat yüksek bir konumda olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan okuyanların ise kendisinin altında çalışan işçiler olduğunu belirtmiştir. Yusuf Hadi Bey'in okuyan kişileri de şu şekilde aşağıladığı görülmüştür:

"Bir insanın gazetecilikte sivrilmesi için mutlaka az okumuş olması gerek. Öbürleri yalnız ukalalık etmesini bilirler; korkak, beceriksiz ya da aptaldırlar. Babıali caddesine şöyle bir bak: başarı kazananların hepsi benim gibilerdir; ötekilerse, bunların yanında ücretle çalışan zavallılardır…" (Solok, 2006a, s. 258)

Burada en dikkat çekici düşünce yine Yusuf Hadi Bey tarafından verilen "Bu, yalnız gazetecilikte mi böyledir? Hayır, her işte böyledir: insan, diplomasız asistan olamaz fakat profesör olur; kaymakam olamaz fakat vali olur; kâtip olamaz fakat mebus olur…" (Solok, 2006a, s. 258–259) sözleri hayatın her alanında diplomasız olan kişilerin, diplomalı olanlardan daha üstün konumda olmalarıdır. Burada okuyup diplomalı olmanın değerli görülmediği ve pek bir şey ifade etmediği gibi düşüncelerine ulaşılmıştır.

Romanın son bölümünü Süleyman'ın üniversiteden mezun olması, geçmişin artık tamamen geride kalması ve yeni bir hayatın başlaması hayalleri ile hayat gerçeği oluşturmuştur. Burada Süleyman'ın hayatına paralel olarak hem tarihin zor bir dönemin artık kapandığı hem de yeni hayatın telaşı görülmüştür. Fakat tüm süreçlerden temiz olarak çıkan kahraman, gerçeklerle yüzleşmiş ve birinci roman bitmiştir. Burada Süleyman'ın arkadaşları mezun olduktan hemen sonra merkezi ve güzel yerlere atanmışlardır. Fakat Süleyman'ın ataması gecikmiştir. Bu durumu arkadaşlarıyla paylaştığında ise " 'Biz işimizi takip ettirdik' " (Solok, 2006a, s. 272) sözünü duymuştur. Daha sonra Süleyman ise beş buçuk ay sonra Kayseri Lisesi Edebiyat Öğretmeni olarak atanmıştır. Yazar burada Süleyman üzerinden sistem eleştirisi yapmıştır.

Süleyman'ın Dünyası Üçlemesinin Otobiyografik Özellikleri

1. Yazarın asıl adının Süleyman olması,
2. Dönem ve İstanbul yangını,
3. Edebiyat öğretmeni olması ve Kayseri Lisesine atanması,
4. Süleyman'ın babasının kunduracı olması ve I. Dünya Savaşı'nda askere alındıktan sonra Musul'da şehit olması,
5. Romanda Süleyman'ın roman yazıyor olması,

Alanyazın tarandığında Yedigün gazetesi "Edebiyatçılarımızı Tanıyalım" başlıklı yazısında, yazar M. Behçet, Cevdet Kudret Solok'a yer verilmiştir. Burada Cevdet Kudret'in babasının savaş sırasında askere alındıktan sonra Musul'da şehit olduğu ve yazarın Kayseri Lisesine Edebiyat Öğretmeni olarak atandığı belirtilmiştir. Ayrıca romanla benzer özellikler gösteren bir diğer özellik ise Süleyman'ın babasının şehit olduktan sonra dönem şartlarına rağmen annesinin oğlunu okutmak için çabalaması, fedakârlığı da örnek verilebilir. Balık (2016) çalışmasıyla otobiyografik özellikler desteklenmektedir. Ayrıca üç kitabın da editörü Sennur Sezer'in yazısında da ana kahraman Süleyman'la otobiyografik özellikler gösterdiği belirtilmiştir.

Havada Bulut Yok

Özet

İkinci kitap "Yolculuk" adlı bölümle Süleyman'ın Kayseri Lisesine Edebiyat Öğretmeni olarak atanması ile görev yerine gitmek için annesiyle geldiği tren istasyonunda başlamıştır. Bu bölümde anne ve oğlun ayrılık duygusu etrafındaki hüznü, mutluluğu ve Süleyman'ın gerçek Anadolu'yla karşılaşması anlatılmaktadır. İstanbul'dan Anadolu'ya bir öğretmenin yolculuğu gerçekçi tasvirlerle gözler önüne serilmiştir. Daha sonra roman; taşrada öğretmenlik, memurluk ve yoksulluk kavramları çevresinde devam etmiştir. Öğretmenlik mesleği, idealize edilen Süleyman üzerinden topluma yön veren, sorunlara çözümler üreten, yaraları saran ve susmayan bir kahraman olarak tasvir edilmiştir. Anadolu'da yoksulluğu gün yüzüne çıkaran ve yoksulluğun nasıl ortadan kaldırılabileceği ile ilgili yazılarından dolayı Süleyman, 15 yıllık görevinden alınmıştır. Roman; hayatını ders saatlerine göre ayarlayan, öğrencilerine değer veren, bulunduğu uyuşuk ortama uyum sağlamayan, öğretmen arkadaşlarına göre

aykırı bir karakter olan Süleyman'ın dışlanıp yalnız kalması ve sessizce İstanbul'a geri dönüş hazırlığı yapması ile sona ermiştir.

Kitap Bulgusu

Bu çalışmada öğretmenler, öğretmen ol(ama)mak üzerinden eğitim ve sistem eleştirisi, öğretmenden öğretmene eleştiri, memur-yönetici eleştirisi başlıklarıyla roman incelenmiştir. Roman; İstanbul'dan Anadolu'ya atanan bir öğretmenin 'taşrada öğretmen olmak, memur olmak, yönetici olmak ve yoksulluk' kavramları çevresinde geçen yaşamından oluşmuştur. Burada yazar, Edebiyat Öğretmeni Süleyman'ı ideal öğretmen olarak göstermiştir. Geleneksel eğitim anlayışı ile yetişmiş bu öğretmenin, yine geleneksel eğitim anlayışını benimsemiş ortam içinde öğretmenlik mesleğinde yeni düşüncelere ve uygulamalara yer verdiği görülmüştür. Bu kahramanın toplumu şekillendirici özelliklere sahip olması, lider olması, dönem eğitim ve toplumsal sorunlarını görmezden gelmeyip yenilikçi çözümler üretmesi, yardımsever olması, gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya çalışması gibi özelliklerine ulaşılmıştır.

Ayrıca öğretmenin hayatını ders saatlerine göre ayarlayan, öğrencilerine değer veren, onları tanımaya çalışan, öğrenci sorunları ile ilgili olan, bulunduğu uyuşuk ortama uyum sağlamayan, diğer öğretmenlere göre aykırı bir karakter olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yüzden de dışlanmış ve on beş yıllık görevinden uzaklaştırılmıştır. Yani sistem kendine benzemeyeni dışarı atmıştır. Burada öğretmenler, memurlar, yöneticiler, soruşturma için gelen müfettiş bile aynı düşünceye sahiptir. Hepsi de bir şekilde girdikleri uyuşuk, dıştan denetimli ortama uyum sağlamış ve tekdüze taşra memurluk hayatını benimsemişlerdir. Fakat Süleyman onlardan farklıdır ve bu yüzden aykırı bir tiptir.

Öğretmenler (Öğretmenden Öğretmen Bey'e)

1. Basri Bulut: İçki bağımlısı, kalıplayıcı, aynı düşüncede dönen, olumsuz özellikler barındıran, kişisel bakımına ve giyimine özen göstermeyen, ilişkileri problemli, ailesine önem vermeyen.

İlk öğretmen tipini Resim Öğretmeni Basri Bulut oluşturmuştur. Diğerlerine göre romanda 'aydın öğretmen' tanımına daha uygundur fakat Rousseau'yu her konuda kendine kaynak kabul etmesi, onun kalıp yargılarla hareket ettiğini göstermiştir. Oysa

öğretmen her kaynaktan yararlanan ve bunlar içinden en uygun olanı alıp öğrencilere bilgi kaynaklarını gösteren olmalıdır. Ayrıca romanın ilerleyen kısımlarında öğretmenin düşünceleriyle sadece bir taklitten ibaret olduğu ortaya çıkmıştır. Yani sözlerinin davranışa dönüştüğü görülmemiştir. Hatta onun; içki bağımlısı olması, ailesine karşı acımasız tutum ve davranışları, değerler bakımından yoksun biri olması gibi olumsuz özellikleri öğretmenlik mesleğine uygun olmadığını göstermiştir.

Ayrıca Basri Bulut, kişisel bakımına ve kıyafetlerine özen göstermeyen biridir. Romanda öğretmenin; kendisini felsefeyle uğraşan biri gibi göstermek için saçlarını uzattığı ve onları gün içinde birkaç defa özenle taradığı ifade edilmiştir. Fakat onun, saçlarını yıkamadığına ulaşılmıştır. Aynı zamanda öğretmen hakkında verilen aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi onun giyimine önem vermediği ve nezaketsiz davranışlarına ulaşılmıştır:

"Yemeklerin getirilmesini beklerken kapıda Basri Bulut göründü; yine saçları uzun, pantolonu ütüsüz, yüzü ciddiydi. İlerledi, hiç teklifsiz, Süleyman'ın karşısına oturdu." (Solok, 2006b, s. 39)

Oysa bir öğretmen, her bakımdan öğrenciye örnek olmalıdır.

Öğretmenin diğer olumsuz özelliği ise içki bağımlısı olmasıdır. Romanda Himmet Rıza Süleyman'a Basri'yi tanıtırken onun çok az içtiği için kendisine 'Bulut' lakabı verildiğini söylemiştir. Burada öğretmene, tariz yapılmıştır.

Diğer ulaşılan bir özelliği de ilk tanıştığı insanlara karşı kullandığı senli hitap şeklidir. Öğretmenin bu özelliği romanda şu şekilde verilmiştir: "… Herkesle senli benli konuşmak özelliklerinden biridir" (Solok, 2006b, s. 25).

Kısacası öğretmenin; kişisel bakımına ve giyimine önem vermediği, öğretmenin içkiye düşkün olması, ilk tanıştığı insanlara hitap şekli, insanlardan izin almadan onların alanlarına dâhil olma biçimi onun olumsuz özelliklerindendir.

Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda onun, insan ilişkilerinde sorunlar yaşayacağı düşünülebilir. Buradan da bu öğretmenin etkisinde kalan öğrenci de ona özenip onu taklit edebilir. Görüldüğü gibi olumsuz durumlar başka olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir.

Öte yandan romanda Basri Bulut'un, Süleyman'ın içki içmemesi üzerine onu içmeye zorlamadığı görülmüştür. Bunu da kendisi Süleyman'a, insanları tabiatlarının dışına çıkmaya zorlamadığını söyleyerek ifade etmiştir. Bu olumlu bir tutumdur.

Ayrıca öğretmenin, eğitimle ilgili olumlu düşüncelerine de ulaşılmıştır. Basri, Süleyman'ın arkadaşlarıyla birlikte istasyon lokantasına gitmediğini öğrenince ona şunları söylemiştir:

"— … Eğitimciliği meslek edinen insanın her sınıf halkı yakından tanıması iyi olur." (Solok, 2006b, s. 39)

Burada eğitimci insanların, her sınıftan kişileri tanımasının iyi olacağı düşüncesi vardır.

Eğitimcinin her sınıf insanı iyi tanıması gerektiği, insanları bir şeylere zorlamadığı, öğrencilere yaşamı tanıtma gibi maddeler şeklinde sıralanabilir. Burada eğitimin insanla ilgili olması ve ona hizmet edecek kişinin yani öğretmenin insan kavramını yakından tanıması gerektiği söylenebilir. Öğretmenin görevi belli bir gruba hizmet etmek olmamalıdır, onun görevi tüm insanlığa katkı sağlamak olmalıdır. Bu bilinçle içine girdiği ortamı yakından tanımalı, gözlemlemeli ve ona göre yöntem geliştirmelidir. Kendini de bu doğrultuda geliştirmeli, insanlarla kolay ve yapıcı ilişkiler kurmalıdır. Ayrıca romanda öğretmenin, öğrencileri için yaşamdan ayrı bir öğretim düşünmediğine de değinilmiştir. Burada düzenlenen gezilerle ve okumalarla yaşamın öğrencilere tanıtılmaya çalışması düşüncesine sahip olduğu görülmüştür. Fakat bu düşüncenin tek sıkıntısının öğretmenin, tek bir kişiyi temel almasıdır. Bu aslında büyük bir sorundur. Çünkü tek bir düşünce ve eğilime sahip olan çeşitli kaynaklar, tek bir tip öğrenci yetiştirirler. Ayrıca öğrencilerin ruhsal gelişimlerinin korunması için onlara aynı yazardan birçok eser okutulmamalıdır. Aynı yazardan türleri farklı olma koşuluyla en fazla iki metin ya da eser okutulmalıdır. Bu özellik MEB ders kitaplarına alınacak metinler kapsamında verilmiştir.

Sonuç olarak öğretmen, insanları bir şeylere zorlamadığını söylese de düşünce olarak onları kalıpladığının farkına varamamıştır. Aslında kalıplayıcı bir tip oluşturmuştur. "Yine Jean- Jacques Rousseau" adlı bölümde iki öğretmenin eğitim üzerine düşünceleri örnek olarak verilmiştir:

"— Evet, Rousseau. Hep Rousseau. Her zaman Rousseau. Onda ne yoktur ki? Hayat, devlet, sanat, her şey, her şey…" (Solok, 2006b, s. 40)

Basri Bulut'un özel yaşamında başarılı olmadığı görülmüştür. Bu durumun en önemli sebebi onun bir içki bağımlısı olmasıdır. Diğer taraftan ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmemiş ve onları perişanlığa sürüklemiştir. O, iyi bir eş ve baba olamamıştır. Hatta insani özelliklerden merhamet, acıma gibi duyguları taşımadığına ulaşılmıştır. Fakat ayağının kırılması nedeniyle hastanede bir süre kaldıktan sonra bir şeyleri fark etmiş ve ailesi için kendini feda etmiştir. "Bir Hayat Denemesi" adlı bölümde öğretmenin içinde bulunduğu durumu kavradıktan sonra intihar ederek yaşamını sonlandırması; çabalamadan, sorumluluklarından yine kaçar gibi en kolayını seçmesi onaylanacak bir davranış değildir.

Burada en yakınlarına karşı yararlı olmayan, sorumluluklarından sürekli kaçan, bazı duygularını kaybeden, içkiye bağımlı kişinin iyi bir öğretmen olamayacağına ulaşılmıştır. Başta bağımlı olması onun ruhsal sağlığının dengede olmadığını göstermiştir. Ayrıca bunun sonucunda da bazı değerler bakımından zayıflıklar gösterdiğine ulaşılmıştır. Bu yüzden bu öğretmenin, öğretmenlik mesleğine uygun özellikler barındırmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bir öğretmenin hem bedensel hem de ruhsal sağlığına dikkat etmesi gerekmektedir. Bu yönleri ile öğrencilere örnek ve yararlı olmalıdır. Ayrıca öğretmen, değerlerin önemini hem günlük yaşamında hem de okulda davranış ve tutumlarıyla öğrencilere gösteren olmalıdır.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri dikkate alınarak öğretmenin mesleki beceri ve tutum-değerler yeterlik alanlarına ait maddeler tespit edilmiştir. Fakat bu maddelerin çalışma için yeterli olmaması göz önüne alınarak öğretmenin ihlal ettiği maddelere de ulaşılmış ve bu şekilde bir bütün olarak değerlendirilip öğretmen tipine ulaşılmaya çalışılmıştır. Aşağıda Basri Bulut'un ÖMGY çerçevesinde incelenen maddeleri, romandan doğrudan alıntılarla verilmiştir:

B1.2. Öğretim sürecini çevresel şartları, maliyeti ve zamanı dikkate alarak planlar.

"Ne diyordum?.. Olanak bulunmadığına göre, çevreyi şöyle bir gözden geçirmek yararlı olur." (Solok, 2006b, s. 39) B1.2. / B3.6. / C3.4.

B3.4. Derslerini öğrencilerin günlük yaşamlarıyla ilişkilendirir.

"Mademki çocukları dış hayattan ayıramıyoruz, öyleyse onlara hayatı göstermeliyiz." (Solok, 2006b, s. 39) B3.4. / C3.4.

B3.6. Uygulamalarında, çalıştığı çevrenin doğal, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerini dikkate alır.

“— Ya hayat kötü ise?

— Kötüyü gösterir, iyiyi öğretiriz. Ben felsefe hocası olsaydım, bir yandan çocukları yer yer gezdirir, bir yandan da onlara Rousseau’yu okurdum.” (Solok, 2006b, s. 39) B1.2. / B3.6. / C3.4.

C1.2. Bireysel ve kültürel farklılıklara saygılıdır.

“— Pekâlâ. Ben insanları tabiatlarının dışına çıkmaya zorlayamam.” (Solok, 2006b, s. 39) C1.2.

C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.

“— Hımm! Trencilerle ahbaplık edecekler. Birlikte gitmeliydin. Eğitimciliği meslek edinen insanın her sınıf halkı yakından tanıması iyi olur.” (Solok, 2006b, s. 39) C3.4.

C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.

“— Acımalı ha? Ya bu insan çocuklarını aç bırakıyorsa? Ya bu insan karısının nesi var nesi yok satıp içkiye veriyorsa?” (Solok, 2006b, s. 51) C4.2.

“… çok iyi düşüncelere rağmen ne kendisine ne karısına ne çevresindekilere bir yararı dokunmayan; yararı değil, zararı dokunan bu canavarı ben cezalandıracağım, hem de çok ağır bir ceza ile…” (Solok, 2006b, s. 51) C4.2.

> — Öyleyse başka çıkar yol yok… Hayatında bir kere kötülük etmeye gör, arkandan ikincisi,
>
> arkandan üçüncüsü, derken çorap söküğü gibi gider. Kötülük ede ede insanın sinir uçları kütleşir, artık zamanla hiçbir şey duymaz olur. İşte ben şimdi o haldeyim. Ne yaptımsa hep bu cenabetin yüzünden yaptım. Herkesin bir şeye karşı tutkusu vardır, kimin kadına, kimin kumara, benim de içkiye (Solok, 2006b, s. 52) C4.2.

“Öyle bir ölmeliyim ki yıllarca acı çektirdiğim insanlara bu ölüm bir mutluluk getirsin!.. ” (Solok, 2006b, s. 53) C4.2.

C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

“— İşte, dedi, burada okumaya çalışan tek adam bu Basri Bulut’tur. O da Rousseau delisidir, başka şey okumaz. Hoş, onu da anlayacak halde değil ya…” (Solok, 2006b, s. 28) C4.3.

Tablo 6’da Basri Bulut’un ÖMGY çerçevesinde incelenen maddeleri verilmiştir.

Tablo 6. Basri Bulut'un ÖMGY Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Maddeleri

Yeterlik Alanları	Maddeler	Toplam
B. Mesleki Beceri	B1.2. Öğretim sürecini çevresel şartları, maliyeti ve zamanı dikkate alarak planlar.	2
	B3.6. Uygulamalarında, çalıştığı çevrenin doğal, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerini dikkate alır.	2
	B3.4. Derslerini öğrencilerin günlük yaşamlarıyla ilişkilendirir.	1
C. Tutum ve Değerler	C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.	4
	C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.	4
	C1.2. Bireysel ve kültürel farklılıklara saygılıdır.	1
	C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.	1

Yukarıdaki Tablo 6'da Resim Öğretmeni Basri Bulut'un mesleki beceri ile tutum ve değerler yeterlik alanlarına ait maddelere ulaşılmıştır. Bu yeterlik alanlarında maddeler kendi içlerinde tekrar etme sıklıklarına göre sıralanmıştır. Bu tabloda tutum ve değerler yeterlik alanında maddelerin daha çok tekrar ettiği görülmüştür. Burada en çok tekrar eden maddelerin C3.4. ve C4.2. olduğu tespit edilmiştir. Ardından bu yeterlik alanına ait C1.2. ve C4.3. maddelerinin geldiği görülmüştür. Buradan öğretmenin meslektaşlarıyla bilgi ve tecrübelerini paylaştığına, öz değerlendirme yaptığına, bireysel farklılıklara saygılı olduğuna ve kendini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğuna ulaşılmıştır.

Ardından tabloda ikinci yeterlik alanı olarak mesleki beceri yeterlik alanında maddelere ulaşıldığı görülmüştür. Bu yeterlik alanında B1.2. ve B3.6. maddelerinin aynı sıklıkta tekrarlandığı belirlenmiştir. Daha sonra aynı yeterlik alanına ait B3.4. maddesi yer almıştır. Buradan öğretmenin öğretim süreçlerini ve uygulamalarını; öğrencilerin çevrelerini dikkate alarak günlük yaşamla belirlediğine ulaşılabilir.

Sonuç olarak öğretmenin öğretim uygulamalarını yaşam ile ilişkilendirme düşüncesi, yaparak yaşayarak öğrenme mantığına uygundur. Burada öğretmenin eğitim-

öğretim etkinliklerini gezilerle ve okumalarla desteklenme düşüncesi hâkimdir. Fakat öğretmen bu düşüncelerini sadece meslektaşı Süleyman'la paylaşmıştır. Ayrıca öğretmenin uygulamada bu düşüncelerine ait ders öğretim etkinliklerinin bulunmadığı görülmüştür. Buradan verilerin yetersizliği göz önüne alınmış ve öğretmen hakkında ulaşılan özelliklerin sağlam dayanak sunmadığı düşünülmüştür. Ayrıca öğretmenin öz değerlendirme yaparken de olumsuz duygu durumlarının ağır bastığı görülmüştür. Bu sebeplerle bu öğretmen tipini tam olarak kavrayabilmek için onun ÖMGY'ni ihlal eden maddelerine başvurulmuştur.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde öğretmenin ihlal ettiği maddeler aşağıda tespit edilmiştir. Buradan öğretmenin mesleki yetersizliği belirlenmeye çalışılmıştır:

C3.3. İnsan ilişkilerinde empati ve hoşgörüyü esas alır.

"— Öğleyin. Param yoktu, doğru eve gittim, karım beni görünce vurulmuşa döndü, 'Ah, dedi, çıktın mı?' 'Çıktım ya! Ver bakalım paraları!' Elindekilerin hepsini aldım, geldim buraya, saat ikiden beri durmadan içiyorum…" (Solok, 2006b, s. 50) C4.4./ C3.3.

"— Acımalı ha? Ya bu insan çocuklarını aç bırakıyorsa? Ya bu insan karısının nesi var nesi yok satıp içkiye veriyorsa?" (Solok, 2006b, s. 51) C3.3. / C4.4.

C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.

C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.

> — Yalnız Rousseau'yu mu?
>
> — Evet, yalnız Rousseau'yu. Düşünmek isteyen insan için Rousseau bir hazinedir.
>
> — Fakat her zaman aynı adamın düşünceleri üzerine düşünmek, düşünmek değil, geviş getirmektir.
>
> …
>
> — Evet, Rousseau. Hep Rousseau. Her zaman Rousseau. Onda ne yoktur ki? Hayat, devlet, sanat, her şey, her şey (Solok, 2006b, s. 40) C3.4. / C4.2.

C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

"— İşte, dedi, burada okumaya çalışan tek adam bu Basri Bulut'tur. O da Rousseau delisidir, başka şey okumaz. Hoş, onu da anlayacak halde değil ya…" (Solok, 2006b, s. 28) C4.3.

C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.

"… Kendisine felsefeyle uğraşan bir adam hali vermek için uzattığı kapkara saçları şapkasının kenarlarından taşıyor, ceketinin yakasına kadar dökülüyordu; onları günde birkaç kez arkaya doğru özenle tarıyordu ama yılda bir kez bile yıkadığı şüpheliydi." (Solok, 2006b, s. 24–25) C4.4.

"Çok az içtiğinden ötürü kendisine 'Bulut' lakabı takılmıştır." (Solok, 2006b, s. 25) C4.4.

"Yemeklerin getirilmesini beklerken kapıda Basri Bulut göründü; yine saçları uzun, pantolonu ütüsüz, yüzü ciddiydi. İlerledi, hiç teklifsiz, Süleyman'ın karşısına oturdu." (Solok, 2006b, s. 39) C4.4.

"Türlü yolsuzluğun, kötülüğün, ahlaksızlığın kum gibi kaynadığı bir kalabalığın içinde rakı ile ıslana ıslana pişmiş benim gibi herifle başa çıkılır mı hiç?.." (Solok, 2006b, s. 51) C4.4.

> — Öyleyse başka çıkar yol yok… Hayatında bir kere kötülük etmeye gör, arkandan ikincisi,arkandan üçüncüsü, derken çorap söküğü gibi gider. Kötülük ede ede insanın sinir uçları kütleşir, artık zamanla hiçbir şey duymaz olur. İşte ben şimdi o haldeyim. Ne yaptımsa hep bu cenabetin yüzünden yaptım. Herkesin bir şeye karşı tutkusu vardır, kimin kadına, kimin kumara, benim de içkiye… (Solok, 2006b, s. 52) C4.4.

Aşağıda Tablo 7'de Basri Bulut'un ÖMGY dikkate alınarak oluşturulmuş ihlal maddeleri yer almıştır.

Tablo 7. Basri Bulut'un ÖMGY Dikkate Alınarak Oluşturulmuş İhlal Ettiği Maddeleri

Yeterlik Alanı	Maddeler	Toplam
C. Tutum ve Değerler	C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.	7
	C3.3. İnsan ilişkilerinde empati ve hoşgörüyü esas alır.	2
	C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.	1
	C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.	1
	C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.	1

Tablo 7'de öğretmenin tutum ve değerler yeterlik alanını ihlal eden maddelerine ulaşılmıştır. Bu yeterlik alanında en çok tekrar eden maddenin C4.4. olduğu tespit edilmiştir. Bu madde ile öğretmenin kişisel bakımına ve sağlığına özen göstermediğine ulaşılmıştır. Ardından tabloda aynı yeterlik alanına ait C3.3. maddesinin geldiği görülmüştür. Buradan da öğretmenin ilişkilerinde problemli olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak tabloda C3.4., C4.2. ve C4.3. maddelerinin ardı ardına sıralanmıştır. Bu

maddelerle de öğretmenin meslektaşlarıyla bilgi ve tecrübe paylaşımına kapalı olduğuna, kendisine gelen görüş ve önerileri dikkate alarak sağlıklı bir öz değerlendirme yapamadığına, kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmadığına ulaşılabilir.

Burada aynı veri hem öğretmenin yeterlik alanlarını oluşturmada hem de öğretmenin yetersizlik alanlarını ortaya koymada kullanmıştır. Öğretmenin diğer öğretmenlere uymayıp okuma çalışmaları yapması; onun kendini geliştirmeye çalıştığını göstermiştir fakat sadece tek yazarla ilgili okumalar yapması, üstelik bu okumaların dilini dâhi bilmemesi öğretmenin aynı düşünce etrafında döndüğünü göstermiştir. Romanda Süleyman da öğretmenin bu durumunu eleştirmiştir. Ama öğretmen, diğer bir öğretmenin düşüncelerini kabul etmek istememiştir. Bu da onun düşünce olarak bir kişiye körü körüne bağımlı olduğunu göstermiştir. Oysa öğretmen, kendisine gelen eleştirileri dikkate alan olmalıdır.

Sonuç olarak öğretmenin içki bağımlısı olması, kişisel bakımına önem vermemesi, düşünce olarak tek kişiye bağımlı olması, meslektaşlarının eleştirilerine önem vermemesi, insan ilişkilerinin zayıf olması, bazı değerler bakımından yoksun olması ve olumsuz ruhsal durumlarının olması gibi özellikleri onun öğretmenlik mesleğine uygun olmadığını göstermiştir. Çünkü bir öğretmen her bakımdan öğrenciye rol model olmalıdır. Üstüne başına önem vermeyen, kötü alışkanlıklara ve davranışlara sahip öğretmen uygun bir model değildir.

Resim Öğretmeni Basri Bulut'un İdeal Olmayan Davranışları Doğrultusunda Eğitsel Mesajlar:

Öğretmenin içki bağımlısı olması onun hem fiziksel hem de ruhsal sağlığının yerinde olmadığını göstermiştir. Ayrıca bu kötü alışkanlık beraberinde diğer olumsuzlukları da getirmiştir. Bu durum onun ailesine karşı tutum ve davranışlarından; acımasız, merhamet yoksulu, empati yapamayan, şefkat göstermeyen, sorumluluklarını yerine getirmeyen biri olmasına sebep olmuştur. Kişisel yaşamındaki ilişkilerinde başarılı olamayan bireyin, okulda öğretmen olarak mesleğinde başarılı olması beklenemez. Ayrıca aile kavramına değer vermeyen bir öğretmenin; okulda öğrencilerine değer vermesi, kültürde var olan değerler bakımından onların ruhlarını beslemesi ve onları iyiye yönlendirmesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Diğer taraftan eğitimde, öğrencileri kötü alışkanlıklardan korumak için okullarda çeşitli

uygulamaların yapıldığı ve bu konunun önemsendiği görülmektedir. Fakat romanda Basri Bulut ve diğerlerinin (öğretmen, eğitimci, sözde aydın olmalarına rağmen) bu konuyu önemsemediklerine ulaşılmıştır. Oysa bir eğitimcinin öncelikli görevi, öğrencilerini yaşama hazırlarken kendi yaşamıyla uygun örnekler sunabilmek; onları birey olarak iyiye, doğruya ve güzele yönlendirebilmektir.

Diğer taraftan öğretmenin düşünce bakımından ideal öğretmen özelliklerine uygun maddelerine ulaşılmıştır. Fakat bunun sadece düşünceden ibaret olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenin düşüncesini desteklediği 'öğrencilerine hayatı göstermeye çalışırken tek bir kaynaktan okuma yaptırmak' istemesi onun kalıplayıcı bir tip yetiştirmeye çalıştığını göstermiştir. Bu da hem kendinin düşünce olarak tek bir kişiye bağımlı olduğuna hem de öğrencilerini de bu doğrultuda yetiştirmek istediği sonucuna ulaştırmıştır. Oysa tek bir düşünce etrafında dönmek, gelişmenin önündeki en büyük engeldir. Bir öğretmenin birçok fikirlerden, birçok kaynaklardan, çeşitli yaşam deneyimlerinden, farklı olaylardan beslenmesi gerekmektedir. Bu şekilde toplumsal ilerleme sağlanabilir. Fakat burada öğretmenin bir görüşü ya da düşünceyi öğrencilerine empoze etmeye çalıştığı görülmüştür. Bu ideal öğretmen kavramına uygun bir özellik değildir. İdeal öğretmen, öğrencilerine; çeşitli kaynaklar, farklı görüşler ve düşünceleri gösteren olmalıdır. Yani öğrencilere dayatma yapan değil, onları çokluklarla (çoğullarla/düşünce) tanıştıran ve onların seçimlerini oluşturmasında sadece yollar gösteren olmalıdır.

Ayrıca bu öğretmenin kişisel bakımına önem vermediği görülmüştür. Oysa bir öğretmenin temizliğine, giyimine kuşamına dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü öğrenciler çok iyi birer gözlemcidirler ve onlar için öğretmen olumsuz bir modeldir. Bu bakımdan da öğretmenin ideal öğretmen niteliğine sahip olmadığına ulaşılmıştır. İdeal öğretmen kişisel bakımına özen gösteren olmalıdır.

Romanda öğretmenin insanlara hitap şekli ve diğerlerinin kişisel alanlarına dâhil olma biçiminde sıkıntılar olduğu görülmüştür. Oysa kullanılan dil, insan ilişkilerini belirlemektedir. İnsanlar arasındaki ilişkinin durumunu, niteliğini, amacını, yönünü göstermektedir. Bu da hitap ifadelerinin sağlıklı iletişimde önemini vurgulamaktadır. Diğer taraftan beden dili de bu iletişimi desteklemektedir. Fakat öğretmenin herkesle senli benli bir dili benimsemesi ve kullanması diğer yandan insanların yaşam alanlarına girerken izin istememesi gibi özellikleri onun sağlıklı bir iletişime sahip olmadığını

göstermiştir. Oysa ideal öğretmen; sözlü ve sözsüz iletişim unsurlarının sağlıklı ilişkilerdeki önemi kavrayan ve uygulayan olmalıdır.

Diğer taraftan öğretmenin kişisel yaşamıyla ilgili farkındalık kazandığına ve öz değerlendirme yaptığına ulaşılmıştır. Romanda öğretmen, kişisel yaşamında yaptığı hataların farkına varmıştır. Fakat bu değerlendirmelerde aynı zamanda onun ruhsal durumun sağlıklı olmadığına - olumsuz duygu durumlarına ulaşılmıştır. Bu da beraberinde onu hayattan koparmıştır. Yaptığı hataları görmüştür fakat ruhsal olarak girdiği olumsuz duygu durumları, onu başka bir hataya sürüklemiştir. Oysa bireyden istenilen yaptığı hataları düzeltme yoluna gidip olumsuz özelliklerinden arınmak için çaba göstermesidir. Burada ise kişinin umutsuzluğa düştüğü ve yaşamdan vazgeçtiğine ulaşılmıştır. Bir öğretmenin psikolojik olarak da güçlü olmasının önemi ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan kendisini geliştirmesi, zorluklar karşısında pes etmemesi ve kendine yaşam alanı oluşturması gerekmektedir. Sonuç olarak iyi bir öğretmen her koşulda öğrencilerine mücadele etmeyi ve umutlu olmayı göstermelidir. Bunu da kendi yaşamıyla gösterebilen ve öğretebilen olmalıdır.

Sonuç olarak öğretmenin yukarda incelenen özellikleri, onun öğretmenlik mesleği için uygun olmadığını göstermiştir.

2. Zühtü: Hafız, ezberci, otoriter, etkili iletişim kuramayan, düşünmeyen, dış dünyaya kapalı, müdüre arkadaşlarını ispiyonlayan, değerler bakımından yoksun.

İkinci öğretmen tipi Felsefe Öğretmeni Zühtü'dür. Bu öğretmen, bütün vereceği (aktaracağı) bilgileri tek tek ezberleyen biridir. Arkadaşları tarafından bu özelliğinden dolayı 'hafız' benzetmesi yapılarak alay konusu olmuştur. Burada dikkat çekici iki durum vardır: din ve felsefe arasında kurulan bağ ile bu özelliklere sahip birisinin felsefe öğretmeni olmasıdır.

Diğer taraftan öğretmen ders kitaplarını, tüm verilecek bilgileri tek tek ezberlemiş ve bu ezberleri doğrultusunda ders anlatmıştır. Ayrıca bir ek kaynağa ve düşünceye başvurmamıştır. Bilgileri sorgulamadığı için onları olduğu gibi kabul etmiştir. Hatta öğrencilerinin de kendi gibi olmalarını istemiştir. Öğrenciler, kendi düşüncelerini ve yorumlarını yansıttıkları takdirde bunları doğru kabul etmemiştir. Yani onların, kendisi gibi ders kitabını bire bir ezberlemesini istemiştir. Bu doğru bir öğretim şekli değildir. Öğretmenin şüphesiz ders anlatırken ders kitabını temel alması gerekmektedir fakat bire bir her şeyi papağan gibi tekrarlaması gerekmez. Ayrıca

öğretmen dersini ek kaynaklarla desteklemeli, öğrencilere öğrendiklerini kendi düşünceleriyle ifade etmeleri için olanaklar sağlamalıdır. Fakat Zühtü Öğretmen, öğrencileri ezberciliğe yönlendirmiştir. Oysa bu şekilde kazanılan bilgiler kalıcı değildir. Hatta romanda bir gece önce ezberlediği bilgileri unuttuğu için diğer öğretmenler onunla alay etmişlerdir. Bu durumun yanlışlığının farkına varması gerekirken öğretmenin, ezber yapmaya devam ettiği görülmüştür. Yani öğretmen, öz değerlendirme yapamamıştır.

Ayrıca Zühtü Öğretmen, kendini diğer öğretmenlerden soyutlamıştır. Bu durum diğer öğretmenlerin olumsuz alışkanlıklarını edinmemesi için iyidir fakat hiç kimse ile sağlıklı iletişim bağı kuramadığı için de kötü bir durum oluşturmuştur. Hatta herkes mesleğinde yükselmek için türlü çarelere başvururken o da arkadaşlarının sözlerini ve davranışlarını okul müdürüne bire bir aktarma görevi üstlenmiştir. Bu nedenle diğer öğretmenler, ona güvenmemişlerdir. Güven ve arkadaşlığın önemi gibi değerleri, öğrencilere sezdirmeleri gereken öğretmenlerin; kendi aralarında bu konu dâhilinde ne kadar yetersiz oldukları ortaya çıkmıştır.

Bir öğretmenin, insanî özellikler olarak da uygun niteliklere sahip olması gerekmektedir. Burada Zühtü; arkadaşını müdüre ispiyonlamış, başkasının eşyalarını izinsiz karıştırmış ve yalan söylemiştir. Bir öğretmenin düştüğü bu acı durumlar, onun terfisinde yükselme uğruna feda ettiği değerlere bağlanmıştır. Ona bu teklifi ve görevi verenin de müdür olması diğer bir eleştiri noktasıdır. Yani bu durum değerler bakımından iki insanın da zayıf olduğunu göstermiştir. Oysa eğitim hizmetinde görevli her bir ferdin değerler bakımından yüksek donanıma ve bilince sahip olması gerekmektedir. Bu şekilde öğrencilerden iyi insan olma özelliklerini taşıması ve kültürde var olan değerleri benimsemeleri beklenebilir. Yoksa öğretmenler arasında bile benimsenmeyen, herkesin kendi çıkarına göre hareket ettiği ortamda bunun (istenilen öğrenci tipinin) oluşması mümkün değildir.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde romanda Felsefe Öğretmeni Hafız Zühtü'nün mesleki yeterlik alanlarına ait hiçbir madde tespit edilememiştir. Bu yüzden öğretmenin ihlal ettiği maddeler belirlenerek mesleki yetersizlik alanlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun nitelikte olup olmadığına ulaşılmış ve oluşan öğretmen tipi belirlenmiştir. Aşağıda öğretmenin incelenen maddeleri verilmiştir:

B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.
B2.6. Öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturur.

"Sözlü yoklama yaparken çocuklardan da aynı yolda ezber ister." (Solok, 2006b, s. 41) B2.5. / B2.6.

"Çocuk, kitabın bahislerini eğer kendi sözleriyle anlatırsa beğenmez; bir bakıma bunda hakkı da vardır, çocuk doğru mu, yanlış mı söyledi anlayamaz da ondan." (Solok, 2006b, s. 41) B2.5. / B2.6.

B3.3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar.

"Kendisi anlattığı sırada çocuklardan biri herhangi bir şey sorarsa pek kızar çünkü o zaman şaşırır, cümlenin alt yanını getiremez, bütün paragrafa yeniden başlar." (Solok, 2006b, s. 41) B3.3. / C3.2.

B3.10. Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirir.

> — Ders verişi de o yoldadır. Okutmak zorunda bulunduğu psikoloji, felsefe, sosyoloji kitaplarını sayfa sayfa beller; sonra sınıfta gözünü tavana diker, bunları hatim indiren hafız gibi ezbere okumaya başlar ve sayfa bittikçe parmağını tükürükleyip elini sağdan sola doğru söyle bir hareket ettirir, yani hayalinde sayfa çevirir (Solok, 2006b, s. 41). B3.10. / C4.3.

C3.2. Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterir.

"Kahveye çıkmaz, lokantaya gelmez, üç öğün yemeğini okul tabldotundan yer, oyun oynamaz, sigara ağzına koymaz, içki kullanmaz." (Solok, 2006b, s. 41) C3.2.

"… Zühtü, sözlü sınava girmiş bir öğrenci gibi heyecanlandı, 'Emredersiniz, buyurun, sorun' diyebildi ama söyleyecek şeyleri akşamdan ezberlemediği için, müfettişin sorusunu beklerken yüreği çarpmaya, alnı, avuçları terlemeye başladı." (Solok, 2006b, s. 217) C3.2.

C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.

"— Mantık kitabını ezberlemekten vakit kalmıyor ki!.. Peki. Uyudun, uyandın, aradan birkaç saat geçti. Şimdi söyle bakalım, ezberlediğin şey ne idi?" (Solok, 2006b, s. 33) C4.2. / C4.3.

C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

> — Çocukluğunda bir süre medreseye gitmiş, sonra İmam ve Hatip Mektebi'ne girmiş, orayı bitirince İlahiyat Fakültesi'ne yazılmış fakat İlahiyat Fakültesi kapanınca öbür arkadaşları gibi bu da lisede okumadıkları halde, kendilerine tanınan haktan yararlanarak felsefeye geçmiş. Kim bilir? Yarıda bıraktığı öbür dünya bilimine en yakın

> bilim diye felsefeyi bulmuşlar zahir! Bugün de hâlâ felsefeyi ahiret bilgisi zanneder. Müspet bilimi küçümser, çocukluğundan beri en basit bir müspet bilim eğitimi görmemiştir (Solok, 2006b, s. 29). C4.3.

"— Oysa bizim sersem Zühtü felsefe dersini sadece elindeki ders kitabına bağlar." (Solok, 2006b, s. 40) C4.3.

"Onun en büyük korkusu nedir bilir misiniz? Ders kitaplarının değişmesi. Çünkü o zaman hepsini yeni baştan ezberlemesi gerecektir." (Solok, 2006b, s. 41) C4.3.

> Hatırına ilk gelen ad tabii Zühtü oldu. Onun, her gece, başında takkesi, arkasında gecelik entarisiyle yatağının ortasında oturup her yıl aynı şeyleri yeniden yeniden bellemesi ve hele, ömrünün çoğunu medrese, bir de yattıkları şu zavallı odanın çıplak dört duvarı arasında geçiren bu adamın, 'Güzellik nedir? Güzellik öyle bir şeydir ki…' diye sallana sallana estetik ezberlemesi görülecek şeydi (Solok, 2006b, s. 66). C4.3.

"Bu kadar işi Halkevi kendi üyeleri ile başaramazdı; onun için, öğretmenlerin yardımı istendi. Süleyman; Himmet Rıza'yı, Ali Metin'i, Ömer Fethi'yi, Numan Halit'i kahveden kopardı, bu işlere bağladı; Zühtü'nün böyle işlerle uğraşacak vakti olmadığı için gelmedi, mantık ezberlemekten başını kurtaramıyordu ki…" (Solok, 2006b, s. 193) C4.3.

"- Sen ders kitabından başka şey okumazsın, Zühtü, dedi. Söyle ne arıyorsun?" (Solok, 2006b, s. 209) C4.3.

"Ta karşıda, pencere yakınındaki bir yatağın içinde diz üstü oturan, başı takkeli bir adam, camilerde Kur'an ezberleyen hafızlar gibi hiç durmadan öne arkaya sallanıyor, bir yandan da 'bütün canlılar ölümlüdür, insan da canlıdır öyleyse insan da ölümlüdür,' diye söyleniyordu." (Solok, 2006b, s. 30) C4.3.

"Yattıkları odaya gitse orada da sallana sallana mantık ezberleyen Zühtü var." (Solok, 2006b, s. 64–65) C4.3.

Tablo 8'de Zühtü'nün ÖMGY çerçevesinde incelenen ihlal maddeleri verilmiştir.

Tablo 8. Zühtü'nün ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan İhlal Ettiği Maddeleri

Yeterlik Alanları	Maddeler	Toplam
B. Mesleki Beceri	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.	2
	B2.6. Öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturur.	2
	B3.3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar.	1
	B3.10. Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirir.	1
C. Tutum ve Değerler	C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.	10
	C3.2. Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterir.	3
	C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.	1

Yukarıdaki Tablo 8'de Felsefe Öğretmeni Hafız Zühtü'nün mesleki beceri ile tutum ve değerler yeterlik alanlarını ihlal ettiği görülmüştür. Bu yeterlik alanlarını ihlal etme sıklığı (6–14) olarak tespit edilmiştir. Ardından yeterlik alanları kendi içlerinde en çok tekrar eden maddeden en aza doğru sıralanmıştır. Daha sonra en çok tekrar eden maddelerin tutum ve değerler yeterlik alanına ait olduğu belirlenmiştir. Bu yeterlik alanına ait C4.3. maddesinin en sık tekrar ettiği görülmüştür. Buradan öğretmenin hem kişisel hem de mesleki olarak kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmadığına ulaşılmıştır. Ardından aynı yeterlik alanına ait C3.2. ve C4.2. maddeleri ardı ardına gelmiştir. Buradan da öğretmenin hem öğrencilerle hem de meslektaşlarıyla etkili iletişim kuramadığına, kendisine yöneltilen eleştirileri dikkate almadığına ve öz değerlendirme yapmadığına ulaşılmıştır.

Tabloda ikinci olarak mesleki beceri yeterlik alanı incelenmiştir. Bu yeterlik alanında B2.5. ve B2.6. maddelerinin aynı sıklıkla tekrar ettiği görülmüştür. Buradan öğretmenin öğrencilerle etkili iletişim kurmada ve onları bilişsel gelişimlerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturmada problemler yaşadığına ulaşılmıştır. Ardından tabloda aynı yeterlik alanına ait B3.3. ve B3.10. maddelerinin aynı sıklıkta geldiği belirlenmiştir. Buradan da öğretmenin öğrencileri öğrenme süreçlerine aktif katılımını

sağlayamadığı ve bu süreçlerde uygun yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştiremediğine ulaşılmıştır.

Ayrıca diğer öğretmenler tarafından öğretmenin hafız olarak adlandırması, onun bilgileri öğrenme biçiminden (sürekli sallana sallana ezber yapması) ve aldığı eğitimden kaynaklanmaktadır. Burada yazar, Hafız Zühtü Öğretmen örneğiyle dönem eğitim sisteminin eleştirisini yapmış ve bu sistem içindeki aksaklıkları bu somut örnekle verilmeye çalışılmıştır. Burada hem Zühtü'nün eğitim hayatı ve öğretmen olma süreci hem de öğretmen olduktan sonraki trajikomik durumu alaylı bir dille diğer öğretmenlerin gözünden aktarılmıştır.

Felsefe Öğretmeni Hafız Zühtü'nün İdeal Olmayan Davranışları Doğrultusunda Eğitsel Mesajlar:

Öğretmenin baskın özelliği ezberciliği olmuştur. Onun, ezberciliği hem kendi çalışmalarında hem de sınıf ortamında tek öğrenme yöntemi olarak benimsediği görülmüştür. Öğretmenin öğrenme biçimi, sürekli ezbere dayanmaktır. Bu durumda da onun bilgiyi olduğu gibi kabul ettiğine ulaşılmıştır. Yani bir şeyleri sorgulama, değerlendirme ve değiştirme yoluna gitmemiştir. Bu anlayışla ders işlemesi öğrencileri ezberciliğe yöneltmiştir. Oysa diğer öğretmenler onunla bu konuda alay ederek aslında onun ezberci özelliğini eleştirmişler ve bu şekilde yapılan öğrenmelerin kalıcı olmadığını göstermeye çalışmışlardır. Fakat öğretmen, bu durumun değerlendirmesini yapamayacak kadar düşünmekten korkmaktadır. Onun kabul ettiği doğrular değişmez niteliktedir ve o yoldan vazgeçmemektedir. Bu durum da kalıp düşünceleri benimsediğini ve gelişime kapalı olduğunu göstermiştir. Hatta öğretmenin öğrencilerden sadece ders kitabındaki bilgileri istemesi, kendi görüşlerini yansıtmalarına izin vermemesi; kendi düşünme biçiminde bireyler yetiştirmeye çabasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca romanda öğretmenin öğrencilerden gelen yeni düşünceleri kabul etmemesi, onun mesleki yetersizliğine dayandırılmıştır. Bu durum da onun en alt düzey olan bilgi basamağında olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak öğretmenin öğrencilerini ezberciliğe yönlendirdiğine, bilgi basamağında öğrenmeler gerçekleştirdiğine ve gelişime her yönden kapalı olduğuna ulaşılmıştır. Bu da ideal öğretmen tanımını oluşturan kavramlardan oldukça uzak olduğunu göstermektedir. İdeal öğretmen öğretiminde farklı yöntem ve tekniklerini kullanarak öğretimi zenginleştiren, her öğrencinin öğrenmesine olanak sağlayan, öğrencilerin bilişsel gelişimlerini destekleyen ve kendini sürekli geliştiren olmalıdır.

Ayrıca öğretmenin öğretim sürecinde öğrencileriyle iletişimin olmadığına ulaşılmıştır. Bu durum da öğrencilerin ders sürecinde pasif olduğunu göstermiştir. Öğretim ortamlarını bu şekilde oluşturan öğretmenin otoriter bir tutum sergilediği söylenebilir. Bu da sağlıklı öğrenmelerin oluşması için gereken etkileşimli öğrenme ortamının olmadığını göstermiştir. Öğrencilerine soru sorma, düşünme hakkı tanımayan bir öğretmenin; öğretici, geliştirici değil, engelleyici bir yapıda olduğuna ulaşılabilir. Oysa ideal öğretmen öğrencilere potansiyellerini ortaya çıkarmaları konusunda özgürlük tanıyan, onların özgürlüklerini kısıtlamayan, ders ortamlarını bu doğrultuda oluşturan olmalıdır.

Diğer taraftan öğretmenin görevinde yükselmek uğruna bazı değerleri yok saydığı görülmüştür. Bu da kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini diğer insanları önemsemediğini göstermiştir. Burada öncelikler ortaya çıkmıştır. Bu birey, aynı zamanda bir öğretmendir ve mevki uğruna her şeyi yapabilecek bir potansiyele sahiptir. Bu özelliğinden dolayı çevresinde hiç kimse ona güvenmemiştir. Oysa bir öğretmen öncelikle insana değer vermeli ve kişiler arası ilişkilerin niteliğini belirleyen değerlere önem göstermelidir. Burada öğretmenin arkadaşlarını yöneticiye ispiyonlaması, başkasının eşyalarını izinsiz karıştırması, yalan söylemesi gibi olumsuz özellikleri; onun dostluk, güven, doğruluk gibi değerlere önem vermediğini göstermiştir. Bu değerler bakımından yoksun bir öğretmenin de öğrencilerine tutum ve davranışlarıyla uygun bir model olamayacağına ulaşılmıştır.

Sonuç olarak ezberciliği benimsemiş, öğrencilerini ezberciliğe sürükleyip onlara düşünme hakkı tanımamış, öğrencilerini öğretim sürecine dâhil edememiş, etkili iletişim kuramamış, her bakımından gelişime kapalı ve dış dünyaya kendini tamamen kapatmış bir öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun olmadığı düşünülmüştür.

3. Ömer Fethi: Tutunamayan öğretmen tipi, mutsuz, diğerleri ile birlikte hareket eden, sonradan sistemin bir parçası olan.

Dördüncü öğretmen tipini oluşturan Fransızca Öğretmeni Ömer Fethi olmuştur. Bu öğretmen romanda tutunamayan öğretmen tipini oluşturmuştur. Çünkü romanda bulunduğu durumdan rahatsız olan ve buna tepki gösteren tek kişidir. Sistemin, düzenin mağduru olmuştur. On beş günde bir, öğretmen olan eşinden gelen mektuplarla düzenli bir mutsuzluğa bürünmüştür. O günlerde kendini kırlara atmakta, herkesten kaçmakta, toplum sözleşmesine karşı çıkmakta, sonra da gelip kahvede sessizce vakit geçirmekte ve gece de hıçkırarak ağlama nöbetlerine tutulmaktadır. Yani romantik özelikler

göstermiştir. Bu öğretmenin yaşadığı durum üzerinden sistemde var olan bir problemin ve öğretmenlerin karşılaştıkları çeşitli sorunların bir örneği verilmiştir. Bu durum Ömer Fethi üzerinden şu şekilde verilmiştir:

"— Sahi, sen işi bilmezsin. Karısı İncesu'da ilkokul öğretmenliği yapıyor. Dört yıldır birbirlerinden ayrı yaşıyorlar. Bir türlü ikisini aynı yere tayin etmediler. Bu sene kadını buraya, merkeze vereceklerini vaat etmişlerdi fakat onun yerine başkasını göndermişler, hatırlı bir tanıdığı varmış da…" (Solok, 2006b, s. 26)

Romanda Süleyman'ın okulda öğrencilerin eksiklerini tamamlamak için oluşturduğu görevli öğretmenlerin içinde olması, yakın arkadaşı Basri Bulut'un ailesinin perişanlığını gördükten sonraki tutum ve davranışları, daha sonra halkevinde sosyal yardım koluna hizmet etmesi, öğretmenin yardımsever özelliğini göstermiştir. Fakat öğretmen, diğerleri gibi taşrada memur hayatına ayak uydurmuştur. Yani romanın başlarında sisteme tepkili olan öğretmenin, eşiyle bir araya gelince tamamen o sisteme ayak uydurduğu görülmüştür. Hatta arkadaşı Süleyman'a yapılan haksızlık karşısında sessiz kaldığı görülmüş, ayrıca memurun düşünme eyleminde bulunamayacağını savunmuş ve kendi çıkarı için dönen sistemin bir parçası olmuştur. Burada yazar, hem sistemin öğretmeni bir şekilde kendi istediği şekle sokmasını hem de bu şekilde oluşan öğretmen tipine eleştiride bulunmuştur. Bu durumda düşünmesi, yapılan yanlışlara tepki vermesi, kendisine biçilen rolün dışında hareket etmesi olanaksız olan bir öğretmene sistemin dayattığı durumlar onu pasifleştirmiştir. Öğretmenin kalıplayıcı bir yapıda olduğuna ulaşılmış ve bu durum içinde gelişmenin mümkün olamayacağı görülmüştür. Bu sistemle de yetiştirilen öğrencilerin, öğretmen düşüncelerine benzer özellik göstereceği düşünülmüştür. Diğer taraftan bu özelliklerin ideal öğretmen tanımına uygun olmadığı görülmüştür. İdeal öğretmen, bir kalıp içine girmez ve öğrencilerinin de belirli bir kalıp içine girmelerine göz yummaz. Yani hem kendisi düşünce olarak özgür hem de öğrencilerin özgürlüğünü koruyan olmalıdır. Bu durumda bütün kalıplara, dayatmalara karşı çıkabilecek cesarete sahip olmalıdır. Ancak bu güçle eleştirilen bu sistemi değiştiren ve dönüştüren olabilir. Kendi çıkarlarının hesabını yapıp görmezden gelerek değil. Bu durum romanda şu şekilde ifade edilmiştir:

> — Bakanlık beğenmiyor ya, sen ona bak. İnsan memur olunca ancak amirlerinin beğeneceği şeyleri yapmalıdır. Eğer düşünsem benim de kafamdan kim bilir neler geçer ama düşünemem ki! Neme gerek? Durup dururken başıma iş açılmasını istemiyorum doğrusu. Karımla bir araya geleli şurada kaç yıl oldu? Bakarsın, birimizden birini yarın yine başka bir yere atıverirler. Artık, aynı yere naklettireceğim diye yıllarca uğraş dur. Karımdan ayrı yaşamak istemiyorum. Ayıp değil ya!..(Solok, 2006b, s. 211)

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri kapsamında öğretmenin yeterlik ya da yetersiz olabileceği alanlara ait maddelere ulaşılmamıştır. Bu yüzden bu öğretmen tipi hakkında düşünceler yukarda verilen bilgilerle sınırlıdır.

4. Süleyman: Sezdiren, güler yüzlü, mesleğinin bilincinde, mesleğini seven, lider özelliklere sahip, öğrencilerine değer veren, eğitim sorunlarına kafa yoran, sorunlara çözümler üreten, değiştiren dönüştüren, yardımsever, çalışkan, kahraman, ideal öğretmen özelliklerine sahip.

Dördüncü öğretmen tipini Edebiyat Öğretmeni Süleyman oluşturmuştur. Süleyman'ın ilk romanda geleneksel anlayışı benimsemiş öğretmenlerle yetiştiği görülmüştür. Bu öğretmen tipleri ve yeterlikleri *Sınıf Arkadaşları* kitabının bulgular kısmında incelenmiştir. Çalışılan öğretmenlerin ve dönem eğitim sisteminin sonuçları doğrultusunda oluşan öğrencinin, *Havada Bulut Yok* romanında öğretmen olarak 'öğretmen olma' kavramını oluşturma şekli verilmiştir. Burada karşılaştırma yapılarak öğretmenin yetiştiği eğitim sistemine ve anlayışına ters bir düşünceyi benimsediğine ulaşılmıştır. Ayrıca yazar, Süleyman'ın atandığı okuldaki öğretmenler, yöneticilerden de farklı bir anlayışı benimsediğini de göstermiştir. Burada taşrada memur hayatı üstünden öğretmen ve aydın olma kavramları etrafında eğitim sistemi sorgulanmıştır. Yazarın bu ortamda ve bu karşılaştırmalarla ideal bir öğretmeni, Süleyman kahramanıyla yaratmak istediğine ulaşılmıştır.

Süleyman Öğretmen; öğretmenliği ezberden, kurallardan, kalıp yargılardan ve asık surattan ibaret görmeyen bir tiptir. Okuldaki öğretmenlerin içinde 'aydın öğretmen' tipine en uygun olandır.

Süleyman, öğretmenliğin bir sürü gözün denetimde olduğunu ve öğrencilerin ilk izlenimin önemli olduğunu belirtmiştir. O, güler güzlü öğretmen olmayı tercih etmiştir, öğrenciler de bu durumun ardından rahatlamışlardır. Burada korku ortamı değil, öğrencilerin düşüncelerini rahatça ifade edebileceği bir ortam inşa edilmiştir. Ayrıca öğretmenin, meslek bilincinin farkında olması da onun mesleğini yaparken daha dikkatli olmasını sağlamıştır.

Süleyman, ilk derste öğrencilerinden Refik'in yazdığı şiirle çocuklarda oluşan yanlış bir durumu fark etmiştir. Bu durum öğrencilere öğretilen kalıp bilgilerin, kuralların ve ezberin hiçbir işe yaramadığıdır. Çünkü burada öğrenci teorik olarak her

şeyi bilmektedir fakat şiiri hissetmeyi öğrenememiştir. Bu durum romanda şu sözlerle anlatılmıştır:

> Genç adam dersten sonra bu konu üzerinde uzun uzun düşündü. Çocukların kafasına bir sanatın sadece tarihini, tekniğini, türlerini yığmanın verdiği sonucu kendi gözleriyle görmüştü. Onlarda şiir yazmak için gereken her şey vardı, yalnız zevk yoktu; zevk denen şey de öğretilemez, sadece sezdirilebilirdi. Genç öğretmen, tutması gereken yolu anlamıştı: çocuklara kurallar değil, eserler okutacaktı (Solok, 2006b, s. 37).

Yani kuru bilgilerin, Türkçenin güzel örneklerinden eserlerle ya da metinlerle desteklenmedikçe hiçbir şey ifade etmediği görülmüştür. Öğretmen de bu yanlış öğretim yöntemini fark etmiş ve buradan kendi yöntemine karar vermiştir. Bu yöntem; kurallara, ezbere, bilgi yığınlarına değil, sezdirmeye dayalıdır. Buna da eserler okutarak ulaşmak istemiştir. Görüldüğü gibi Süleyman Öğretmen'in benimsediği sezdirme yöntemi bugün de kabul edilen yapılandırmacı yaklaşımın özelliklerindendir. Bu da öğretmenin, döneminin eğitim sistemi ve anlayışının ilerisinde bir düşünceye sahip olduğunu göstermiştir. Yazar, idealize edilen öğretmenle eğitimdeki aksayan yönleri göstermiştir. Buradan ideal öğretmen tanımına ulaşılmasını sağlamıştır. İdeal öğretmen; bilgiyi aktaran değil, sezdirerek öğreten olmalıdır.

Yukarıdaki Basri Bulut kısmında da anlatılan bölümde, ideal öğretmenin bir özelliği daha ortaya çıkmıştır. Bu öğretmen kalıplayıcı düşüncenin karşısında, tek bir düşünceye bağlı kalmanın kendini tekrar etmekten başka bir şey olmadığını savunan bir kişidir. Süleyman Öğretmen, bu düşüncesiyle de farklılığını göstermiştir. Aslında olması gereken öğretmen düşüncesi bu olmalıdır. Çünkü sürekli bir yazar etrafında dönmek ve sadece onu düşünmek bir ilerleme değil, düşüncede aynı kalmaktır. Bu yüzden öğretmen; aynı düşünceler etrafında değil, farklı düşünceler ile öğrencileri tanıştırmalı ve bu doğrultuda seçimler yapmalarına rehberlik edilmelidir. Diğer taraftan sadece tek bir doğru varmış gibi öğrencileri o kaynaklara maruz bırakmak ve benimsemelerini istemek yanlış bir tutumdur. Burada Basri Bulut Öğretmenin düşüncelerine, Süleyman Öğretmen şu sözlerle karşı çıkmıştır:

"— Kim olursa olsun! Bir tek insana bağlanmak, kafayı bir tek kalıp içine sokmaktır." (Solok, 2006b, s. 40)

Süleyman Öğretmen, bir süre diğer öğretmenler gibi taşrada memur hayatının kolaylığını yaşamıştır. Yani o, korktuğu diğerlerine benzemiştir. Görevleri sorgulamadan yerine getiren, girdiği grup gibi hareket eden birisi hâline gelmiştir. Ta ki bir gece sokak lambası altında ders çalışan öğrencisi Remzi'ye rastlayana kadar… Bu

karşılaşma öğretmenin yeniden dirilişini ve üstündeki uyuşukluğu atmasını sağlamıştır. Bundan sonra öğretmen, içine girdiği durumun değerlendirmesi yapmış ve bu durumundan pişmanlık duymuştur. Bununla birlikte bazı sorunlar gün yüzüne çıkmıştır. Öğretmen aracılığıyla bu sorunların tartışması yapılmış ve bunlara çeşitli öneriler sunulmuştur. Fakat Süleyman, önerilerini ne okul müdürüne ne de diğer öğretmenlere kabul ettirememiştir. Çünkü onlar, fazladan sorumluluk almak ve düşünmek istememişlerdir. Onlar için düşünen birileri muhakkak vardır. Bu yüzden görevlerini iş olarak görüp sadece verilenle yetinmişlerdir. Oysa mesleklerini severek yapan, öğrenci sorunlarına ve eğitimin aksayan yönlerine kafa yoran hizmet grubuna ihtiyaç vardır. Bu şekilde ancak ilerleme sağlanabilir. Susan, uyuşuk, monoton yaşamın kolaylık olduğuna inanan, sorumluluk bilinci taşımayan, öğrenciye ve insana değer vermeyen insanlarla bu gelişme sağlanamaz.

Diğer taraftan öğretmen bilenin geçtiği, bilmeyenin ise sınıf tekrarı yaptığı sistemi eleştirmiştir. Bu sisteme kendisi de bir süre ayak uydurmuştur. Bu süre içinde öğrencileri tanımamış sadece önüne gelen sonuç ile değerlendirmesini yapmıştır. Yani bilmeyenin neden bilmediğiyle ilgilenmemiştir. Eğitimde bu yanlış durumu fark etmiş, sonuca odaklı ölçme ve değerlendirmeyi benimseyen anlayışın adaletten uzak olduğunu belirtmiştir. Aşağıda bu kısımla ilgili romandan örnek verilmiştir:

> Süleyman soyut bir adalet duygusuyla işe başlamıştı. Kim olursa olsun, sınıftaki bütün çocukları, mekândaki yerlerine göre değil, bir aynaya yansımış hayaller gibi, hepsini aynı yüzeyde görüyordu. Hiçbirini öbüründen ayırt etmiyor, 'bilen geçer, bilmeyen döner' diyordu. Ne kadar yanlış yolda gittiğini bu gece kendi gözleriyle gördü. Karanlığın içinde hem düşünüyor hem de yüksek sesle kendi kendine konuşuyordu (Solok, 2006b, s. 68)

Ayrıca Süleyman Öğretmen aşağıdaki sözlerde yukarıdaki durumla ilgili öz değerlendirme yapmış ve bu durumundan utanmıştır:

"… 'Nasıl oldu da bu kadar daldım?' diye öfkeleniyor, geri kalan zamanını kullanmak için acele diyor, kendi kendisini ne kadar dar bir hayatın içine hapsettiğini anlıyor, kapandığı bu odanın pencerelerini açmaya uğraşıyor, çevresine karşı ilgisizliğinden ötürü kendi kendisinden utanıyordu." (Solok, 2006b, s. 75)

Süleyman Öğretmen'in, bilginin değeri üzerine nöbetçi öğretmenle girdiği tartışmada öğrencisine güvendiği, onun öğrenemediği konuları telafi etmek için türlü çareler aradığı ve bilginin önemini kavramış kişiler yetiştirmek için yollar düşündüğü görülmüştür. Yani öğretmen, öğrencinin sorunlarını kendine dert edinmiştir. Bu da ideal

öğretmene ulaşılmasını sağlamıştır. Aşağıda verilen örnek ile öğretmenin düşüncesine ulaşılmıştır:

“ ‘Bilginin değerini yükseltmek de yine bilgi sayesinde olacaktır. Sen boş yere çalışmış olsan bile Remzi boşuna çalışmayacak.’ ” (Solok, 2006b, s. 77)

İlk olarak öğrencilerin eksiklerini kapatmak için öğretmenleri, öğrencilerle çalışmaya ikna etmiştir. Bunun için öğretmen, diğer öğretmenlerle tek tek konuşmuştur. Bu durum onun zorluklar karşısında pes etmediğini ve karşılaştığı sorunlara çözümler bulduğunu göstermiştir. Bu çalışmaların sonucunda öğrencisi Remzi’nin dersleri düzelmeye başlamıştır. Yani öğretmen emeklerinin mükâfatını almıştır. Bu durumda öğretmen daha farklı hissetmeye başlamıştır. Öğretmenin bu durumu romanda şu şekilde ifade edilmiştir:

> Remzi’nin ders durumu gittikçe düzelmeye yüz tuttu. Süleyman, ne aldığı parada bir çoğalma ne mevkiinde bir yükselme ne çevresinde bir değişme olmadığı halde, içinde bir başkalık, bir hafiflik, bir genişlik, nasıl demeli, bir rahatlık duyuyordu; bu bir insanı kurtarmanın verdiği bir ferahlıktı (Solok, 2006b, s. 77–78).

Sonuç olarak öğrencilere yeterince zaman ve emek verilince onların her şeyi başarabileceklerine ulaşılabilir. Önemli olan onların ihtiyaçlarının tam olarak bilinmesi ve ona göre programlar hazırlanmasıdır. Ayrıca diğer öğretmenlerin de öğrencilere yardım etmesi, eğitimde işbirliğinin önemini ortaya koymuştur. Çünkü Süleyman Öğretmen, bu sefer de tek başına bırakılsaydı sonuç istenilen gibi olmayabilirdi. Buradan da eğitimde ekip işinin önemine ve öğretmenin liderlik özelliğine ulaşılmıştır. İdeal öğretmen, liderlik vasfına sahip olandır.

Daha sonra Süleyman’ın kendini sorgulamaları devam etmiştir. Çocukları görmezden geldiğini, onları anlamak için çaba göstermediğini, aynı döngünün içinde (okul-kahve-lokanta-yatak) sürekli aynı şeyleri tekrarladığı için pişmanlık duymuştur. Oysa o, öğrencilik hâllerini çok iyi anlayan ve onların ruhlarına dokunan olabilirdi. Öğretmen için dönüm noktası olan sokak lambası ışığıyla ders çalışmaya çabalayan öğrencisi Remzi ile rastlaşmak, gözlerindeki perdeyi kaldırmıştır. Onun içinde tekrar insan ve meslek sevgisi uyanmıştır. Yani o uyuşuk geçen süreçte her şeye gözünü kapatmış ve diğerlerine uyum sağlamıştır. Bu da onu insani ve mesleki özelliklerinden uzaklaştırmıştır.

Ayrıca öğretmenin, yukarıdaki olaydan sonra öğrencileri ile arasında bir bağ oluştuğu için artık onları tanımaya başlamıştır. Burada öğretmen, sınıftaki öğrenci gruplarını tanıtmıştır. Yatılı öğrencilerin yaşamlarını okula göre ayarladıklarını ve

çalışırlarsa başarılı olacakları ifade etmiştir. Kıyafetleri düzgün memur ya da eşraf çocuklarının ise çoğunun düzenli çalıştığını belirtmiştir. Bu çocukların gelecekteki büyük memurlardan ve toplumda ileri gelen kişilerden olacaklarını düşünmüştür. Ayrıca öğretmen, bu çocukların yaşamlarında ellerinden tuta kişilerin olduğunu da eklemiştir. Diğer yandan yoksul çocukların ise kıyafetlerinden belli fakat geleceklerinin belirsiz olduğudur. Bu çocukların ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar üstün başarı sağlayamadıkları belirtilmiştir. Çünkü yaşam koşulları, bunun için uygun değildir. Bu yüzden bu çocukların çoğunun eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda oldukları anlatılmıştır. Ayrıca yaşamlarında onları destekleyecek kişilerin olmadığı belirtilmiştir. Bu sebeplerle bu çocukların; gelecekte küçük memurlar, satıcılar ya da tezgâhtarlar olacakları düşülmüştür. Son olarak ise sınıftaki birkaç öğrencinin bir araya gelip bir ev tutukları öğrenci grubu açıklanmıştır. Bu öğrencilerin bekâr hayatı yaşadığı ve çoğunun derslerine çalışmadığı ifade edilmiştir. Sınıftaki öğrenci gruplarının; öğrencilerin başarıları, gelecekteki meslekleri ve konumları hakkında bilgi verdiği görülmüştür.

Öğretmenin öğrencileriyle kurduğu ilişkiler sonucunda Remzi, ona sonsuz güven duymuş ve Basri Bulut'un ailesini bir felaketten kurtarmıştır. Diğer öğrenciler de sıkıntılarını ona anlatmıştır. Bu durumlardan birisi de uzun süre okula gelmeyen Muhsin'in ev arkadaşlarının, öğretmenden yardım istemesidir. Aşağıda romanda öğrenciler, öğretmenden şu şekilde yardım istemişlerdir:

"— O günden sonra çok fenalaştı efendim. Sancıdan kıvranıyor. Yürüyemiyor. Ne yapacağımızı şaşırdık kaldık. Biz üç arkadaş, bir evde oturuyoruz. Bu sabah ondan habersiz düşündük taşındık, size sormaya karar verdik, ne yapalım diye." (Solok, 2006b, s. 98)

İdeal öğretmen, sorunların farkına varan ve onlara çözümler üretebilendir. Romanda Süleyman'ın öğrenci sorunları karşısında yaratıcı çözümler bulduğu tespit edilmiştir. Diğerleri gibi var olan sorunları görmezden gelmemiştir. Sorunlar üzerine kafa yormuş ve öneriler sunmuştur. Bu şekilde yaklaşımı onun bu devam eden sisteme ve içindekilerin anlayışlarına karşı olduğunu göstermiştir. Kahraman susmamış ve öğrencileri için sonuna kadar fikirlerini savunmuştur. Aşağıda disiplin kurulunda baş muavine karşı düşüncelerinden örnekler verilmiştir:

"— Mesela, taşradan gelen öğrencileri şehirde başıboş bırakmamakla; bunlara yatıp kalkacak doğru dürüst bir yer, bir yurt bulmakla; hepsinin çalışmasını yatılı öğrencilerinki gibi bir düzene sokmakla." (Solok, 2006b, s. 102)

Süleyman Öğretmen bu düşüncelerine, okulda müdürden ve baş muavinden destek alamamıştır. Bu yüzden Millî Eğitim Müdürüne bu sorunu ve çözümünü anlatmaya gitmiştir. Öğretmen buradan yardım alabileceğini düşünmüştür fakat istediği yardımı alamamıştır. Ardından İskân Müdürünün yanına gitmiştir. Fakat bu kurumda da farklı bir manzarayla karşılaşmıştır. Devlet dairesindeki herkes derin bir uyku içindedir. Süleyman'ın içeri girdiğini bile kimse fark etmemiştir. Yazar burada Süleyman'ın yardım istemek için gittiği kurumların gerçek durumlarını sunmuştur. Bir taraftan da kahraman, düşüncelerini destekleyen ve ona yardım edecek kimsenin olmadığı için ümitsizliğe düşmek üzeredir. Fakat sonuna kadar bu konuda çabalayacağını, dile getirmiştir. Yani olumsuzluklar karşısında pes etmemiş ve direnmiştir. Daha sonra Millî Emlâk Müdürünün ve Belediye Başkanının yanına gitmiştir. İlgili kısımlarda kurum ve memur eleştirisi yapılmış; bazı aksaklıkların nedenleri sorgulanmıştır. Romanda öğretmenin bir öğrenci yurdu açılması düşüncesi şu sözlerle ifade edilmiştir:

> Süleyman, gelişinin sebebini kısaca açıkladıktan sonra, civar köy, kasaba ve şehirlerden gelen çocukların perişan hallerini, bunların bir binada toplanıp hayatlarının düzene konmasındaki yararları bir bir anlattı. Böyle bir öğrenci yurdu açıldığı zaman, çocukların sadece yatıp kalkmalarının ve çalışmalarının değil, yemeklerinin bile şimdikinden daha iyi olacağını söyledi… (Solok, 2006b, s. 105)

Öğretmen diğer öğretmenlerden farklı ders anlatmaya, öğrencilerine daha yararlı etkinlikler yapmaya devam etmiştir. Romanda Süleyman'ın öğrencilerini okumaya, düşünmeye ve düşüncelerini özgürce ifade etmelerine uygun ortam oluşturduğu anlatılmıştır. Ayrıca öğretmenin, öğrencilerini ders kitaplarının sınırlı alanından kurtarıp daha geniş bir kitap dünyasına sokmaya çalıştığı ifade edilmiştir. Fakat zamanın geçmesine rağmen çevresinde onun gibi düşünen insanların olmaması, onu düşündürmektedir. Çünkü bu durumun altından tek başına kalkamayacağının ve eğitimin ekip işi olduğunun bilincindedir. Bu süre içinde idarecilerin, öğretmenlerin tutum ve davranışlarını gözlemlemiş; onları şu sözlerle eleştirmiştir:

"Kahvedeki tavla oyununu sınıfındaki işiyle bir tutan, derste iki kere altı derken düşeş kapısını da birlikte düşünen ve mesleğinde ilerlemesini 'teselli partisi' ne bağlayan insanlarla bir arada çalışmak zorundaydı." (Solok, 2006b, s. 122)

Diğer yandan öğretmen, başardım, dediği işleri düşünmüştür. Burada öğrencisi Remzi'nin diploma almasını sağlamıştır. Fakat öğrencinin eğitimine devam edebilmesi için ancak parasız yatılı bir fakülteye gidebileceği belirtilmiştir. Bu fakültelere girebilmek için de sınava girmemelidir. Bunun için de öğrencinin yolculuk ve gittiği yerdeki ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için belli miktarda parasının olması gerekmektedir. Remzi'nin bu masrafları karşılayacak parası olmadığı için bir sene memur olarak çalışıp para biriktirmiş diğer sene anca sınava girebilmiştir. Öğretmen, Remzi üstünden bu durumu eleştirmiştir. Hatta bu durumda daha uzak kentlerdeki öğrencilerin ne yaptıklarını düşünmüştür. Daha sonra öğretmen, sınıfta onun göremediği belki başka Remzi gibilerin de olabileceğini ifade etmiştir. Bu çocukların bazılarının tesadüfle ya da olaylarla ortaya çıktığını bazıların varlığından ise kimsenin haberi bile olmadığını anlatmıştır. Burada maddi durumu yetersiz öğrencilerin eğitim hayatlarında zorlandıkları görülmüştür. Bu öğrencilerin bazılarının ise eğitimlerini devam ettiremediklerine ulaşılmıştır.

Süleyman'ın okulda nöbetçi olduğu bir gün öğrencilerden biri bayılmıştır. Öğretmen, öğrencinin durumundan onun açlıktan bayıldığını anlamış ve hemen etrafındaki kalabalığı dağıtıp ona yardım etmiştir. Bu durumda öğretmen, öğrenciyi hem arkadaşları karşısında rencide etmemiş hem de ona en uygun şekilde yardım etmiştir. Romanda öğretmenin durumu aşağıda şu ifadelerle anlatılmıştır:

"… Hemen anladı. Kalabalığı savdı, alakoyduğu iki üç çocuğun yardımıyla hastayı kitaplığa taşıdı, sonra onlardan birini koşturup bol şekerli sıcak iki çay getirtti, hastanın başını arkadaşlarının birinin omzuna dayayıp çayı kaşık kaşık verdi. Bardağın sonlarına doğru çocuk gözlerini açtı. Midesi ısınmıştı…" (Solok, 2006b, s. 123)

Ayrıca öğretmenin yardıma muhtaç diğer insanlara da yardım etmeye çalıştığı görülmüştür. Buradan öğretmenin yardımsever olduğuna ulaşılmıştır.

Ardından öğretmen, bu öğrenciyi tanımak için onun hakkında sorular sormuştur. Romanda Akif, Süleyman Öğretmen'e kendini şu şekilde ifade etmiştir:

"— Çalışıyorum. Akşamları… Okuldan çıktıktan sonra… Yük taşıyorum. Küçükken aldırış eden olmazdı. Şimdi öyle değil. Arkadaşlarım alay ediyor. Arka sokaklara gittim. Orda da iş olmuyor." (Solok, 2006b, s. 124)

Öğretmen; adının Akif olduğunu, okuldan sonra çalışmak zorunda olduğunu fakat annesinin onun okumasını istediği için uygun bir işe giremediğini öğrenmiştir.

Burada öğretmenin, ilk defa bir öğrencisinin bir işe girip çalışmasını uygun gördüğüne ulaşılmıştır. Çünkü öğretmen, gerçeklerin farkına varmıştır. Süleyman'ın öğrencilik yıllarındaki sıkıntıların, öğretmen olduktan sonra da kendi öğrencileri arasında tespit edilmiştir. Üstelik bu durumu kavrayıp çözüm önerileri sunduğu vakit, hiç kimseden destek görememiştir. Bu yüzden yalnız kalmıştır. Bu durum da çocuk için en doğru olanı düşündüğünü ortaya çıkarmıştır. Çünkü Akif, dört gün aç kalmıştır ve bayılana kadar kimsenin bundan haberi olmamıştır. Burada yazar, eğitim sistemine dayandırdığı bir eleştiri yapmıştır:

"Gelecek. Neresi bu memleket?" (Solok, 2006b, s. 124)

Öğretmen, öğrencisi Akif'e yardım istemek için Halkevi Başkanının yanına gittikten sonra sosyal yardım kolunda başkanın isteği ile göreve başlamıştır. Bundan sonra roman yoksulluk kavramı etrafında ilerlemiştir. Burada kahramanın kurumun işlevsiz olduğunu görmesine rağmen gerçek yaşamları ve insanları tanımak için görevine devam ettiği görülmüştür. Fakat İkinci Dünya Savaşı'yla kurumun anlayışının değiştiği ve daha fail olduğu görülmüştür. Öncelikle durumlarından haberdar olmadıkları yoksulları belirlemek ve yardım etmek için komisyon oluşturmuşlardır. Bu yardım komisyonunda Süleyman da görev almıştır. Daha sonra yapılan listenin uzun olması nedeniyle yöre zenginlerinden para toplanmaya çalışılmıştır. Buradan iki uç kesim arasındaki durum gerçekçi bir dille döneme vurgu yapılarak verilmeye çalışılmıştır. Ardından toplanan paralarla bir erzak ambarı oluşturulmuş ve halka listeye göre dağıtılmaya başlamıştır. Burada işlerin çoğalması sebebiyle Süleyman, öğretmenlerden yardım istemiştir. İlk defa öğretmenlerin kendi yaşam alanları dışına çıktıkları ve yardım işlerinde gönüllü olarak çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yani öğretmen, diğer öğretmenleri değiştiren olmuştur. Öğretmenlerin bu olumlu değişimleri romanda şu sözlerle verilmiştir:

"İşler, burada çalışanların boş vakitlerini o kadar dolduruyordu ki, ne Himmet, ne Metin, ne Numan, ne de Ömer kahveye uğramıyordular bile. Lise müdürü tavla oyununda önemli rakibini kaybettiğinden ötürü bayağı üzülüyordu." (Solok, 2006b, s. 194)

Daha önce de öğretmenlerin, Süleyman Öğretmen'in çabalarıyla okulda öğrencilerin eksiklerini kapatmaları ve onlara derslerinde yardımcı olmaları için yine yardım ettiklerine ulaşılmıştı. Buradan da öğretmenin çabalarının sonuçlarını almaya

başladığına ulaşılmıştır. Diğer yandan öğretmenin; halkın içine karışıp onların sıkıntılarını, yaşamlarını görmesi, ona farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Ayrıca bu faaliyetler, onun halkın içinde tanınmasını sağlamıştır.

Öğretmen, geçici çözümlerle yoksulluğun ortadan kalkmadığını düşünmüştür. Bu durum üzerine yoksulluğu ortadan kaldıracak kalıcı çözümler düşünmeye başlamıştır. Fakat düşüncelerini yine çevresindeki insanlara kabul ettirememiştir. Daha sonra öğretmen "Yoksulluğun Kaldırılması" adlı bir makale yazmıştır. Bu yazıyı birkaç gazeteye göndermiş fakat bu yazılar belli çevreleri rahatsız edeceği düşüncesiyle yayınlanmamıştır. Daha sonra bir dergide makalesi yayımlanmıştır. Ardından Kayseri'de insanların yaşamını anlatan birkaç yazısı da yayımlanmıştır. Bu yazılar öğretmenin gittikçe yalnızlaşmasına ve gözlem altına alınmasına neden olmuştur. Romanda öğretmen, bir anda arkadaşlarının ondan uzaklaştığını hissetmiş ve bu duruma önce bir anlam verememiştir. Müdür derslerine girmeye başlamış, baş muavin de öğretmenin sınıftaki hâlini gözlemlemeye çalışmıştır. Sosyal yardım işinde birlikte çalıştıkları öğretmen arkadaşları ise ona türlü bahaneler bularak onunla çalışmak istememişlerdir. Bu kişilerin aksine Zühtü Öğretmen, onun yakınında olmaya çalışmıştır. Onun da amacı, müdürün ona verdiği görevle öğretmenin her hareketini ve sözlerini not etmektir. O da olanları olduğu gibi değil, anladığı ve yorumladığı gibi aktarmıştır. Bu durum da öğretmeni zor durumda bırakmıştır. Daha sonra Süleyman, Zühtü'yü kitaplarını karıştırırken yakalamıştır. Burada Süleyman, Zühtü'nün not aldığı kâğıtta kendi kitaplarının ismini görmüştür. Bunun üzerine Süleyman, durumu kavramıştır. Zühtü'ye kızmış, isterse kitaplarının tam listesini verebileceğini dile getirmiştir. Bu sayede Zühtü'ye görevini layıkıyla yerine getirebileceğini söylemiştir. Ardından Süleyman Zühtü'ye dolabını karıştırmak isterse diye dolabını kilitlemediğini belirterek kapıyı vurup onun yanından uzaklaşmıştır. Bu olay üzerine öğretmenler odasına gidince arkadaşı Ömer Fethi ile karşılaşmıştır. Ona, son zamanlarda çevresindeki insanların kendisine karşı değişen tavırlarının farkında olduğunu ifade etmiştir. Zühtü ile yaşadığı olayı anlatmış ve ona, bu görevi kimin verdiğini sormuştur. Bu görevi müdürün verdiğini öğrenmiştir. Bunun nedenini sorduğunda ise kendisinin denetlemesi için bakanlıktan emir geldiğini öğrenmiştir. Bu bilgi ile öğretmen arkadaşlarının ondan uzaklaşmasının nedenini tam olarak kavramıştır.

Daha sonra da öğretmen, Halkevindeki görevinden de uzaklaştırılmıştır. Bu durum toplumun, gerçekleri ortaya çıkaran ve sesini duyurmaya çalışan birine karşı

verdiği tepkidir. Burada çıkarlarına aykırı düşen kesimlerin; bireyi korkutma, baskı altında tutma, yalnızlaştırma, sindirme ve yok etme şekline ulaşılmıştır.

Süleyman Öğretmen'in "Teftiş" adlı bölümde öğretmenlik tipi belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Bu tip eleştirilerek diğerlerinin gözünden verilmeye çalışılmıştır. Çünkü okuldaki müdüründen öğretmenine bu tip aykırı özellikler göstermektedir. Yani onlarla her konuda ters düşmüştür. Okul müdürü, müfettişe Süleyman Öğretmen'i anlatırken onun öğretmen algısı ortaya çıkmıştır. Geleneksel eğitimle yetişmiş, otoriter, baskıcı, korku anlayışını benimsemiş bir yöneticinin bu doğrultuda öğretmenler istediği ortaya çıkmıştır. Fakat Süleyman Öğretmen bu özellikleri taşımamaktadır. O; öğrencilerini tanımaya çalışan, onların sorunlarına gerçekçi ve yenilikçi çözümler üreten, bu düşüncelerini birilerine duyurmaya çalışan, gerçekler karşısında susmayan ve görmezden gelmeyen bir öğretmen olmuştur. Yani öğrenci duyarlılığına sahip olmuş ve öğrenciyi önemsemiştir. Aşağıdaki verilen örnekte müdürün Süleyman Öğretmen hakkındaki düşüncelerine ulaşılmıştır:

> — … öğrenci ile her zaman çok yakından ilgilenmiştir. Hepsinin analarının babalarının kim olduğunu öğrenmeye çalışır, giyimleri kuşamları, yemeleri içmeleri ile ilgilenir, kiminin evine gidip görmeye kalkışırdı. Kaç kere söyledim: 'Öğrenci ile bu kadar sıkı ilişki kurmak doğru değil, sonra yüzgöz olursunuz,' diye, fakat dinletemedim (Solok, 2006b, s. 215).

Romanda müdür, Süleyman Öğretmen'in öğrencilerin evlerine gitmesini ve onları yakından tanımaya çalışmasını yanlış bulduğunu ifade etmiştir. Hatta bir öğretmen, ders dışında öğrencisiyle bir araya gelmemelidir. Müdür, kendisinin böyle yetiştiğini belirtmiştir. Ardından otoriteyi sağlamak için öğrencilerin yanında hiç gülmediğini anlatmıştır. Süleyman Öğretmen'in ise onun benimsediği ilkelerin tam tersi anlayışta hareket ettiğini ifade etmiştir. Evlerinde ders çalışma olanakları olmayan çocuklar için okulda çalışma odası açtırmaya çalışmıştır. Ardından taşradan gelen yoksul çocuklar için de bir öğrenci yurdu açtırmak için uğraşmıştır. Son olarak ise müdür, öğretmenin okulda açlıktan bayılan öğrenciyi bir işe yerleştirmesi eleştirmiştir. Burada annesinin oğlunun okuması için ondan yardım istediğini söylemiştir. Fakat bu kişiler için ödenek olmadığı için ona yardım edemediğini açıklamıştır. Burada müdürün, öğretmenin yoksul öğrenciler için çabalamasını ve öğrencileriyle kurduğu ilişkiyi olumsuz algıladığına ulaşılmıştır. Aşağıda öğretmen hakkında müfettişin aldığı not verilmiştir:

> Müfettiş önündeki kâğıda yazdı: '1- Öğrencilerle çok sıkı ilişkiler kuruyor, hatta kimisinin evine gidiyormuş. Yoksul öğrenciler için okulda bir çalışma odası açılsın, dışarda bir öğrenci yurdu kurulsun diye müdürü zorluyor, bunların yönetiminin

> kendisine verilmesini istiyormuş. Dikkat: Öğrencilerle toplu halde ilişki kurma çareleri arıyor. 2- Bir öğrencinin okuldan ayrılıp fabrikaya girmesine aracılık etmiş. Dikkat: Fabrika ile ilişki olanaklarının hazırlanması… (Solok, 2006b, s. 216)

Diğer yandan baş muavin de müdürün bu fikirlerine ek olarak öğretmenin, hep öğrenciden yana olduğunu belirtmiştir. Müzik Öğretmeni Şadan ise öğretmenin, her zaman yoksul insanlara yardım etmek için uğraştığını ifade etmiştir. Hatta Şadan, öğretmenin bu konuda diğerlerine fırsat vermemesini hep onlardan önce yardıma koşmasını eleştirmiştir. Son olarak Halkevi Başkanı da öğretmenin, yoksul insanlara yardım etmek için canla başla çalıştığını ve çareler aradığını ifade etmiştir.

Görüldüğü gibi Süleyman Öğretmen'in baskın özelliklerinden bir tanesi onun yardımsever olmasıdır. Roman boyunca öğrencilerine ve yoksul insanlara yardım etmek için elinden geleni yapmıştır. Öğretmen yoksullukla ilgili kalıcı çözümler düşündüğü ve bu düşüncelerini yazıya aktardığı için görevinden uzaklaştırılmıştır. O gerçekleri gün yüzüne çıkardığı için suçlu bulunmuştur. Amaçları ve iyi niyetleri de farklı algılanıp zararlı bulunmuştur.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde Edebiyat Öğretmeni Süleyman'ın mesleki bilgi, mesleki beceri ve tutum ve değerler yeterlik alanlarına ait maddeleri tespit edilmiştir. Bu maddelerle öğretmenin mesleki yeterliği ve bu doğrultuda oluşan öğretmen tipi belirlenmiştir. Aşağıda ÖMGY maddelerinin geçme sıklıkları belirlenmiştir:

A1.2. Alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumlar.
A2.4. Alanın öğretiminde kullanılabilecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırır.
B3.10. Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirir.

> Genç adam dersten sonra bu konu üzerinde uzun uzun düşündü. Çocukların kafasına bir sanatın sadece tarihini, tekniğini, türlerini yığmanın verdiği sonucu kendi gözleriyle görmüştü. Onlarda şiir yazmak için gereken her şey vardı, yalnız zevk yoktu; zevk denen şey de öğretilemez, sadece sezdirilebilirdi. Genç öğretmen, tutması gereken yolu anlamıştı: çocuklara kurallar değil, eserler okutacaktı (Solok, 2006b, s. 37). A1.2. / A2.4. / B3.10.

A2.5. Alanın öğretim süreçlerinde kullanılabilecek ölçme ve değerlendirme yöntemlerini karşılaştırır.

> Süleyman soyut bir adalet duygusuyla işe başlamıştı. Kim olursa olsun, sınıftaki bütün çocukları, mekândaki yerlerine göre değil, bir aynaya yansımış hayaller gibi, hepsini aynı yüzeyde görüyordu. Hiçbirini öbüründen ayırt etmiyor, 'bilen geçer, bilmeyen döner' diyordu. Ne kadar yanlış yolda gittiğini bu gece kendi gözleriyle gördü.

> Karanlığın içinde hem düşünüyor hem de yüksek sesle kendi kendine konuşuyordu (Solok, 2006b, s. 68) A2.5. / B4.3.

"Bize gelince, biz sadece masa başında oturuyor, yarışçıların yalnız bitişlerine not veriyoruz, başlayışlarına aldırış bile eden yok. Hayır. Gerçek adalet bu değil. Buna bir çare bulmak gerek." (Solok, 2006b, s. 68–69) A2.5. / B4.3.

B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.

> Yıllar geçiyor; Süleyman eli kolu bağlı, içinde bütün kuvvetleri mahsus, doğru dürüst hiçbir iş göremeden, bu geçişi sadece seyrediyordu. Gerçi sınıflara girip çıkıyor, bir şeyler anlatıyor, çocukları okumaya, düşünmeye, düşündüklerini serbestçe söylemeye zorluyor, onları ders kitaplarının dar çevresinden kurtarıp daha geniş bir kitap dünyası içine sokmaya uğraşıyordu ama neye yarar? Bir okulun kalkınması bir kişinin yapacağı iş değil (Solok, 2006b, s. 122). B2.5. / B2.6. / B3.3. / B3.10.

> Müfettiş önündeki kâğıda yazdı: '1- Öğrencilerle çok sıkı ilişkiler kuruyor, hatta kimisinin evine gidiyormuş. Yoksul öğrenciler için okulda bir çalışma odası açılsın, dışarda bir öğrenci yurdu kurulsun diye müdürü zorluyor, bunların yönetiminin kendisine verilmesini istiyormuş. Dikkat: Öğrencilerle toplu halde ilişki kurma çareleri arıyor. 2- Bir öğrencinin okuldan ayrılıp fabrikaya girmesine aracılık etmiş. Dikkat: Fabrika ile ilişki olanaklarının hazırlanması (Solok, 2006b, s. 216) B2.5. / B3.8. / C2.1. / C3.5./ C3.6./ C4.3.

B3.8. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yapar.

> Süleyman, gelişinin sebebini kısaca açıkladıktan sonra, civar köy, kasaba ve şehirlerden gelen çocukların perişan hallerini, bunların bir binada toplanıp hayatlarının düzene konmasındaki yararları bir bir anlattı. Böyle bir öğrenci yurdu açıldığı zaman, çocukların sadece yatıp kalkmalarının ve çalışmalarının değil, yemeklerinin bile şimdikinden daha iyi olacağını söyledi (Solok, 2006b, s. 105) B3.8.

" … 'Ne olursa olsun, sonuna kadar uğraşacağım, yani hiçbir ümit kalmayıncaya kadar' diye düşündü ve yine dersi olmadığı bir gün, Millî Emlâk Müdürü'ne gitti." (Solok, 2006b, s. 112) B3.8.

> Bir zaman tutturdu: 'Evinde ışık yakamayan çocuklar var; okulda bir çalışma odası açalım, hepsini oraya toplayalım,' diye. Bir gece sokak lambası altında çalışan bir çocuk görmüş de bu düşünceyi oradan edinmiş. Bunun olanaksızlığını anlatıncaya kadar akla karayı seçtim; neyse, sokakta çalışan o çocuğun akşam ders çalışma saatlerinde okula gelmesine müsaade ettim de işi kapattım (Solok, 2006b, s. 215). B3.8. / C2.1. / C3.4. / C3.6.

"Başka bir sefer de 'Bir öğrenci yurdu açalım,' diye tutturdu. Neymiş? Taşradan gelen çocuklar şehirde başıboş kalıyormuş, bunları bir araya toplayalımmış." (Solok, 2006b, s. 215) B3.8. /C2.1. / C3.4. /C3.6.

"O gün kafam kızdı: 'Peki, dedim, benden sana izin, git, bir bina bul, yapalım.' Bütün şehri aradı, taradı, iskân müdürlüğünden belediye başkanlığına kadar başvurmadığı kapı kalmadı, nafile." (Solok, 2006b, s. 215) B3.8.

B4.3. Ölçme ve değerlendirmeyi objektif ve adil olarak yapar.

> Süleyman soyut bir adalet duygusuyla işe başlamıştı. Kim olursa olsun, sınıftaki bütün çocukları, mekândaki yerlerine göre değil, bir aynaya yansımış hayaller gibi, hepsini aynı yüzeyde görüyordu. Hiçbirini öbüründen ayırt etmiyor, 'bilen geçer, bilmeyen döner' diyordu. Ne kadar yanlış yolda gittiğini bu gece kendi gözleriyle gördü. Karanlığın içinde hem düşünüyor hem de yüksek sesle kendi kendine konuşuyordu (Solok, 2006b, s. 68) B4.3.

"Bize gelince, biz sadece masa başında oturuyor, yarışçıların yalnız bitişlerine not veriyoruz, başlayışlarına aldırış bile eden yok. Hayır. Gerçek adalet bu değil. Buna bir çare bulmak gerek." (Solok, 2006b, s. 68–69) A2.5. / B4.3.

C1.3. Öğrencilerin millî ve manevi değerlere saygılı, evrensel değerlere açık bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur.

" 'Bilginin hıyardan daha değerli olduğuna inanan insanları yetiştirip çoğaltmak için bir yol, bir yöntem… Ne yapsam? Ne yapsam?..' " (Solok, 2006b, s. 77) C1.3.

C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.

"Süleyman gülmemek için kendini zor tuttu. Sonra çocuğu kırmamaya çalışarak, hep söylenen şeyleri tekrarladığını, çok eski yolda yazdığını, şiirin şiir olması için sözlerin ölçek ve ayağa uydurulmasının yeterli olmadığını anlattı." (Solok, 2006b, s. 37) C2.1. / C3.2.

" 'Bilginin değerini yükseltmek de yine bilgi sayesinde olacaktır. Sen boş yere çalışmış olsan bile Remzi boşuna çalışmayacak.' " (Solok, 2006b, s. 77) C2.1.

> Remzi'nin ders durumu gittikçe düzelmeye yüz tuttu. Süleyman, ne aldığı parada bir çoğalma ne mevkiinde bir yükselme ne çevresinde bir değişme olmadığı halde, içinde bir başkalık, bir hafiflik, bir genişlik, nasıl demeli, bir rahatlık duyuyordu; bu bir insanı kurtarmanın verdiği bir ferahlıktı (Solok, 2006b, s. 77–78). C2.1.

"Bir gece lokanta dönüşü, sokak lambası altında ders çalışan Remzi'yi keşfedince gözleri birdenbire açıldı; artık sınıfta birtakım yüzler değil, insanlar görüyordu; daha doğrusu, Remzi, Süleyman'ı çocuklara bağlayan bir bağ oldu. Bakıyor ve anlıyordu:" (Solok, 2006b, s. 97) C2.1.

> … Hemen anladı. Kalabalığı savdı, alakoyduğu iki üç çocuğun yardımıyla hastayı kitaplığa taşıdı, sonra onlardan birini koşturup bol şekerli sıcak iki çay getirtti, hastanın başını arkadaşlarının birinin omzuna dayayıp çayı kaşık kaşık verdi. Bardağın sonlarına doğru çocuk gözlerini açtı. Midesi ısınmıştı (Solok, 2006b, s. 123) C2.1.

"Süleyman okulun kapısına bir araba getirtti, çocukların yardımıyla hastayı arabaya bindirdi, lokantaya götürdü…" (Solok, 2006b, s. 123) C2.1.

> — … öğrenci ile her zaman çok yakından ilgilenmiştir. Hepsinin analarının babalarının kim olduğunu öğrenmeye çalışır, giyimleri kuşamları, yemeleri içmeleri ile ilgilenir,

> kiminin evine gidip görmeye kalkışırdı. Kaç kere söyledim: ‘Öğrenci ile bu kadar sıkı ilişki kurmak doğru değil, sonra yüzgöz olursunuz,’ diye, fakat dinletemedim (Solok, 2006b, s. 215). C2.1. / C3.5.

“Benim bildiğim, öğretmen ders dışında öğrenciye görünmemeli bile, değil evine gitmek. Biz böyle gördük, böyle yetiştik.” (Solok, 2006b, s. 215) C2.1. / C3.5.

> Bakın şimdi hatırlıyorum: bir gün çocuğun biri okulda bayılmış; Süleyman bey çocuğu hemen lokantaya götürmüş, sonra da, okuldan kaydını sildirip fabrikaya koydurmuş. Oysa çocuğun anası oğlunun okumasını istiyormuş, gelip bizden yardım rica ettiydi, fakat yoksul öğrencilere yardım ödeneğimiz bulunmadığından bir şey yapamadık (Solok, 2006b, s. 216). C2.1.
>
> Müfettiş, ikinci olarak Baş muavinle görüştü. O da müdürün sözlerini tamamlayarak, Süleyman’ın her işte öğrencilerden yana çıktığını, sözgelimi, genelevde belsoğukluğuna yakalanmış bir öğrenciye disiplin kurulu ceza vermek istediği zaman buna itiraz ettiğini, suçun öğrencide değil, toplumda ve yöneticilerde olduğunu söylediğini anlattı ve birlikte çalıştığı arkadaşlarını zor durumda bıraktığını şikâyet etti (Solok, 2006b, s. 216). C2.1.

C3.2. Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterir.

“Şimdi çok nazik bir anda bulunuyordu: eğer kaşlarını çatsa, bundan sonra hep çatık kaşla yaşamak zorundaydı, eğer gülerse her zaman gülmesi gerekecekti artık hiçbir zaman kızamazdı. Süleyman güler yüzle yaşamayı yeğledi.” (Solok, 2006b, s. 35) C3.2.

“Çocuklar, uzun zaman kapalı geçen havadan sonra birdenbire güneş açılınca duyulan hisse benzer bir his içinde kaldılar. Yürekleri ferahlamıştı. Gülümseyebilmek için fırsat bulduklarından ötürü memnun, hep birden cevap verdiler:” (Solok, 2006b, s. 35) C3.2.

“— O günden sonra çok fenalaştı efendim. Sancıdan kıvranıyor. Yürüyemiyor. Ne yapacağımızı şaşırdık kaldık. Biz üç arkadaş, bir evde oturuyoruz. Bu sabah ondan habersiz düşündük taşındık, size sormaya karar verdik, ne yapalım diye.” (Solok, 2006b, s. 98) C3.2.

C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.

“— Zaten birkaç aydır okula gelmiyor, bir hafta daha gelmezse ne kaybedecek? Hiç. Boşu boşuna sokaklarda dolaşmış olacak. Sonra böyle bir ceza aynı suçu bir kez daha işlemesini önleyecek mi? Hayır. Öyleyse, ceza verecek yerde önleyici tedbirler aramak daha yerinde olur.” (Solok, 2006b, s. 102) C3.4.

“— Mesela, taşradan gelen öğrencileri şehirde başıboş bırakmamakla; bunlara yatıp kalkacak doğru dürüst bir yer, bir yurt bulmakla; hepsinin çalışmasını yatılı öğrencilerinki gibi bir düzene sokmakla.” (Solok, 2006b, s. 102) C3.4.

“— Koşulları göz önünde tutup öneriler yapabiliriz.” (Solok, 2006b, s. 103) C3.4.

C3.6. Okul gelişimine yönelik faaliyetlere aktif olarak katılır.

“Hepsiyle bir bir konuştu; nazının geçtiklerini zorladı, ötekilere rica etti, ertesi günden sonra, her akşam iki üç öğretmen, çocukların karşılaştıkları zorlukları gideriyor, çalışmalarına yardım ediyordu.” (Solok, 2006b, s. 77) C3.6.

C4.1. Mesleğini severek ve isteyerek yapar.

“Süleyman kendini toparlamakta güçlük çekmedi. İçindeki insan ve meslek sevgisi yeniden uyanmıştı. Şimdi geriye doğru bakıyor da şaşıyordu: nasıl olmuştu da kendini o kadar kapıp koyuvermişti?” (Solok, 2006b, s. 97) C4.1.

C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

“— Fakat her zaman aynı adamın düşünceleri üzerine düşünmek, düşünmek değil, geviş getirmektir.” (Solok, 2006b, s. 40) C4.3.

“— Kim olursa olsun! Bir tek insana bağlanmak, kafayı bir tek kalıp içine sokmaktır.” (Solok, 2006b, s. 40) C4.3.

“… ‘Nasıl oldu da bu kadar daldım?’ diye öfkeleniyor, geri kalan zamanını kullanmak için acele diyor, kendi kendisini ne kadar dar bir hayatın içine hapsettiğini anlıyor, kapandığı bu odanın pencerelerini açmaya uğraşıyor, çevresine karşı ilgisizliğinden ötürü kendi kendisinden utanıyordu.” (Solok, 2006b, s. 75) C4.3.

“Eline bir gazete aldı, okumaya çalıştı fakat dünya ile ilgisi o kadar kesilmişti ki olayları birbirine bağlamakta güçlük çekti; gazeteyi bıraktı, biraz sokağı seyretti…” (Solok, 2006b, s. 75) C4.3.

“Bu kadar işi Halkevi kendi üyeleri ile başaramazdı; onun için, öğretmenlerin yardımı istendi. Süleyman; Himmet Rıza’yı, Ali Metin’i, Ömer Fethi’yi, Numan Halit’i kahveden kopardı, bu işlere bağladı; Zühtü’nün böyle işlerle uğraşacak vakti olmadığı için gelmedi, mantık ezberlemekten başını kurtaramıyordu ki…” (Solok, 2006b, s. 193) C4.3.

“Ben kendi kendime yeten adamımdır; bir kere okumaya ve düşünmeye daldım mıydı, yokluğunuzun farkına bile varmam. Kitaplarda o kadar çok insan var ki…” (Solok, 2006b, s. 210) C4.3.

> — … Zaten nerde yardıma muhtaç birisini görse hemen oraya atılır, başka hiç kimseye fırsat bırakmaz. Bu sefer de öyle yaptı: eve yiyecek götürdü, çocuklara üst-baş aldı, tam aylık bağlanması için dilekçelerini yazdı, işlerini takip etti. Fakat eve o kadar sık girip çıkmaya başladı ki, halk arasında epey dedikodu oldu (Solok, 2006b, s. 216–217). C4.3.

> — Halkevi'nin her kolunda kimlerin çalışacağı seçimle belli olur. Fakat birkaç ay bütün şehri kapı kapı dolaşıp listeler hazırlamak, sonra da, her gün, sabahtan akşama kadar Halkevi'nin bodrumunda erzak dağıtmak çok ağır bir iş olduğu için, bu, arkadaşların kendi isteklerine bırakıldı. Süleyman bey bu işi kendi istedi ve gerçekten de canla başla çalıştı; fakat ne maksatla istediğini bilmiyorduk tabii (Solok, 2006b, s. 218). C4.3.

"Yardıma muhtaç birini buldu muydu, gece, gündüz, kar, yağmur demez koşar, görür, gelir çare arardı. Fakat okul müdüründen durumu öğrenince görevine son verdik." (Solok, 2006b, s. 218–219) C4.3.

"Müfettiş bir kâğıda not aldı: 'Yoksul halkla ilişki kurabilecek hiçbir fırsatı kaçırmıyor, bu yoldaki en ağır görevleri bile almaktan çekinmiyormuş.' " (Solok, 2006b, s. 219) C4.3.

"Bu, müzik öğretmeni Şadan'ın 'Nerde yardıma muhtaç birisini görse hemen oraya atılır, başka hiç kimseye fırsat bırakmaz,' yolundaki sözlerini kuvvetlendiriyor." (Solok, 2006b, s. 219) C4.3.

C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.

"Tıraş olup giyinmek için pencereden ayrıldı." (Solok, 2006b, s. 17) C4.4.

Tablo 9'da Süleyman'ın ÖMGY dikkate alınarak incelenen maddeleri verilmiştir.

Tablo 9. Süleyman'ın ÖMGY Dikkate Alınarak Oluşturulan Madde Sıklıkları

Yeterlik Alanları	Maddeler	Toplam
A. Mesleki Bilgi	A2.5. Alanın öğretim süreçlerinde kullanılabilecek ölçme ve değerlendirme yöntemlerini karşılaştırır.	2
	A1.2. Alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumlar.	1
	A2.4. Alanın öğretiminde kullanılabilecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırır.	1
B. Mesleki Beceri	B3.8. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yapar.	6
	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.	2
	B3.10. Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirir.	2
	B4.3. Ölçme ve değerlendirmeyi objektif ve adil olarak yapar.	2
	B2.6. Öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturur.	1
	B3.3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar.	1
C. Tutum ve Değerler	C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.	13
	C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.	12
	C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.	5
	C3.2. Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterir.	4
	C3.6. Okul gelişimine yönelik faaliyetlere aktif olarak katılır.	4
	C3.5. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ailelerle iş birliği yapar.	3
	C1.3. Öğrencilerin millî ve manevi değerlere saygılı, evrensel değerlere açık bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur.	1
	C4.1. Mesleğini severek ve isteyerek yapar.	1
	C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.	1

Yukarıdaki Tablo 9'da Edebiyat Öğretmeni Süleyman'ın mesleki bilgi, mesleki beceri ile tutum ve değerler yeterlik alanlarına ait maddelere ulaşılmıştır. Bu yeterlik alanlarında maddeler kendi içlerinde tekrar etme sıklıklarına göre sıralanmıştır. Tabloda tutum ve değerler (44), mesleki beceri (14) ve mesleki bilgi (4) olarak yeterlilik alanları tespit edilmiştir. Bu tabloda tutum ve değerler yeterlik alanındaki maddelerin daha çok

tekrar ettiği görülmüştür. Burada en sık tekrar eden maddenin C2.1. olduğu belirlenmiştir. Bu madde ile öğretmenin, her öğrencisine insan ve birey olarak değer verdiğine ulaşılmıştır. Ardından aynı yeterlik alanına ait C4.3. maddesinin geldiği görülmüştür. Buradan da öğretmenin kişisel ve mesleki olarak kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğuna ulaşılmıştır. Daha sonra C3.4., C3.2., C3.6, C3.5, C1.3., C4.1. ve C4.4. maddeleri art arda sıralanmıştır. Bu maddelerden öğretmenin; meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açık oluğuna, etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterdiğine, okul gelişimine yönelik faaliyetlerde aktif olduğuna, eğitim öğretim faaliyetlerinde ailelerle iş birliği içinde olduğuna, öğrencilerin değerlere saygılı ve açık olarak yetişmelerinde katkı sağladığına, mesleğini severek ve isteyerek yaptığına, kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterdiğine ulaşılmıştır.

Tabloda en çok tekrar eden ikinci yeterlik alanı olarak mesleki beceri yeterlik alanına ait maddelere ulaşıldığı görülmüştür. Bu yeterlik alanında B3.8. maddesinin en sık tekrar ettiği tespit edilmiştir. Bu maddeyle öğretmenin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yaptığına ulaşılmıştır. Ardından aynı yeterlik alanına ait B2.5., B3.10. ve B4.3. maddelerinin aynı sıklıkta olduğu görülmüştür. Buradan öğretmenin öğrencileriyle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları oluşturduğuna, öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirdiğine, ölçme ve değerlendirmeyi objektif ve adil olarak yaptığına ulaşılmıştır. Son olarak bu yeterlik alanına ait B2.6. ve B3.3. maddelerinin aynı değerde geldiği belirlenmiştir. Buradan da öğretmenin öğrencilerinin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturduğuna ve öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımını sağladığına ulaşılmıştır.

Tabloda en az tekrar eden yeterlik alanının mesleki bilgi olduğu görülmüştür. Bu yeterlik alanında ilk olarak A2.5. maddesinin geldiği görülmüştür. Buradan öğretmenin alanın öğretim süreçlerinde kullanılabilecek ölçme ve değerlendirme yöntemlerini karşılaştırdığına ulaşılmıştır. Ardından bu yeterlik alanına ait A1.2. ve A2.4. maddelerinin aynı sıklıkta geldiği tespit edilmiştir. Bu maddelerle de öğretmenin alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumladığına; alanın öğretiminde kullanılabilecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırdığına ulaşılmıştır.

Edebiyat Öğretmeni Süleyman'ın Tutum ve Davranışları Doğrultusunda Eğitsel Mesajlar ve İdeal Öğretmen Özellikleri:

Öğretmenin mesleki bilince sahip olduğu görülmüştür. Burada öğrencilerin öğretmen hakkında ilk izlemlerinin önemli olduğuna, mesleğin bir sürü gözün denetimi altında geçtiğine bu sebeplerle öğretmenin korku ortamı yaratıp asık suratlı olmaktansa güler yüzlü öğretmen olmayı tercih ettiği görülmüştür. Bu tercihle sınıfın havasının değiştiği, öğrencilerin rahatladığı görülmüştür. Görülüyor ki sert, baskıcı bir otoriter tip yerine demokratik tipi tercih etmiştir. Bu tiple sınıfta sağlıklı bir iletişim ve öğrenme ortamı sağlanmıştır.

Diğer taraftan öğretmenin içinde bulunduğu sistemin yanlış taraflarını fark ettiği ve bu durumlara çözümler bulmaya çalıştığı görülmüştür. Bunlardan biri öğrencilere verilen bilgilerin sadece teoride kalmasını sağlayan ezbercilik anlayışıdır. Burada öğrenciye aynı anda birçok bilgi verilmeye çalışılır fakat uygulaması olmadığı için bu bilgiler bir anlam ifade etmez. Öğrenciler konunun teori kısmına ve kurallara öğrendikleri şekliyle hâkim olabilirler ama pratiğe öğrendiklerini aktarmada zorluk yaşamaktadır. Bu durumu romanda şiir örneğiyle fark eden öğretmen, öğrencilere kuralları değil bilgiyi sezdirmeyi amaçlayan yöntemleri benimsemiştir. Sonuç olarak günümüz yapılandırmacı yaklaşımın benimsediği 'sezdirme' mantığına ulaşılmıştır. Bu şekilde bilgiyi oluşturan bireyin kendisi olmakta ve bu öğrenmeler de ezber mantığına göre daha kalıcı olmaktadır. Görülüyor ki ideal öğretmen eğitimde aksayan yönleri fark eden ve onlara çözüm yolları bulandır. Geleneksel yöntem ve tekniklerin yerine etkili öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerini kullanandır.

Öğretmenin geleneksel eğitim sisteminde fark ettiği bir diğer yanlış da sonuç odaklı ölçme ve değerlendirmenin yapılmasıdır. Bu ölçme ve değerlendirmenin öğrenci odaklı olmadığı görülmüştür. Sadece sonuca göre (ürüne göre) yapılan değerlendirmenin bilenin geçip bilmeyenin kaldığı uygulamaya hizmet ettiği görülmüştür. Bu da eksik ve adaletsiz bir değerlendirmeyi ifade eder. Yani bu sistem sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Çünkü bu durum öğrencinin giriş, süreç davranış ve tutumlarını önemsenmediğini göstermiştir. Giriş davranışları belirlenmeden yapılan öğretim hizmeti ise öğrenciye görelik ilkesinden çok uzaktır. Ardından süreçte öğrencinin gelişiminin takip edilip dönütler verilmeyen bir öğrenme-öğretme hizmeti de öğrenciyi başarısız bir sonuca ulaştırmaktadır. Bu şekilde öğrencinin diğer gelişim süreçlerini önemsemeyip sadece sonuç odaklı yapılan ölçme ve değerlendirmenin

öğrenci gelişimine hizmet etmediğine ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmen burada 'bilmeyenin neden bilmediğinle' eğitim sistemin, öğretmenlerinin ve yöneticilerin ilgilenmediklerini belirtmiştir. Yani bu başarısızlığın sorgulaması yapılmamıştır. Bu da yeni bir yöntem ve teknik; yeni bir yaklaşım; öğrenciye dönük hizmetlerin iyileştirilmesi ve benimsemesi noktasında ilerlemenin sağlanmadığını göstermiştir. Yani bu sistemde öğretmen; kullandığı yöntemin yararlı olup olmadığını düşünmemiş, eksikliği iyileştirmek için öneriler sunmamış ve kendini geliştirme çabasına girmemiştir. Sorumluluğu olduğu gibi öğrenene bırakmıştır. Oysaki ölçme ve değerlendirme aynı zamanda öğretmenin uygulamalarını değerlendirmesidir. Bu sayede eksiklerini, yanlışlarını fark etmekte ve öğrenciye dönük uygulamalara karar vermektedir. Böylelikle eğitimde ilerleme sağlanabilir. Öğrencinin farkında olmak, onun hazırbulunuşluk, tutum ve davranışları doğrultusunda öğretim sürecine karar vermek ve öğrenciyi süreçte sürekli aktif tutarak yapılan öğrenmelerin daha etkili olduğu söylenebilir. Bu şekilde öğrenci sonuca ulaştığı zaman başarılı olma ihtimali geleneksel anlayışa göre daha kuvvetlidir. Çünkü bu uygulamalar öğrencinin kendi gelişimini, öğretmenin de uygulamalarını sürekli test ettiği ve geliştirdiği bir sistem sunmuştur. Yani hem öğrenciye hem de öğretmene hizmet etmiştir. İdeal öğretmen; eğitim sistemini sorgulayan ve bunun (aksak yönleri) üzerine kafa yoran olmalıdır.

Geleneksel eğitimin öğrenciyi, öğretmeni kalıp bir şekle soktuğu bilinmektedir. Öğretmen bu doğrultuda hareket etmekte ve öğrenciden de aynısını beklemektedir. Böylelikle tek tip öğretmen ve öğrenci yetişmektedir. Bu sistemin içindeki yönetici, öğretmen ve memurların değişmez bir düşünceye bağlı olduğu görülmüştür. Sistemin izin verdiği ölçüde sadece görevini yerine getirmek daha fazla sorumluluk ve düşünme çabasına girmemek. Bu şekilde otoriteye sorgulamadan boyun eğen bir grup oluşmuştur. Romanda ise Süleyman Öğretmen bu durumu olduğu gibi kabul etmemiştir, sorunları gündeme getirmiş, öneriler sunmuş, düşüncelerini diğerleri ile paylaşmıştır. Bu yüzden içinde bulunduğu sisteme aykırılık göstermiştir. Burada öğretmenin eğitim sistemi, sorunları, öğrenci problemleri gibi kavramlar üstüne düşünceleriyle diğerlerinden farklılaştığı görülmüştür.

Diğer yandan öğretmenin, Resim Öğretmeni Basri Bulut'un tek bir düşünce etrafında dönmesini eleştirdiği bölümde farklılığı bir kez daha ortaya çıkmıştır. Burada onun meslektaşını değerlendirmesi, düşüncesinin yanlış taraflarını göstermeye çalışması aslında öğretmenin düşünce yapısını göstermiştir. Bu da tek bir yazar ve düşünce

etrafında yapılan çalışmaların, okumaların aslında bir ilerleme olmadığını ve bu doğrultuda yapılan uygulamaların da öğrenci gelişimine zarar verebileceği söylenebilir. Burada Basri Bulut düşüncelerini öğrencilerine empoze edebilir fakat Süleyman ise farklı düşünceleri, görüşleri göstermeye çalışacağı için sadece onlara rehberlik edebilir. Buradan da bu iki öğretmen tipinin yetiştirdiği öğrencilerin de farklılaşacağına ulaşılmıştır. Biri kalıp düşüncelerle sınırlı ve diğerinin kopyası şeklinde iken; öbürü özgür düşünen ve kendi seçimini yapabilen olacaktır. İdeal öğretmen farklılıkları gösteren, öğrenme ortamını zenginleştiren ve öğrencinin serbest düşünmesini sağlayan olmalıdır.

İdeal öğretmen öz değerlendirme yapabilen olmalıdır. Süleyman öğretmen eleştirdiği taşrada öğretmen-memur yaşamına belli bir süre ayak uydurmuştur. Fakat bir gece sokak lambası ışığı altında ders çalışan öğrencisine rastlayınca kendine gelmiştir. Girdiği bu yaşamdan kendini eleştirerek pişmanlık duymuştur. Çünkü diğerleri gibi sadece sınıfa girip çıkmış, öğrencileri görmemiş, tanımamış, sorunlarıyla ilgilenmemiş, sistemin kabul ettiği ölçme ve değerlendirme ile sadece sonuca odaklanmıştır. Kahve, lokanta, okul ve yatakhane çevresinde gidip gelmiştir. Görülüyor ki bu durumda öğrenciyi tanıma, ona birey olarak değer verme, onun sorunlarına çözümler bulma yoktur. Diğer yandan hem mesleki hem de kişisel olarak kendini geliştirecek hiçbir faaliyet yoktur. Bu özellikler de öğretmen kavramından çok uzaktır. Oysa Süleyman öğrenci gruplarını tek tek sayarak; onların yaşamlarını, eğitim geleceklerini ve mesleklerini tahmin edebilmektedir; bu da öğrencileri en iyi kendisinin tanıyabileceğini göstermiştir. Fakat içine girdiği ‘aldırmazlık uykusu’ onu uyuşturmuş ve onlardan uzaklaşmasına neden olmuştur. Öğretmen, taşrada öğretmen ve memur olmanın olumsuz özelliklerini kendini eleştirerek ifade etmiştir. Burada öğretmenin durumun farkına varması bundan sonra onun mesleğinde ve yaşamında daha aktif olmasını sağlamıştır. Yani bu olaydan sonra romanda daha belirgin özelliklere sahip kahraman öğretmen çıkmıştır.

Öğretmen öğrencinin sorunlarına çözümler üreten olmalıdır. Süleyman, öğrencisi Refik’in durumunu gördükten sonra bu sorunu çözmek için çareler düşünmüştür. Okul müdürü ile durumu görüşmüştür. Fakat okulda hiç kimse öğretmen gibi düşünmemiş ve önerilerini desteklememişlerdir. Çünkü sorumluluk almak ve düşünmek istememişlerdir. Fakat öğretmen pes etmemiştir ve öğrenci okuma salonunda çalışmaya başlamıştır. Bundan sonra onun eksiklerini kısa zamanda tamamlamak için

çareler düşünmüştür. Bu durumda tek bir öğrencinin olmayacağı göz önüne alınınca okulda diğer öğretmenlerden yardım istenerek etüt ortamı oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi öğretmen eğitim faaliyetleri konusunda öncülük etmiş ve diğerlerini ikna edip sorunlara çözüm yolları bulmuştur. Buradan ideal öğretmenin öğrencileri için zorluklar, düşünceler ve kişilerle mücadele ettiğine ulaşılmıştır.

Diğer taraftan öğretmen, eğitimin bir ekip işi olduğunu bilmektedir. Diğerlerinden yardım istemesi onun tek başına bu durumun üstesinden gelemeyeceğinin bilincinde olduğunu, işbirliğine önem verdiğini, daha sağlıklı çözümler bulduğunu göstermiştir. Yani öğrencilerinin eksiklerini tamamlama konusunda dersleri verebilecek öğretmenler listesi oluşturması, o yeterliliğe sahip öğretmenlerden yardım istemesi soruna gerçekçi çözümler ürettiğine, bu konuda liderlik yaptığına ulaşılabilir. Ayrıca öğretmen; diğerlerinden farklı yol, yöntem benimsemesinin tek başına yeterli olmadığının farkındadır. Romanda yıllar geçmesine rağmen öğretmenlerde ve yöneticilerde hiçbir değişiklik yoktur. Onların durumlarını gözlemlemiş ve eleştirmiştir. Bu durumlar da öğretmeni üzmüş ve düşündürmüştür. Çünkü eğitim bir zincirin halkaları gibi ilerlemekte ve bir halka hasarlı olursa bütün süreç bu durumdan etkilenmektedir. O yüzden öğrenciye dönük bir eğitim sistemi benimsenmeli ve sürece giren bütün girdiler (yaklaşım, öğretmen, idareci, yöntem, öğrenme ortamı gibi) yeniden düzenlenmelidir. Ancak bu şekilde sağlıklı sonuçlar alınabilir. Tek birinin yapılandırmacı anlayışa uygun hareket edip diğerlerinin (toplum, sistem, öğretmen, yönetici, idareci, memur) geleneksel anlayışa sıkı sıkı tutunup taşrada memur hayatının kolaylığı ile düşünme evrenini oluşturması gelişmeyi sağlamamaktadır.

Öğretmenin öğrencileri için emek sarf etmesi, onlara değer vermesi öğretmen ile öğrencileri birbirine yaklaştırmıştır. Bu da aralarında güven duygusunun oluşmasını sağlamıştır. Geleneksel eğitimin korku disiplininde bunun oluşması çok güçtür. Fakat Süleyman'ın öğrencilere yaklaşımı, onların sorunlarını rahatça dile getirmesini sağlamıştır. Bu da öğretmen öğrenci arasında etkili iletişimin olduğunu göstermiştir. Bu ilişki sonucunda önleyici ve iyileştirici çareler bulunabilir. Fakat korku ortamında öğrenciye dönük bu hizmetler sağlanamamaktadır. Çünkü bu eğitim suçlayıcı bir yapıda ve aşağılayıcı durumların oluşmasına sebep olabilmektedir. Öğrenci yaptığı hata sonucunda ağır bir ceza ile karşılaşacağını bilmektedir. Bundan dolayı yaptıklarını gizlemekte, sorunlarını dile getirmemekte, yalan söylemekte ve okulda istenmeyen durumların oluşmasına sebep olmaktadır. Görüldüğü gibi katı, sıkı bir disiplin anlayışı

öğrenciyi kazanmaya değil, kaybetmeye dönüktür. Oysa Süleyman, hakkında yapılan dedikodulara rağmen yardım ettiği öğrencisi Remzi ona güvendiğini göstermiş ve olumsuz bir durumun oluşmasını engellemiştir. Diğer yandan Muhsin'in hasta olması üzerine onun ev arkadaşları sadece Süleyman'dan yardım istemişlerdir. Bu örnekler de öğretmen öğrenci arasında oluşan bağı göstermiştir. İdeal öğretmen, öğrencileriyle güçlü bağlar kurandır.

Ayrıca öğretmen disiplin kurulunda baş muavinin katı disiplin anlayışına karşı çıkmış ve öğrencinin yanında yer almıştır. Bu da öğrenciye önem verdiğini ve öğrenci sorunlarıyla ilgilendiğini göstermiştir. Burada öğretmen, öğrenciyi hata yapmaya iten sebeplerin düşünülmesini, bu sorunlara öneriler sunulmasını ve kalıcı çözümler bulunmasını istemektedir. Çünkü bu tip sorunlar tek bir öğrenci için değil, ülke genelinde tüm öğrenciler için geçerlidir. O yüzden etkili ve kalıcı çözümler bulunmalıdır. Bu şekilde önleyici tedbirler alınabilir ve bu tedbirlerle de öğrenciyi olumsuz etkileyecek çevrelerden uzak tutulabilir. Görüldüğü gibi bu çözüm öğrenciye dönük ve onu koruyucu bir yapıdadır. Burada öğretmen hem içinde bulunduğu sistemin disiplin anlayışını gösterip onu eleştirmiş hem de bu anlayışın karşısında olup asıl olması gerekeni göstermiştir. İdeal öğretmen, öğrenci sorunlarıyla yakından ilgilenen ve bu sorunlara öneriler sunabilendir.

Süleyman Öğretmen, disiplin kurulunda ortaya çıkan sorunu okul müdürüne bildirmiş ve önerisini sunmuştur. Fakat okul müdürü de baş muavin gibi onu desteklememiştir. Daha sonra Millî Eğitim Müdürünün yanına sorunu açıklamak ve önerisine destek almak için gitmiştir. Burada öğretmen dışardan gelen öğrencilerin eğitim ve günlük yaşamlarını düzene sokmak için onlara bir yurt açılması fikrini savunmuştur. Fakat görmek istediği desteği burada da bulamamıştır. Bu da ilgili kurum ve memurların eğitim sorunlarına ne kadar ilgisiz olduğunu göstermiştir. Ama öğretmen bu durumda pes etmemiş ve diğer kurumlara başvurmuştur. İskân Müdürü, Millî Emlak Müdürü ve Belediye Başkanının yanına gitmiştir. Bu kurumlarda çeşitli manzaralarla karşılaşmıştır; yazar, burada öğretmenin gözünden bu kurumları ve kurumlarda çalışan memurları eleştirmiştir. Yani öğretmen bir sorunun çözümü için gittiği kurumlarda başka bir sorunu ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak öğretmene hiçbir kurum yardım etmemiştir. Bu da öğrenciye, eğitime ve ülkenin geleceğine verilen önemi göstermiştir.

Öğretmenin baskın özeliklerinden biri yardımsever oluşudur. Sokak lambası altında ders çalışan öğrencisi Refik'e, dört gün aç kaldıktan sonra okulda düşüp bayılan

öğrencisi Akif'e, Resim Öğretmeni Basri Bulut'un ailesine ve yoksul insanlara yardım etmiştir. Diğerleri gibi onları görmezden gelmemiştir. Bu, onun kişilik özelliğidir ve bu değere yaşamında önem verdiğini göstermiştir.

Diğer yandan hem Refik'e hem Akif'e hem Muhsin'e yardım ederken sorunların nedenlerini göstermiş, çevresine ve kurumlara durumları anlatmış, çözüm yolları sunmuştur. Yani bu durum öğretmenin tek bir öğrenciye dönük, anı kurtarmaya yönelik geçici yardımlara girişmediğini göstermiştir. Eğitim sorunlarının altını çizip bunları tek tek irdelemiştir. Fakat çevresinden destek alamamıştır. Sadece öğrencisi Akif'in bir işe yerleştirilmesi konusunda Halkevi Başkanından yardım görmüştür. Fakat onun da niyeti farklıdır. Yani burada öğretmenin sorunu fark ettikten sonra öğrenciyi tam olarak tanımaya çalışması, onun ihtiyaçlarına en uygun öneriyi ve yardımı sunmasını sağlamıştır.

Öğretmen, öğrencisi Akif'in açlıktan bayıldığını anlayınca öğrencinin etrafındaki kalabalığı dağıtıp ona ilk müdahaleyi yaptıktan sonra oradan uzaklaştırdığı görülmüştür. Yani öğretmen, öğrenciyi arkadaşları içinde küçük düşürmemiş ve özenli davranmaya çalışmıştır. Bu durum öğretmenin, öğrenciye verdiği değeri bir kez daha göstermiştir. Üstelik öğrenci psikolojisine hâkim olduğuna ve önleyici davranışlarda bulunduğuna ulaşılabilir. Ardından Akif'in ihtiyacını karşıladıktan sonra onu tanımak için onunla sohbet ettiği görülmüştür. Bu da istenilen öğretmen özelliklerindendir. Çünkü öğrenci sohbet ortamında kendini ve sorunlarını daha rahat ifade edebilir. Burada da Akif, öğretmenine okuldan sonra yük taşıdığı için arkadaşlarının onunla alay ettiğini açıklamıştır. Bu da onun psikolojisine ne kadar uygun müdahalede bulunduğunu göstermiştir. Diğer yandan Akif'in de isteği doğrultusunda onun uygun bir işe girmesine yardımcı olmuştur.

Burada toplumsal bir sorun olan yoksulluğun eğitime etkisine ulaşılmıştır. Süleyman bu sorunu kendi eğitim sürecinde görmüş ve yaşamıştır; öğretmen olunca da aynı sorunun devam ettiğini görmüştür. Yani bu durum iyileştirilememiştir. Görülüyor ki dönemler değişmesine rağmen eğitim ve öğrenciye önem konusunda aynı kalınmıştır. Yani var olan sorunlara çözümler bulunamamış ve bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu yoksul öğrenciyi sistemin dışına atan, aynı anlayışın hâkim olduğunu göstermiştir. Süleyman Öğretmen ise bu durumu fark edip çözüm önerileri sunmuş ve paylaşmıştır. Fakat hiç kimse onun düşüncelerine önem vermemiştir. O yüzden sistemin susan, uyumlu olan, uyuşuk bir robotu olmadığı için sistemin hatalı ürünü olarak görülmüştür.

Diğer yandan öğretmenin sosyal yardım kolunda görev alıp aktif bir şekilde çalıştığı görülmüştür. Burada dönem yoksulluğunu gerçekçi bir şekilde ortaya çıkardığı, geçici değil kalıcı çözümler için çareler bulunması gerektiğini duyurmaya çalışmıştır. Yani Süleyman bu kez de yoksul halkın yanındadır. Fakat yoksulluk konusunda yazdığı yazılar nedeniyle hakkında soruşturma başlatılmıştır. Bu sebeple okula bir müfettiş gelmiştir. Herkes onlardan farklılaşan öğretmenin tutum ve davranışlarını suç olarak görüp anlatmıştır. Oysa müfettiş de o bütünün bir parçası olarak raporunu hazırlamıştır. Sonuç olarak bütünün içine girmeyen; farklılığını hem okulda hem de kişisel yaşamında düşünce ve davranışlarıyla göstermiş olan bir öğretmen suçlu bulunmuştur.

Burada öğretmenin öğrencileri ile yakından ilgilenmesi, onları tanımaya çalışması, aileleriyle iletişimi, güler yüzlü olması, öğrencinin yanında olması, öğrenci sorunlarına duyarlı olması, bunlara çözüm önerileri sunması ve paylaşması onu geleneksel eğitimin öğrenciye yaklaşımındaki disiplin anlayışından farklılaştırmıştır. Disiplini otorite, korkutma, baskı, asık suratlı olmak ve öğrencilere mesafeli yaklaşmak olarak gören bir anlayış bu tip bir öğretmeni kabul etmemiştir. Süleyman da bu sistemde bu disiplin anlayışıyla yetişmiştir fakat bunu benimsememiştir. Öğrenciye önem veren bir anlayışla öğretmenlik kavramını oluşturmuştur. Fakat düşüncelerinden ve davranışlarından ötürü sistem onu yalnızlaştırmıştır. Arkadaşları çıkarları zedelenmesin diye ondan uzak durmuşlar, sosyal yardım kolundaki görevine son verilmiş ve mesleğinden uzaklaştırılmıştır. Mesleğini seven, öğrencilerine değer veren, dönemine göre yenilikçi düşünce ve uygulamalara sahip, gerçekler karşında susmayan ve çözümler üreten, çalışkan, yardımsever bir öğretmeni sistem dışına atmıştır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan ideal öğretmen özellikleriyle ÖMGY çerçevesinde öğretmenin ulaşılan sonuçlarının birbiriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Burada onun yeterlik alanındaki maddelerle diğer öğretmenlerin yeterlik ve ihlal ettiği maddeler karşılaştırılıp sıklığı belirtilmiştir. Bu karşılaştırma aşağıda tablolaştırılarak verilmiştir. Buradan Süleyman Öğretmen'in benimsediği yeterlik alanlarının maddelerinden onun öğretmen tipi ve ideal öğretmeni oluşturan özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikler diğer öğretmenlerle karşılaştırılarak madde madde 'öğretmen ol(ama)mak' kavramlarına ulaşılmasını sağlamış, mesleki yetersizlikler verilmeye çalışılmış ve en çok ihlal edilen yeterlik alanları tespit edilmiştir. Buradan öğretmenlerin benimsedikleri ve benimsemedikleri yeterlik alanlarından dönem eğitim sistemine ve anlayışına ulaşılmıştır.

Aşağıdaki Tablo 10'da ideal öğretmen özelliklerine ulaşılan Süleyman Öğretmen ve aynı okuldaki diğer öğretmenlerin ÖMGY dikkate alınarak mesleki yeterlik ve yetersizliklerinin karşılaştırması verilmiştir.

Tablo 10. Süleyman Öğretmen'in ve Aynı Okuldaki Diğer Öğretmenlerin ÖMGY Çerçevesinde Karşılaştırılması

Öğretmenler	Mesleki Bilgi		Mesleki Beceri		Tutum ve Değerler	
	Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal
1. Basri Bulut	-	-	5	-	10	12
Maddeler	-	-	B1.2.(2), B3.6.(2), B3.4. (1).	-	C3.4.(4), C4.2.(4), C1.2.(1), C4.3. (1).	C4.4.(7), C3.3.(2), C3.4.(1), C4.2.(1), C4.3.(1).
2. Zühtü	-	-	-	6	-	14
Maddeler	-	-	-	B2.5.(2), B2.6.(2), B3.3.(1), B3.10.(1).	-	C4.3.(10), C3.2.(3), C4.2. (1).
3. Ömer Fethi	-	-	-	-	-	-
4. Süleyman	4	-	14	-	44	-
Maddeler	A2.5.(2), A1.2.(1), A2.4. (1).	-	B3.8.(6), B2.5.(2), B3.10.(2), B4.3.(2), B2.6.(1), B3.3. (1).	-	C2.1.(13), C4.3.(12), C3.4.(5), C3.2.(4), C3.6.(4), C3.5.(3), C1.3.(1), C4.1.(1), C4.4. (1).	-
Toplam	4	-	19	6	55	26
0rtak Maddeler	-	-	-	-	C3.4., C4.3.	C4.2., C4.3.

Tablo 10'da Süleyman'ın en çok tutum ve değerler yeterlik alanında maddelerine ulaşılırken Basri Bulut ve Zühtü'nün bu alanı en çok ihlal ettiğine ulaşılmıştır. Bu da aslında çoğunluğun benimsediği anlayışı ve bu anlayışta tutum ve değerlerin yerini göstermiştir. Romanda diğer öğretmen, yönetici ve memurlarında bu yeterlik alanında eksikleri olduğu görülmüştür. ÖMGY çerçevesinde maddelerle birebir uyumlu olmadığı için diğer öğretmenler listeye dâhil edilmemiştir. Diğer yandan

çalışmanın ana merkezini kahraman öğretmenler oluşturduğu için de idareciler ve memurlar bu listeye alınmamıştır. Fakat roman boyunca ilgili grubun değerler bakımından yoksun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da dönem eğitim sisteminin benimsediği anlayışla oluşturduğu öğretmen, öğrenci, memur, idareci tiplerine yansımıştır. Burada Süleyman'ın onlardan farklı bir tip oluşturduğuna ulaşılabilir. Bu da onun eğitimde önem verdiği kavramların farklılaşmasını sağlamıştır. Öğrenciye değer, kişisel ve mesleki yönden gelişime açık, meslektaşları ile bilgi ve deneyim paylaşmaya açık, etkili iletişim, okul gelişimine yönelik faaliyetlerde aktif, ailelerle işbirliği, mesleğini severek ve isteyerek yapan, kişisel bakımına ve sağlığına özen gösteren kavramlardan oluşmuştur. Bu kavramlar da öğretmenin baskın yetkinlik alanını oluşturmuş ve ideal öğretmen özelliklerinin oluşmasını sağlamıştır. Burada öğrenciye değer, kişisel ve mesleki gelişim konularına öncelikle önem verdiğine ulaşılmıştır. Bu kavramları taşıyan iki maddenin de hem öğretmenin kendi yeterlik alanlarına ve maddelerine göre hem de diğer öğretmenlerin yeterlik alanlarına ve maddelerine göre en sık geçen maddeler olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden ideal öğretmeni oluşturan ilk özellik 'Öğretmen, öğrenciye değer verendir.' ortaya çıkmıştır. Ardından ikinci özellik olarak 'Öğretmen, kişisel ve mesleki gelişimine önem verendir.' oluşmuştur. Bu çıkan özelliğin tabloda en çok Zühtü tarafından ihlal edildi belirlenmiştir.

İkinci yetkinlik alanı olarak mesleki beceriye ulaşılmıştır. Burada Basri Bulut'un az da olsa bu alanda yeterliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Fakat öğretmenin bu alanda uygulamaya dönük maddelerine ulaşılmamıştır. Bu da öğretmenin mesleki beceri yeterliğiyle ilgili sağlam dayanakların oluşmasını engellemiştir. Diğer taraftan Zühtü'ün ise bu alanı ihlal ettiğine ulaşılmıştır. Buradan öğretmenin mesleki beceri bakımından yetersiz olduğuna ulaşılmıştır. Son olarak Süleyman'ın ise bu alanda diğerlerine göre en çok yeterliğe sahip olduğu maddelerle tespit edilmiştir. Bu da öğretmenin diğer öğretmenlere göre mesleki beceri alanında daha yeterli olduğunu göstermiştir. Öğretmenin kendi yeterlik alanlarına göre de bu alanın ikinci sırada geldiği görülmüştür. Yani öğretmen tutum ve değerlerden sonra mesleki beceri yeterlik alanını benimsemiştir. Bu da oluşan öğretmenin mesleğindeki önem sırasını göstermiştir. Öğretmenin bu alanda eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yaptığı maddesi en sık tekrar edilmiştir. Diğer öğretmenlerde bu özelliğe rastlanmamıştır. Bu da ideal öğretmenin üçüncü belirgin özelliğini ortaya çıkarmıştır. İdeal öğretmen; eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve

meslektaşları ile iş birliği yapandır. Son olarak bu yeterlik alanından öğretmenin eğitim öğretim faaliyetlerinde işbirliğine önem verdiğine, demokratik öğrenme ortamları oluşturduğuna, uygun yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirdiğine, ölçme ve değerlendirmeyi objektif ve adil yaptığına, öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturduğuna ve öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımlarını sağladığına ulaşılmıştır.

Son yeterlik alanı olarak mesleki bilgiye ulaşılmıştır. Bu yeterlik alanında Süleyman hariç diğer öğretmenlerin yeterlik ya da ihlal maddeleri tespit edilememiştir. Sadece romanda Zühtü'nün bu alanda yetersiz olduğu diğer öğretmenlerin onu eleştirilerinden anlaşılmıştır. Burada çıkan sonuç dikkat çekicidir çünkü öğretmenlerin tutum ve değerlerin ardından mesleki beceri alanlarında yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Bu da benimsedikleri eğitim sisteminin bir öğretmenden bekledikleri yeterlikleri göstermiştir. Bu anlayışla da öğretmenlerin mesleki bilgi bakımından yetkin olmaları beklenmektedir. Fakat burada bu alanla ilgili hiçbir maddeye rastlanmamıştır.

Süleyman'ın ise bu yeterlik alanı kendi yeterlik alanlarında üçüncü sırada yer almıştır. Bu oluşan öğretmenin öncelikli olarak tutum ve değerler daha sonra mesleki beceri son olarak da mesleki bilgi yeterlik alanlarını benimsediğine ulaşılmıştır. Bu da oluşan öğretmen tipini göstermiştir. Yani bu öğretmen ÖMGY'nde ele alınan üç yeterlik alanında da mesleğinde yeterlidir hatta bu üç yeterlik alanında da tabloda görüldüğü gibi maddelerine ulaşılan tek öğretmendir. Burada ulaşılan ideal öğretmen kavramının bu üç yeterlik alanında da yetkin olması gerektiğidir. Yani ideal öğretmen, mesleki yeterlilik alanlarına sahip olandır. Ayrıca bir alandaki yeterlik ya da ihlal diğer alanları da etkileyecektir.

Diğer yandan bu öğretmen tipinden çıkan ikinci bir özellik de onun yeterlik alanlarını kendi içinde önem sırasına koymasıdır. Bu benimsediği alanların başında tutum ve değerlerin gelmesi oluşan öğretmenin en dikkat çeken tarafı olmuştur. Çünkü bu alan günümüz Türk eğitim sisteminde benimsenen yapılandırmacı yaklaşımın temelini oluşturan değerler eğitiminin önemiyle örtüşmektedir. Yani yetişen öğretmenin ve onun yetiştireceği öğrencinin öncelikle değerler bakımından yetkinliğe sahip olmaları istenmiştir. Bu da eğitimin öncelikle tutum ve davranışlarıyla iyi bir birey ve vatandaş olmaya gösterdiği özeni ortaya çıkarmıştır.

Ardından öğretmenin benimsediği mesleki beceri alanı onun bilgiyi hangi ortamda nasıl oluşturacağıyla ilgilidir. Bu alana, mesleki bilgiden daha fazla önem vermesi alan bilgisinin tek başına bir işe yaramadığı asıl önemli olanın bilgiyi öğrenciye sunma biçimi olduğunu gösterebilir.

Son olarak Süleyman Öğretmen'in ilgili alanda ölçme ve değerlendirme yöntemlerini karşılaştırdığına, alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumladığı ve alanın öğretiminde kullanılabilecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırdığına ulaşılmıştır.

Edebiyat Öğretmeni Süleyman'ın İdeal Olmayan Davranışları Doğrultusunda Eğitsel Mesajlar:

Romanda Süleyman'ın eleştirdiği öğretmen ve memur grubun içinde belli bir süre onlar gibi yaşadığı görülmüştür. Yani mesleğe başladığı ilk günlerdeki mesleki bilincini kaybetmiştir. Oysa ideal öğretmen her koşulda bu bilinci koruyan olmalıdır. Bu durumda Süleyman'ın girdiği ortamların, kentin, insanların da payı büyüktür. Yani o sisteme, o uyuşuk yaşam biçimine sürüklenmiştir. Burada sistemin, başlangıçta ideal öğretmen özelliklerine sahip olan bir öğretmeni kendine benzettiği söylenebilir. Sonuç olarak bu durum, eğitim sistemine ideal olarak giren bir öğretmenin süreçte (olumsuz etkilerle) değişebileceğini göstermiştir.

Fakat öğretmen, bir gece sokak lambası ışığında ders çalışmaya çalışan öğrencisine rastlayınca içine girdiği durumun farkına varmış ve pişmanlık yaşamıştır. Bu olayla başlangıçtaki mesleki düşüncesine geri dönmüştür. Fakat girdiği taşradaki uyuşuk öğretmen yaşamının yanlışlarını, olumsuz durumlarını bizzat kendini eleştirerek anlatmıştır. Bu durumdan pişmanlık duymuş, öğretmenlik ve eğitim sistemini sorgulamıştır.

Öncelikle öğretmenlerin mesleki bilinçten ve duyarlılıktan uzak oldukları görülmüştür. Bu farkındalığa sahip olamadıkları için öğretmenliği bir iş olarak benimsemişlerdir. Bu da öğrencilerle olan bağların kopmasına neden olmuştur. Onları tanıma girişiminde bulunmadığı, birey olarak değer vermediği, problemlerini görmezden geldiğine ulaşılmıştır. Oysa bu durumlar öğretmenlik kavramından çok uzaktır. Çünkü öğretmenin görevlerinden biri, öğrencilerinin farklılarını tanımaktır.

Diğer taraftan öğrencilik sorunlarının farkında olan bir öğretmenin mesleğinde daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Fakat bu sorunları fark ettikten sonra çözümler de

üretmesi gerekmektedir. Bu çözümler neticesinde daha etkili öğretim sağlanabilir. Bu özelliğe sahip öğretmenin de öğrencilerle etkili iletişim kurduğu söylenebilir. Bu sayede eğitim öğretim ortamı daha yapıcı bir hale dönüşebilir ve sağlıklı bir öğrenme ortamı oluşabilir.

Öğretmenin eleştirdiği diğer bir durum da taşardaki öğretmen ve memurların dar bir çevre etrafında sürekli dönmeleridir. Bu tekdüze yaşamın onları pasifleştirdiği; yaşama, yeniliğe ve eğitime karşı duyarsızlaştırdığı görülmüştür. Bu özellikte bir öğretmenin de öğrencilerine karşı duyarlı olması ve onlara yararlı olması beklenemez. Öğretmenin sürekli gelişime açık olması ve çevresini de bu şekilde oluşturması gerekmektedir. Bu çevreyi farklı etkinliklerle ve yetkin kişilerle oluşturmalıdır. Mesleki yeterliklerini, kişisel gelişimi ile desteklemelidir. Ancak bu özellikteki öğretmenlerle eğitimde ilerleme sağlanabilir.

Ayrıca burada öğreniciye verilen değer kavramı sorgulanmıştır. Yukarıda saydığımız özelliklerde öğretmenlerin öğrencilerine yeterli değer verme konusunda eksikleri olduğu görülmüştür. Hatta bunların kendine değer verme noktasında da sıkıntıları olduğu söylenebilir. Oysa öğrenciye değerli olduğunu hissettirmek, onun eğitim yaşamını belirleyen en önemli olgulardan biridir. Öğretmenin bu güçlü kavramın farkına varması; bu doğrultuda tutum ve davranışlar sergilemesi gerekmektedir. Bu şekilde öğrenci varlığının farkına varmakta ve kendi potansiyelini gerçekleştirmek için çaba göstermektedir. Çünkü gösterilen değerle öğretmenini ve okul ortamını sevmiş, öğrenmeye istekli hâle gelmiştir. Görülüyor ki öğrenciye verilen değer kavramı birbirini etkileyen olumlu özelliklerin art arda oluşmasını sağlamıştır. Bu da onun eğitimdeki önemini göstermiştir. İdeal öğretmen öğrencisine değer veren ve bunu gösteren olmalıdır.

Öğretmenin son olarak geleneksel eğitim anlayışında benimsenen sonuç odaklı ölçme ve değerlendirmeyi eleştirdiği görülmüştür. Kendisi de bir süre bu sonuç odaklı yöntemi, anlayışı benimsemiştir. Öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarına giriş ve süreç davranışlarının önemsenmeden sadece sonuca odaklı yapılan ölçme ve değerlendirmenin doğru olmadığını belirtmiştir. Burada sonuca göre bilenin geçtiği, bilmeyenin sınıf tekrarı yaptığı uygulamanın sistem olarak sorgulaması yapılmıştır. Bu sorgulama öğrencinin sadece sonucuna odaklanıp onun giriş ve sürecini dikkate almamanın eksikliğini göstermiştir. Bu şekilde yapılan ölçme ve değerlendirmenin adil olmadığını söylemiştir. Buradan öğretmenin uygulamadaki eğitim sistemini sorguladığı

ve bu hataları göstererek yeni bir anlayışın benimsenmesi gerektiğine ulaşılabilir. Çünkü ürüne, sonuca odaklı bir anlayışın; bireyin gelişimini tam olarak desteklemediği ve sağlıklı öğrenmelerin oluşturulamadığına ulaşılmaktadır. Öğrencilerin giriş davranışlarının tanımlanıp süreci bunun üzerine inşa etmenin daha yararlı olacağı ve bu sürecin de kendi içinde sürekli olarak değerlendirmesi yapılarak sonuca ulaşılmalıdır. Bu şekilde yapılan etkilikler de öğrenci kendinin farkına varmakta ve gelişimini izlemektedir. Yani sürecin içinde olduğunu bilmektedir. Bu şekilde yapılan süreç + sonuç odaklı değerlendirmelerin öğrenciye dönük olduğuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak öğretmenin sonuç odaklı değil, öğrenicinin bütün gelişim alanlarını destekleyen süreç + sonucu birlikte ele alması gerekmektedir.

Burada öğretmenlik mesleğinin duyarlılığına ve bilincine sahip olmayan, öğrencilerine değer vermeyen, onların sorunlarını görmezden gelen, eğitim sorunlarının farkına varıp bunlar üzerine kafa yormayan, sonuç odaklı ölçme ve değerlendirme anlayışı benimseyen, kendini geliştirecek hiçbir aktivitede bulunmayan, taşradaki memur yaşamının kolaylığını benimsemiş bir öğretmenin ideal öğretmen kavramından çok uzak olduğuna ulaşılmıştır.

Öğretmen Tipleri

1. Basri Bulut: Kalıplayıcı tip, olumsuz rol model.

Öğretmenin içki bağımlısı olması, kişisel bakımına ve sağlığına önem vermemesi, düşünce olarak tek kişiye bağımlı olması, meslektaşlarının eleştirilerine önem vermemesi, insan ilişkilerinin zayıf olması, bazı değerler bakımından yoksun olması ve olumsuz ruhsal durumlarının olması gibi özellikleri onun öğretmenlik mesleğine uygun olmadığını göstermiştir. Ayrıca tek bir kişinin düşüncelerine bağlı kalması ve bunu da ders uygulamalarına yansıtma fikri onun öğrencilerine görüşlerini empoze edebileceğini gösterir. Diğer yandan üstüne başına önem vermeyen, kötü alışkanlıklara ve davranışlara sahip bir öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun olmadığı söylenebilir. Çünkü bir öğretmen her bakımdan öğrenciye uygun rol model olmalıdır.

Diğer yandan çalışmada resim öğretmeninin ÖMGY çevresinde hem yeterlik hem de ihlal maddelere ulaşılmıştır. Burada mesleki beceri, tutum ve değerler alanlarında yeterliklere ulaşılmıştır. Öte yandan öğretmenin tutum ve değerler ihlal

maddelerinin daha çok olduğu görülmüştür. Burada öğretmenin yeterlik maddelerine ulaşırken kullanılan verilerin sadece düşünceden ibaret oldukları görülmüştür. Öğretmen sadece meslektaşı Süleyman'la yaparak yaşayarak öğrenme mantığına uygun düşüncelerini paylaşmıştır. Bu düşüncelerini öğretim uygulamalarına taşıdığını gösteren maddelerin tespit edilememesi nedeniyle ulaşılan maddeler, oluşan öğretmen tipine eklenmemiştir. Çünkü öğretmenin kendiyle çeliştiği görülmüştür. Bu yüzden öğretmenin çıkan sonuçları ile romanın bütüne yansıyan şekli birlikte düşünülmüş ve öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun olmadığına ulaşılmıştır.

Yetiştirebileceği öğrenci tipi: Aynı düşüncede dönen, tek tip.

2. Zühtü: Otoriter tip, otoriteye bağlı, hafız ve ezberci.

Ezberciliği benimsemiş, öğrencilerini ezberciliğe sürükleyip onlara düşünme hakkı tanımamış, öğrencilerini öğretim sürecine dâhil edememiş, etkili iletişim kuramamış, her bakımından gelişime kapalı, dış dünyaya kendini tamamen kapatmış ve değerler bakımından yoksun bir öğretmenin öğretmenlik mesleğine uygun olmadığı düşünülmüştür.

Ayrıca Felsefe Öğretmeni Hafız Zühtü'nün ÖMGY çerçevesinde yeterlik maddeleri tespit edilememiştir. Bu yüzden öğretmenin mesleki yetersizliğinin belirlenmesi ve öğretmen tipine karar verilmesi için ÖMGY ihlal maddelerine ulaşılmıştır. Bu çalışmada öğretmenin öncelikle tutum ve değerler yeterlik alanını ardından mesleki beceri yeterlik alanını ihlal ettiği belirlenmiştir. Romanda da diğer öğretmenlerin eleştirileri sonucunda onun mesleki bilgi bakımından da yetersiz olduğuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak öğretmenin ÖMGY dikkate alınarak mesleğe uygun olmadığı görülmüştür.

Yetiştirebileceği öğrenci tipi: Ezberci, pasif, otoriteye bağlı, tek tip.

3. Ömer Fethi: Otoriteye bağlı.

Romanın başlarında tutunamayan öğretmen tipini oluşturmuş ve sistemde var olan bir sorundan dolayı mutsuzdur fakat taşradaki öğretmen yaşamı uyuşukluğunu diğerleri ile birlikte benimsemiş ve sonradan da isyan ettiği sistemin bir parçası olmuştur. Bu öğretmenin Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri kapsamında hiçbir yeterlik ya da yetersiz olabileceği alanlara ait maddelere rastlanmamıştır. Bu yüzden bu öğretmen tipi hakkında düşünceler verilen bilgilerle sınırlıdır.

Yetiştirebileceği öğrenci tipi: Otoriteye bağlı, pasif, tek tip.

4. Süleyman: İdeal öğretmen, sezdiren, demokratik öğretmen tipi, lider, kahraman, otoritenin karşısında, öğrenci merkezli.

Süleyman öğretmen; öğrencilerine değer veren, onları yakından tanımaya çalışan, onların sorunları ile ilgilenen ve çözüm önerileri sunan, mesleğini seven, güler yüzlü, kişisel ve mesleki gelişme açık, yardımsever, çalışkan, dönem eğitim ve toplumsal yaşamında aksayan yönlere dikkat çeken ve çözüm önerileri sunan, dönem eğitiminde yenilikçi tutum ve davranışlara sahip bir öğretmendir. Bu öğretmen tipi yetiştiği ve görev yaptığı geleneksel eğitim anlayışından farklı özellikler barındırmaktadır.

Diğer yandan Edebiyat Öğretmeni Süleyman'ın ÖMGY çerçevesinde üç yeterlik alanında da maddeleri tespit edilmiştir. Bunlar tutum ve değerler, mesleki beceri ve mesleki bilgi yeterlik alanları olarak sıralanmıştır. Burada oluşan öğretmen yeterliliği ideal öğretmen tanımına ve özelliklerine ulaşılmasını sağlamıştır. Bu çalışma ile öğretmenin mesleki yeterlikleri sonucunda mesleğe uygun olduğu görülmüştür.

Yetiştirebileceği öğrenci tipi: Aktif, sorgulayan, farklı düşünen, farklı tipler.

Romanlarda iki farklı öğrenci tipi başlığı 'yetiştirebileceği, yetiştirilen' şeklinde ele alınmıştır. Bunun nedeni *Sınıf Arkadaşları* romanındaki öğretmenlerin oluşturduğu öğrenci tipleri roman içinde ve *Karıncayı Tanırsınız* romanında belli davranış ve tutumları ile ortaya çıkmıştır. Fakat *Havada Bulut* romanında ise belirgin özelliklerine ulaşılan öğretmenlerin yetiştirdiği öğrencilerin belirgin olarak olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlarına rastlanmadığı için oluşabilecek öğrenci tipleri verilmeye çalışılmıştır. Sadece iki durumda öğrenci tutum ve davranışları görülmüştür. Fakat bu öğrencilerin davranış ve tutumlarını etkileyen öğretmenin net olarak hangisi olduğu belli olmadığı için alınmamıştır.

Öncelikle Öğrenci Remzi'nin öğretmeni Süleyman hakkında hiçbir dedikoduya inanmaması ona duyduğunu güveni göstermiştir. Bu güven duygusu da olabilecek kötü bir olayı önlemiştir. Burada öğretmenin; öğrencisiyle ilgilenmesi, ona yardım etmesi ve diğerlerinden farklı bir anlayışta olması ona duyulan güveni oluşturmuştur. Karşılıklı güven ilişkisinden söz edilebilir. Öğrencisine değer veren öğretmenin oluşturduğu öğrenci tipi görülmüştür. Ama bu düşünceyi destekleyecek olan başka bir veriye rastlanmamıştır. Diğer yandan Muhsin'in ev arkadaşların da Öğretmen Süleyman'a

güvendikleri belirlenmiştir. Son olarak Akif de kendini öğretmenine ifade ederken ona güven duyduğunu göstermiştir. Bu örneklerle öğrencilerin, Süleyman Öğretmen'e güvendiklerine ulaşılabilir.

Romanda Akif, okuldan arta kalan zamanlarında yük taşıdığını bu yüzden de arkadaşlarının onunla alay ettiğini ifade etmiştir. Onun da bu durumdan utandığı anlaşılmıştır. Yani burada yoksulu ezen, aşağılayan, akran zorbalığı görülmüştür. Romanda öğrencinin açlıktan bayılınca bu durumun ortaya çıkması da dikkat çekicidir. Burada çalışmak zorunda olan bir öğrencinin karşısında onunla alay eden bir öğrenci profili görülmektedir. Bu durum da öğrencilerin 'çalışkanlık, empati' gibi bazı değerler bakımından yoksun olduklarını göstermiştir.

Süleyman Öğretmen, müdüre; yatılı öğrenciler gibi yoksul öğrencileri de düzenli bir yaşama geçirmeyi önermiştir. Okul masraflarını karşılamak için de öğrencilerin okuldaki işleri yaparak masraflarını çıkarabileceklerini söylemiştir. Burada öğrencilere kendilerini geçindirmeleri konusunda sorumluluklar verilerek öğretilmek istenilen değerlere ulaşılabilir. Bu çalışan öğrencilerin de diğer öğrencilere öğretebileceği çalışma ahlakı, sorumluluk alma ve empati yapma gibi değerlerdir. Yani bu fikir iki öğrenci grubu için de olumlu durumlar oluşturabilir. Ama öğretmenin diğer düşünceleri gibi bu da kabul edilmemiştir. Öğretmen, müdür tarafından yine mesleğinde tecrübesiz olarak görülmüştür. Burada öğrencilerin durumlarında hata ya da yanlış aramaktan ziyade verilen eğitimin öğrencilere yansıması görülmüştür. Müdür bile Süleyman'ın önerisi karşısında çalışan öğrencilerle diğer öğrencilerin alay edeceğini ve okulda disiplinin bozulacağını düşünmektedir. Bu da eğitimde öncelikle öğrencilere sezdirilecek değerlerin önemini göstermiştir.

Süleyman'ın Öğretmenleri ve Öğretmen Süleyman

Aşağıdaki Tablo 11'de ideal öğretmen özeliklerine ulaşılan Süleyman Öğretmen'in ve onu yetiştiren öğretmenlerin ÖMGY dikkate alınarak oluşturulan yeterlik ve ihlal edilen maddelerin karşılaştırılıp puanlanması verilmiştir.

Tablo 11. Süleyman Öğretmen'in ve Onu Yetiştiren Öğretmenlerin ÖMGY Çerçevesinde Karşılaştırılması

Öğretmenler	Mesleki Bilgi		Mesleki Beceri		Tutum ve Değerler	
	Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal
Sarıklı Hoca	-	-	-	19	-	20
Maddeler	-	-		B2.1.(7), B2.5.(7), B2.3.(3), B3.12.(2).		C1.1.(8), C2.1.(8), C2.4.(4).
İkinci Öğretmen	-	1	-	6	-	18
Maddeler	-	A2.3.(1).	-	B2.5.(4), B1.3.(2).	-	C1.2.(5), C2.1.(5), C1.1.(4), C2.4.(4).
Üçüncü Öğretmen	-	-	-	-	-	-
Süleyman	4	-	14	-	44	-
Maddeler	A2.5.(2), A1.2.(1), A2.4.(1).	-	B3.8.(6), B2.5.(2), B3.10.(2), B4.3.(2), B2.6.(1), B3.3.(1).	-	C2.1.(13), C4.3.(12), C3.4.(5), C3.2.(4), C3.6.(4), C3.5.(3), C1.3.(1), C4.1.(1), C4.4.(1).	-
Toplam	4	1	14	25	44	38
Ortak Maddeler	-	-	-	B2.5.	-	C1.1., C2.1., C2.4.

Tablo 11'de Süleyman hariç diğer öğretmenlerin yeterlik alanlarındaki maddelerine ulaşılmamıştır. Burada en çok ihlal edilen yeterlik alanının tutum ve değerler olduğu görülmüştür. Yani Süleyman'ın öğretmenlerinin Sarıklı Hoca ve diğerinin bu alanda yetersizlikleri belirlenmiştir. Ayrıca bu alanda üçüncü öğretmenin maddeleri tespit edilemese de yetersiz olduğu söylenebilir. Sonuç olarak Süleyman'ı yetiştiren eğitim sisteminin ve öğretmenlerinin çocuk haklarını ihlal ettiklerine, öğrencilere değer vermediklerine, tutum ve davranışlarıyla olumsuz rol model olduklarına ulaşılmıştır. Bu ulaşılan sonucun karşısında Süleyman Öğretmen'in tutum ve değerler yeterlik alanında en yüksek maddelerin toplandığı görülmüştür. Bu öğretmeni oluşturan tipin öncelik sıralamasını göstermiştir. Bu da ideal öğretmenin karşısında onu yetiştiren öğretmen tipini oluşturmuştur.

Mesleki beceri ise Süleyman hariç öğretmenlerinin ihlal ettiği ikinci yeterlik alanı olarak tespit edilmiştir. Bu alanda Sarıklı Hoca'nın ikinci öğretmenine göre daha çok ihlal ettiği maddelerine ulaşılmıştır. Fakat üçüncü öğretmeninin bu yeterlik alanıyla ilgili maddeleri tespit edilememiştir. Sonuç olarak öğretmenlerinin bu alanda da yetersizliğine ulaşılmıştır fakat bu alan Süleyman'ın en çok ikinci yeterlik alanını oluşturmuştur. Ayrıca öğretmenlerinin korkulu-güvensiz öğrenme ortamları oluşturduğu, Süleyman'ın ise demokratik öğrenme ortamları oluşturmaya çalıştığı görülmüştür.

Son olarak mesleki bilgi alanında Süleyman'ın yeterlik maddelerine ulaşılırken öğretmenlerinin bu alanda da yeterlik maddelerine ulaşılmamıştır. Bu alanda ikinci öğretmeninin ihlal ettiği maddeye rastlanmıştır. Bu yüzden ilgili alanla ilgili ikinci öğretmeninin yetersizliğine ulaşılırken diğerleri hakkında maddelere ulaşılmamıştır.

Sonuç olarak Süleyman'ı yetiştiren öğretmenlerinin de onunla birlikte görev yapan öğretmenlerin de öncelikle tutum ve değerler yeterlik alanında en çok yetersizliklerine ardında mesleki beceri yeterlik alanında yetersizlerine ulaşılmıştır. Mesleki bilgi yeterlik alanında ise Süleyman'ın ikinci öğretmeninin yetersizliğine ulaşılırken diğer öğretmenlerinin yeterlik veya yetersizliğine ulaşılmamıştır. Süleyman'ın ise üç alanda da yeterliğe sahip olduğu görülmüştür. Bu yeterlik alanları tutum ve değerler, mesleki beceri ve mesleki bilgi önem sırası olarak benimsemiştir. Bu da oluşan ideal öğretmeni tanımlamıştır. Ayrıca bu oluşan öğretmenin, demokratik öğretmen tipi olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğretmen Ol(ama)mak Üstünden Eğitim ve Sistem Eleştirisi

Müdürün İstanbul'dan taşraya yeni gelen öğretmene karşı tavrı ilk bakışta oldukça yapıcıdır. Burada onun, öğretmene karşı ilgili davranmasının yanında kendinden alt düzeyde olan bir hademeye emredici tavrı göze çarpmıştır. Aynı zamanda bu romanla birlikte öğretmen kavramının yanına bey unvanının geldiği görülmüştür. Romanda bu ifade; müdür, kahveci ve bekçi tarafından kullanılmıştır.

Diğer taraftan yazar "İlk Gün" adlı bölümde okul müdürünün Süleyman'la olan diyalogunda taşradaki öğretmenlerin, memurların durumunu gözler önüne sermiştir. Burada müdür hem kendi gibi olanları aydın olarak tanımlamış hem de taşranın olanakların kısıtlı olması sebebiyle taşrayı küçümsemiştir. Bu sözde aydınların kahve ortamında boşa vakit geçirmelerini, kendince bir sebebe dayandırmıştır. Burada memur ve öğretmenlerin monoton hayatlarından memnun oldukları görülmüştür. Bu duruma ayak uydurup uyuşuk bir yaşamı benimsemişlerdir. Müdür aslında kendi durumlarının özetini yaparak Süleyman'ın da onlar gibi olmasını istemiştir. Burada müdür üzerinden aydın eleştirisi yapılmıştır. Aslında toplumu değiştirip dönüştürebilecek güce sahip olan bu insanların acınacak hâlleri görülmüştür. Yani burada bir terslik vardır. Bu insanların birçoğunun da öğretmen, memur ve yönetici olması; durumun ne kadar vahim olduğunu göstermiştir.

Yazar, müdürden iyi sicil almak için öğretmenlerin girdikleri hâlleri gerçekçi bir dille anlatmıştır. Aşağıda müdür, öğretmen ve müdür yardımcısı ilişkisine örnek verilmiştir:

> — Bizim müdür tavla meraklısıdır da dedi, terfi zamanı gelen arkadaşlar… İyi sicil almak için… Ne yaparsın birader?..Hayat kavgası. Ben sıramı geçen yıl savdım, şimdi daha iki yıl özgürüm. Ondan sonra da Allah kerim. Ama başmuavin bizim gibi değil, o her gün iyi sicil alır. Bir okula müdür olmak istiyor (Solok, 2006b, s. 19).

Bu durum farklı kurumlarda da günümüzde de hâlâ devam etmektedir. Yazar burada, bu durum üstünden işleyen bu sistemi eleştirmiştir. Çünkü bu ortamlarda iletişimin çıkarlar üstüne kurulması, gerçeği olduğu gibi yansıtmamaktadır. Dahası ast üst ilişkisi adı altında üste karşı yaltaklanmanın karşılığı iyi sicil almak, olmamalıdır. Burada müdürün hoşuna giden davranışları yapmak, öğretmenleri zayıf göstermiştir. Öte yandan buna benzer durumların yaşanmaması için öğretmenlerin iyi sicil almaları sadece müdür inisiyatifine bırakılmamalıdır.

Diğer taraftan bu durum Millî Eğitim Müdürü gelince lise müdürü ile arasında görülmüştür. Bu sefer de lise müdürü, kendinden üstüne öyle davranmıştır. Yani ast üst

ilişkisi doğrultusunda davranışlar da değişmiştir. Aslında dilin, hitabın, davranışların bu ilişkiler ağı içinde değişmesi istenilendir. Fakat yazar, burada farklı bir durumu anlatmış ve eleştirmiştir. Aşağıda bu düşünceyi destekleyen alıntı verilmiştir:

"Oyun başladı. Lise müdürü ara sıra yanlış oynuyor, seyredenlere göz kırparak 'bile bile yenildiğini' anlatmak istiyordu. Süleyman gülümsedi; insan memur olunca demek ki…" (Solok, 2006b, s. 22)

Öğretmenler, Süleyman'ın gelişi şerefine bir gece düzenlemişlerdir. Aslında bu, onların yaşamlarında monotonluk kazanmış günlerden biri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Burada hem öğretmenlerin taşrada yapılacak bir şeyin olmaması bahanesini öne sürerek kendilerini haklı çıkarmaya çalışmaları hem de yeni gelen birini kendilerine uydurma çabaları görülmüştür. Diğer taraftan günleri bire bir aynı olan öğretmenlerin değişime ve gelişime açık olamadıklarına ulaşılabilir. Kendini yenilemeyen bir öğretmenin de öğrencileriyle sağlam ilişkiler kuramayacağı ve onlara gereken yararı gösteremeyeceği bir gerçektir. Ayrıca kendi kişisel gelişimini sürekli beslemeyen bir öğretmenin de bir süre sonra kendini tekrarlayacağı ve yaratıcı olamayacağı söylenebilir. Bir diğer eleştiri konusu da öğretmenlerin içki konusundaki düşüncesi ve 'içmem' diyen birini zorlamalarıdır. Öğretmenlerin zaman doldurma adı altında saydıkları tüm zorunluluklar aslında tembel, uyuşuk ve birbirinin aynısı olmuş öğretmenleri göstermiştir. Romanda öğretmenlerin bu olumsuz durumları aşağıda verilmiştir:

> Şükrü'nün lokantasında gündüzleri yemekler yenir; akşamları ise hem yemek yenir hem de içki içilirdi. O akşam Süleyman'ın şerefine bol meze ısmarladılar, iki şişe "Klüp" rakısı açıldı. Süleyman içkiye alışık değildi, hele rakıyı o güne kadar ağzına bile koymamıştı; 'Beni bağışlayın, kullanmam…' filan dedi ise de dinleyen kim? Numan Halit şaştı (Solok, 2006b, s. 23)

Diğer taraftan öğretmenlerin içlerinde bulundukları olumsuz durumun farkında oldukları görülmüştür. Yazar bu durumu matematik öğretmeni üstünden anlatmıştır. Burada hem insanların mevki peşinde koşmalarını hem de müdürün beklentisini ve davranışlarını eleştirmiştir:

> — Biz insanlar, dedi, gülünç varlıklarız; zavallı, küçük, aciz… Bulunduğumuz yerden bir karış yükselmek için didinir dururuz. Kimisi bir müdür sandalyesi için didinir, kimisi bir umum müdür sandalyesi için, kimisi… Kimisi bütün dünyayı ele geçirmeye uğraşır. Oysa dünya dediğin de ne? Küçücük bir yuvarlak. Ya onun içindeki insan? Bir zarre bile değil. Böyle olduğu halde, daha küçülmek için elimizden geleni yapıyoruz. Baremden otuz liradan otuz beş liraya geçebilmek için bütün bir yıl müdüre eyvallah demek, içki sofralarında kadehine rakı koymak, yolda bir ayak boyu sol gerisinden yürümek, her akşam tavlada bile bile yenilmek… Bütün sonsuz küçülmelerden sonra ele geçen şey nedir? Beş lira (Solok, 2006b, s. 23–24).

Diğer yandan Fransızca Öğretmeni Ömer'in durumu üzerinden bir problem durumu belirtilmiştir. Burada hem öğretmenlerin durumu hem de sistemin nasıl işlediği anlatılmaya çalışılmıştır. Yazar burada bu işleyen sistemi eleştirmiştir. Bu durum romanda şu şekilde belirtilmiştir:

"— Sahi, sen işi bilmezsin. Karısı İncesu'da ilkokul öğretmenliği yapıyor. Dört yıldır birbirlerinden ayrı yaşıyorlar. Bir türlü ikisini aynı yere tayin etmediler. Bu sene kadını buraya, merkeze vereceklerini vaat etmişlerdi fakat onun yerine başkasını göndermişler, hatırlı bir tanıdığı varmış da…" (Solok, 2006b, s. 26)

Romanda öğretmenlerin okumadıkları, kendilerini geliştirmek için bir çaba içine girmedikleri görülmüştür. Bu toplulukta okuyan tek kişinin Basri Bulut olduğu fakat onun da tek bir kaynağı önemsediği belirtilmiştir. Üstelik onu da tam olarak anlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Burada öğretmenin okuması ve araştırması istenilen bir durumdur. Fakat onun tek bir kaynağa bağlı kalması, belli kalıp yargılar çevresinde düşündüğünü göstermiştir. Bu tip öğretmen modeli, eğitimde istenmemektedir. Çünkü bu öğretmenin kendi kalıplarına göre öğrencilerini yetiştireceği düşünülmektedir. Bu da tek tip öğrenciler yaratmaktadır. Oysa öğretmenden istenen farklı düşüncelere sahip bireyler yetiştirmektir. Bu da öğretmenin farklı düşüncelere saygılı, demokratik öğrenme ortamları oluşturmasına bağlıdır.

Ayrıca Basri Bulut'un diliyle yazar, memur hayatında olan yanlış bir duruma göndermede bulunmuştur. Bu durum memurların ölünce ailelerinin yaşamlarını sürdürebilmesi için yeterince desteklenememesidir. Yani onların maddi bir güvencesi yoktur. Bu durum onları ailelerinin geleceklerini düşünme kaygısına itebilir, mesleklerinde yeterince verimli olamamalarına neden olabilir. Romanda Basri Bulut bu durumu şu şekilde anlatmıştır:

> Öyle bir ölmeliyim ki yıllarca acı çektirdiğim insanlara bu ölüm bir mutluluk getirsin!.. Bir memur gözlerini kapadığı vakit çoluk çocuğuna ne verirler bilir misin? Gülünç bir para. Bu, o kadar azdır ki, onunla yaşanmaz, sadece sefalet çekilir… Fakat aynı memur eğer görev başında ölürse, o zaman, geride kalanlara tam aylık bağlıyorlar (Solok, 2006b, s. 53).

Romanda yerli öğretmenlerin ise görevde yükselmek için müdüre ve diğer öğretmenlere sırayla ziyafet vermeleri anlatılmıştır. Burada yazar; taşrada memur hayatını, öğretmenlerin uyuşukluğunu ve görevde yükselmek için türlü çareler üretmelerini gözler önüne sermiştir.

Diğer taraftan Müzik Öğretmeni Şadan'ın on iki yaşındaki küçük kızını da bu ziyafetlere sürüklediği görülmüştür. Oysa anlatılan ortamlar bir çocuk için uygun değildir. Bir öğretmenin mevki ve yükselme hırsına düşüp kendi kızını içkili ortamlarda şarkı söylemeye itmesi düşündürücüdür. Bu durum onun çıkarı için her şeyi yapabileceğini göstermiştir. Oysa bir öğretmenin her şeyden önce çocuk hassasiyetine sahip olması ve onu koruması gerekmektedir. Romandaki eğlence ortamlarında, sarhoş insanların içinde bunu yerine getirmek imkânsızdır. Ayrıca bu ortamlarda çocuğun ruhsal gelişimini olumsuz etkileyen durumlar oluşabilir. Hatta çocukta telafisi mümkün olmayan, geriye dönülüp tamir edilemeyen hasarlar oluşabilir. Bu durumda müzik öğretmeninin, öğretmen olmak kavramından uzak olduğu söylenebilir. Yazar, Süleyman Öğretmen üzerinden bu durumu şu şekilde eleştirmiştir:

> Süleyman düşünüyor: 'Üç beş kadeh içildikten sonra bu çocuk, sarhoş gözlere kim bilir nasıl görünür? Sesi kulaklara kalın gelmeye başlar; daha hiçbir yuvarlak çizgisi bulunmayan dal gibi ince vücuduna bakışlar paçavra gibi sarılır.' Süleyman'ın içi burkuldu. İşitmemek için kulaklarını tıkamak istedi (Solok, 2006b, s. 60).

Romanda Süleyman Öğretmen'in diğer öğretmenlere bir süre benzediği görülmüştür. Onların okul, kahve ve lokanta arasında geçen monoton yaşamlarına ayak uydurmuştur. Yazar, bu dar çevrede öğretmenin dünyasının da küçüldüğünü dile getirmiştir. Gazete ve kitap okumayan, yazmayan ve çalışmak için ortamlar yaratmayan biri hâline gelmiştir. Yani diğerleri gibi taşra memur hayatına alışmıştır. Oysa göreve başladığı zaman bu ortamından rahatsızlık duymuştu. Bu da öğretmenin mesleki ve kişisel özelliklerinin yavaş yavaş değiştiğini göstermiştir. Süleyman Öğretmen'in de diğer öğretmenler gibi taşra memurluğuna alışmaya başladığı şu şekilde verilmiştir: "Süleyman da öbür arkadaşları gibi yavaş yavaş taşra memurluğuna alışmaya başladı" (Solok, 2006b, s. 64).

Ayrıca Süleyman Öğretmen, öğretmenlerin zorlamasıyla içmek zorunda olduğu alkole alışmaya başlamıştır. Bu hâl içinde bazı kavramların yer değiştirdiği görülmüştür. Hatta Süleyman'ın hâl ve hareketlerinin de değişmesi örnek olarak verilmiştir. Yani o, davranış ve tutum olarak da diğerlerine benzemeye başlamıştır. Burada bireyin yalnız kalınca çoğunluğa ayak uydurabileceği, kişiliğine ters gelen durumları kabul edebileceği, uyuşukluğa ve tembelliğe sürüklenmeye meyilli olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yani toplum, farklı kişiliği kabul etmemiş ve onu kendine benzetmiştir. Bu durum toplumun; bireyin var oluşu karşısında olduğu, kendine benzemeyeni düşünce olarak yok etmeye başladığını göstermiştir. Sonuç olarak Süleyman Öğretmen, içine düştüğü öğretmen grubuna her bakımdan uyum sağlamıştır.

Romanda "Öldükten Sonra Diriliş" adlı bölümde Süleyman, diğer öğretmenlere benzemeye başladığı sırada bir gece, sokak lambası ışığında ders çalışan öğrencisi Remzi ile karşılaşmıştır. Kahraman içine düştüğü uyuşuk ruh hâliyle bu tesadüfle yüzleşmiş ve kendine gelmiştir. Bu durumda yazarın bu bölüme verdiği başlığın kahramanın durumuyla uyumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Yani burada görülen ve benimsenen yaşantının ölüm kavramıyla örtüştüğüdür. Çünkü bu yaşamda gelişim, değişim ve eylem yoktur. Kendini tekrar eden günlerden ibarettir. Bu yüzden de onların hayatı, yaşamak kavramını yansıtmadığı düşünülmüştür. Süleyman da onlara uyum sağlayarak onlar gibi yaşarken ölenlerden olmuştur. Fakat daha sonra bilincinin yerine gelmesiyle bir diriliş gerçekleşmiştir. Bu diriliş, *Sınıf Arkadaşları* romanında da sorgulanan bir durumla ortaya çıkmıştır. Öğrenciler arasında eğitimde fırsat eşitliği konusunda, dönemler değişmiş ama bu durum sorun olarak aynı kalmıştır. Süleyman'ın döneminde arkadaşı Behçet çalışkan, yetenekli, azimli bir öğrenci olmasına rağmen eğitim kurumları ve eğitimciler ona sahip çıkmamışlardır. Bu yüzden eğitimini yarıda kalmıştır. Burada da Süleyman, öğretmen olmuş fakat bu sorunun devam ettiği görülmüştür. Onun öğrencisi Remzi'nin de arkadaşı Behçet gibi sokak lambası ışığında ders çalışmak zorunda kaldığı görülmüştür. Yani romanda dönemler değişse de iki öğrenci arasındaki bu benzerlik ortaya konmuştur. Hatta durumun daha da kötüleştiği belirtilmiştir. Buradan da yoksul öğrencilerin eğitim hakları üzerinden adalet, eşitlik ve eğitim sistemi eleştirisi yapılmıştır.

Ayrıca bu durumdan sonra öğretmen yaptığı ölçme ve değerlendirmenin ne kadar yanlış olduğunu fark etmiştir. Sonuca odaklanmış; bilenin geçtiği, bilmeyenin kaldığı bir sistemin hatalı yanını Remzi örneğiyle kavramıştır. Sonuç olarak öğretmenin hem kendini hem de geleneksel eğitim yaklaşımını değerlendirdiği bu kısımda sonuca odaklı değerlendirmenin sorgulandığı görülmüştür. Bu değerlendirmede öğretmen için öğrencinin yarışa nasıl başladığının bir önemi yoktur. Öğretmen zaten bu durumu sorgulamaz, başlangıç ve süreç onun için önemli değildir. Önemli olan yarışmacı olan öğrencinin sonucudur. Görüldüğü gibi öğrenci bu anlayışla bir yarışmacıdır ve öğretmen de sadece not veren konumunda bir otoritedir. Romanda ise öğretmen eşit eğitime, aynı çalışma olanaklarına, aynı yaşam koşullarına sahip olmayan öğrencilerin; aynı sınavlara tabii tutulmasının adaletsizliğini sorgulamıştır. Burada farklı iki öğrenci profilin birbirine eşit olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum için iyileştirici çareler aranmalıdır. Bu şekilde eğitimde fırsat eşitliği yakalanabilir ve dönemler

değiştikçe aynı sorunlar kendini tekrar etmeyecektir. Öğretmen olmanın da öncelikle öğrencileri tanımakla başladığı, onların sorunlarına çözümler bularak, eğitimin aksayan yönlerini düşünerek, çareler üreterek devam ettiğine ulaşılabilir. Sonuç olarak öğretmenin geleneksel eğitim anlayışından süreç içinde öğrencilerin eğitime giriş ya da başlangıç durumlarını sorgulaması bakımından yapılandırmacı anlayışın oluşmaya başladığı görülebilir. Aşağıda Süleyman Öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Bize gelince, biz sadece masa başında oturuyor, yarışçıların yalnız bitişlerine not veriyoruz, başlayışlarına aldırış bile eden yok. Hayır. Gerçek adalet bu değil. Buna bir çare bulmak gerek." (Solok, 2006b, s. 68–69)

Süleyman Öğretmen, öğrencisi Remzi'nin durumunu öğrenince okul müdürünün yanına gitmiştir. Öğretmen, okul müdürüne yoksul öğrenciler için şu öneriyi sunmuştur: "— … Hatta ben daha başka bir şey düşünüyorum. Bu Remzi ve onun gibilerini, yalnız ders çalışma saatlerinde okula almak değil, içinde bulundukları yaşama koşullarından da kurtarıp çalışmalarını daha verimli hale getirmek" (Solok, 2006b, s. 70). Fakat ondan bu konuda gereken ilgiyi görememiştir. Süleyman Öğretmen, önerilerini müdüre ve diğer öğretmenlere kabul ettirememiştir. Çünkü romanda idareciler ve öğretmenler; sorumluluk almaktan, düşünmekten korkan tembel sınıfı temsil etmiştir. Ayrıca bu öğrencilerin durumları hakkında bilgiye de sahip olmaları onları, öğrencilerine karşı duyarsız öğretmen ve idareci yapmıştır. Hepsi yoksul öğrencilerin çaresizliğini görmezden gelmiş ve yardım etmek isteyen kişiye de türlü bahaneler öne sürerek yapılan önerileri geri çevirmişlerdir. Süleyman Öğretmen ile okul müdürünün arasında geçen diyalogda öğretmenin düşüncelerine müdürün karşı çıktığı görülmüştür. Hatta müdürün, öğretmenin bu düşüncelere sahip olmasından ve öğrencilerinin problemlerini dert edinmesinden rahatsızlık duyduğu görülmüştür. Oysa bir yönetici, sürekli öğretmenlerle işbirliği içinde olup öğrencilerin problemlerine birlikte çözüm yolları arayan olmalıdır.

Ayrıca burada müdürün verilen emirleri düşünmeden, sorgulamadan yerine getirdiği görülmüştür. Sadece görevini yaptığı, fazlasını yapmaya ve düşünmeye cesaret etmediği söylenebilir. Bu durum müdür tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir: "— Bu, düşünülecek bir iş, Süleyman bey. Oysa biliyorsunuz, düşünmek büyüklerimizin işidir. Eğer onlar 'bilmeyenleri de geçirin' diye bir emir verirse iş değişir. Ama bugün usul bu: bilen geçer, bilmeyen döner" (Solok, 2006b, s. 72). Buradan müdürün, Süleyman'ın

önerisi üzerine sadece kendisine verilen görevi yapabileceği anlatılmıştır. Ayrıca müdürün, Bakanlıkla ters düşmemek için eğitimle ilgili hiçbir girişimde ve öneride bulanmadığına da ulaşılabilir. Hatta bu durumdan kendisi kafa yormadığı ve onun yerine düşünen kişiler olduğu için memnundur. Öğretmen ise müdürün bu düşünceleri karşısında ona şunları söylemiş ve eleştirmiştir:

"— Bilmeyen, eğer oturacak bir odası olmadığı ya da yakacak ışığı bulunmadığı için bilmiyorsa? Onlara da bilme olanaklarını hazırlamak varken neden elimizi kolumuzu bağlayıp oturalım?" (Solok, 2006b, s. 72)

Öğretmenin eğitim konusundaki radikal düşüncesi karşısında müdürün, eğitimin sadece zengin kesimlere uygun olabileceği fikri dikkat çekmiştir. Onun için yoksul bir öğrencinin okumasına gerek yoktur. Romanda müdürün öğretmene söylediği "— Parası olmayan da okumayıversin, be birader!" (Solok, 2006b, s. 72) cümlesi onun eğitim algısını oluşturmuştur. Ayrıca bu konuda yardım yapılsa bile çözüm bekleyen başka konularında gündeme gelme fikrinden korktuğu için hepsini görmezden gelmenin daha mantıklı olduğunu dile getirmiştir. Sonuç olarak müdür, her öğrencinin eğitim alma hakkı olduğu düşüncesinde değildir.

Diğer öğretmenler ve baş muavinde de müdür gibi düşünmüşlerdir. Çünkü fazladan sorumluluklar, onlar için ağır bir yük olarak görülmüştür. Oysa onlar, taşra memuriyet hayatının kolaylığına alışmışlardır. Romanda baş muavin Nadir Bey'in "Eğer yoksulsalar okumasınlar. Herkes okursa ayak işlerini kim görecek?" (Solok, 2006b, s. 73) sözleri, günümüz üniversite mezunu işçisiz gençlere karşı kullanılan sözü hatırlatmıştır. Buradaki bağlam geçmişte yoksulluk nedeniyle yetenekli öğrencilerin ayak işlerine layık görülmesidir. Günümüzde ise birçok gencin türlü zorluklarla okuyup mezun olduktan sonra işsiz kalıp yoksullukla mücadele etmesidir. Bu duruma çözüm yolu olarak günümüzdeki idarecilerin de aynı yukarıda olduğu gibi herkesin okumak zorunda olmadığını, dile getirmeleri aynı düşüncelere ulaşılmasını sağlamıştır. Oysa bu sözlerin birer çözüm olmadığı, problemlerin asıl sebeplerinin görmezden gelindiği, iyileştirme adı altında yapılan çalışmaların fayda sağlamadığı ve artık eğitimde radikal kararların alınması gerektiği söylenebilir. Çünkü romanda belirlenen geçmişteki düşüncenin, günümüzdeki düşünceyle aynı olması, durumun ciddiyetini göstermiştir.

Aşağıda müdürün isteyince sorunlara çözümler üretebileceği ortaya çıkmıştır. Burada o, Süleyman Öğretmen'in daha büyük girişimlerde bulunmasını önlemek için

onu durdurmak da istemiş olabilir. Çünkü öğrencinin okulda çalışmasına izin verirken bile düşüncelerinden vazgeçmemiştir. Hatta aşağıdaki paragrafta onun, mesleğinden memnun olmadığı da ortaya çıkmıştır:

> Ama o çocuğa gelince… Neydi adı?.. Remzi miydi?.. sizin hatırınız için her türlü sorumluluğu üzerime alıp, evet, bütün sorumluluğu üzerime alıp geceleri okuma odasında çalışmasına izin vereceğim. Çalışsın bakalım ne olacak? Bence, okumasa daha iyi eder. Ben okudum da ne oldum sanki? Elli lira asli maaşla Kayseri'lerde sürtüp duruyorum. Eğer bir terzinin yanına çırak olarak girseydim, bugün İstanbul'da dükkân sahibi olur, bundan bin kat iyi yaşardım (Solok, 2006b, s. 73).

Daha sonra Süleyman Öğretmen, Remzi'nin okuma salonunda bir akşam ders çalıştığını gördüğünde bilginin insan zihnine aktarılmasının olağanüstülüğünü fark etmiştir. Bu kavrayışını nöbetçi öğretmene de göstermek istemiştir. Fakat o, onun gördüğünü görememiş ve öğrencilerin boşuna zaman geçirdiklerini düşünmüştür. Bu durumda iki öğretmen arasında Türkiye'de bilgili insan olmak ve bilgi edinmek üstüne tartışma yaşanmıştır. Bilginin maddi bir getirisinin olmadığı gibi kaybının olduğu, insanı değerli göstermediği, çekilen zahmete değmediği belirtilmiştir. Yani bilgi değersizleştirilmiştir. Oysa bilgi, geçmişten beri insanoğlunun elindeki en büyük güçtür. Burada bir öğretmenin bu düşünceye sahip olmadığına, bilgiyi değersizleştirdiğine ve ona ulaşmak için gösterilen çabayı önemsiz gördüğüne ulaşılmıştır. Bu düşünce tarzı öğretmenlik mesleğine terstir. Çünkü öğretmenin görevi; bilgi peşinde koşan, merak eden, araştıran ve bilgiyi zihninde oluşturan öğrenciler yetiştirmektir. Bu yüzden romanda Süleyman Öğretmen'in bilginin önemini kavramış insanların sayısını arttırmak ve yetiştirmek için çareler düşündüğü, ifade edilmiştir.

Diğer yandan romanda Süleyman Öğretmen'in gözünden öğrenciler; yatılı öğrenciler, memur ya da eşraf çocukları, yoksul çocuklar, birlikte ev tutup okuyan çocuklar olmak üzere ayrılmıştır. Bunların hâlleri, çalışmaları, hayatlarını nasıl devam ettirecekleri belirtilmiştir. Bu durum ilk romanda da aynıdır. Zenginin, orta hâlli olanların eğitimlerinin devam ettiği ve yapacağı mesleklerinin önceden belli olduğudur. Yoksulların ise ne kadar yetenekli ve başarılı olurlarsa olsunlar eğitimlerinin yarıda kaldığıdır. Onların sadece belli mesleklere uygun görüldüğü ortaya çıkmıştır. Öğrenciler arasındaki bu eşitsiz durumu değiştirmek gerekmektedir. Bu da onlara aynı fırsatları sunarak, adaletli davranarak, kayırmayarak ve yoksulu destekleyerek olabilir.

Romanda Muhsin'in hastalığının sebebi ortaya çıkınca okulda onun için disiplin kurulu toplanmıştır. Burada baş muavinin otoriter, dayakçı ve geleneksel korku disiplini benimsediği görülmüştür. Sorgudaki öğrenciye bağırmış, hakarette bulunmuş,

korkutmuş ve aşağılamıştır. Bu durum karşısında çocuk yalana başvurmuş, gerçeği açıklamak istememiştir. Son çare olarak doğruyu söylemiş ama bu durumda da çocuğun ailesine karşı yalanlar söylediği ortaya çıkmıştır. Yani korkutarak disiplin vermek, çocuğu eğitmek, onu doğruya değil; yalana sevk etmiştir. Ayrıca çocukların gelişim dönemleri ve çevreden etkilenme durumları dikkate alınmamıştır. Yine sorunun kökenine inilmeden geçici çözüm olarak öğrencinin cezalandırılması istenmiştir. Oysa sorunun altında yatan nedenler tespit edilmeli ve çocuklar bu konularda bilinçlendirilmelidir. Onların gelişimlerini olumsuz etkileyen çevrelerden bu şekilde uzaklaştırılabilirler. Ancak bu önlemlerle çocuklar korunabilir.

Yukarıdaki anlatılan durumda baş muavin ile disiplin kurulu üyesi olan Süleyman Öğretmen tartışmaya girmiştir. Süleyman Öğretmen, baş muavinin sadece yönetmelik doğrultusunda çocuğun okuldan uzaklaştırılmasını istemesine karşı çıkmıştır. Çünkü öğrenci zaten uzun süredir okula gelmemektedir. Ayrıca onun biraz daha okuldan uzaklaştırılması, onu zararlı çevrelere tamamen itebilir. Bu örnek duruma diğer öğrencilerinde düşmemesi için önleyici tedbirlerin düşünülmesi ve alınması gerekmektedir. Öğretmen burada bütün öğrencileri bir çatı altında toplayacak yurt fikrini ortaya atmıştır. Fakat hem baş muavin hem de okul müdürü bu fikre sıcak bakmamışlardır. Onu tecrübesizlikle ve hayal kurmakla eleştirmişlerdir. Oysa öğretmenin düşüncesi, karşılaştığı öğrenci sorunlarının en mantıklı çözümüdür. Günümüz yurt mantığının temelinde yatan nedenlerden bir tanesi de budur, önleyici olmak. Öğrencileri dışardan gelebilecek saldırılardan, zararlardan korumaya çalışmaktır. Devlet yurtları, öğrencilere dışardan gelebilecek tehditler için güvenli bir ortam sunmaktadır. Bunun yanında öğrencilerin ders çalışmaları için uygun ortamlar, kişisel ihtiyaçların karşılanması ve barınması için de gereken olanakların sağlandığı uygun sosyal yardım hizmetidir. Bu sayede iki romanda da ulaşılan yoksul öğrencilerin eğitim sorunlarının ortadan kalkacağı düşüncesidir. Bu sorunun günümüzde çözüme ulaştığı görülmektedir.

Ayrıca Süleyman'ın önerisi karşısında baş muavinin, memurluk algısı ortaya çıkmıştır. Ona göre memur, yönetmeliklere ve maddelere sorgulamadan uyandır. Yani düşünme eyleminde bulunmayandır. O da müdür ve diğer öğretmenler gibi yaşanan sorunlara kafa yormak istememiştir. Aşağıda Süleyman Öğretmen ile baş muavinin şu diyalogu örnek olarak verilmiştir:

"— Koşulları göz önünde tutup öneriler yapabiliriz.

— Biz maddeleri uygulamaya memuruz, düşünmeye değil.

— Düşünme memurluğu diye ayrı bir makam mı var?" (Solok, 2006b, s. 103)

Öğretmen, yurt fikri konusunda pes etmemiş ve okul müdüründen sonra Millî Eğitim Müdürü'nün yanına yardım istemeye gitmiştir. Burada müdüre durumu ifade etmiş fakat müdür, ona yoğun olduğunu söylemiştir. Oysa onun yoğunluğu sadece görünürdedir. Bu yöneticinin de emir komuta zincirine bağlı, mesleğini iş olarak gören, fazladan düşünmeye ve sorumluluk almaya gönüllü olmadığına ulaşılmıştır. Yani eğitim sorunları karşısında o da sessiz kalmıştır. Fakat uygun bir yer bulunursa yurt açmak için izin vereceğini dile getirmiştir. Bunun için öğretmene başvurması gereken kişileri sıralamış ve ona öğütlerde bulunmuştur. Oysa bir yöneticinin öğretmene öğütlerde bulunması değil, sahada onlarla birlikte durum tespiti yapıp sorunlara gerçekçi çözümler üretmesi gerekmektedir. Bu da mesleğinin bilincinde olarak, öğrenciler ve öğretmenlerle iç içe olarak olabilir. Yani bir odanın içinde sadece evrâklarla uğraşarak değil.

Romanda öğretmen, diğerlerinden farklı olarak çalışmalarını sürdürmüştür fakat zamanın geçmesine rağmen eğitim konusundaki önerilerine ve düşüncelerine hiç kimsenin yanaşmadığını görmüştür. Bu sorunun altından da tek başına kalkamayacağını anlamıştır. Çünkü eğitimde sorunları çözmek, ekip işbirliğiyle olabilir. Fakat okulda idarecisinden öğretmeni, taşrada memur hayatının kolaylığına alışmış ve kendi düzenlerini oluşturmuşlardır. Burada yazar, öğretmenin diğer öğretmenlere yaptığı eleştiri ile onların durumunu ifade etmiştir.

Süleyman Öğretmen, Remzi'nin durumunu tesadüfen fark edip onun için okulda diğerleri ile mücadele vermiştir. Sonunda Remzi diplomasını almıştır fakat öğretmen bundan sonrası için umutsuzdur. Çünkü *Sınıf Arkadaşları* romanında yoksulluk yüzünden Süleyman'ın arkadaşlarının yaşadığı durum ile burada öğrencilerinin yine yoksulluk yüzünden eğitimlerini tamamlayamamaları ve meslek seçimlerindeki yaşadıkları durumlar aynıdır. Burada geçmişten şimdiye uzanan bir sorun karşısında öğretmenin eğitim sistemi sorgulamasında; memleketin kaybolan, unutulan ve görmezden gelinen öğrencileri ifade edilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca öğrenciler üzerinden ifade edilmeye çalışılan bu durum, dört günlük açlığın sonucunda okulda bayılan Akif üstünden en çarpıcı örneklerinden birini sunmuştur. Görülüyor ki buradaki öğrenciler ilk önce dersleri ile mücadele etmemiştir.

Onlar ilk olarak yoksullukla mücadele etmişlerdir. Burada oluşan öğrenci profili ilerleyen zamanlarda eğitimini yarıda bırakmak zorunda olanları, bir işte çalışmaya başlayanları oluşturmuştur. Yani öğrenci ne kadar yetenekli, istekli olursa olsun ona çizilen sınır çoktan belirlenmiştir. Yazar bu çizilen sınırı öğretmenin gözünden eleştirmiştir. Burada hem sisteme hem de topluma gönderme de bulunmuştur. Yazar bu durumu Süleyman'ın düşüncesi üzerinden şu şekilde eleştirmiştir:

"Gelecek. Neresi bu memleket?" (Solok, 2006b, s. 124)

Ardından "İstatistiğin Dili" adlı bölümde yukarıdaki durum açılarak Türkiye'de okuyan öğrenci sayısı ifade edilmeye çalışılmıştır. Burada dönem Türkiye'sinde okuyabilenlerin öğretim kademelerine göre sayısı üstünden sorgulaması yapılmıştır. Öğretmen üstünden bu durumun bir değerlendirmesi şu şekilde ifade edilmiştir:

"Demek ki bütün Türkiye'de yalnız yedi bin şu kadar çocuk yüksek öğrenim görebiliyor. Bunlar kimlerin çocukları olabilir? Herhalde Anadolu'nun bilmem ne köyünde köylü bilmem kimin oğlu değil." (Solok, 2006b, s. 130)

Türkiye'de her alanda ilerlemenin bu çocuklara bağlı olduğu belirtilmiş. Geri kalan çoğunluğu oluşturan çocukların ise potansiyellerinin hiçbir zaman keşfedilemeyeceği anlatılmıştır. Öğretmenin ise okul denen fabrikada türlü fedakârlıklarla geleceğin sahiplerini yetiştirdiği, ifade edilmiştir.

Öğretmen olmak değiştiren ve dönüştüren olmaktır. Öğretmenin; diğer öğretmenleri yardım işleri için onları, yaşam alanlarından çıkardığı görülmüştür. Yani onları, o yaşamdan belli bir süre uzaklaştırdığı söylenebilir.

Süleyman'ın yoksulluk üzerine kalıcı çözümler düşünüp yazılar yazması, onun gözetim altına alınmasına ve yalnız kalmasına neden olmuştur. Çünkü içinde bulundukları sistem susan, kendisiyle uyumlu memurlar ve bireyler istemektedir. Bu yüzden bu sistemin dışında kalan bireyi kabul etmemiştir. Toplum, arkadaşları ve yöneticileri ona mobbing uygulamıştır.

Aşağıda bir öğretmenin diğer bir öğretmene karşı düşünceleri ifade edilmiştir:

> — Birader, sen de ne diye başından büyük işlere girişirsin?
>
> …
>
> — Bakanlık beğenmiyor ya, sen ona bak. İnsan memur olunca ancak amirlerinin beğeneceği şeyleri yapmalıdır. Eğer düşünsem benim de kafamdan kim bilir neler geçer ama düşünemem ki! Neme gerek? Durup dururken başıma iş açılmasını istemiyorum doğrusu (Solok, 2006b, s. 211).

"Müfettiş" adlı bölümde ise okula Süleyman'ı soruşturup bir rapor hazırlamak için bir müfettiş gelmiştir. Müdüründen öğretmenine ve hademesine kadar herkes müfettişin etrafında pervane olmuştur. Tüm ihtiyaçları ve istekleri eksiksiz yerine getirilmiştir. Burada hem taşranın merkezden gelen memura karşı algısına hem de taşraya giden memurun değişimine ulaşılmıştır:

> Başkentte her gün rastlana rastlana kanıksanan ve başka insanlardan farksız görülen memurlardan biri herhangi bir yetkiyle taşraya gitti miydi, orada bambaşka bir önem kazanır; taşra memuru, başkent memurunu kendisinden ayrı bir yaratık sanır; dairede hemen bir telaş, bir korku, bir meraktır başlar (Solok, 2006b, s. 212).

Ayrıca eğitim sisteminde başka bir sorun da belirtilmeye çalışılmıştır. Burada okula bir müfettişin gelmesi üzerinden öğretmenlerin, yöneticilerin ve hizmetlilerin bir anda değiştiği görülmüştür. Okulda temizliğe ve öğrencilerin yemeklerine daha çok özen göstermişlerdir. Ayrıca bunların sıkı denetimlerinin de yapıldığına ulaşılmıştır. Fakat bu uygulamalar aslında bir okulda olması gerekenlerdir. Çünkü okulda bir hizmetin aksaması diğer sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu durum da eğitim öğretim faaliyetlerinin aksamasına neden olmaktadır. Burada müdür üstünden yapılan eleştiriye ulaşılmıştır. Aşağıda romanda müfettişin gelmesi şu değişimlerle anlatılmıştır:

"Kahve halkı, liseye müfettiş geldiğini, müdürün akşamları tavla oynamak için kahveye çıkmamasından anladılar; yatılı öğrenciler de yemeklerinin birdenbire iyileşmesinden her şeyi sezdiler: her Allahın günü, akşamleyin mercimek çorbası, öğleyin nohut yemekten kurtulmuşlardı." (Solok, 2006b, s. 212)

Diğer taraftan müfettişin kayınbabasının ismiyle bulunduğu mevkiye geldiğidir. Bu yüzden de aşağılanma duygusuna kapılıp farklı bir tepki geliştirdiği görülmüştür. Ayrıca bu aşağılanma duygusunun kullandığı dile de yansıdığına ulaşılmıştır. Yazar, müfettişin bu durumunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> Mevkiini, nüfuzlu bir zatın damadı olduğundan ötürü değil de kendi değeriyle kazanmış olduğunu göstermek isteğiyle, her zaman ciddi olmaya çalışıyor, ağır ağır konuşuyor, söz arasında ikide bir Frenkçe sözcükler kullanıyor, sonra karşısındakileri bunu anlamamış sayarak 'yani' diye Türkçesini söylüyor, böylece dinleyicisini bilgisinin yükü altında ezip, 'Nasıl,' demek istiyordu, 'benim herkesten başka bir insan olduğumu anladınız mı şimdi?' İşte ben, bu mevkiyi sırf kendi değerimle elde ettim. Yoksa herkesin sandığı gibi… (Solok, 2006b, s. 214)

"Teftiş" adlı bölümde müdürün, müfettişe Süleyman Öğretmeni anlattığı kısımda hem Süleyman'ın öğretmenlik hem de kişilik özelliklerine ulaşılmıştır. Ayrıca burada müdürün öğretmen ve eğitim algısı da tespit edilmiştir. Burada öğrencilerini yakından tanımaya çalışan, onların sorunlarını diğerleri gibi görmezden gelmeyip sorunlar üstüne düşünen ve çözümler üreten; düşüncelerini yönetici, öğretmen ve diğer

kurumlarla paylaşan bir öğretmen tanımına ulaşılmıştır. Yani buradaki öğretmen tipi müdürün kafasındaki öğretmen kavramından farklı özellikler taşımaktadır. Oysa üdür düşünceleri bile suç saymış, otoriter ve korku eğitimini benimsemiştir. Yeniliklere kapalı, kalıplardan çıkmayan ve sorumluluklardan korkan bir yapıda olduğuna ulaşılmıştır. Bu yüzden bu öğretmeni kendine tehdit olarak algılamıştır. Burada yöneticinin öğrencilerin durumlarından haberdar olmadıkları hatta öğrencileri tanıma girişiminde bile bulunmadıklarından ve onlara yardım için bir çabaya girmediklerinden kendisi söz etmiştir. Bu, öğrenciye karşı duyarsız tavrın farkında bile olmadığını göstermiştir. Oysa bir yönetici öğrenci duyarlılığına sahip olmalıdır.

Romanda müdürün, Süleyman Öğretmen hakkında müfettişe anlattıklarından müfettişin aldığı notlar verilmiştir. Burada müfettişin, öğretmenin öğrenciyi tanıma girişimlerinin ve ona yardım etmesini suç olarak algıladığı ortaya çıkmıştır. Bu durum onun öğretmen ve eğitim sistemi ile ilgili düşüncelerini ve algılarını oluşturmuştur. Aslında müfettişin kalıp yargıların dışına çıkmadığı görülmüştür. Yani sorunların asıl kökenine inmediğine ve bunlar üstüne düşünmediğine ulaşılabilir. Kısacası belli bir bakış açısı ile olaya yaklaşmıştır.

Daha sonra müfettiş baş muavin, Müzik Öğretmeni Şadan, Felsefe Öğretmeni Zühtü ve Halkevi Başkanı ile görüşmüştür. Hepsinin düşüncesinden Süleyman'ın yardımsever biri olduğuna ulaşılmıştır. Fakat onlar bu durumu farklı yorumlamışlardır. Ayrıca burada toplumsal baskı ve toplumsal eleştiriye de ulaşılabilir.

Daha sonra da müfettiş Süleyman'ın derslerini, verdiği ödevleri ve okuttuğu kitapları raporlaştırmıştır. Bunlardan anlamlar çıkarıp Süleyman'ın görevden uzaklaştırılması gerektiğine savunmuştur. Üstelik romanda müfettişin raporun girişini daha Kayseri'ye gelmeden yazdığı anlaşılmıştır. Daha sonra müfettiş, öğretmenin girdiği sınıflarda yabancı kaynaklardan yararlanmasını, kitap incelemeleri yaptırmasını, nitelikli eserler okutarak dersini işlemesini yararlı bulmadığını dile getirmiştir. Bu yaptığı uygulamaları *"*körpe dimağları zehirleyerek ruhlara şüphe tohumu ekmek" (Solok, 2006b, s. 221) olarak görmüştür. Ayrıca müfettişin sakıncalı bulunan eserleri okutan öğretmeni "kişi olarak zeki ve çalışkan olmakla birlikte, Türk ulusunun ideallerine hizmet bakımından kaybolmuş bulunduğu" (Solok, 2006b, s. 222) biçiminde ifade ettiğine ulaşılmıştır. Yani öğretmenin okuttuğu eserler, yararlandığı kaynaklar, ders işleme şekli ve öğrencileri düşündürmeye sevk eden yöntemi dönem sistemi için zararlı bulunmuştur. Bu yüzden sistemin işleyişi için onun görevden uzaklaştırılması

istenmektedir. Sonuç olarak öğretmenin öğrencilerine, yoksul insanlara karşı tutum ve davranışları diğerlerini rahatsız etmiştir. Burada yardımsever, çalışkan, yeni fikirler üreten ve bunları paylaşan bir öğretmenin; var olan sisteme uygun olmadığına ulaşılmıştır. Bu yüzden öğretmen, bakanlık emrine alınarak görevinden uzaklaştırılmıştır.

Öğretmenden öğretmene eleştiri: Felsefe Öğretmeni Zühtü, diğer öğretmenler tarafından hafız olarak adlandırılmaktadır. Onun sürekli ezber yapması diğerleri tarafından alay konusu olmuştur. Zühtü'nün felsefe öğretmeni olmasını, Matematik Öğretmeni Ali Metin şu sözlerle ifade etmiştir:

> — Çocukluğunda bir süre medreseye gitmiş, sonra İmam ve Hatip Mektebi'ne girmiş, orayı bitirince İlahiyat Fakültesi'ne yazılmış fakat İlahiyat Fakültesi kapanınca öbür arkadaşları gibi bu da lisede okumadıkları halde, kendilerine tanınan haktan yararlanarak felsefeye geçmiş. Kim bilir? Yarıda bıraktığı öbür dünya bilimine en yakın bilim diye felsefeyi bulmuşlar zahir! Bugün de hâlâ felsefeyi ahiret bilgisi zanneder. Müspet bilimi küçümser, çocukluğundan beri en basit bir müspet bilim eğitimi görmemiştir (Solok, 2006b, s. 29).

Süleyman Öğretmen ise ilk öğretmeni olan Sarıklı Hoca'nın sınıfta öğrencilerin oturma düzenini, onların ailelerinin sosyal yaşamda konumlarına göre oluşturmasını eleştirmiştir. Bu eşitsizliğin Süleyman'ın öğretmen olarak ilk dersine girdiği sınıfta olmadığını gözlemlemiştir. Aşağıda bu düşünce şu şekilde ifade edilmiştir:

"Süleyman kapı tarafındaki sıralara şöyle bir baktı. Hayır. Burada böyle bir düzen yoktu. 'Eşitlik düşüncesi Kayseri'ye kadar gelebilmiş' diye düşündü." (Solok, 2006b, s. 36)

Görüldüğü gibi buradan çocukların yaşamlarında öğretmenlerinin izler bıraktığı ve yıllar geçse de bazı olumsuzlukların unutulmadığıdır. Öğretmen; öğrencilerin yaşamında olumsuz izler değil, olumlu izler bırakmalıdır. İdeal öğretmen; öğrencileri arasında ayrım yapmayan, adaletli davranış ve tutum sergileyen olmalıdır.

Süleyman Öğretmen içine düştüğü öğretmenlerin yaşam biçimlerinden rahatsız olmuştur. Onlar gibi olmak istememiş fakat ortamın dayattığı koşullarda kendine yer açması da imkânsız gibi gözükmüştür. Romanda öğretmenlerin, memurların ve yöneticilerin durumları şu sözlerle ifade edilmiştir: "Çalışacak yer şöyle dursun, içkisiz ve oyunsuz oturacak bir yer bile yoktu" (Solok, 2006b, s. 39). Burada yazar Süleyman Öğretmen üzerinden taşradaki memur hayatını eleştirmiştir.

Romanda Basri Bulut hastaneye yatınca onun aile yaşamı gün yüzüne çıkmıştır. Bu öğretmenin kendi ailesine bile hayrı olmadığı görülmüştür. O kadar toplum

düzeninden, öğrenci yetiştirmekten bahseden kişi; kendi ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen birisidir. Öğretmen'in bu durumu Süleyman Öğretmen tarafından şu şekilde anlatılmıştır: "Delikanlı, çevresine bakındı; işte toplumu düzene koymak, çocukları başka türlü yetiştirmek isteyen adamın evi; tek sandalyeli çıplak bir oda, perişan bir genç kadın, üç sefil çocuk" (Solok, 2006b, s. 45).

Memur ve Yönetici Eleştirisi

Romanda okul müdürü tarafından aydınlar grubuna dâhil edilen memurlar ve diğerlerinin durumları da öğretmenlerden farklı değildir. Bu kişiler; insanları önemsemeyen, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden ve kendileri değer vermedikleri halde karşılarından saygı bekleyenlerdir.

Aynı günlerin tekrar ettiği bir taşra memur yaşamı; okul, kahve ve lokanta üçgeninde geçmiştir. İçki, oyun ve eğlence ortamları burada yaşamı sürdürmek ve zamanı doldurmak için memurların buldukları bahanelerdir. Süleyman Öğretmen, bu durumu fark edince kötü bir yere düştüğünü anlamıştır. Fakat yazar, öğretmenin eksik kavrayışını şu şekilde tamamlamış ve bu durumu eleştirmiştir:

" 'Sözün kısası, kötü bir yere düştüm,' diye söylendi. Daha bilmiyordu ki taşranın her yerinde memur hayatı buydu." (Solok, 2006b, s. 39)

Diğer taraftan öğretmenlerin mevki uğruna (görevde yükselme) müdüre çeşitli yaltaklıklar yaptıklarına ulaşılmıştır. Öğretmenlerin bu durumlarını Basri Bulut, Süleyman'a şu şekilde açıklamıştır:

"Burada müdürden herkesin bir sicil alma yöntemi vardır, kimisi tavlada yenilir, kimisi rakılı ziyafet çeker, kimisi sık sık bağına bahçesine çağırır, Zühtü de öğretmenlerin ne konuştuklarını gün güne haber verir." (Solok, 2006b, s. 41)

Süleyman Öğretmen, öğrencilerin sorunlarının yurt önerisiyle çözeceğine inanmaktadır. Bu düşüncesini ilk önce disiplin kurulunda baş muavine sonra okul müdürüne ifade etmiştir. Fakat bu düşüncesini onlara kabul ettirememiştir. Daha sonra Millî Eğitim Müdürü'ne gitmiş fakat ondan da istenilen yardımı alamamıştır. Ardından İskân Müdürü'nün yanına yurt için uygun bina verilip verilemeyeceğini sormaya gitmiştir. Fakat bu devlet dairesinde gördükleri, resmi işlerin neden bu kadar uzadığını göstermiştir. Çünkü odacısından müdürüne kadar herkes derin bir uykudadır. Romanda bu durum şu şekilde verilmiştir: "Süleyman, 'Ashabı-ı Kehf'in mağarasına girdim

galiba,' diye düşündü. Odacısından müdürüne kadar herkes uykuda. Gelme zamanını iyi kestirememişim, adamların öğleden sonraki uyku saatine rastlatmışım" (Solok, 2006b, s. 108). Görülüyor ki yazar, Ashab ı Keyf mağarası ile devlet kurumu arasında bir benzetme yapmıştır. Buradan kurum ve memur eleştirisi yapıldığına ulaşılmıştır. Ayrıca Süleyman bu kurumdan da eli boş çıkmıştır.

Ardından da öğretmen, Millî Emlâk Müdürü'nün yanına gitmiştir. Fakat bu kurumda da farklı bir durumla karşılaşmıştır. Müdürün çalışanlarına karşı güveni olmadığı için onlara baskı uyguladığı ve onları göz hapsinde tuttuğu görülmüştür. Diğer yandan müdürün aklının ermediği konularda ise 'olmaz' deyip işin içinden çıktığı anlatılmıştır. Böyle birinin de Süleyman'a yardım etmesi düşünülemez. Burada da bir yöneticinin üzerinden resmi işlerin nasıl uzadığı ve çalışanların durumları anlatılmaya çalışılmıştır. Romanda müdür Süleyman'a öğretmenlerin, bu konuda rahat olduğunu çünkü başkasının parasına dokunmadıklarını, onların sadece derse girip çıktıkları ve verileni yedikleri için günah işlemeye imkânları olmadığını ifade etmiştir. Oysa bir veznedar ya da memurun ihtiyaçları olduğu zaman namuslu kalabilmek için kendileriyle savaşabileceklerini anlatmıştır. Bu yüzden de onların rüşvet alıp almadığını bilmediği için bütün işleri birkaç gün sonraya bıraktırdığını söylemiştir. Burada müdürün, öğretmenler ile memurların hâlini karşılaştırdığı görülmüştür.

Sonuç olarak kurumlardaki kişilerin, yöneticisinden memuruna kadar herkesin birbirine karşı güvenli bir ilişki ve çalışma ortamı oluşturması gerekmektedir. Yöneticilerin çalışanlarına saygı gösterdiği ve değer verdiği bir ortamda işlerin daha kolay ilerlediği görülecektir. Aksi hâlde geçmişten beri devlet daireleri eleştirilerinin sloganı hâline gelmiş 'Bugün git, yarın gel!' ifadesi devam edecektir. Burada bu durum çocukların eğitimini, ülkenin geleceğini ilgilendiren önemli bir sorun üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Bu konuda yöneticilerin duyarsız ve sessiz kaldığı görülmüştür. Bu durum da toplumda söz sahibi olan kişilerin; sorunları bir köşeden izlediği, kendi kurumları içinde türlü aksaklıkları ve sorunları dile getirilmiştir.

Yukarıdaki düşünceleri destekleyen kısım romanda öğretmenin, Belediye Başkanı'nın yanına gitmesi ile devam etmiştir. Burada da durum diğerlerinden farklı değildir.

Öğretmen yardım ararken diğer taraftan aynı soruna sahip öğrencilerden birinin bıçaklandığı ve durumunun ağır olduğu ortaya çıkmıştır. Burada yöneticilerin

öğrencinin durumuna üzülmedikleri ve asıl sorunu bir kez daha kavramadıkları görülmüştür. Onlar sadece kendi dertlerine düşüp öğrenciye kızmışlardır. Oysa durumun önemi bu tehlikeli ve üzücü olayla bir kez daha kendini göstermiştir. Yöneticiler ve diğerleri bu olay sonucunda durup düşünmek yerine öğrenciyi suçlayarak sorumluluklarını üstlerinden atmaya çalışmışlardır. Oysa Süleyman Öğretmen daha önce bu olası sorunlara karşı çözümleri ifade etmişti. Fakat önerileri hiç kimse tarafından kabul edilmemişti. Bu örnek olay da onun sunduğu önleyici tedbirlerin alınmamasının bir sonucu olarak görülmüştür.

Süleyman, okul öğrencilerinden Akif'in durumunu öğrenince onun bir işe girmesi için Halk Eğitim Müdürü'nden yardım istemiştir. Müdür de bu isteği kabul etmiştir fakat onun yardım etme amacının sadece çıkarları doğrultusunda olduğuna ulaşılmıştır. Çünkü o, mebus olmak istemektedir. Bu yüzden önüne gelen tüm fırsatları değerlendirmekte ve gösteriş peşinde koşmaktadır. Bu arada müdür, Süleyman'ın yardımsever özelliğinin farkına varıp onu sosyal yardım koluna almıştır.

Bu kurumda da başka bir durum ortaya çıkmıştır. Halka yardım amaçlı düzenlenen köy gezilerinde onların sorunlarını tespit etmek ve bunlara çareler aramak yerine; gittikleri yerde yiyip içen, eğlenen ve halkı aşağılayan bir gruptan söz edilmiştir. Halkı eğitmek için getiren kitapların köylüler için bir faydası yoktur. Çünkü burada kimse okuma yazma bilmemektedir. Bu gülünç durum, yöneticilerin halkı tanımadığını ortaya çıkarmıştır. Buradan insanların özelliklerini ve sorunlarını bilmeden yapılan yardımların bir yarar sağlamadığıdır. Halk odasına asılan 'Köylü Efendimizdir' tabelası sadece bir sözden ibarettir. Çünkü doktor, dişçi ve yöneticinin halka karşı tavırları durumun hiç de öyle olmadığını göstermiştir. Buradan memur kesimin ve toplumun üst kesimindeki insanların köylüye bakışına ulaşılabilir. Sonuç olarak burada halk için çalıştıklarını bunun bir dava olduğunu belirten insanların ve kurumun halktan ne kadar uzak olduğuna ulaşılmıştır. Aşağıda romanda "Köy Gezileri" adlı bölümden örnek verilmiştir:

> — İki yıl var, bizim kazaya doktor gelmez. Gelse de bize yaramaz: Kaza uzak. Kışta kıyamette gidemeyiz. Yol yok. Yanımızdaki kaza bize daha yakın. Doktoru da var. Doktoru da var ya, bize bakmaz 'Sizin köy, bizim kasabaya bağlı değil,' der. Başından savar… (Solok, 2006b, s. 135)

İkinci Dünya savaşından sonra kurumun ve içindekilerin bazı gerçekleri fark ettiği görülmüştür. Bu sorunlar karşısında çareler aramaya başladığı ve yoksulların belirlenmesi için komisyon oluşturulduğu görülmüştür. Bu komisyon üyeleri birçok

mahallede çeşitli zor koşullardaki yaşamlara şahit olmuştur. Gittikleri evlerde yoksul insanların yaşamların karşısında komisyon üyelerinin halkın yaşamından bihaber olduğu ortaya çıkmıştır. Bu insanların dramları karşısında şaşırmaları, bazı yaşanan olayların anlamını kavrayamadıkları görülmüştür. Çünkü bu ekip (aydın grubu), içinde yaşadığı toplumu tam olarak tanıyamamıştır. Gittikleri her kapıda, yoksulluğun farklı bir boyutuyla karşılaşmışlardır. Yazar burada dönemin yanlış uygulamalarını; atölyelerin kapanmasını, tarım topraklarının çeşitli sebeplerde elden çıkmasını, insanların işsiz kalmasını, bu yüzden düşük bir ücretle fabrikalarda çalıştırılmak zorunda bırakılmalarını anlatmıştır. Ayrıca ekonominin git gide bozularak, halkın sırtına ağır bir yük olarak bindirilen vergilerle halkın daha da sefalete gömülmesini gerçekçi bir gözlemle aktarmaya çalışmıştır. Yer yer insanları bu duruma sürükleyen yanlış uygulamaları ve kurumları eleştirdiği görülmüştür. Bu durum karşısında yetkililerin ve kurumların sessiz kaldığını ifade etmiştir. Bu durum aşağıda şu şekilde eleştirilmiştir:

"Süleyman, yolun ortasında, gözleri kapalı, düşündü: 'İnsanlar kışın camın dışında kalan sinekler gibi düşüp düşüp ölüyorlar. Biz ise, camın arkasından, bunları sadece seyrediyoruz. Koca Türkiye'de bunlara elini uzatacak bir tek kurum yok." (Solok, 2006b, s. 155)

Komisyon üyeleri biriken yoksulların artık önüne geçemeyeceklerine karar verip yoksulluğun derecesini belirlemeye çalışmış ve bu doğrultuda olanları listeye eklemeye çalışmışlardır. Daha sonra listenin kalabalık olması sebebiyle onlara destek sağlayabilecek zengin, varlıklı insanları dolaşılmaya başlanmıştır. Burada komisyonun zengin ağalardan, varlıklı kişilerinden para toplarken karşılaştıkları durumlar anlatılmıştır. Bu kişilerin değer yargılarının değiştiği tespit edilmiştir. Yazar bu kısmı zengin-fakir çatışması üstünden vermiştir. Savaş zengini, adaletsiz, rüşvet ve yolsuzluğu benimsemiş, zorba, yoksulları küçümseyen ve aşağılayan bu insanlar toplumda söz sahibi olmuşlardır. Bazıları gösteriş olsun diye, yoksula yardım etmiştir. Bazıları eziyet etmekten zevk aldığı için zekât bahanesi ile insanları birbirine düşürmüştür. Bazıları ise ölüm döşeğinde bile cimriliğinden ödün vermemiştir. Burada iki farklı kesimin hayatları etrafında dönemin toplusal yaşamı, insana bakışı, zengin-fakir arasında oluşan uçurum ve yitirilen değerler üstünden toplumsal eleştiri yapılmıştır. Çünkü fakir dibi yaşarken, açlıktan bayılırken, soğukta üşürken; zengin çuval çuval bodrumuna para saklamış, kasalarını altınla doldurmuş, insanlara baskı uygulayıp mallarına ve parasına el koymuş, tefecilik yapmış daha da zenginleşmiştir.

Ayrıca burada varlıklı kişilerin yoksul insanlara aşağılayıcı, küçümseyici bakışı şu örnekle desteklenmiştir: "— Aydın! Aydın! Sokulma o pis insanların içine. Şöyle uzakta dur! Şunlara bakın… Mundar, bitli… Girme içlerine diyorum sana! Mikrop alırsın. Bekle, dağılsınlar da sonra gelirsin. Daha uzağa git, daha uzağa!.." (Solok, 2006b, s. 168)

Yardım sırasında Kürtlere ekmek karnesi verilmediği aynı zamanda Halkevi yardıma muhtaç insanlar listesine de alınmadıkları ortaya çıkmıştır. Buradan yetkililerin insan ayrımı yaptıklarına ulaşılmıştır. Daha sonra bu yoksul insanların bir ekmek için oradan oraya koşmaları, düştükleri durumlar anlatılmıştır. Burada bu durumdaki insanlara karşı yetkilerin aldırmaz ve acımasız tavırları dikkat çekmiştir. En sonunda Süleyman ve arkadaşlarının bir hamamda perişan hâlde yaşayan bu insanları görüp Başkan'a bildirmesiyle yardım listesine alınmışlardır.

Ayrıca Süleyman, yardıma muhtaç insanları tespit edip yardım kaynakları bulmakla bu durumun tam olarak çözülmediğini fark etmiştir. Bu toplanan yardımların geçici olarak insanların karnını doyurduğu sonrasında hep başkalarına bağımlı yaşayan bir kesimin oluştuğu görülmüştür. Yani bu çözümün kalıcı olmadığı ortaya çıkmıştır. Süleyman bu durumun ülke genelinde de yaşanmasından dolayı daha etkili, kalıcı çözümler üzerine düşünmeye başlamıştır. Bu durum ancak bu insanların çalışıp kendi yaşam özgürlüklerini ellerine almaları ile mümkün olabilir. Ancak bu şekilde bu sorun ortadan kaldırılabilecektir. Romanda "Yardım Üzerine Düşünceler" adlı bölümde Süleyman diğerlerin fark edip düşünmediği bu konu üstünden var olan düzeni ve sistemi şu sözlerle eleştirmiştir: "Çalışkan, tokgözlü, zeki, dayanıklı Anadolu insanı, ne aç ve boş oturmaya, ne de sadakayla yaşamaya layık değildir" (Solok, 2006b, s. 206).

Sonuç olarak bu romanda eğitim, öğretmen, memur, öğrenci, taşra kavramları üzerinden sistemleri eleştiren ve sorunlara yenilikçi çözümler üreten Öğretmen Süleyman'a ulaşılmıştır. Ayrıca yoksullara yardım eden bir kahraman olarak, yoksulluğa kalıcı çözümler bulmak için Kayseri'deki mahallelerin yoksulluk gerçekliğini gün yüzüne çıkardığı yazılarından dolayı on beş yıllık görevinden uzaklaştırıldığı görülmüştür.

Karıncayı Tanırsınız

Özet

Cevdet Kudret'in *Süleyman'ın Dünyası* roman üçlemesinin sonuncusu olan *Karıncayı Tanırsınız* romanı "İyi Günler Geride Kaldı" adlı bölümle başlamıştır. Bu bölüm, Süleyman'ın Kayseri'den İstanbul'a annesinin yanına geldiği ilk günü anlatmıştır. Uzun süreden sonra annesini, mahallesini görmüş ve kendini güvende hissetmiştir. Artık bunaldığı ve yalnızlaştırıldığı ortamdan çok uzaktadır. Ama bu sefer de annesine durumunu açıklarken kendi işsizliği ile yüzleşmiştir. Daha sonra uzun bir süre iş aramıştır. Birkaç işe girse de hemen işlerden uzaklaştırılmıştır. Çünkü insanlar, bakanlık emrine alınmış bir öğretmeni yanlarında çalıştırmak istememişlerdir. Bu yüzden girdiği işlerden türlü bahanelerle çıkarılmıştır. Hatta sınıf arkadaşı Kenan'ın bile Süleyman'a yardım etmediği görülmektedir.

Daha sonra düşük maaşla bir gazetede iş bulmuş ve çalışmaya başlamıştır. Ama Süleyman, bu süre zarfında açlıkla mücadele etmiştir. Daha önce *Havada Bulut Yok* romanında yoksul insanların listesini yaparken ve onlara yardım ederken hissettiği duyguyu bu sefer yakından tanımıştır. Fakat Süleyman bu durumunu ne annesine ne de arkadaşlarına açıklamıştır. Çünkü onlardan yardım isteyip gururunu incitmek istememiştir. Bu yüzden hem annesinden hem de arkadaşlarından bu süre boyunca kaçmıştır. Davasını takip eden avukat arkadaşı Ferhat ile görüşmelerinde ise bu sürecin uzayacağı anlaşılmıştır. Dava süreci devam ederken aç ve işsiz kalmamak için sevmediği hâlde gazetedeki işine devam etmiştir.

Daha sonra da sınıf arkadaşı Kenan'ın düğününde, Kenan'ın baldızı, Servet Bey'in küçük kızı ressam Leyla ile tanışmıştır. Leyla'nın çevresindeki kişilerin Leyla'ya olan ilgileri ve Leyla'nın güzelliği, Süleyman'ı etkilemiştir. Leyla da aynı duyguları hissetmiştir. Resimle başlayan arkadaşlıkları bir süre sonra ilgiye dönüşmüştür. Zengin kız-fakir oğlan sorunsalı; ikisini de bir çatışmaya ve dönüşüme sürüklemiştir. Bu aşk çevresinde yer yer değerler, ahlak, sevgi, aile, toplum, sınıfsal farklılıklar sorgulanmıştır. Bireylerin çelişkilerine ve çatışmalarına rağmen büyüyen bu aşk; kitabın sonunda bir hayal kırıklığına dönüşmüştür. Çünkü Leyla, bulunduğu olanaklardan vazgeçmek istememiştir. O mirastan vazgeçmemek için babasının ölümünü bekleyen ve ablasının umutlarını boşa çıkarmak için aşkını feda eden birine dönüşmüştür. Süleyman ise Leyla'nın bu durumu karşısında donup kalmış ve her şeyin

elinden kaydığını hissetmiştir. Oysa Süleyman konuşmak için Leyla'nın yanına gelirken davayı kazandığını ve görevine geri döneceğinin sevinci içindedir. Müjdeyi vermekte aceleci davranmıştır. Süleyman bir şeylerin ters gittiğinin hemen farkına varmış ama bozuntuya vermemiştir. Artık bir işi olduğu için evlenmelerinin önündeki en büyük engelin ortadan kalktığını düşünmüştür. Ama yanılmıştır.

Süleyman zengin, soylu, tanınmış bir aileden değildir. Babası kunduracı, kendisi ise bir öğretmendir. Hatta yazılarından dolayı işsizdir. Bu sebeplerle başından beri Leyla'nın babasının reddettiği Süleyman'ı bu sefer de benzer açıklamaları ile Leyla reddetmiştir. Çünkü Leyla, babasının mirastan reddetme tehdidini görmezden gelememiş ve mirastan vazgeçmemiştir. Bunun için Süleyman'a beklemeleri gerektiğini fakat onun yaşamına ayak uyduramayacağını belirtmiştir. Yazarın da "Kopuş" adını verdiği bu son bölümde Süleyman, zengin sınıfa karşı öfkelidir. Artık yalnız birisi olarak Leyla'nın yanından ayrılmıştır.

Kitap Bulgusu

Öğretmen Süleyman, bakanlık emrine alındıktan sonra İstanbul'a annesinin yanına gelmiştir. Roman boyunca bir öğretmenin üstünden işsizlik, yoksulluk, açlık, baskı, arkadaşlık, dostluk, değerler ve aşk etrafından sınıfsal çatışmalar işlenmiştir. Bu romanda öğretmenin görevinden uzaklaştırılması sebebiyle Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde ulaşılan sonuçlarının kalıcılığı tespit edilememiştir. Ayrıca öğretmenin mesleki gelişimine ve ideal öğretmeni oluşturan özelliklerinin devam ettirdiğine ulaşılamamıştır. Fakat Süleyman'ın tutum ve değerler bakımından aynı özellikleri devam ettirdiğine ulaşılmıştır. Namuslu, gururlu, doğru, dürüst, insanlara değer veren, öz değerlendirme yapan, çalışkan ve yardımsever gibi belirgin kişilik özellikleri tespit edilmiştir.

Diğer taraftan bu üçüncü romanda Süleyman'dan başka öğretmen olmaması da çalışmayı sınırlandırmıştır. Burada sistemin dışına atılan ideal öğretmene dayatılan bu süreçte uygulanan baskı anlatılmıştır. Bunun sonucunda onda oluşan güvensizlik (hayata, insanlara, kendine), yoğun bireysel çatışmalar ve sorgulamalar görülmüştür. Buradan da öğretmenin özlük haklarının daha iyi korunması gerektiği söylenebilir. Çünkü bir öğretmenin her bakımdan korunması gerekmektedir. Bu da öğretmene verilen değeri göstermektedir. Oysa burada öğretmene karşı belirgin bir psikolojik şiddet uygulanmıştır. Toplum, arkadaşları, işverenler ve dostları bunu devam ettirmiştir. Bu da

sistemin koruyamadığı öğretmeninin saygınlığını düşürmüş ve mesleğin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu yüzden toplumun, insanların gözünde öğretmenlik mesleğinin saygınlığını artıracak ve onların algılarını olumlu yönde değiştirecek çözümlere ihtiyaç vardır. Sistemin her bakımdan öğretmenini koruması, toplumunda öğretmenin saygınlığını artıracak ve olumsuz algıların değişmesini sağlayacaktır. Bu sonuçlara öğretmen, eğitim eleştirisi ve ideal öğretmen tipini oluşturan Süleyman başlıklarıyla ulaşılmıştır. Son olarak bu başlıklarda sözde soylu kesimin öğretmenlik mesleğini ve eğitim sistemini küçük gördüğü belirlenmiştir. Burada aynı zamanda yazan-okuyan kişinin veya sanatçının da eleştirildiği görülmüştür.

Diğer yandan çalışma birinci kitapta yer alan sınıf arkadaşlarının tek tek yetişkinlikteki durumları verilerek genişletilmiş ve bu sayede daha önce ulaşılan sonuçlar desteklenmiştir. Çünkü bu kahramanlar, birinci kitaptan elde edilen verilerin sonucunda ulaşılan bulguların bir çıktısı olarak görülmüştür. Bu yüzden onları yetiştiren öğretmenler, eğitim sistemi, toplum ve aile kavramları dikkate alınarak; çocukların yetişkinliklerindeki kişilik özellikleri ve meslekleri belirlenerek bir izleme çalışması yapılmıştır. Burada Süleyman'ın arkadaşları tek tek incelenmiş ve ayrı ayrı kodlar oluşturulmuştur. Romanda Avrupa'da eğitim gören zengin sınıfın çocuklarının değer yargılarında sıkıntılar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocuklukta ya da ergenlikte yaşanan olumsuz bir durumun, yetişkinlikte bir saplantı olarak kalabileceği Ferhat örneği ile verilmiştir. Sonuç olarak Avrupa'da okuyan, batı eğitimi alan sınıf arkadaşlarının Yakup hariç (onun hakkında yeterince veriye ulaşılmamış) Ferhat ve Kenan'ın değerler bakımından yoksun oldukları tespit edilmiştir. Ailelerinin sağladığı olanaklarla eğitimlerini rahatlıkla tamamlayan, Avrupa'da okuyan, batı eğitimi alan sınıf arkadaşlarının iyi mesleklere sahip oldukları (avukat, doktor gibi) görülmüştür. Hatta Ferhat örneğinde mesleğinde en iyilerinden biri olduğu anlatılmıştır. Fakat bu çocukların aile, çevre, aldıkları eğitimler, onları yetiştiren öğretmenler sonucunda değerler bakımından zayıf oldukları ve problemli kişilik özellikleri tespit edilmiştir.

Eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalan öğrenciler ise Bekir, Haydar, Bilal, Tahsin, Behçet'tir. Bu öğrencilerden Bilal hariç diğerlerinin babaları öldüğü için ailelerinin sorumluluklarını üstlenip okulu bırakmak zorunda kalmışlardır. Bilal'in de babası işten çıkarılınca, o da bir iş bulup çalışmaya başlamış ve eğitimini bırakmıştır. Burada dönem yoksulluğunun ve koşullarının getirdiği durumlardan kaynaklı öğrencilerin eğitimlerini tamamlayamamaları söz konusudur. Yani eğitimde fırsat

eşitliğinin olmadığı, öğrenciyi koruyan ve ona dönük bir eğitim sisteminin olmadığı söylenebilir. Burada Haydar, Tahsin ve Behçet'in okumaya istekli olduğu görülmüştür. Hatta Behçet örneği yetenekli, zeki, çalışkan, sorumluluk sahibi bir öğrencinin; dönem eğitim sisteminin, toplumunun ve öğretmenlerinin eğitim algılarından kaynaklı en büyük kaybıdır. Bu öğrencilerin mesleklerinde ise Bekir hariç memnun olmadıkları görülmüştür. Çünkü onlara dayatılan bir mesleği yapmaktadırlar. Behçet'in ise bir mesleği bile yoktur. Diğer taraftan oluşturdukları kişilik özellikleri bakımından da bu öğrencilerde sıkıntılar tespit edilmiştir. Buradan da eğitimin, bireyi hem mesleğine hem de psikolojik sağlığına en iyi şekilde hazırlaması gerektiğine ulaşılabilir. Bilişsel gelişimle birlikte ruh sağlığı güçlü bireyler, istenilen vatandaş özelliklerinin oluşmasını sağlamaktadır. Bu şekilde de toplumsal gelişme sağlanabilir. Bu yüzden eğitimde çocukların korunması ve çocuğa dönük bir hizmetin benimsenmesi gerekmektedir. Diğer yandan da çocukların hem bilişsel hem duyuşsal alanlarına odaklanılmalı ve karakter eğitimi verilmelidir. Ancak bu şekilde potansiyeli olan çocukları keşfedebilir ve bu potansiyellerinin açığa çıkmasına olanak tanınabilir. Aksi hâlde romanda olduğu gibi bu çocuklar eğitim sisteminin bir kaybı olarak değerlendirilirler.

Ardından çalışmada, zorluklara rağmen okuyabilen öğrenciler olarak Süleyman ve onun en yakın arkadaşı Halil ele alınmıştır. Bu iki öğrencinin de Süleyman'ın annesinin, Halil'in de babasının fedakârlıklarıyla okuyabildikleri görülmüştür. Roman üçlemesinde Süleyman'ın geçici olarak Halil'in ise ömür boyu Kevkep'in acemi öğretmeni olduğu söylenebilir. Yani onların (Behçet de dâhil) diğerlerinden farklı yeteneklere ve değerlere sahip olduklarına ulaşılmıştır. Mesleklerinde benimsedikleri değerlerin, onların aynı zamanda kişilik özelliklerini yansıttıkları söylenebilir. İkisi de değerlerin sorgulandığı sınıfın karşısında, ideal kişilik özellikleriyle ortaya çıkmışlardır. Yani hem mesleklerinde hem de kişisel özellikler bakımından istenen vatandaş özelliklerini taşımaktadırlar. Fakat romanda Halil'in olumsuz duygulara kapılması sonucunda değer yargılarının değiştiği görülmüştür. Bu seferde yazar, onun karşısına Süleyman'ı ideal kişilik özellikleriyle çıkarmıştır. Yani yazar, Süleyman'ı ikinci kitapta ideal öğretmen özellikleriyle oluşturduğu gibi son kitapta da ideal kişilik (karakter) özellikleriyle oluşturmuştur. Aslında ideal öğretmen özelliklerinin içinde de ideal kişilik özelliklerinin olduğu söylenebilir. Süleyman'ın her koşulda kişiliğinden ödün vermeden, benimsediği tutum ve değerleri sürdürdüğü görülmüştür. Diğerlerine karşı güçlü durabilen bir profil oluşturmuştur. Fakat onun dönem eğitim sistemine,

toplumuna, işleyen sisteme karşı duruşunun sonucu; baskı, işsizlik, dışlanma, benimsediği değerleri sorgulama ve aşağılanma olmuştur.

Son olarak sınıf arkadaşları izleme çalışmasının diğerleri kısmında yer alan Şevket'in liseden sonra eğitimine devam etmediği ve değerler bakımından yoksun olduğu söylenebilir. İlk kitapta onun daha ilkokul yıllarında istenmeyen tutum ve davranışları olduğu tespit edilmiştir. Yaptığı olumsuzlukların cezasını hep başkasına ödetmiştir. Öğretmen ise onun olumsuz davranışlarını görmezden gelmiştir. Bu şekilde yetişen bir öğrencinin ilerleyen yıllarda toplumsal kabullere aykırı hareket ettiği görülmüştür. Bu kısımda ele alınan bir diğer kahraman ise Veysel olmuştur. Veysel'in mesleğinde yükseldiği, maddi durumunun da düzeldiğine fakat değerler bakımından zayıf olduğuna (zayıfladığına) ulaşılmıştır. Son olarak bu bölümde Kevkep ele alınmıştır. Kevkep ailesinin sağladığı olanaklarla acemi öğretmenlerin yardımlarıyla eğitimini tamamlayabilmiştir. Fakat hem mesleğinde hem kişisel özelliklerinde eksiktir. Çünkü ona sunulan kolaylıklar, onun sadece diploma almasını sağlamıştır. Bunun yanında değerler bakımından yoksun olduğuna da ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu kısımda da üçünün de yetişkinlik dönemlerinde maddi durumlarının iyi olduğu fakat değerler bakımından zayıf olduklarına ulaşılmıştır. Buradan da eğitimde değerler eğitimine bağlı kişilik eğitiminin önemi ortaya çıkmıştır. Yazar burada Kevkep'in karşısına Behçet'i ve Halil'i; Veysel'in karşısına Süleyman'ı koymuştur. Romanın genelinde ise Kenan'ın, Ferhat'ın karşısında Süleyman ve Halil olmuştur. Zengin ya da fakir ailelerin çocukları olma durumlarına göre kahramanların özellikleri üstünden değişen değer yargıları karşılaştırması yapılmış ve ideal kişilik özellikleri oluşturulmuştur.

Sonuç olarak *Sınıf Arkadaşları*'nın öğretmenlerinin tutum ve değerler yeterlik alanını en çok ihlal etmesinin sonucu, değerler bakımından yoksun ve sorunlu bireyler yaratmıştır.

Öğretmen

Bu romanda bakanlık emrine alınan öğretmenin davası sonuçlanana kadar ki durumu anlatılmıştır. İşsizlik, açlık, yoksulluk, arkadaşlık, dostluk, gurur, güvensizlik, aşk ve değer yargıları etrafında mesleğinden uzaklaştırılan bir öğretmenin yaşadığı süreç verilmiştir. Süleyman insanlara karşı duyarlı olmuş, karşılaştığı sorunlar üzerine düşünmüş ve bunlara çözümler önermiştir. Bu yüzden öğretmen görevinden uzaklaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak öğretmenin geçirdiği zorlu süreçte ruh hâli

güvensiz ve sorgulayıcıdır. Diğer kişisel özelliklerinin ise devam ettiği görülmüştür. Lakin Süleyman haksızlığa boyun eğmemesi nedeniyle yine baskı görmüştür. Bu da eğitim kurumlarında, devlet dairelerinde, özel kurumlarda çalışanların ya da memurların haklarını savunmaya çalıştıklarında karşılaştıkları durumdur. Yani hiçbir sistem kendinden olmayanı, farklı olanı ve düşüneni kabul etmemektedir. Bu yüzden bu durumun iyileştirilmesi gerekmektedir. Gerek öğretmenlik mesleğinde gerekse memur ve çalışan kesimin özlük haklarının iyileştirilmesi, mesleklerin daha iyi yapılmasını ve kişilerin mesleklerinde doyum yakalamalarını sağlayacaktır. Diğer yandan bireyler verilen bu haklarla daha güvenli olacağı için özgür ve eleştirel düşünerek yeni düşüncelerin oluşmasını sağlayacaktır. Bu da bir ülkenin gelişimine büyük katkı sağlayacaktır. Çünkü özgür fikir ortamlarında yetişen bireylerin, mesleki yaşamlarında da özgür ortamlarla desteklenmesi yeniliğin, üretici bilincin oluşmasını ve devamlılığını sağlamaktadır. Bu da toplumun istenilen düzeye ulaşmasını sağlamaktır. Ancak üç romanda da elde edilen sonuçlara göre öğrenciler sadece oluşturulan ideal öğretmen Süleyman ile özgür düşünce ortamına ulaşmışlardır. Fakat onu yetiştiren öğretmenler de dâhil olmak üzere diğer öğretmenler bu anlayışa sahip değillerdir. Buradan eğitim sisteminin, toplumun da aynı anlayışta ilerlediği görülmüştür. Örnek olarak Süleyman'ın Sarıklı Hoca'sı görevinden varlıklı birinin bir sözüyle alınmıştır. Diğer yandan Süleyman, öğretmen olunca o da bir raporla görevinden uzaklaştırılmıştır. Yani dönemler değişmesine rağmen öğretmenin haklarını koruyan bir değişime gidilmemiştir. Burada sebeplerin yanlış yürütüldüğü görülmektedir. Yani Sarıklı Hoca'nın görevinden alınmasının sebebi mesleğine uygun niteliklere sahip olmaması olabilirdi ya da öncelikle hocaya kınama gibi disiplin cezaları verilebilirdi. Fakat varlıklı kişinin karşısında öğretmenlik mesleği küçük düşürülmüş ve hoca mesleğinden alınmıştır. Diğer yandan Süleyman Öğretmen'in de mesleğinden uzaklaştırılması için yeterli bir sebep ortada yoktur. Fakat bazı düşüncelerden, mevcut sınıftan ve sistemden farklı olduğu için bakanlık emrine alınmıştır. Bu durum romanda Süleyman Öğretmen tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

> — Beni çok çekingen, kuşkulu, güvensiz mi buluyorsunuz? Ben böyle doğmadım. Ama zamanla bu hale getirdiler. Bilseniz bütün iyi niyetlerimi nasıl kötüye yordular; masum sözlerimden şüpheli anlamlar çıkardılar; açık hareketlerimi kapalı gördüler; insanlara acıdığım için kızdılar; onları sevdiğime şaştılar; güvenimi kırmak için ellerinden geleni yaptılar (Solok, 2006c, s. 176).

Romanda Süleyman bir reklâm bürosunda iş bulmuş ve yazıları ile başarılı olmuştur. Hatta mesleğiyle ilgili söylediği sözlerden pişmanlık duymuştur. Fakat birkaç

gün sonra işten çıkarılmıştır. Bu da onun baskıya uğradığını göstermiştir. Süleyman'ın bu durumu şu sözlerle anlatılmıştır:

> Bu yolda çalışma dört gün sürdü. Beşinci günün sabahı masasında bir mektup buldu. Açıp okudu. O güne kadarki çalışmasına teşekkür ediliyor, işin sona erdiği bildiriliyor, biriken gündeliklerini muhasebeden alması rica olunuyordu. Sebebini öğrenmek için müdürü aradı, 'hasta olduğundan dolayı' o gün büroya gelmediğini öğrendi. Herkeste bir sessizlik vardı. Müdürleri hasta olduğu için zahir! (Solok, 2006c, s. 70)

Daha sonra Süleyman'la Veysel'in çalışmaları da engellenmiştir. Romanda bu durum başvurduğu yerlerde bütün kapıların yüzüne kapandığı şeklinde ifade edilmiştir. Ardından Süleyman, Haydar'ın yardımıyla İlk Dakika gazetesinde tashihçi olarak işe başlamıştır. Burada Süleyman'ın gözünden yönetici, memur ve çalışan eleştirisi yapılmıştır. Çalışma ortamlarında baskı, adaletsizlik, haksızlık ve zorlama görülmüştür. Buradan çalışan ve yönetici yapılarına ulaşılmıştır. Bu kısımda dikkat çeken durum Süleyman'ın Ali Rıza Bey'in maaşlarında uyguladığı kesinti üzerine hakkını savunurken ortaya çıkan gerçeklerdir. Burada haksızlığa boyun eğmeyen Süleyman'a uygulanan baskı açık bir şekilde verilmiştir. Bu tartışma ile Süleyman, reklâm bürosundan neden çıkarıldığını ve arkadaşı Veysel'in verdiği işten niçin vazgeçtiğini anlamıştır. Yaptıklarını takip eden birilerinin olduğunu kavramıştır.

Değerler ve Süleyman'ın Kişilik Özellikleri

Süleyman çalıştığı gazetedeki sıkıntılı olaydan sonra en yakın arkadaşı Halil'in yanına gitmiştir. Bu bölümde yaşanan olay karşısında iki kahramanın farklı tepkiler verdiği görülmüştür. Süleyman'ın haksızlığa tahammülü yoktur ve hakkını savunmaya çalışmıştır. Halil ise işleyen sistemin farkındadır ve ona göre tepki geliştirmiştir. Bu durumda Süleyman'ın mantıklı ve sağduyulu olmasını istemiştir. Eğer işi bırakırsa işe girmek için sırada bekleyen birçok insanın olduğunu söylemiştir. Buradan dönem işsizliğine ulaşılabilir. Bu yüzden bu durumdan yalnız kendisinin zarar göreceğini ifade etmiştir. Süleyman ile Halil'in tartışmasında birbirlerini sorguladıkları ayrıca bu sorgulamada iki kahramanın birbirlerinden farklı özelliklerine ulaşılmıştır.

Diğer taraftan Leyla, Süleyman'ın insanlara karşı kapalı ve güvensiz olduğunu dile getirmiştir. Oysa Süleyman'ın bu duruma gelmesinin sebebi yine insanlardır. O ise bu durumu kavrayamamıştır. Toplum ve sistem onu baskı altına almıştır. Bu hâl ile de duygu, düşünce ve davranışlarını rahat ifade edememiştir. Kaldı ki toplumsal olarak da daha birinci sınıftan beri Sarıklı Hoca'dan gördüğü zengin ve fakir ayrımına karşı çatışma yaşaması da doğaldır. Bu hâl ile bir zengin, varlıklı, soylu kişinin karşısında

kendini ondan küçük görmüş; ona kendini denk görmemiş; yani onda aşağılık kompleksi oluşmuştur. Oysa bu romanda Servet Bey örneği soylu ama ahlaksız bir tipi oluşturmuştur. Ama varlıklı olması tüm olumsuz özelliklerini örtmüş ve toplumun gözünde onu değerli kılmıştır. Diğer taraftan benzer durumu Süleyman, Yakup'un babası Murat Paşa ile anlatmıştır. Murat Paşa memurluk yaşamında rüşveti bir düzene oturtmuş, jurnalcilik yapmış ve işgal yıllarında düşman askerleriyle yakınlaşmıştır. Yani tüm ahlaksızlıkları yapmıştır. Ama onun yaptığı ahlaksızlıklar, toplum tarafından unutulmuştur. Oğlu ise babadan kalan bu mirasla toplumda değer görmüştür. Romanda bu gibi birçok örneğin gelip geçtiğini ama kimsenin bu kişileri hatırlamadığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan namuslu kişilerin de hatırlanmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Veysel ve Ferhat tarafından da bu durum çeşitli durumlarla anlatılmıştır. Burada yazar, toplumun kişilere verdiği değer ölçüsünü sorgulamıştır.

Diğer yandan Süleyman, Halil gibi kahramanlar fakir ama ahlaklıdırlar. Ama onlar toplumda saygı görmemişlerdir. Buradan da toplumun değer yargılarının sınıflara göre farklılaştığına ulaşılmıştır. Aynı toplumda yaşayan farklı kesimlere ait olan bireylerinde değer yargıların o tabakanın içinde şekillendiği görülmüştür. Romanda iki belirgin örnek göze çarpmıştır. Birisi züppe tipini oluşturan Servet Bey örneği, diğeri ise Leyla örneğidir. Burada yoksul sınıfa ait Halil'in öç alma duygusunda benimsediği ahlak ölçüsü ile zengin sınıfa ait Leyla'nın benimsediği değer yargıları birbirinden farklıdır. Yani benimsenen değerler farklılaşmıştır. Leyla'nın batı eğitimi alması, çevresinin yaşam tarzı ve benimsediği anlayış; onun değerlerini oluşturmuştur.

Süleyman ile Leyla arasında geçen konuşmalarda Süleyman; yaşam şartlarının onu ölçünlü davranmaya zorladığını ifade etmiştir. Leyla ise bu şekilde davranarak onun mutluluğu yakalayıp yakalayamadığını sormuştur. Süleyman'ın verdiği cevap dikkat çekicidir. Süleyman mutluluğu; bir dilim ekmeğin, bir bardak suyun ve bir parça etin içinde olarak anlatmıştır. Çünkü Süleyman bakanlık emrine alındıktan sonra yoksulluk ve açlık çekmiştir. Görülüyor ki kavramlar bireylerin yaşadıkları olay ve durumlarla şekil almaktadır. Diğer taraftan Leyla, Süleyman'ın bu cevabına karşı "O kadar ucuz mu?" şeklinde tepki vermiştir. Bu tepki de bu düşünceyi desteklemiştir.

Bu romanda Süleyman'ın en belirgin özelliklerinden biri gururlu oluşudur. Annesiyle ilişkisinde, arkadaşlarıyla olan ilişkisinde, işsiz kalınca ve aç kalınca kendiyle yaşadığı çatışmada bile bu gurur kendini hissettirmiştir. Annesiyle yaşadığı durum romanda Süleyman'ın günlerdir aç olmasına rağmen ona bir şey belli etmemeye

çalışmasıdır. Fakat içten içe bir yandan da annesinin, onun bu gururunu kırmasını istemiştir. Diğer taraftan annesi, oğlunun durumunu fark etmiş ve belli etmeden ona yardım etmeye çalışmıştır. Fakat bu duruma Süleyman öfkelenmiştir. Burada kahramanın, annesine bile gösterdiği dik duruşu şu şekilde verilmiştir:

> 'Bu ne?' Pantolonun sağ cebinde para buldu. Beş liralık bir kâğıt. Bunun varlığını unutmuş da, iki gündür boş yere mi aç geziyordu? Ama, anlamakta gecikmedi. Annesinin mutfağa girmesini bekledi, parayı dikiş makinesinin üstüne bıraktı, kapıyı hızla açıp sokağa fırladı. Peynir, zeytin, çay… Her şey yeniden bozuldu. 'Haysiyetimle oynamaya hakkı yok kimsenin!.. Yere batsın peyniri de zeytini de…' Koşa koşa uzaklaştı evden (Solok, 2006c, s. 101–102).

Diğer yandan Süleyman'ın gururu, bu zor zamanlarında arkadaşlarından yardım istemesini engellemiştir. Romanda bu hâlleri ve kendiyle olan çatışları verilmiştir. Ferhat'tan, onu küçük görmesinden korkarak borç istememiştir, Halil'in ise durumu kendisi gibidir. Hatta davasını takip eden arkadaşı Ferhat'ın iş yerine gittiği zaman, ondan durumunu gizlemiş ve sunulan ikramları bile kabul etmemiştir. Burada Süleyman ile Ferhat'ın Süleyman'a iş bulma konusunda konuşmaları dikkat çekicidir. Buradan hem Süleyman'ın hem de Ferhat'ın kişilik özelliklerine ulaşılabilir. Süleyman bu zor durumda bile Ferhat'ın ona yaptığı yalancı tanıklık teklifini kabul etmemiştir. Buradan onun benimsediği doğrulardan ve kişiliğinden ne olursa olsun taviz vermediğine ulaşılmıştır. Süleyman, dava sonuçlanana kadar küçük ücretli bir iş bulmak istediğini söylemiştir. Burada Ferhat'ın, Süleyman'ın kast ettiği küçük işleri beğenmediği görülmüştür. Ayrıca arkadaşının istediği işin 'namuslu, şerefli' olması gerektiğini bu yüzden de bu işi bulmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bu durum romanda Ferhat tarafından şu sözlerle anlatılmıştır: "İlle de iş… Bir sürü de şart: Şerefli olacak, namuslu olacak… daha bilmem neler…" (Solok, 2006c, s. 94) Diğer taraftan borç vermek istese Süleyman'ın bunu kabul etmeyeceğini de bilmektedir. Burada Süleyman ile Ferhat'ın benimsediği farklı değer yargılarına ulaşılmıştır.

Diğer yandan Süleyman'ın bu gururu; âşık olunca da Leyla'nın ve onun ait olduğu sınıfının karşısında dimdik kişiliğinin en belirgin özelliği olmuştur. Diğer bir özelliği de diğerleriyle de çatışma yaşamasına sebep olan namuslu ve ahlaklı oluşudur. Halil de onun gibidir. Fakat Servet Bey'den öç alma duygusuna kapılınca Süleyman'la bu konuda çatışmıştır. Bu yüzden de dostlukları bitmiştir. Ayrıca Ferhat'ın da para kazanma mantığı ahlaksız ve namussuz olmaktan geçmektedir. Bu yüzden romanda Süleyman bu özeliğini her koşulda devam ettiren tek kahraman olmuştur. Yani kişiliğini oluşturan özelliklerinden ödün vermemiştir. Bu noktada da yazarın karakter bakımından

da ideal özellikler barındıran kahramanının Süleyman olduğu görülmektedir. Aşağıda romanda Leyla'nın Süleyman hakkındaki düşünceleri verilmiştir:

"Leyla: 'Bu ne gurur!' diye düşündü. Bir insanın bu kadar kendine tutunmasına şaştı, bir yandan da hoşlandı bundan. 'Kişiliği var,' dedi içinden. 'Başka delikanlılar gibi, ne desem hoş bulmuyor. Kadınlığıma, güzelliğime boyun eğmiyor. Direniyor.' " (Solok, 2006c, s. 136)

Daha sonra ise Süleyman, annesi ölünce bu gururunu bir kenara bırakmıştır. O kadar işsiz kalmış, parasız kalıp aç dolanmıştır ama yine de arkadaşlarından borç istememiştir. Fakat annesinin cenaze masrafları için hiç düşünmeden Ferhat'a gidip borç almıştır. Daha sonra da bu borcu annesinin eski eşyalarını satıp hemen ödemiştir. Süleyman'ın diğer özellikleri ise açık sözlü olması, yardımsever olması ve insanları kırdığında özür dilemesini bilmesidir.

ÖMGY çerçevesinde mesleki yeterliği tespit edilen ve ideal öğretmen özelliklerini oluşturan öğretmeni, sistem uyuşuk bir bekleme sürecine sokmuştur. Bu süreç de hem eğitimin hem de öğretmenin mesleki gelişimini engelleyen bir durumdur. Fakat bu süreçte öğretmenin geçmişine dönülerek mesleğindeki yeterliği ve benimsediği değerlerin tekrarlandığı görülmüştür. Burada öğretmenin kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterdiği, çalışkan, sorumluluk sahibi, aktif olduğu gibi özelliklerine ulaşılmıştır. Yazar öğretmeni şu şekilde anlatmıştır: "Yıllar yılı saat altıda kalkmış yedi buçuğa kadar tıraş, yıkanma, giyinme, kahvaltı işlerini bitirmiş, sekizde sınıfa girmeye hazır hale gelmişti. Bütün bu alışkanlıkları birden bire anlamını kaybetti" (Solok, 2006c, s. 32). Olumlu özelliklere sahip öğretmenin pasifleştirildiği, beklemeye alınıp uyuşukluğa ve umutsuzluğa sürüklendiği şu sözlerle ifade edilmiştir: "Zaman geçtikçe de işsizlik içine işliyor, boşluğu âdeta benimsiyor, hareketleri ağırlaşıyordu. O tarihe kadar her gün aralıksız çalışan, bir an yerinde duramayan, her şeyle ilgilenen, sağa sola koşan, canlı, hareketli adam sanki kendisi değildi. Bir bekleme duygusu içinde uyuşup kalmıştı" (Solok, 2006c, s. 32–33).

Öte yandan romanda Süleyman'ın bu çaresizliğin içinde hayal kurup umutlu olması da vardır. Kişisel bakımına ve kılık kıyafetine özen göstermeye devam ettiğine ulaşılmıştır. Buna romandan şu örnekler verilebilir:

"Sabahleyin erken kalktı. Elbisesi ütülenmiş, kapının dışında, iskemlenin üstüne konmuştu. Ütülü elbisenin şerefine bir güzel tıraş oldu." (Solok, 2006c, s. 101)

"Yıkandı. Temiz bir gömlek giydi. Kravatını birkaç kez çözdü, bağladı…" (Solok, 2006c, s. 101)

Değerler bakımından ideal insan tipini oluşturan Süleyman'ın bir başka benimsediği özellik de verdiği sözde durmaktır. Romandan "— Elbette. Söz verdim bir kere…" cümlesi örnek verilebilir (Solok, 2006c, s. 137).

Diğer yandan dostluk kavramı etrafında benimsenen kavramlar ise Leyla ile Süleyman'ın diyalogları üstünden verilmeye çalışılmıştır. Burada Süleyman'ın tanımladığı dostluğa ulaşılmıştır. Süleyman için dostluk bedelsiz, hiçbir hesap yapmadan, tüm sınıf farklılarının getirdiği durumları (zenginlik-soy-sop, mevki, yoksulluk, gurur vb.) bir kenara bırakarak kurulmalıdır. Bunları ifade ederken Leyla, onu eleştirmiştir. Çünkü Süleyman, Leyla konusunda bu ifadeleriyle çelişmiştir.

Diğer yandan Öğretmen Süleyman üstünden toplumun öğretmenlik algısına, mesleğin saygınlığına ve benimsenen farklı anlayışlara ulaşılmıştır. Burada öncelikle öğretmenlik mesleği, maaş konusunda beğenilmemiştir. Bu da romanda Avukat Ferhat'ın şu eleştirisiyle verilmiştir:

"— Siz ikiniz de enayisiniz.

— Neden?

— Sen, ayda iki yüz elli liraya Kevkep hesabına gece gündüz çalıştığın için; sen de elli lira asli maaşın peşinde koştuğun için" (Solok, 2006c, s. 24).

Ardından Doktor Kenan'ın, baldızı Leyla'ya Süleyman'ı öğretmen olarak tanıtmaması dikkat çekicidir. Onu şair ve romancı olarak tanıtmıştır. Ya onu şair ve romancı olarak ifade ederken alaya almakta ya da öğretmenlik mesleğini küçük gördüğü için kullanmamaktadır. Bu düşünceler romanın ilerleyen bölümlerinde Kenan ile Leyla'nın tartışmaları bölümünde netleşmiştir. Kenan, Süleyman'ın yetenekli olduğunu fakat yeteneklerini öğretmenlikle, yazarlıkla, şairlikle harcadığını ifade etmiştir. Burada yoksul, arkalarını dayayacak bir ailelerin olmadığı Süleyman gibi kişilerin hayatlarında sanata ve edebiyata yer olmaması gerektiği düşüncesi vardır. Hatta bu kişilerin 'taşrada küçük bir öğretmelik' olarak ifade edilen öğretmenlik mesleğini tercih etmemeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu durum Leyla ile Kenan'ın şu diyaloglarıyla verilmiştir:

> — Siz buna 'harcamak' mı diyorsunuz?
> — Değil mi ya?.. Bir insanın hayatta dayanacak hiçbir şeyi olmazsa… Babası bir kunduracıymış. Birinci Dünya Savaşı'nda ölmüş. Anası dikiş dikerek okuttu oğlunu. Aksaray'da, küçük bir tahta evde otururlardı. Ben görmedim ya, arkadaşlar söyler…

> Böyle olduğu halde, sen kalk taşrada küçük bir öğretmenlikle yetin, sonra da otur sadece roman yaz… Yapılacak iş mi bu?.. Yeteneklerini başka işlerde kullansaydı neler yapmazdı ki (Solok, 2006c, s. 150)

Burada toplumun üst tabakasının öğretmenlik mesleğine bakışı gözler önüne serilmiştir. Diğer yandan bu sonuç Servet Bey örneğiyle de desteklenmiştir. Servet Bey de Süleyman'ı 'sadece öğretmen' olduğu için beğenmemiştir. Üstelik şiir, roman yazdığını ve edebiyatla ilgilendiğini öğrenince ondan daha da rahatsızlık duymuştur. Çünkü sanatçıların, edebiyatçıların yaşamlarının hep sıkıntılı olduğunu görmüştür. Bu durum romanda şu diyalogla anlatılmıştır:

> — Ayrıca yazı da yazıyor efendim. Şiir, roman…
>
> — Yazı mı yazıyor? Kalem, kâğıt öyle mi? İşte bu hepsinden kötü. Kalem kâğıt girdi mi bir eve, her türlü sıkıntı da ardından gelir. Benim devrimde Tevfik Fikret bey vardı; hakkında söylenmedik söz kalmamıştı. Ne dinsizliğini bıraktılar, ne milliyetsizliğini. Pederin devrinde de Namık Kemal bey varmış; başını hapisten, sürgünden kurtaramamış; genç yaşta sürgünde ölmüş gitmiş. Reddetmek için yalnız bu yeter… (Solok, 2006c, s. 185)

Bu da toplumun, sanatçıya bakışını ortaya çıkarmıştır. Yazar burada toplumsal eleştiri yapmıştır. Fakat bu sınıfın oluşturduğu algılara rağmen Süleyman, Leyla'ya kendini tanıtırken ilk öğretmenim sözüyle konuşmaya başlamıştır. Bu da mesleğe olan saygısını, sevgisini ve bilincini ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak beğenilmeyen, küçümseyici ifadelerle tanımlanan ve algılanan öğretmenlik mesleğinin toplumun gözünde saygınlığının artırılması gerekmektedir. Bu da öncelikle ulaşılan bu olumsuz algının yok edilmesiyle mümkün olabilir. Bunun için öğretmenlik mesleği her bakımdan iyileştirilmelidir.

Süleyman'ın içindeki toplumun bilgisizliğinden kaynaklı, kendisinin bilgisiz olarak sayıldığı trajikomik bir olayın ardından seçtiği mesleği sorguladığı görülmüştür. Burada yaşadığı toplumla, sistemle bağdaşmayan bir meslek tercih ettiği için öz değerlendirme yapmış ve pişmanlık duymuştur. Süleyman bu durumunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> 'Olacağı bu işte!.. Ben daha başta yanlış adım atmışım. Yeryüzünde hiçbir işe yaramaz bir meslek seçmişim. Edebiyat ha?.. Al da tepe tepe kullan! Baki, Nedim. Nereli bu tüccarlar? Fatihli mi? Beşiktaşlı mı?.. Bilgi denen şey insanın karnını doyurmalı. Doktor ol, mühendis ol, manav ol, terzi ol… İş mi yok yahu?.. Nerden akıl ettin edebiyatçı olmayı?..' (Solok, 2006c, s. 68)

Diğer yandan diplomalı olmak, işsiz kalmak, yavaş işleyen sistem üstünden hem toplum hem de sistem eleştirisi yapılmıştır. Süleyman, insanların hayatlarını bir şekilde devam ettirdiğini görmüştür. Ama kendisinin benimsediği yargılardan ötürü bazı meslekleri yapamayacağını dile getirmiştir. Eğer öğretmenlikten başka bir meslek

yapacak olursa yine okuyup yazmakla alakalı mesleklerden birini; gazete ve dolmakalem satmak gibi yapabileceğini ifade etmiştir. Diğer yandan Süleyman, leke ilacının dolma kalemden daha fazla önemsendiğini görmüştür. Burada Süleyman, bu ilacının kalemden daha çok fayda sağladığı sonucuna ulaşılarak ince bir eleştiri yapılmıştır. Bu bölümde verilen bir diğer eleştiri ise 'diplomacı boyacı' üzerinden yapılmıştır. Posbıyık Kemal Bey işten çıkarılınca bakanlığın önünde ayakkabı boyamaya başlamıştır. Boya sandığının üstüne de diplomacı boyacı levhası asmıştır. Yazar burada işsizlik yüzünden bir insanın düşebileceği durum üzerinden sistem eleştirisi yapmıştır.

Romanda açlık üstüne eleştiri de yapılmıştır. Süleyman, Gandi örneğini vererek onun açlığının herkes tarafından bilindiği ve kontrol altında tutulduğu fakat diğerlerinin bilinmediği anlatılmıştır. Aç kalan yoksul insanların gerçeğinin görmezden gelindiği ve onların koşullarına göre değişen değer yargıları, Süleyman'ın birkaç gün süren açlığı üstünden sorgulanmıştır. Burada Süleyman'ın aç kalmasıyla ortaya çıkan farklı bir ruh hâli görülmüştür. Bu hâl, onun kişilik özelliklerine aykırıdır. Hatta Süleyman hayalindeki bu hâl ile çatışmıştır. Buradan ideal kişilik özelliklerini taşıyan insanın bile fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamadığı zaman, geçici de olsa bir değişim yaşayabileceği söylenebilir. Bu da koşullara ve durumlara göre değişen değer yargılarını oluşturmuştur.

Süleyman yazılarını gönderdiği için bakanlık emrine almasına sebep olan Dünyaya Bakış dergisine iş istemeye gitmiştir. Fakat dergi sahibi onu işe almak bir yana belli bir süre yazı yazmaması için onu uyarmıştır. Burada insanların çıkarına göre hareket ettiğine ulaşılmıştır. Diğer yandan dergide yazar olan Felsefe Doçenti Hikmet Bey'le üslubun açık ve kapalı olması üstüne Süleyman'la tartışması mevcuttur. Burada kapalı anlatımı benimseyen kişinin, bu yolda Süleyman'a önerileri vardır. Fakat Süleyman, düşüncelerin açık ve net bir şekilde ifade edilmesini savunmuştur. Bu da düşünce özgürlüğünü göstermektedir. Kaldı ki bir metinden herkesin aynı şeyleri anlamaması, yazarın verdiği mesaja ulaşmayı güçleştirecektir. Bu durum dönem baskısını göstermiştir. Burada yazılara sakıncalı düşünce etiketi yapıştırılmaması için kapalı bir anlatımla düşüncelerin ifade edildiği anlaşılmıştır. Suya sabuna dokunmayan, üstü kapalı bir anlatımın; eleştirilere maruz kalmayacağı ve yazarının da düşüncelerinden dolayı zarar görmeyeceği vurgulanmıştır. Oysa Süleyman bunun tam tersi düşünceye sahiptir. Süleyman'ın bu düşüncesi romanda şu şekilde verilmiştir: "—

Benim bildiğime göre söz ve yazı, düşünceleri açıklamak için kullanılır, gizlemek için değil" (Solok, 2006c, s. 37).

Romanda Süleyman'ın ulaşılan diğer özelliği ise çocuk ve insan duyarlılığına sahip olmasıdır. Onun öncelikle çocuklara karşı hassas olduğu daha sonra küçük atölyede çalışan yoksul insanların dertlerini diğerleri gibi görmezden gelmediği görülmüştür. Hatta bu yoksul insanlara yardım edemediği için Veysel'le yaptıkları işten rahatsızlık duymuştur. Burada yaptıkları işi sorgulamış ve kendisiyle çatışmıştır. Fakat bir yandan da bu sefaletleri gördükçe hâlâ etkilendiğini fark etmiş ve bu durumu kanıksamadığı için mutlu olmuştur. Çünkü diğerleri gibi olmayıp insanî özelliklerini korumayı başarabilmiştir. Burada arkadaşı Veysel, yoksul insanların hâline hiç tepki vermemiştir.

Bir de romanda insanların hatta sınıf arkadaşlarının bile perişan kılığından dolayı beğenmedikleri Behçet örneği vardır. Süleyman, Behçet'ten utanmadan onunla vakit geçirmiştir. Hatta kendisinin ihtiyacı olmasına rağmen ona cebindeki bütün parayı vererek ona yardım etmeye çalışmıştır. Bu durum Süleyman'ın insana verdiği değeri gösteren fedakârlıklarının en güzel örneklerden biridir.

Roman boyunca Süleyman'ın farklı durumlarda öz değerlendirme yaptığı görülmüştür. Annesi, satmasını istediği kışlık elbisesini satmayınca onu terslemiş ve sözleriyle onun kalbini kırmıştır. Bu durum karşısında annesinin hâlini düşününce kendine kızmış ve söylediği sözlerden pişman olmuştur. Diğer taraftan Süleyman'ın, Tahsin'in düşüncesi üzerinden kendini eleştirdiği görülmüştür.

Süleyman evini geçindirmek için türlü çareler aramış ve bulmuştur. Öncelikle geçinmek için yazın yaklaşmasıyla kışlık elbisesinin boşta kaldığını görünce onu satmıştır. Daha sonra ise bir edebiyat öğretmeni için önemli olan kitaplarını satmak zorunda kalmıştır. Süleyman'ın tüm kitaplarını satmak için hazırladığında sadece Mai ve Siyah'ı bir köşe kaldırdığı görülmüştür. Bunun iki sebebi romanda açıklanmıştır. Birincisi, ilk okuduğu roman olmasıdır. İkincisi ise romanın kahramanı olan Ahmet Cemil'in kaderiyle kendisininki arasında bir bağ kurmasıdır. Burada işsizliğin, baskının ve açlığın sonucunda bir öğretmenin geldiği durum anlatılmıştır.

Diğer taraftan Süleyman üstünden toplumun sanatçıya ve esere verdiği değer sorgulanmıştır. Burada Süleyman'ın, hikâyeci Enver Saadettin için hazırlanan külliyatındaki eksik hikâyelerini tamamlamaya çalıştığı görülmüştür. Süleyman,

kitapçıya gidip bu durumu anlatınca kitapçı ona ilgi göstermiştir. Fakat burada sanat eserlerinin fiyatını öğrenmiş, bundan dolayı üzüntü duymuştur. Ama bu işi kabul etmekten başka çaresi de yoktur. Daha sonra Süleyman bulduğu sanatçıya ait öykülerin istenen özelliklerde olmadığını görmüştür. Bu yüzden onun da kendisi gibi geçim sıkıntısı yaşadığını düşünmüştür. Bu yazıları ortaya çıkarmanın da sanatçının değerini yükseltmeyeceğini aksine düşüreceğini ifade etmiştir. Bu durumda Süleyman kendisiyle çatışsa da yaşamını devam ettirebilmek için bulduklarını yazmak zorunda kalmıştır. Bu benzer çatışmayı kahraman, arkadaşı Behçet'le de yaşamıştır.

Süleyman'ın şiir ve roman yazmak dışında resimle de ilgilendiği ortaya çıkmıştır. Yani sanata karşı ilgisi vardır. Bu da gelişime açık bir kişiliği olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda romanda nezaketli biri olduğu da tespit edilmiştir. Bu özelliğine örnek olarak romandan Leyla'yla diyalogu verilebilir:

"— Bugün çok sıcak. Ceketinizi çıkarın isterseniz.

— İzin verirseniz memnun olurum." (Solok, 2006c, s. 146)

Aşkın Getirdiği Çatışmalar

Süleyman ile Leyla, Leyla'nın ablasının düğün gecesinde tanışmışlardır. İkisinin ortak noktası olan sanat üstüne sohbet etmişlerdir. Bu sohbet Leyla'nın resim atölyesinde devam etmiştir. Bu sayede ikisi arkadaş olmuştur. Ama bu iki kişi farklı sınıflara aittir. Leyla'nın Süleyman'ın portresini çizmeye karar vermesinden sonra ilişkileri daha da ilerlemiştir. Romanda birbirlerini tanıma girişimleri, olaylara ve durumlara farklı yaklaşmaları görülmüştür. Bunun sebebi; iki kahramanın farklı sınıflardan olması ve bunun getirdiği farklı yaşam deneyimleriyle alakalıdır. Süleyman'ın Leyla'nın çevresindeki erkeklerden farklı oluşu, onu etkilemiştir. Gururu, kendine tutunması, duygularını kontrol edebilmesi, iradesi, boyun eğmemesi, direnmesi gibi özellikler Süleyman'ı oluşturmuştur. Süleyman da Leyla'dan hoşlanmaya başlamıştır. Fakat onu, kendisine uygun görmemektedir. Romanda Süleyman'ın bu durumda kendini sorguladığı görülmüştür. Süleyman, bakanlık emrine alınmış bir öğretmendir. Leyla'nın yaşam biçimiyle kendi yaşamı arasındaki büyük farkı hatırlamış ve bu yüzden sevmeye hakkı olmadığını düşünmüştür.

Süleyman sevginin de maddiyatla alakalı olduğunu düşünmektedir ya da Leyla gibi varlıklı bir ailenin kızını sevmek için yine onun gibi varlıklı olmak gerektiğine

inanmaktadır. Leyla da Süleyman'ı içinde bulunduğu sınıfın düşünceleri doğrultusunda kendine layık görmemektedir fakat kafasının karıştığının o da farkındadır. Leyla'nın kendini sorguladığı kısımlarda ise Süleyman'ı 'adsız bir aileden, ne idüğü belirsiz biri, soyu sopu belli olmayan biri, toplumun en alt katından bir insan' olarak ifade ettiği görülmüştür. Kendini ise 'Vasıf Paşa'nın torunu, Servet Bey'in kızı, soyu sopu belli, soylu' gibi ifadelerle anlatmıştır.

Sonuç olarak iki kahraman da kendileriyle çatışmaktadır. Burada iki sınıfın birbirini algılayış şekilleri çerçevesinde aşağılık duygusu, birbirine denk görmeme, toplumsal baskı, sınıflara göre değişen değer yargıları ele alınmıştır. Dikkat çekici detay ise Leyla'nın Süleyman'ı 'toplumun en alt katında bir insan' olarak tanımlamasıdır. Yani onu kendisine uygun görmemektedir. Bulunduğu sınıf içinde oluşturduğu değerler onunla birlikte olmasına izin vermemektedir.

1. Leyla:

Öğrenim durumu: Akademi (Fransız okulu)
Mesleği: Ressam
Diğerleri: Varlıklı aile, sanat, batı eğitimi, değişen değer yargıları.

Leyla, Servet Bey'in ikinci eşinden olan kızıdır. Ailesinin ona sağladığı imkânlarla rahat bir şekilde okumuştur. Liseden sonra Fransız okulunda eğitim almış, akademiyi bitirmiş ve ressam olmuştur. Leyla'nın ressam olmasında babasının teşvik ettiği görülmüştür. Dedesinin ressam olduğu, babasının ise sanatla ilgilendiği anlatılmıştır.

Leyla örneği bireyin meslek seçiminde ve sanata karşı ilgisinde aile ve çevre etkisini göstermiştir. Ailesinde sanatın bir dalıyla uğraşan çocukların müzik ve resim gibi alanlara diğerlerine göre daha yatkın olduğu görülmektedir.

Diğer yandan bu varlıklı kesimin küçük insanlara yakıştırmadığı sanatı, edebiyatı ve yazıyı kendilerine yakıştırmalarıdır. Yani onların hayatta dayanakları olduğu için bu konuda çocuklarını desteklemişler, sanat yapmak için kendilerinde bu hakkı bulmuş ya da sanatı kendilerine yakıştırmış olabilirler.

Romanda ulaşılan bir diğer bulgu ise Leyla'nın aile, çevre ve aldığı eğitimler doğrultusunda değer yargılarında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak romanda Leyla'dan başka okuyan bir kadının olmaması, onun da varlıklı çevreden olması, çevresine göre düşünce ve davranışlarının şekillendiği görülmüştür.

2. Servet Bey: Züppe tipi, alafranga, sözde soylu, kendini beğenmiş, batı hayranı ve özentisi, asalet düşkünü, kendinden aşağıda olan insanları aşağılayan ve küçümseyen, ahlaksız.

Servet Bey, Halil'in ailesinin dağılmasına sebep olan kişidir. Bu yüzden Halil'in yaşamı ve eğitim hayatı zorluklarla geçmiştir. Servet Bey asaleti ve soyluluğu savunmaktadır ama kendisi değerler bakımından oldukça zayıftır. Kendinden aşağıda gördüğü insanları küçümseyen ve aşağılayan bir profildir. Bu aşağıladığı kişiler içinde Öğretmen Süleyman da vardır. Buradan öğretmenlik mesleğini de küçümsediğine ulaşılmıştır. Romanda Servet Bey ile Leyla'nın tartışmalarında üst tabakadaki bir insanın alt tabakadaki insanlara karşı küçümseyici ve aşağılayıcı bakışına ulaşılmıştır.

Diğer yandan bu tartışmada Servet Bey'in Süleyman için bir 'dilenci, dolandırıcı, kavgacı' gibi ifadeler kullanmıştır. Ayrıca Süleyman'ın babasının kunduracı olmasıyla onu hor gördüğüne ulaşılmıştır. Servet Bey'e göre onun hayatta övülecek hiçbir şeyi yoktur. Leyla ise babasının, eniştesi Kenan'ı beğendiğini fakat onun sınıf arkadaşı olan Süleyman'ı niçin beğenmediğini sormuştur. Bu soruya cevap olarak Servet Bey kızına; o durumun artık okulda kaldığını, insanları okul sıralarındaki yerleriyle değil hayattaki konumlarıyla değerlendirdiklerini söylemiştir. Ayrıca Kenan'ın babası Hayat Bankası genel müdürüdür. Süleyman'ın babası ise bir kunduracıdır. Servet Bey ise yaşamında var olacak insanlarla övünmek ister. Gençliğinde babasıyla övünmüştür, bundan sonra da damatlarıyla övünmek istediğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi Servet Bey insanların kişilik bakımından özelliklerine değil, varlık durumlarına ve toplumdaki konumlarına bakmıştır.

Romanın sonlarına doğru "Anahtar" adlı bölümde Servet Bey'in aşk, sevgi ve evlilik konusundaki düşünceleriyle çatıştığı da görülmektedir. Onun da babası ve ailesi tarafından mağdur edildiği anlaşılmıştır. Gençken hizmetçileri olan Halil'in annesine ilgi duymuş ve onu baştan çıkarmıştır. Daha sonra yaptığı bu ahlaksız anlaşılınca hemen ailesi tarafından bu durumun örtbas edildiği görülmüştür. Bu olayla paşa babası evin hizmetçisini uzaklaşmış ve oğlunu hemen kendi dengi biriyle evlendirmiştir. Bu durumda Servet Bey'in de içinde bulunduğu sınıfın mağdurlarından olduğu

anlaşılmıştır. Çünkü onun da hiçbir söz hakkı olmamış ve içinde bulunduğu sınıfın gerektirdiği şartlara boyun eğmiştir. Bu kaderi kızlarına da yaşatmak istemiştir. Sözde kızlarına karşı bu durumu mantıklı bir şekilde açıklayıp benimsediğini gösterse de bunun bir yalandan ibaret olduğunu kendine itiraf etmiştir. Yani romanda kendiyle çatışma yaşayan züppe tipi, Servet Bey olmuştur.

Sınıf Arkadaşları İzleme

Bu kısımda birinci kitaptaki Süleyman'ın sınıf arkadaşlarının aldıkları eğitim doğrultusunda yaşamlarında ve mesleklerinde geldikleri yerler ayrıca bu insanların oluşturduğu kişilik yapıları açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer yandan yetenekli öğrencilerin durumları, eğitim eleştirisi üstünden verilmiştir. Ayrıca zengin ve yoksul ailelerin çocuklarının birer yetişkin olunca benimsediği değerler incelenmiştir. Çünkü eğitim sisteminde ilk kademeden itibaren zengin kesimin çocuklarına hayatta ayrıcalıklı oldukları benimsetilmiştir. Sosyo-ekonomik durumları farklı olan ailelerin çocuklarından oluşan bir sınıfın öğrencilerinin birer yetişkin olarak meslek ve kişisel yaşamlarında durumları değerler üstünden sorgulanmıştır. Bu değerlendirme öğretmenlerin, idarecilerin, toplumun ve sistemin sonucudur. Eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığı yerde eğitim çıktıları da birbirinden farklı olmuştur.

Avrupa'da Okuyanlar:

1. Ferhat: Avrupa'da okumuş, öç alma düşüncesi, sadist, aşağılık duygusu, saplantılı ruh hâli, yardımsever.

Öğrenim durumu: Üniversite
Mesleği: Avukat
Diğer: İstanbul Sultanîsi'nde aralarına katılan öğrencidir.

Avrupa eğitim görmüş, Paris'te bulunmuş, eğitim ve değerler, batı hayranlığı.

Yargıç Kadri Talat Bey'in oğludur. Büyükbabadan kalan yalılarında otururken işgal kuvvetleri askerlerinin gelip yalılarına el koymalarıyla hayatları değişmiştir. Babası eşini ve çocuğunu kaynanasına bırakıp Anadolu'ya kaçmıştır. Daha sonra Ferhat, İstanbul Sultanîsi'ne gitmeye başlamıştır. Bu dönemde zorluklar yaşamıştır. Fakat işgalden sonra babası Anadolu'dan dönünce tekrar eski rahat hayatına kavuşmuştur. Avrupa'da eğitim görmüş ve İstanbul'un en iyi avukatlarından biri olmuştur. Romanda Halil, Süleyman'ın durumunu öğrenince onu sınıf arkadaşları olan

Avukat Ferhat'a yönlendirmiştir. Ferhat da görevinden uzaklaştırılan arkadaşının davasını üstlenmiştir. Romanda Ferhat'ın Süleyman'a hem dava konusunda hem de geçici iş bulmak için yardım etmeye çalıştığı görülmüştür. Bunun bir örneğine Kenan'ın sözleriyle ulaşılmaktadır:

"(Süleyman'a döndü) 'Yardım' dedim de aklıma geldi. Geçen ay senin için dünyanın içkisini ikram etti bana. İşsiz mi kalmışsın ne? Bankaya yerleşmesi için babama söyleyeyim diye." (Solok, 2006c, s. 122)

Fakat Ferhat, mesleğinde iyi olmasına rağmen mesleğinin bağlı olduğu adalet kavramına uygun olmayan düşüncelere sahiptir. Yani mesleğin etik kurallarına aykırı davranmaktadır. Romanda Süleyman'a ahlaksız tekliflerde bulunmuştur. Diğer taraftan burada Ferhat'ın kişiliğini oluşturan özellikler ortaya çıkmaktadır. Bazı değerler onun üstünden sorgulanmaktadır. Romanda Ferhat, Halil ile Süleyman'ı helal ama düşük maaşla çalıştıkları için eleştirmiştir. Doğru ve namuslu olmayı enayilik olarak görmüştür. Onlara kolay yoldan çok para kazanmalarını öğütlemiştir. Daha sonra düşüncelerini şu şekilde özetlemiştir:

"— Hiç kimsenin sıkıntı çekmesini istemiyorum. Herkes kazansın, diyorum. Nasıl kazanırsa kazansın… kazansın…" (Solok, 2006c, s. 24)

Görüldüğü gibi onun için bol gelen kazancın nereden geldiği önemli değildir. Bu düşünceler Ferhat'ın çalışkanlık, hak, namusluluk, doğruluk, dürüstlük kavramlarının karşısında yolsuzluk, hak yemek, kolay yoldan para kazanma gibi kavramlarla değerlendirilmiştir. Ayrıca burada Ferhat'ın öğretmenlik mesleğini maaş konusunda küçümsediğine de ulaşılmıştır.

Diğer yandan yazarın iki farklı kesimin, yaşayış ve aldığı eğitimler sonucunda benimsediği değerleri karşılaştırdığı görülmüştür. Burada yoksul olmalarına rağmen tüm zorluklara rağmen okuyan Halil ve Süleyman'ın doğruluk, dürüstlük, namusluluk gibi değerlere sıkı sıkı bağlı oldukları görülmüştür. Bunlara karşı yaşamı rahatlık içinde geçen, Avrupa'da rahatlıkla okuyan Ferhat'ın ise benimsediği tehlikeli düşünceler ve olumsuz kişilik özellikleri ortaya konulmuştur. Buradan hem eğitimde fırsat eşitsizliğine hem de sınıflara göre değişen değer yargılarına ulaşılmıştır. Bu durum Halil'in sözleriyle şu şekilde ifade edilmiştir:

"— Sen yalnız birkaç yıl çektin. Sonra peder beyin dönüşü. Avrupa'da okumalar. Paris safaları. Burada her akşam eğlenceler… O birkaç yılın acısını faiziyle

çıkardın sanırım. Oysa ben. Biz. Gene de ‘nasıl olursa olsun!’ diyemiyoruz. Sağlamlık meselesi…” (Solok, 2006c, s. 24)

Ayrıca ilerleyen kısımlarda Batı ahlaksızlığını ilerleme olarak gören batı hayranlığı tespit edilmiştir.

Diğer yandan lise yıllarında yaşanan bir olay Ferhat’ın saplantılı ve takıntılı bir kişilik geliştirmesine sebep olmuştur. Yani okul sıralarında yaşananların, ilerleyen yıllarda bireyin yetişkinlik döneminde kişiliğinde etkileri olduğu görülmüştür. Romanda ergenlik döneminde yaşanan bir olayın, Ferhat’ın kadınlara karşı sadistçe bir tutum ve davranış sergilemesine neden olduğu anlatılmıştır. Kitapta “Süleyman’ın Arkadaşları” adlı üçüncü bölümde Süleyman, Ferhat’ın sözlerinden ve davranışlarından onun bir sadist olduğunu görmüştür. Bu düşüncesini de “— Yahu sen bayağı sadist olmuşsun.” (Solok, 2006c, s. 28) şeklinde ifade etmiştir. O ise her yerde herkese karşı aynı tutum ve davranışlarda olmadığı belirterek sadist olmadığını söylemiştir. Sadece Bekir’in kızlarına karşı bu tutum ve davranışlarda olduğunu belirtmiştir. Ferhat bu durumunu şu şekilde anlatmıştır:

> … Ben Bekir’le kavga etmiştim… Hatırladınız, değil mi?.. Aradan yıllar geçti… Yıllar… Unutamıyorum… Şimdi anladınız mı neden geliyorum buraya?.. Başka yere değil de ille buraya?.. Geçmişin acısını çıkarmak için… Bekir’den, sizden, anılardan, kadınlardan… Bekir’in barında çalışan kadınlardan… Bakın… Burada bütün kızlar benden çekinir… Yanımdan geçerken uzaktan dolaşırlar hep… Yakaladım mıydı, şu enayi gibi okşamam… Tırnaklarımı geçiririm etine… Isırırım… Neresi olursa olsun, saplarım dişlerimi… Bağırır… İşte o zaman hazdan biterim (Solok, 2006c, s. 28).

Oysa mekândaki hâlleri onun bir sadist olduğunu göstermiştir. Burada bir ergenin arkadaşından öç alma düşüncesi, yetişkinlik döneminde tüm arkadaşlarına ve Bekir’in barındaki tüm kadınlara yayılmıştır. Bu durum onda yetersizlik duygusunun sebep olduğu aşağılık kompleksinin oluşmasına hatta insanlara acı çektirmekten hoşlanan, sadistliğe sebep olduğu görülmüştür. Burada ergen rehberliğinin önemi ortaya çıkmıştır. Ayrıca dönem eğitimin karma olmamasının da bu kişiliğin gelişmesinde etkisi olabileceği düşünülmüştür. Sonuç olarak öğrenci de oluşan sıkıntıların, döneminde çözülememesi sonraki süreçlerinde başka olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu da ruh ve karakter eğitiminin öncelikli öneme sahip olmasını gerektirmektedir. Görüldüğü gibi Ferhat, ailesinin sağladığı olanaklarla rahat bir eğitim hayatı yaşamış ve mesleğinde en iyilerden biri olmuştur. Fakat kişilik bakımından sorunlu bir bireydir. Bunun içinde öğrencilere vakit ayırmak, onları tanımak, gelişim dönemi özelliklerine göre uygulanan rehberlik çalışmalarıyla onları desteklemek ve sorunlarına çözümler

üretmek gerekmektedir. Yoksa döneminde atlatılamayan bir durum, ilerleyen yıllarda Ferhat örneğinde görüldüğü gibi saplantı hâle gelebilir.

Süleyman ise Ferhat'ın kadınlara karşı acımaz tutum ve davranışlarını görünce bu duruma daha fazla dayanamamış, Halil'e birlikte arkadaşlarının yanlarından ayrılmışlardır. Ferhat'ın içince daha da kötüleştiğini, herkesten öç alma düşüncesinin belirgin şekilde ortaya çıktığı öğrenmiştir.

Kenan'ın bekârlığa veda gecesi davetine Ferhat katılmamıştır. Çünkü onun saplantısının bir başka yüzü de hiç kimsenin ikramını kabul etmemesidir. Onun bu durumu Kenan tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

> — Edepsizliğinden. (İçti) Huyunu öğrenemediniz mi daha? Hep çocukluktaki mesele. Kasım Efendi'nin barına biz gitmişiz de, o gidememiş. Parası yokmuş o zamanlar. Bir aşağılık duygusu içinde kasıp kavuruyor kendini. O günden beri hiçbir arkadaşının en küçük bir ikramını kabul ettiğini gördünüz mü? Yalnız kendisi ikram edecek, bir şey olursa kendisi yardım edecek… Bir çeşit delilik işte!.. Hep kendinden verme numarası içinde yaşıyor (Solok, 2006c, s. 121).

Örnekte de görüldüğü gibi onda sadistliğin yanında bir de aşağılık kompleksi oluşmuştur. Kendini diğerlerinden yetersiz olarak görmüş ama bu yetersizlik duygusunu başkaların yetersizliğini görüp gidererek rahatlamıştır. Hatta Süleyman'ın davasını kazanınca Ferhat, ilâm metnini okuyan arkadaşının karşısında garip bir hâl almıştır. Süleyman kâğıttan başını kaldırınca Ferhat'ın bu hâlini fark etmiştir. Ona, iyilik yaparken öç alıyormuş gibi davranmaması gerektiğini söylemiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi Ferhat'ın insanlara yardım etmesinin altında da aşağılık kompleksi yatmaktadır.

Sonuç olarak Ferhat'ın geçmişteki bir duruma saplanıp kaldığı, öç alma duygusuyla sadist ve aşağılık duygusu içinde olumsuz bir kişiliğe büründüğü ortaya çıkmıştır. Romanda onun tek olumlu tarafı Süleyman'ın işsizliğine çözüm aramasıdır. Bu, yardımsever bir özellik gibi görünse de altında yatan düşüncenin kendi yetersizlik duygusu olduğu görülmüştür. Buradan da eğitimde karakter, değerler ve ruh eğitiminin önemi ortaya çıkmıştır.

2. Kenan: Avrupa'da okumuş, bencil, değerler bakımından yoksul, görücü usulü evlilik yapan, kendi kararını alamayan (özerk olamayan), zengin, Servet Bey'in damadı.

Öğrenim durumu: Üniversite.
Mesleği: Doktor
Diğer: Aile, çevre, eğitim.

Kenan, Ziraat Bankası'nda veznedar olan Mehmet Can Bey'in oğludur. İstanbul işgal edildikten sonra annesinin Fransız olması sebebiyle babası Osmanlı Bankasında ikinci müdür olmuştur. Bu yüzden yaşamları bir anda değişmiştir. Kenan bu yeni koşula ayak uydurmak için ilk olarak en yakın arkadaşı olan Veysel'i dışlamıştır. Çünkü Veysel'in babası bir sıvacıdır ve onların sosyal sınıfına uygun değildir. Zaten Kenan'ın bu yaşama önceden beri meyli olduğu hissedilmiştir. Hatta daha sonra babasının da sağladığı olanaklarla Avrupa'da okumuştur. Ardından Kenan, İstanbul'da doktorluk yapmaya başlamıştır.

Süleyman'ın bakanlık emrine alınmasından sonra onun işsizliğine çözüm arayan Ferhat'ın Kenan'dan yardım istemesi üzerine Kenan'ın bu durumu önemsemediği görülmüştür. Burada Ferhat'ın yardımsever özelliği karşısında Kenan'ın bencil yanı ortaya çıkmıştır. Romanda Kenan, arkadaşının işsizliğini bile görmezden gelen sadece kendi menfaati doğrultusunda hareket eden biridir. Üstelik bu özelliğine rağmen tüm insanların kendini düşünmesini istemektedir. Bu durum bizzat Kenan'ın şu sözleriyle ifade edilmiştir:

"— Ben de onu anlatmak istiyorum ya!.. Ne diyordum?.. Kendimden başka hiç kimseyi düşünemiyorum. Huy işte!.. Kapanmışım kendi içime… Hep ben, hep ben… Ben hiç kimseyi düşünmeyeyim, herkes beni düşünsün istiyorum." (Solok, 2006c, s. 122)

Örnekte de görüldüğü gibi Kenan'ın sadece kendini düşünüp başkalarını düşünmediğinin de farkında olması bu durumu daha da kötüleştirmiştir. Bu da onun, benmerkezci olduğunu göstermektedir. Bu gibi insanların sadece kendini düşünen anlayışları vardır. Romanda da Kenan'ın kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmesi, başkasını düşünmemesi fakat çevresindekilerden tam tersini bekleyen bir anlayışı vardır. Bu anlayış Kenan'ın bulunduğu varlıklı sınıfa da ait olabilir. Yani kişinin bu özelliği, onun içinde bulunduğu çevrenin ve o çevreye ait olan düşünce yapısının bir ürünü olabilir. Fakat bu özelliğe sahip kişilerin, insan ilişkilerinde sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Çünkü ilişkiler tek taraflı değil, karşılıklı ilerlemektedir.

Diğer taraftan romanda Kenan üstünden görücü usulü evlilik, sınıfsal denklik ve gençlerin verdikleri özgür kararlar gibi konular incelenmiştir. Burada Kenan'ın durumu trajikomiktir. Babası evleneceği kızın babasıyla anlaşıp çocukları hakkında karar almışlardır. Onlar da daha birbirlerini bile tanımadan, babalarının aldığı bu karara saygı

duymak zorunda bırakılmışlardır. Romanda düğünden bir gün öncesi verilen bekârlığa veda partisinde Kenan'ın bu durumu anlatılmıştır. Burada mevcut konumu koruma düşüncesi ve çıkarlar doğrultusunda yapılan bir evlilik söz konusudur. Fakat önemli olan yetişkin ve doktor olmasına rağmen kendi kararlarını bile alamayan Kenan'dır. Bu durum belki döneme, gelenek ve göreneklere ait olarak düşünülebilir. Fakat romanda aynı zamanda oluşan sınıfsal farklılığa rağmen yaşanılan bir Süleyman ile Leyla ilişkisi mevcuttur.

Kenan, kayınpederi Servet Bey'le birlikte hareket edip baldızı Leyla'dan Süleyman'ı uzaklaştırmak istemiştir. Bunun için Süleyman'a daha iyi bir iş bulduklarını söyleyerek Erzurum'a yüksek maaşla göndermeyi düşünmüşlerdir. Ama Kenan'ın yaptığı iş teklifi karşısında Süleyman, ondan şüphelenmiştir. Çünkü arkadaşı kendinden başka kimseyi düşünmeyen birisidir. Daha sonra Süleyman durumu kavramış ve Kenan'a sert bir şekilde tepki göstermiştir. Burada Kenan ikiyüzlü, çıkarcı ve ahlaksızdır. Süleyman ise ahlaklı dik duruşuyla sağlam kişiliğini göstermiştir. Diğer taraftan Leyla, eniştesi ile Süleyman arasında yaşanan olayı annesinden öğrenmiştir. Bunun üzerine annesine şu sözleri söylemiştir: "— Bir daha denesinler bakalım. İnsanları hep kendi çevrenizdekiler gibi görüyorsunuz. Şu pek beğendiğiniz enişteme onun yarısını verselerdi, eğilip bir de etek öperdi" (Solok, 2006c, s. 191). Leyla burada Süleyman'ın şerefini koruduğunu düşünmüştür. Fakat aynı durumda eniştesi Kenan olsaydı bu teklifi kabul edeceğini ifade etmiştir. Burada Leyla'nın bulunduğu sınıfı eleştirdiği görülmüştür.

Sonuç olarak Doktor Kenan'ın bencil, kendi kararlarını alamayan ve ahlaksız biri olduğuna ulaşılmıştır. O, iyi bir mesleğe sahip olmuştur fakat onun değerler bakımından yoksul olduğu görülmüştür. Buradan da eğitimde karakter eğitiminin önemine ulaşılmıştır.

3. Yakup:

Öğrenim durumu: -
Mesleği: -
Diğer: Avrupa'da eğitim görmüş, dönemin modasına göre dil eğitimi almış.

Mevki tutkusu olan ve yolsuzluk yapan Murat Paşa'nın oğludur. Annesi ölmüş, babası ise görevinden uzaklaştırılmıştır. Babası döneme göre şekil alan ve kendi çıkarına göre hareket eden biridir. Bu nedenle Yakup'un babadan kalma bir serveti

vardır. O, babasının ona sağladığı olanaklarla kolaylıkla okumuştur. Ayrıca Avrupa'da da eğitim gördüğü belirtilmiştir. Fakat bu kahramanın mesleği, kişilik özellikleri, arkadaşlık ilişkileri hakkında romanda pek fazla bilgi verilmemektedir. Sadece Ferhat ve Kenan bölümlerinde de ifade edildiği gibi babadan kalma varlıkla rahatlık içinde okuduğudur. Diğer taraftan Avrupa'da eğitim alabilmenin, varlıklı ailelerin çocuklarına özgü bir durum olduğu görülmüştür. Bu durum Süleyman'ın gözünden şu şekilde anlatılmıştır: "Süleyman eski sınıf arkadaşlarını sessizce gözden geçiriyordu. Üçü de Avrupa'da okumuştu. Yakup'un babası büyük bir servet bırakmıştı; Ferhat'ın babası Yargıtay'da üye idi; Kenan'ınki Hayat Bankası genel müdürüydü. Babalarının sağladıkları olanaklarla üçünün de hayatları rahat bir düzene girmişti…" (Solok, 2006c, s. 27) Buradan da eğitimde fırsat eşitliği sorgulanmıştır.

Sonuç olarak Avrupa'da okuyan, batı eğitimi alan öğrencilerin Yakup hariç (onun hakkında yeterince bilgiye ulaşılmamıştır) Ferhat ve Kenan'ın değerler bakımından yoksul oldukları tespit edilmiştir.

Eğitimleri Yarıda Kalanlar / Eğitim Kayıpları:

1. Bekir: Sorumluluk bilinci, girişimci, özgüvenli.

Öğrenim durumu: Lise
Mesleği: Bar işletmecisi
Diğer: Aile ve çevre etkisi (meslek seçimi-kişilik).

Babası Muhtar Kasım Efendi'dir. Savaştan önce doğruluğu, çalışkanlığı ve namusluluğuyla mahalle muhtarı seçilmiştir. Fakat muhtar, savaşın çıkmasıyla yolsuzluğa ve ahlaksızlığa başlamıştır. Hatta işgal yıllarında tekkeden otele sonra da bara dönüşen bir mekânı işletmiştir. Bu kısımda değerlerin yitimi, yozlaşma ve toplumsal çözülme irdelenmiştir. Bekir ise bu ortamda yetişmiştir. On beş yaşında kendi parasıyla sınıfta hava atan, kendi işini yapan ve diğer öğrencilere üstünlük taslayan biri olmuştur. Onun bu çevrede yetişmesi, olumsuz bir durumdur. Fakat erken yaşlarda verilen sorumluluk, bir işte çalışması ve dans hocalığı yaparak kendi parasını kazanması gibi durumlar onun özgüvenli biri olmasını sağlamıştır. Hatta liseden sonra okumak istememiş ve kendi isteğiyle baba mesleğini devam ettirmeyi seçmiştir. Onun yaşadığı bu durum romanda şu şekilde verilmiştir:

> Şimdi kalkıp da üniversiteye giderse… Ya da onu bir yana bırakıp… Biricinin sonu… İkincinin sonu… İş… Hazır yiyicilik… Çalışmak… Uzun hesaplardan sonra ikinci yolu

> uygun bulmuştu. ‘İş’ deyince de aklına bar geliyordu. Çocukluğundan beri iş diye onu görmüş, ilk parayı orada kazanmıştı (Solok, 2006c, s. 25).

Burada Bekir’in üniversitede okumayı hazır yiyicilik olarak gördüğüne ulaşılmıştır. Bu yüzden babasından kalan parayı işletmek istemiş, çalışmayı seçmiştir. Bu kararı almasında babası öldüğü için ailesinin geçim sorumluluğunu almak zorunda olmasının da etkisi vardır.

Burada dönem eğitim sisteminin, öğrencinin eğitimine devam etmesi için alternatif yollar sunmadığına ulaşılabilir. Yani öğrenci maddi yönden desteklenip eğitimi için teşvik edilebilseydi farklı bir yolu seçebilirdi. Ama Bekir örneğinde görüldüğü gibi geçimini sağlamak için para kazanma yolunu tercih etmiştir.

Diğer yandan Bekir’in kişilik özelliklerine dair romanda pek fazla bilgiye ulaşılmamıştır. Bu yüzden onun hakkında veriler, ulaşılanlarla sınırlıdır.

Sonuç olarak burada, Bekir üstünden bireyin meslek seçiminde ve kişilik yapısında çevrenin etkisine ulaşılmıştır.

2. Haydar: Aşağılık duygusu, kendi çıkarını düşünme (bencil), işinden ve yaşamından memnun olmama durumu, pasifleşme.

Öğrenim durumu: Lise
Mesleği: Gazetede patron
Diğer: Aile, maddi yetersizlikler yüzünden eğitimi bırakma, zorunluluklar, yaşantı.

Komisyoncu Hamza Bey’in oğludur. Hamza Bey; Haydar’ın annesini boşayıp yasak aşkı, şarkıcı Melahat’la evlenmiştir. O gün Haydar’ın annesi intihar etmiştir. Bu yüzden Hamza Bey de oğlunu yanına almak zorunda kalmıştır. İçine düştüğü durumdan ölen eski karısını suçlamıştır. Bu yüzden bu üzücü olay karşısında hiç pişmanlık duymamıştır. Hatta oğlunu eve getirirken Melahat’ın vereceği tepkiden çekinmiştir. Fakat Melahat, Haydar’a karşı ılımlı davranmıştır.

Üvey annesi Melahat ise evde kadınlar arasında eğlence toplantıları düzenleyen birisidir. Haydar bu ortamlarda, bu kadınların içinde büyümüştür. Lise bitirme sınavlarına az bir zaman kala Hamza Bey’in hastalanması sebebiyle Haydar, kimsenin çalışmak istemediği Şevket’le evlerinde çalışmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Hamza Bey iyileşse de bu öğrenciler, birlikte çalışmaya devam etmişlerdir. Fakat bu evde çalışmaların sonucunda, Melahat ile Şevket’in yasak aşkı başlamıştır. Bu ilişki ortaya çıkınca da her şeyin Melahat’ın üstünde olması sebebiyle Hamza Bey ile Haydar evden

atılmıştır. Bu yüzden her şeylerini kaybetmişlerdir. Yazar, burada belki Hamza Bey'in geçmişte eski eşine yaptıklarının bedelini bu şekilde ödetmiş ve durumları eşitlemiş olabilir. Fakat bu olaydan sonra Haydar'ın hayatı tamamen değişmiştir. Zorluklar içinde liseyi bitirmiş ve diplomayı aldığı gün babası onu terk etmiştir. Okumak için istekli olmasına rağmen maddi yetersizlikler yüzünden yapılan ilk teklifi kabul etmek zorunda bırakılmıştır.

Burada toplumun, aileyi bir arada tutan değerleri kaybettiği görülmektedir. Çünkü Şevket toplum tarafından dışlanmamıştır. Melahat'la evlenmiş ve bu sayede elde ettiği parayla kendine bir işletme açmıştır. Hatta romanda yaşamından memnun olmayan arkadaşları Tahsin'in de Şevket'e imrendiği anlaşılmıştır. Sonuç olarak bu kısımda ilk olarak Hamza Bey, Melahat ve Şevket üstünden; aile, değerler ve toplumsal çözülme irdelenmiştir. Diğer yandan ise bu olaylar sonucunda eğitimi yarıda kalan bir öğrenci üstünden eğitim sistemi ve toplum sorgulanmıştır.

Birinci kitapta Haydar, liseyi bitirince içinde bulunduğu olumsuz koşulları düşünüp yatılı bir fakülteye girmek istemiştir. Fakülte sınavlarına kadar bir işe girip para kazanmayı, uygun bir iş bulursa da bir yandan okuyup bir yandan çalışmayı düşünmüştür. Bu amaçla bir gazeteye iş ilanı vermiştir. Bu ilan sonucunda okumaya devam etmek istemesine rağmen Haydar, Bugün gazetesi sahibi Yusuf Hadi Bey tarafından bu düşüncesinden vazgeçirilmiştir. Burada diplomalı olmak, okumak, işleyen sistem ve mevki gibi kavramlar Yusuf Hadi Bey üstünden eleştirilmiştir. Sonuç olarak Yusuf Hadi Bey kızını vermek şartıyla gazetedeki işi, Haydar'a vermiştir. Bu sonuç da yalnız, kimsesiz ve yoksul olan çocukların yaşam şartlarına göre hedeflerinden vazgeçmek zorunda kaldıklarını göstermiştir. Aynı zamanda burada bu gibi çocukları devlet, eğitim sistemi, toplum korunmadığında ve uygun olanaklar sağlanamadığında; bunların karşılarına çıkan kendilerinden güçlü ve varlıklı kişilerin isteklerine alet olabilecekleri görülmüştür. Bu durum aslında bu çocuklar için çok tehlikeli boyutlara ulaşabilmektedir. Bunun için önleyici tedbirler alınabilir. Günümüz de bu özellikteki çocuklar devlet korumasına alınmakta ve bu sayede onların gelecekleri korunmaktadır. Bu aynı zamanda toplumun geleceğinin korunması anlamına da gelmektedir.

Diğer taraftan üçüncü kitapla birlikte geçen 18 yılın içinde Haydar'ın kayınbabasına dönüştüğü görülmektedir. Süleyman'la görüşürken ki tavrı aynı onun gibidir. Bu da başlangıçta yadırgadığı bu kişiyi, zaman içinde örnek aldığını ve onun özelliklerine büründüğünü göstermiştir. Burada Haydar'ın ona dayatılan hayattan

şikâyet ettiği fakat aynı zamanda onun, bu kolay ve rahat yaşama alıştığı da görülmüştür. Onun bu durumu romanda Süleyman ile Haydar arasında geçen diyalogla verilmiştir. Sonuç olarak burada, ona dayatılan yaşamın içinde pasifleşmiş hâli verilmiştir. Bu hâl içinde aşağılık duygusu, cesaretsizlik, bağlılık, yaşamdan ve yaptığı işten zevk almama, alışkanlıklarından vazgeçememe durumları oluşmuştur. Burada yaşamını devam ettirmek için kabul ettiği işi, esaretlik olarak tanımlamıştır. Bu da aslında bireylerin mesleklerini, kendi yetenekleri ve istekleri doğrultusunda kendi seçimleriyle yapmaları gerektiğini göstermiştir. Yoksa dayatılan bir meslek ve yaşam karşısında birey, mutsuz ve doyumsuz olacaktır. Ne kadar koşullar birey için iyi donatılsa da yaşamını kendi inşa etmediği ve o süreci yaşamadığı için pasif konumuna düşecektir. Diğer taraftan Haydar'da olduğu gibi yetersizliğinin diğer insanların gözünden yansıtıldığını düşünüp aşağılık duygusuna kapılanlar olabilir. Ayrıca Haydar'ın bu tedirgin hâli, Süleyman'ın şu sözleriyle verilmiştir:

"Kendini satmış olmanın verdiği bir tedirginlik, bir kuşku içindeydi. Hem de sadece karnını doyurmak için satmıştı kendini. Hem de düşüncelerini, ilkelerini filan değil, doğrudan doğruya vücudunu satmıştı. Vücudunu. Şeyler gibi…" (Solok, 2006c, s. 52)

Diğer taraftan Süleyman, Haydar'dan iş istemiştir. Fakat Haydar arkadaşının çok zor durumda olduğunu bilmesine rağmen ona iş vermekten çekinmiştir. Oysa daha önce kendisi de parasız ve zor durumda kalmıştır. Fakat bunları çoktan unuttuğu ve artık kendi çıkarını düşündüğü görülmüştür. Süleyman, bakanlık emrine alınan bir öğretmendir. Eğer ona iş verirse başına iş açılacağından korkmaktadır. Bu da sistemsel ve toplumsal bir baskıdır. Hatta Haydar'ın, onunla görüşmekten bile çekindiği de ortadır. Burada da var olan sisteme boyun eğmeyen, ayak uydurmayan bireyin yalnızlaştırılması söz konusudur. Bununla birlikte de arkadaşlık, dostluk, vefa, yardımseverlik, empati gibi değerler sorgulanmıştır.

Sonuç olarak okumaya istekli bir öğrencinin eğitimini yarıda bırakmak zorunda kaldığı görülmüştür. Ayrıca aile, çevre, yaşantılar, koşulların etkisiyle yaptığı meslekte ve oluşturduğu kişilikte problemler olduğuna ulaşılmıştır.

3. Bilal: Sessiz, onurlu, küçük yaşta verilen sorumluluk, insanlardan kaçan, aşağılık duygusu, namuslu.

Öğrenim durumu: 6. sınıf terk

Mesleği: İşportacı
Diğer: Yoksulluk, ailesinin sorumluluğunu üstlenen, küçük yaşta çalışmak zorunda bırakılan.

Bilal sınıfta sessiz ve onurlu bir çocuktur. Babası Tarık Efendi bir memurdur fakat bir gün işten çıkarılmıştır. Bu yüzden ailenin geçinmesi için Bilal 6. sınıfta okulu bırakmış ve bir işte çalışmak zorunda kalmıştır. O kadar sessiz, kimseye karışmayan bir çocuktur ki okuldan ayrılışını da kimse fark etmemiştir. Hatta birinci romanda bu kahraman "Süleyman'ın Unutulan Arkadaşları" bölümünde yer almıştır. Süleyman, onu mezuniyet partisinde geçmişe dönünce hatırlamıştır. Bilal'in Kapalıçarşı'da makara satmaya başladığı ve sokaklarda arkadaşlarını görünce utandığı için kaçmaya başladığı duyulmuştur. Bir gün Süleyman'la da karşılaşmıştır. Onu da tanıyınca söyledikleri gibi kaçmaya başlamıştır. Süleyman, Bilal'in yoksulluğundan dolayı utandığını ifade etmiştir.

Babası Tarık Efendi de uzun süre iş bulamayınca boşalan çöpçülük işini kabul etmek zorunda kalmıştır. O da oğlu gibi hâlinden utanıp insanlardan kaçmıştır. Yani baba ile oğul aynı durumdadır. Görüldüğü gibi memur olan bir babanın işten çıkarılması, onun çocuğunun eğitim hayatının bitmesine neden olmuştur. Kaldı ki bu sistem, on iki yaşındaki küçük bir çocuğun ailesinin sorumluluğunu üstlenip sokaklarda çalışmak zorunda bırakmıştır. Burada sistem, yoksulluk, eğitim, çocuk ve eğitimde fırsat eşitliği sorgulanmıştır. Okulda kendini ifade etmekten bile çekinen, kimseye karışmadan, sessiz bir şekilde yaşayan bir çocuğun sokaklarda makara satarken utandığı için arkadaşlarından kaçması aslında toplumdan kaçmasıdır. Bu öncelikle eğitimin sonra da toplumun bir kaybıdır. Dönem eğitim sisteminin ve toplumun çocuk duyarlılığına sahip olmadığı görülmektedir. Oysa eğitimin ve toplumun yüzü, çocuğa dönük olmalıdır. Onun fiziksel, psikolojik ve bilişsel gelişimini destekleyen yapıda olmalıdır. Burada öncelikle okulu bırakmak zorunda kaldığı için, çocuğun var olan potansiyelinden haberdar bile olunamamıştır. Ardından okulda da içine kapanık olan bir çocuğun sokaklarda çalışmak zorunda kalması, onun daha da sessizleşmesine ve insanlardan kaçmasına sebep olmuştur. Çünkü yaptığı işten ve mevcut durumundan utanmaktadır. Bu durumda insanlara karşı yetersizlik duygusu gelişmiştir. Bu da psikolojik olarak sıkıntılı aşağılık duygusuna sebep olmuştur. Yani çocuk hem psikolojik olarak hem de bilişsel olarak ihlal edilmiştir.

Diğer yandan Bilal üstünden insanlara ‘umut masalları’ anlatan kişisel girişim hikâyeleri eleştirilmiştir. Çünkü Süleyman, arkadaşının okuldan ayrıldığından beri yaşamında hiçbir değişiklik olmadığını görmüştür. Bunu da onun namuslu olmasına bağlamıştır. Ayrıca romanda diğer çalışkan, namuslu ve ahlaklı insanların da yoksulluktan zenginliğe ulaştığı görülmemiştir.

Sonuç olarak burada eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiğine ulaşılmıştır. Bu şekilde okulda sessiz ve içine kapanık bir çocuğun; büyük sorumluluklara maruz bırakılarak okuldan ayrılmasına ve bunun sonucunda yaşamdan kaybolmasına izin verilmeyecektir.

4. Tahsin: Cesaretsiz, aşağılık duygusu (kendini yetersiz görme), dikizci (kadınlara karşı zaafı var), olumsuz rol modelleri benimseme, psikolojik sıkıntılar.

Öğrenim durumu: Lise terk (10. sınıf)
Mesleği: Maliyede dosya memuru
Diğer: Anne baskısı, hem fiziksel hem psikolojik şiddet, zayıf baba profili (aile).

Babası İshak Efendi, Men-i İhtikâr Komisyonunda kâtiptir. (Men-i İhtikâr: Vurgunculuğu, karaborsayı önleme.) Annesi Kevser Hanım ise geçimsiz ve bakımlı bir kadındır. Kevser Hanım, tatlı sözleriyle kocasının elinden oturdukları evi alınca kocasını artık eskisi gibi görmemeye başlamıştır. Bu yüzden kocasına ve oğluna hem fiziksel hem psikolojik şiddet uygulayarak onların hayatlarını zindana çevirmiştir. Kevser Hanım kendinden başka kimseyi düşünmeyen bencil bir kadındır, kocasının ve oğlunun kendisine sorgusuzca hizmet etmelerini istemiştir. Başlarda İshak Efendi karısının değişimini geçici olarak görmüş ve bu duruma sabretmiştir. Fakat daha sonra kendisini her bakımdan yetersiz olarak görmeye başlamıştır ve bir gün evi geri alıp tüm kaybettiği özelliklerini tekrar geri alma umuduna tutunmuştur. Yani Kevser Hanım, İshak Efendi’nin kendini her bakımdan yetersiz olarak algılamasına sebep olmuştur. Onun özgürlüğünü kısıtlaması, evde bir baskı ortamı oluşturması, otoriter bir tutum ve davranış göstermesi karşısında baba profilinin bu durumlara boyun eğdiği görülmüştür. Bu ortamda büyüyen Tahsin’in ilerleyen yıllarda babası gibi cesaretsiz ve baskıya boyun eğen bir yapıda olduğu görülmektedir.

Diğer yandan büyük yangında yanan evleri, İshak Efendi’nin özgürlüğünü ona geri vermiştir. Onun tüm bastırdığı isteklerleri ve hayalleri gün yüzüne çıkmıştır. İshak Efendi’nin bu değişimi başta Kevser Hanım için geçici anlaşılmış daha sonra

otoritesinin tamamen kaybolacağını fark edince bu duruma tepki göstermiştir. Fakat onun aldığı tepki daha büyük olmuştur. Çıkan tartışmada İshak Efendi, onu boşamış ve evi terk etmiştir. Bu olaydan sonra Tahsin babasından aldığı nafakayla annesiyle yaşamak zorunda kalmıştır. Büyümeye başladığı zaman annenin çocuğuna da uyguladığı zulmün ve baskının artık bu boşanmayla tamamen çocuğun üzerinde toplandığı görülmüştür. Babası ölünce de annesini beslemek için okuldan ayrılıp maliyede dosya memuru olarak işe başlamıştır. Romanda Tahsin bu durumunu şu şekilde anlatmıştır:

"— Elbette doğru. Kimi zaman da ikimizi birden döver, kafalarımızı tutup birbirine tokuştururdu. Günün birinde babam boşandı, kurtuldu. Beni tek başıma bıraktı. Ben boşayamam ki… İşte böyle. Irgat gibi çalışmak zorundayım. Gündüz dairede, gece evde" (Solok, 2006c, s. 163).

Burada anne, baskı, şiddet, mal ve mülkün insanları değiştirmesi, özgürlük, baba profili, yetersizlik duygusu gibi kavramlar çerçevesinde bu aile ortamında çocuk olmak ve büyümek kavramları sorgulanmıştır.

Romanda Tahsin'in yaşamından ve mesleğinden memnun olmadığı ortaya çıkmıştır. Burada çocuk için ailenin önemi ağır basmaktadır. Dayakçı, baskıcı, bencil bir anne; zulümden kaçan, zayıf kişiliği olan bir baba profiliyle yetişen bir çocuğun psikolojik sıkıntıları olduğuna ve kendini yetersiz hissettiğine ulaşılmıştır.

Diğer taraftan Tahsin'in annesi, Kevser Hanım, üstünden anne kavramı sorgulanmıştır. Bu doğrultuda ailenin çocuğun eğitimindeki önemine ulaşılmıştır. Çünkü bilinçli bir aile, çocuğunun eğitimine yatırım yapandır. Burada Tahsin, annesini eleştirmiş ve Süleyman'ın annesinin oğlunu okutmak için yaptığı fedakârlıklarla kendisininkini karşılaştırmıştır. Onun annesi, babası ölünce onu hemen okuldan almış ve tüm sorumlulukları oğluna yüklemiştir.

Ayrıca Tahsin, annesinin yaptığı baskı ve uyguladığı şiddetten yetişkin bir adam olmasına rağmen hâlâ korkmaktadır. Süleyman, ona ayrı bir eve çıkmasını ve annesine para vermesini önermiştir. Fakat Tahsin, bunu yaparsa annesinin onu herkesin içinde döverek rezil edeceğini söylemiştir. Ayrıca maaşını, elinden aldığını ona sadece ulaşım için para verdiğini ifade etmiştir. Öte yandan annesinin, onun maaşına başkasının ortak olacağı için evlenmesine de izin vermeyeceğini düşünmüştür.

Tahsin yaptığı işi sevmemekte ve içindeki durumdan memnun değildir. Fakat bu olumsuzluklardan çıkmak içinde aynı zamanda cesaretsizdir. Bu durum Tahsin'in şu sözleriyle ifade edilmiştir:

"… Hani gün oluyor, bağıra bağıra kaçasım geliyor. Ama kaçamam ki. Macera yeteneği yok bende. Kaçtığım gün açlıktan ölürüm. Başka nerde iş bulurum ben? Mecburum her gün bu çemberin içinde dönmeye. Dolap beygiri gibi. Bağlamış bir kere beni oraya." (Solok, 2006c, s.164)

Bu durum da onda garip huyların oluşmasına sebep olmuştur. Burada çocuğun, ailesinde fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kaldığı öğrenildiğinde korunabilirdi. Fakat tarihsel dönem düşünüldüğünde bunun olmadığı görülmüştür. Günümüzde ise çocuk hakları yasalarla güvence altına alınmıştır. Bu durum da çocuğa yönelik oluşabilecek her türlü tehlikeyi önlemektedir. Çünkü çocuğa zarar veren tutum ve davranışların tespit edilmesiyle ilgili kişilere yaptırım uygulanmaktadır. Bu da bu gibi kişiler üstünde caydırıcı etki yapmaktadır. Diğer taraftan devlet tarafından çocuğun korunması, çocuğa ve geleceğe verilen değeri göstermektedir.

Romanda ise Tahsin'in annesinin oğluna şiddet ve baskı uyguladığı bilinmektedir. Fakat bu anneye hiç kimse tepki vermemiştir. Üstelik annenin çocuğunu okuldan almasına da müsaade edilmiştir. Bu olumsuz durumların sonucunda Tahsin'de olumsuz özelliklerin oluştuğu görülmüştür. Yani Tahsin'in içinde bulunduğu durum ve yoksunluk hâli onda olumsuz özelliklerin oluşmasına neden olmuştur. Kadınları gizlice gözetleyen bir röntgenci, dikizci olmuştur. Bu olumsuz durum Süleyman ile Tahsin'in şu diyaloguyla verilmiştir:

> — Sinemanın önünde rastlayınca, 'kadın dalgası' demiştin ya?..
>
> Güldü bu söze. Dişleri sarı ve seyrekti.
>
> — O başka iş canım! Ne yapıyorum biliyor musun? Öğle tatillerinde Beyoğlu'na çıkıyorum. Senin gördüğün gibi, dikiliyorum bir noktaya. Önümden gelen geçeni seyrediyorum. Çıplak omuzlar, kollar, boyunlar… Seyrediyorum işte… (Solok, 2006c, s. 164)

Buradan da eğitimin kişisel eğitim boyutunda çocukların içinde bulundukları dönem özellikleri çerçevesinde bazı konuların verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yani çocuk, içinde bulunduğu dönem özelliklerini bilmeli ve kendinin farkına varmalıdır. Bu, aynı zamanda önleyici bir durum oluşturmaktadır. Çocuğun geliştireceği kişilik yapısında da etkisi olmaktadır. Burada Tahsin'in eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalması, yaşam alanının sınırlı olması, anne baskısı, zayıf baba profili

yüzünden olumsuz kişilik özellikleri görülmüştür. Tahsin bilmediği dünyayı merak etmiş ve muhtemelen ergenlik döneminden kalan bir saplantı yüzünden kadınlara karşı zaafı oluşmuştur. Bu yüzden psikolojik sağlığı normal olan bireyler yetiştirmek için bu durumla ilgili eğitim kademelerine uygun çeşitli rehberlik çalışmaları yapılmalıdır. Diğer taraftan Tahsin'in eğitimi her ne kadar yarıda kalasa da aldığı eğitimin karma olmadığı görülmüştür. Tahsin de bu eğitim sisteminin bir çıktısı olduğu düşünülebilir. Buradan da karma eğitimin, çocukların bazı dönem krizlerini daha rahat atlatmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Bu durum her iki cinsiyet için de geçerlidir. Küçük yaşlardan itibaren birbirlerini sağlıklı bir eğitim sistemin içinde tanıyıp öğrenen, arkadaş olan, yanlışları doğruları yine eğitimin içinde öğrenen ve ayırt edebilen çocuklar daha sağlıklı kişilikler geliştirebilirler. Bu da ilerleyen zamanlarda kendilerine uygun meslek ve eş seçiminde daha doğru kararlar almalarını sağlayacaktır. Bu durumda da toplum, istenilen değerlere sahip bireylere sahip olabilir. Yani topluma zarar veren, olumsuz özellikler barındıran, akıl ve ruh sağlığı yerinde olmayan tehlikeli bireyler yetişmeyecektir.

Romanda Tahsin'in eğitimine devam edemediği için kendini okuyan arkadaşlarından yetersiz gördüğüne ulaşılmıştır. Onun bu durumu romanda şu şekilde verilmiştir: "— Gitmezsin elbette. İhtiyacın yok ki senin. Elinde kim bilir neler vardır. Sizler okudunuz… Adam oldunuz. Her şeyi birden ele geçirdiniz. Ama ben… Zavallı bir dosya memuru" (Solok, 2006c, s. 164). Burada okuyanların adam olup büyük, güçlü ve saygın olduğu fakat okumayanların ise toplumda okuyanlardan her bakımdan aşağı görüldüğü algısı vardır. Oysa okumak ve adam olmak kavramları kısmen yukarıdaki algıyı oluştursa da her okuyan insanın, insanlıktan nasibini almadığı sayısız örnekler mevcuttur. Bu yüzden önemli olan okumak değil; her bakımdan kendini geliştirmeye çalışan, insani değeri benimsemiş ve çevresine duyarlı birey olabilmektir.

Diğer yandan romanda olumsuz rol modellerin kendine çıkış arayan insanların üzerindeki olumsuz etkisine ulaşılmıştır. Ayrıca bir çocuğun ruh sağlığını bozan annesinin ölümünü bir kurtuluş reçetesi olarak gördüğü söylenebilir. Romanda Tahsin'in bulunduğu durumdan kurtulmak için bulduğu çarelerin ikincisi zengin bir kızla evlenmektir. Bu kurtuluş yolunu iki arkadaşı da seçmiştir. Şevket kendinden yaşça büyük olan, sınıf arkadaşı Haydar'ın üvey annesiyle toplumun kabul etmediği bir biçimde evlilik yapıp kadının paralarına konmuş ve kendisine işletme açmıştır. Haydar ise gazete sahibinin kambur kızıyla evlenip patron olmuştur. Oysa birinci örnek ikinci

örneğin oluşmasına sebep olmuştur. Yani Haydar zorunda bırakılmıştır. Burada biri ahlaksız diğeri ise kendini satmak zorunda bırakılmıştır. Fakat Tahsin böyle düşünmemiştir. O, onların mevcut konumlarıyla kendisine çareler aramıştır. Kaldı ki romanda toplumun, bu örnekleri kabullendiği de görülmüştür. Süleyman ise Tahsin'in bu düşüncelerinden iğrenmiştir fakat burada o da kendisini sorgulamıştır.

Sonuç olarak burada ailenin, çocuğun kişiliğini ve mesleğini oluşturmasında en önemli etkenlerden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çocuğun eğitiminin yarıda kalması da olumsuz durumlara karşı güçlü bir kişilik geliştirmesinde ve meslek seçiminde etkisi olmuştur.

5. Behçet:

Öğrenim durumu: Lise terk (11. sınıf)
Mesleği: -
Diğer: Yoksulluk, anne, toplum, öğretmenler, öğrenciyi tanı(ma)ma, en somut eğitim kaybı, acemi öğretmenlikten perişanlığa.

Küçük yaşta Behçet babasını kaybetmiştir. Bu yüzden annesi çamaşırcılık yaparak evini geçindirmiştir. Bir anne olarak oğlunun okuması için bütün fedakârlıkları yapmıştır. Behçet romanda sınıfın en çirkin çocuğu olarak tanımlanmıştır. Gözleri şaşı, kolları uzun, bacakları kısa bir çocuktur. Sınıfta yalnızdır, evde annesi çalıştığı için yalnızdır. Küçükken çevresinden ilgi beklemiş ama ne annesinden (çalışma şartlarından dolayı) ne arkadaşlarından umduğunu bulamamıştır. O da kitaplara sığınmıştır. Sınıfın en zeki, yetenekli ve çalışkan çocuklarından biridir. Fakat ders çalışması için evde uygun bir ortamı yoktur. O sokak lambasının eve sızan ışığıyla ders çalışmaya çalışmıştır. Bu sebeplerle ayın bazı günlerinde başarı göstermiş bazı günlerinde ise bu başarıyı gösterememiştir. Öğretmenleri ise çocuğun bu kafasını merak etmişler ve araştırma yapmışlardır. Oysa çocuğun değişen başarısının sebebi onun koşullarına göre ders çalışıp çalışamamasındandır. Burada öğrenciyi tanımayan öğretmen ve eğitim sistemi eleştirisine ulaşılmıştır. Yani öğretmenler ve sistem öğrencinin sorunlarını bilmemekte ya da var olan sorunlarını görmezden gelmektedir.

Diğer yandan Behçet örneği ile kitaplardaki değerler sorgulanmıştır. Çünkü değişen koşullara göre değerler de farklılaşmaktadır. Aç olan, birçok şeyden mahrum ve yoksun bırakılan bireylerin yani fiziksel ihtiyaçları karşılanmayan bireylerin toplumsal kabul olan değerleri kabul edip benimsemeleri zorlaşabilir.

Birinci kitapta acemi öğretmen olarak görülen Behçet, sınıf arkadaşı Kevkep'e ders vermeye başlamıştır. Bunun karşılığı olarak evin temel gıda malzemelerini onlardan almıştır. Bu da annesinin şefkatini, ilgisini de beraberinde getirmiştir. Burada yoksul Behçet'in sorumluluk bilinci, çalışkanlığı, isteği, çabası; varlıklı Kevkep'in ise bencil, sorumluluk almayan, özerk olamayan, çabasız, isteksiz tutum ve davranışları irdelenmiştir. Ayrıca bu süreçte öğretmenlerin görüşü de Behçet'in başarısının artık süreklilik arz ettiği yönündedir. Nedeni de açıktır; çocuğun Kevkep'e ders çalıştırırken onların evinde uygun bir çalışma ortamı bulabilmesidir. Burası birinci kitabın bulguları kısmında Acemi Öğretmenler Üzerinden Eğitim Eleştirisi başlığında tek tek incelemiştir.

Yangından sonra ise Behçetler, medresede zor koşullarda kalmışlardır. Annesi Hatice Kadın da çamaşır yıkamaya devam etmiştir fakat bir süre sonra hastalanmıştır. Bu yüzden de Behçet sınavlara az bir zaman kala okuldan ayrılmak zorunda kalmıştır. Burada kadın hasta olunca aynı şartlarda yaşayan insanların okumak üzerine algısı ortaya çıkmıştır. Bu toplumda okumak, maddiyata ve yaşam rahatlığına bağlıdır. Bu yüzden okuyan Behçet'e ve annesinin onu okutma çabasına şaşmışlardır. Zaten bu grubun verdiği karar doğrultusunda çocuk okuldan alınmış ve bir ciltçiye yerleştirilmiştir. Oysa Hatice Kadın oğlunun okuması için bütün zorluklara göğüs germiştir. Sınavlara az bir zaman kala onun gibi düşünen birkaç insan; okuldaki öğretmenleri, yöneticiler ya da varlıklı Cemil Malik Bey bu küçük öğretmene sahip çıkabilseydi durumu çok faklı olabilirdi. Romanda zeki, yetenekli, başarılı, okumaya istekli ve çabalı öğrenci kaybının en belirgin örneği Behçet olmuştur.

Bu düşüncenin somut çıktısı, üçüncü kitapta Behçet'in her bakımdan perişan hâli ile teyit edilmiştir. Süleyman, Sahaflar Çarşısında kitapları karıştırırken bir dükkândan perişan durumda çıkan birini fark etmiştir. Önce bu kişiyi tanıyamasa da dikkatli bakınca onun sınıf arkadaşı Behçet olduğunu anlamıştır. Dış görünüşünü önemsemeden onunla muhabbet etmiştir. Bu sohbette Behçet'in kesekâğıdı yaparak, şiir yazarak ve arkadaşlarından içki parası dilenerek geçindiği ortaya çıkmıştır. Bu geçinmek de perişan bir hâldir. Behçet kişisel bakımına ve sağlığına özen göstermeyen, içki bağımlısı, düşkün, kılık kıyafetine önem vermeyen biri hâline gelmiştir. Behçet'in dış görünüşü romanda şu cümlelerle anlatılmıştır: "… Koltuğunda karmakarışık bir gazete ve dergi tomarı. Üstünde, asker kaputundan bozma uzun bir ceket. Bacağında, paçaları tarazlanmış bir pantolon. Ayaklarında kaba, yırtık postallar…" (Solok, 2006c, s. 43)

Diğer yandan Behçet'in artık kitaplardan nefret ettiğine ulaşılmıştır. Oysa çocukluğunda annesinden ve arkadaşlarından göremediği ilgiyi kitaplarda bulmuştu. Bu durum okuldan ayrılmak zorunda kaldıktan sonra benimsediği anlayışların ve değerlerin değiştiğini göstermektedir. Romanda Süleyman ile Behçet arasında geçen aşağıdaki diyalogda onun ciltçiliği bıraktığı, kesekâğıdı yaptığı şu şekilde verilmiştir:

> Süleyman sordu:
>
> — Ee, anlat bakalım! Neden böyle oldu?.. Şimdi ne yapıyorsun?.. Sen ciltçi değil miydin?
>
> — Heh heh he!.. Nedenini bırak bir yana!.. Ciltçiyim işte! Ama kitap ciltlemiyorum. Onu başkasına bıraktım. Şeytan görsün kitabın yüzünü. (Koltuğundaki kâğıt tomarını gösterdi.) Bendeniz şu gördüğünüz gazeteleri, dergileri büker, katlar, yapıştırır, kesekâğıdı yaparım. Ne dükkân, ne tezgâh. Hiçbir şey gerekli değil. Bir çanak çiriş. Hepsi bu kadar. Sonra götürür satarım bakkallara… Kitaptan daha yararlı değil mi?.. (Solok, 2006c, s. 44)

Yazar burada aynı zamanda Behçet üzerinden sistem eleştirisi yapılmıştır.

Diğer taraftan insanların, Behçet'i dış görünümünden dolayı dışladıkları ortaya çıkmıştır. Romanda garsonun ters ters bakışlarından ve geçmişte ders verdiği arkadaşı Kevkep'in onunla görünmek istemeyişinden bu durum açık bir şekilde görünmektedir. Ayrıca Süleyman'a söylediği 'kılığımdan rahatsız olmazsan' sözü onun bu gibi durumlara maruz kaldığını göstermiştir. Romanda Behçet'in bu durumu şu şekilde ifade edilmiştir:

"— Hah hah ha! Ben onlardan değilim. Korkma. Eğer huzurum rahatsız etmezse… Yani demek istiyorum ki… Kılığım… Ne yapalım?.. Böyle işte… Başkalarını soymamak için kendim soyunuyorum… Hah hah ha!.." (Solok, 2006c, s. 43)

Burada da yazar, Behçet örneği ile toplumda var olan bir başka gerçeği gün yüzüne çıkarmıştır. Bu da bazı insanların; bazı sefil ve meczup insanları kılık kıyafetinden dolayı dışlamaları, küçümseyici tavır takınmaları ve toplumdan soyutlamalarıdır. Oysa bu olumsuz durum hem kültürel hem de evrensel değerlere aykırıdır. Bu gibi insanların da öncelikle ailede daha sonra okulda verilen eğitimlerinde eksiklikler olduğu söylenebilir. Ailede eksik bırakılan ya da yanlış öğretilen değerlerin; okul ortamında tamamlanamaması ya da doğrusunun gösterilememesi istenmeyen kişilik özelliklerine sahip bireylerin oluşmasına neden olmaktadır. Burada da değerler eğitiminin, bireylerin eğitimindeki önemine ulaşılabilir.

Romanda Süleyman'ın sınıf arkadaşı Kevkep ve diğerlerine göre insanlara değer veren özelliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Süleyman, diğer insanların dışladığı Behçet'in koluna girmiş, onunla oturup sohbet etmiş ve ona yardım etmeye çalışmıştır. Bu durumlar da onun kişilik özellikleri bakımından da diğerlerinden farklılaştığı sonucunu destekleyen diğer bir örneği oluşturmuştur. Romanda Süleyman'ın bu durumu şu ifadelerle anlatılmıştır:

> Gözleri ağaç yapraklarında, öylesine tatlı, hatta saçma hayallere dalıyordu ki; Süleyman onları yıkmaya kıyamadı, cebindeki iki buçuk liranın içinden çay parasını ödedi, geri kalanını ona uzattı.
>
> — Eğer gücenmezsen bunları sana vereceğim. Kusura bakma. Bendeki de hep-hepsi bu kadar.
>
> — Gücenmek ne söz?.. (Solok, 2006c, s. 47–48)

Ayrıca bu kısımda dikkat çeken diğer bir detay ise toplumun sanatçılarına sahip çıkmaması ve gerçek sanatçıların bilinmeden perişanlık içinde yok olmalarıdır. Burada Behçet'in yazdığı şiirlerin bestelenip dönemin ünlü isimlerinin okuması ile bu şarkıların tanınması ama asıl söz yazarının hiçbir zaman tanınmadığı görülmüştür. Yazar burada Behçet'in perişan hâlinden toplumda sanatçıya verilen değeri eleştirmektedir. Aç kalmamak için para ile şiir yazan, şarkılarını gizlice bir kuytuda bir hırsız gibi dinleyen yetenekli birisini gerçekçi bir anlatımla vermiştir.

Diğer yandan Behçet, insanlara bir gün bu şarkı sözlerini kendisinin yazdığını itiraf etse de onların buna inanmayacağını ve güleceklerini söylemiştir. Çünkü bu ince sözleri ona yakıştırmayacaklarını ifade etmiştir. Fakat bir gün meraklı birinin çıkıp bu gerçekleri öğreneceğini ve ortaya çıkaracağına inanmıştır. "Güneş altında hiçbir gerçek gizli kalmamıştır." (Solok, 2006c, s. 45) sözleriyle bu inancını göstermiştir.

Ayrıca ilk kitapta Behçet'in lise yıllarında yazdığı şiirle arkadaşı Süleyman'ı etkilediği ve onun edebiyat öğretmenliğini seçmesinde etkili olduğu görülmüştür. Yani onun diğer öğrencilerden farklı bir yeteneğe sahip olduğuna ulaşılmış ve arkadaşının gözünden de diğerlerinden farklı bir değere sahip olmuştur. Bu özellikleriyle onun olumlu rol model olduğu düşünülmüştür.

Diğer taraftan Behçet'in kendisinin perişan hâlde olmasına rağmen Süleyman'ın işsiz olduğunu duyunca diğer durumu iyi olan arkadaşların aksine yardımsever ve çözüm üretici olduğu görülmüştür. Çok sıkışırsa onun gibi şiir yazıp parasını peşin alabileceğini söylemiştir. Bu da sınıflara göre değişen değer yargını göstermiştir.

Romanda Kevkep'in zengin ama bazı değerler bakımından Behçet'ten daha yoksul olduğu örneği verilebilir.

Sonuç olarak zeki, yetenekli, çalışkan, okumaya istekli, sorumluluk sahibi bir öğrenci; yoksulluk, eğitim sistemi, toplumun eğitim algıları yüzünden var olan potansiyelini açığa çıkaramamıştır. Romanda bu acemi öğretmen örneği, öğrenci duyarlılığına sahip olmayan eğitimin sisteminin ve öğretmenlerinin olumsuz bir çıktısıdır. Bu durumların öğrencinin hem meslek hem de kişisel yaşamında olumsuz etkileri görülmüştür.

Zorluklara Rağmen Okuyabilenler:

1. Süleyman: İdeal öğretmen tipinin yanında ideal kişilik özelliklerini de oluşturmaktadır. Çalışmada bu özellikler diğer kahramanlarla karşılaştırarak verilmeye çalışılmıştır.

İdeal kişilik özellikleri: Gururlu, yardımsever, her koşulda güvenilir, namuslu, haksızlığa boyun eğmeyen, hakkını savunan, insanlara ve çevreye karşı duyarlı, çocuk duyarlılığına sahip, öz değerlendirme yapabilen, merhametli, şefkatli, nezaketli, doğru, dürüst.
Öğrenim durumu: Üniversite
Mesleği: Edebiyat öğretmeni
Diğer: Yetenekli, değerler, dostluk, yoksulluk, açlık, aşk, sınıfsal farklılıklar, toplumsal eleştiri, sistem eleştirisi.

Süleyman'ın babası kunduracıdır ve I. Dünya Savaşında askerliğini yaparken şehit düşmüştür. Bu yüzden Süleyman'ın annesinin fedakârlıklarıyla okuyup edebiyat öğretmeni olmuştur. Yazarın ikinci romanda Süleyman Öğretmen'le ideal öğretmen tipini oluşturduğu; üçüncü romanda ise onu ideal kişilik olarak gösterdiğine ulaşılmıştır. Bu romanda öğretmenin ne kadar görevinden uzaklaştırılsa da benimsediği tutum ve değerler bakımından aynı kaldığı görülmüştür. Burada bazı değerlerin sorgulamasının yapıldığı ve çatışmaların yaşandığı söylenebilir. Süleyman çalışmada daha detaylı olarak Öğretmen başlığı altında ele alınmıştır.

2. Halil:

Önce: Güvenilir, namuslu, yardımsever, mantıklı, sağduyulu, gerçekçi, yapıcı.
Sonra: Ahlaksız, namussuz, duygularıyla hareket eden, yıkıcı, öfkeli. (Değişen kişilik)
Öğrenim durumu: Üniversite

Mesleği: Eczacı kalfası

Diğer: Değerler, dostluk, öç alma duygusu, değişen değer yargıları, değişen kişi.

Süleyman'ın en yakın arkadaşı, arabacı Durmuş Ağa'nın oğludur. Babası Durmuş Ağa eski Erzurum valisi Vâsıf Paşa'nın konağında arabacıdır. Durmuş Ağa, konağın küçük beyi olan Servet Bey ile karısı Hacer'in ilişkisini öğrenince 6 yaşındaki oğlunu yanına alarak konağı terk etmiştir. Bu kısımda sınıflara göre değişen değer yargıları sorgulanmıştır. Aynı zamanda zengin ve varlıklı kesimin; yoksul insanlara bakışı, onların hayatlarını değiştirmesi toplumsal eleştiri olarak ele alınmıştır. Birinci kitapta yaşanan bu olaydan sonra Halil'in ve babasının yaşamı zorluklar içinde geçmiştir. Halil, zor koşullarda eğitimine devam etmiştir. Behçet'in okuldan ayrılmasıyla da Kevkep'in yeni acemi öğretmeni olmuştur. Liseden mezun olunca eğitim yılı az ve parasız yatılı olan Eczacılık Fakültesini tercih etmiştir. Kevkep de ona bağlı olduğu için onunla aynı tercihi yapmıştır. Üçüncü kitapla birlikte Halil'in Kevkep'ten ayrılmadığı, onun eczanesinde tüm sorumlulukları üstlenerek kalfalık yaptığı görülmüştür. Onun işinde çalışkan, namuslu, güvenilir ve sorumluluk sahibi olduğuna ulaşılmıştır. Bu durum romanda Süleyman ile Halil'in şu diyalogu ile verilmiştir:

"— Eczaneye kim bakıyor? Alışveriş, hesap tutmak filan?

— Kim bakacak? Ben!.. Ay başlarında defterleri hazırlar, kasayı sayar, içinden kendi aylığımı alır, geri kalanını teslim ederim." (Solok, 2006c, s. 21)

Burada Kevkep'in mesleğinde sorumluluk almadığı ve kendi görevlerini de Halil'e yüklediği görülmüştür. Bunun üzerine Süleyman da Halil'e senin hile yapıp yapmadığını nasıl anlıyor, diye sormuştur. Halil de Kevkep'in ona güvendiğini ve onun namuslu olduğunu bildiğini söylemiştir. Yazar burada iki tipi karşılaştırmıştır. Birinin bazı değerlerden yoksul ama rahatlık içinde hayatının geçtiği; bu rahatlığın da yanında çalışmak zorunda olan ve bazı değerleri sıkı bir şekilde benimsemiş kişiyle sağladığı görülmüştür. Bu durum romanda Süleyman tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

"— Desene, senin namusun yalnız Kevkep'e yarıyor. Şu namus tuhaf bir şey yahu! Ondan sahipleri değil de çoğu zaman başkaları yararlanıyor." (Solok, 2006c, s. 21)

Yani toplumsal değerlerin, kabullerin sınıflara göre değiştiği söylenebilir. Hatta romanın ilerleyen bölümlerde Ferhat'ın Halil'i ve Süleyman'ı mesleki kazançlarıyla,

mesleklerinde bağlı olduğu ilkeler ve benimsediği değerlerle eleştirdiği görülmüştür. Burada Ferhat'ın Halil ve Süleyman'ın bu hâllerinden dolayı onları 'enayiler' olarak gördüğü anlatılmıştır. Romandaki kişilerin, düşüncelerin karşısında Halil ve Süleyman'ın dik duruşu görülmüştür. Bu kısım Öğretmen ve Ferhat bölümlerinde de ele alınmıştır.

Ayrıca Süleyman'ın bakanlık emrine alınmasına sebep olan yoksul insanları düşünmenin yasak olduğu düşüncesinden de başka bir eleştiriye ulaşılmıştır. Bu durum üstünden değerler Halil ve Süleyman gözünden tartışılmış ve sorgulanmıştır. Burada işleyen sistem eleştirisi yapılmıştır. Bu durum romanda şu şekilde verilmiştir:

"— Eee si bu! Yasak!.. Kendinden başkasını düşünmek, sevmek, korumak yasak.

— Neye varır bunun sonu? O zaman her şey çöker yahu! Doğruluk, iyilik, ahlak, namus… İnsanı insan yapan şeyler… Yok olur hepsi." (Solok, 2006c, s. 21)

Diğer yandan Halil'in yıllarca görmediği, tanımadığı annesine karşı merhametli ve saygılı olduğu görülmüştür. Burada büyüğe saygı değerine ulaşılmıştır. Ayrıca annesine karşı ne kadar olumsuz duygular beslese de yetiştiği kültür, benimsediği değerler; ona karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesine izin vermemiştir. Romanda Halil'in bu durumu şu şekilde ifade edilmiştir:

"— … Ortaya çıkmak için babamın ölümünü beklemiş. Nefret ediyorum. Ama atamıyorum. Artık çalışamıyormuş." (Solok, 2006c, s. 22)

Romanın ilerleyen kısımlarında ise öç alma duygusuyla bu kabullerde çatışma yaşanmıştır. Arkadaşına ve annesine karşı kullandığı sözcükler kabul edilemez. Burada olumsuz duyguların diğer olumsuzları da beraberinde getirdiğine ulaşılabilir.

Romanda Halil ve Süleyman üstünden dostluk kavramı da sorgulanmaya başlanmıştır. Halil arkadaşına karşı yardımsever, onu sakinleştiren, dinleyen, her hâlinde yanında olan biridir. Süleyman, Halil'i şu sözlerle ifade etmiştir:

"— Akıl. Bari bir işe yarasa!.. Seni kimlere benzetiyorum, bilir misin? Hani tragedyalarda birtakım 'sırdaşlar' vardır. Kahramanlara hep akıllı uslu davranmayı öğütlerler. İşte onlara." (Solok, 2006c, s. 119)

Diğer taraftan Halil'in arkadaşına hem davası hem de işsizliği konularında yardım etmeye çalıştığı görülmüştür.

Yazarın romanda sorguladığı ahlaksızlıklar, değer yitimleri, sistem, yoksulluk gibi kavramlar karşısında aynı düşüncede oldukları görülmüştür. Yani birbirlerine benzemektedirler. Onlar yoksulluk içinde bile namuslu, çalışkan, güvenilir kalabilmişlerdir. Fakat Halil'in, yaşamını değiştiren zengin züppenin kim olduğunu öğrendikten sonra Süleyman'la çatışma yaşadığı görülmüştür. Aslında burada da onun benimsediği namus kavramı ortaya çıkmıştır. Yani bu da aslında içinde bazı değerleri barındıran (doğruluk-dürüstlük-ahlaklı-güvenilir gibi) başka bir toplumsal, kültürel kabuldür. Sonuç olarak kişilerin kendi yaşam alanlarında (aile, çevre, diğer) oluşturdukları kavramlardır.

Romanda yukarıda sayılan Halil'in kişisel özelliklerine ait verilerin Süleyman'ın iş yerinde uğradığı haksızlık ve baskı sonucunda arkadaşının yanına geldiği kısımda ortaya çıkmıştır. Burada Süleyman'ın öfkesi karşısında onun gerçekçi yapısı, mantıklı ve sakin olduğu görülmüştür. Arkadaşına da mantıklı olmasını ve dava sonuçlanılana kadar işinden ayrılmamasını söylemiştir.

Gerçeklerin Kavranışı ve Halil'in Değişimi: Kenan'ın düğününden sonra Halil, Leyla'nın babasının kim olduğunu öğrenmiştir. Bu gerçekle bir süre donup kalmıştır. Daha sonra Süleyman'a durumu anlatmış fakat romanda bu kısma kadar anlatılan Halil'den başka bir Halil ortaya çıkmıştır. Burada zengin insanların geçici hevesleri ve zevkleri uğruna; onların küçük insanlar olarak tanımladıkları kişilerin hayatlarıyla nasıl oynadıkları, onların ailelerini parçalayıp dağıttıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum romanda Halil'in ailesi örneğiyle verilmiştir. Bir zenginin ahlaksızlığı ile dağılan aile anlatılmıştır. Halil, yaşadığı olumsuzlukların sebebi olan kişinin ortaya çıkmasıyla öfkeli ve intikam peşinde koşan biri olmuştur. Burada kişiliği oluşturan bir ölçütün de toplumun kendisi olduğu söylenebilir.

Halil'in yakın dostunun, ailesini dağıtan kişinin kızına tesadüfen âşık olmasıyla onda birtakım ahlaksız düşünlerle öç alma tutkusu ve davranışları ortaya çıkmıştır. Oysa öç alma düşüncesiyle kendisi de bir ahlaksız kişi durumuna düşmüştür. Bu olumsuz tutum ve davranışları yüzünden Süleyman'la arası bozulmuştur.

Halil öç alma duygusuyla öfkeli, sinirli, önyargılı, arkadaşına sürekli olumsuz duygularını empoze etmeye çalışan bir kişi hâline gelmiştir. Onun bu değişimi ve öfkesi romanda çeşitli hâlleriyle verilmiştir.

Servet Bey ise Halil'i merak etmiş ve onun kendisini tanımadığını düşünüp gizlice Halil'in çalıştığı eczaneye gelmiştir. Fakat Halil, onu tanımıştır. İçindeki öfkeyi gizlemeye çalışmış ama bu huzursuzluğu fark eden Servet Bey aceleyle oradan ayrılmıştır. Bu olayın üstüne gelen arkadaşı Süleyman, Halil'in durumundaki garipliği fark etmiştir. Halil'in değişimi konusunda ele alınan öç alma isteğiyle önce Süleyman'ın Leyla'yı yüzüstü bırakması gibi ahlaksız istekleriyle başlamıştır. Arkadaşına karşı defalarca bu ahlaksız isteğini dile getirmiş ve ona baskı uygulamıştır. Fakat Süleyman, onun bu olumsuz düşüncelerini ve isteklerini kabul etmemiştir. Bunun üzerine Halil, arkadaşına da öfke duymaya başlamış ve aralarındaki dostluk bağı zayıflamıştır. Daha sonra romanda Halil'in üstünden bu duygu farklı bir düşünceye ve evrensel bir sorguya dönüşmüştür. Burada herkesin yaşama hakkı olup olmadığı sorgulanmıştır.

Halil'in öç alma isteği, onu en yakın arkadaşından ayırmıştır. Leyla da aynı duyguyla aşkından vazgeçmiştir. Burada bazı duyguların, Halil gibi mantıklı insanlarda bile yıkıcı sonuçları olabileceği görülmüştür. Bu yüzden akılla duygular arasındaki dengeyi iyi kurmak gerekmektedir. İki farklı sınıftan ve eğitimlerden gelen iki yetişkin insanda da görüldüğüne göre bunun için bir rehberlik eğitimi ya da ruh eğitimi verilebilir.

Sonuç olarak zorluklara rağmen okuyan, acemi öğretmenlerden olan Halil'in genel olarak toplumsal değerlere bağlı olduğu görülmektedir. Kişilik bakımından da ideal özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Fakat romanda yaşamını olumsuz etkileyen kişiyi öğrenince benimsediği değerlerin ve kişilik özelliklerinin değiştiğine ulaşılmıştır. Buradan da atlatılamayan olayların ya da hâllerin geçici özellikler taşısa da ilerleyen zamanlarda kişiye kalıcı zarar verebileceği söylenebilir.

Diğerleri:

1. **Şevket:** Ahlaksız, değerler bakımından yoksun.

Öğrenim durumu: Lise

Mesleği: Bakkal işletmecisi

Şevket, *Sınıf Arkadaşları* romanında sınıfın en yaramaz öğrencisidir. Fakat Sarıklı Hoca'ya dayak sopası getirdiği için olumsuz davranış ve tutumları görmezden gelinmiştir. Ta ki öğretmenden bu ayrıcalığı kaybedene kadar. Onun, öğretmeni gibi şiddete meyilli olduğu görülmüştür. Daha sonra Şevket de Sarıklı Hoca'dan dayak

yemiştir. Bunun üzerine hoca okuldan atılmıştır. Çünkü Şevket'in varlıklı bir akrabası okula gelmiş ve ondan hesap sormuştur. Romanda Şevket şu şekilde anlatılmıştır:

"Daha eski bir anı: İlkokuldayken arkadaşlarını dövmesi için hocaya değnek getiren Şevket. Ve bir gün kendisi de dayak yiyince, annesinin sütnelik* ettiği adam aracılığıyla hocayı okuldan kovduran Şevket." (Solok, 2006c, s.16)

Burada öğretmene karşı küçümseyici tutum ve davranışlara ulaşılmıştır. Ayrıca hocanın okuldan bu sebeple gönderilmesi de mesleğe karşı yapılan bir saygısızlık olarak görülmüştür. Oysa hocanın asıl gönderilme sebebi, öğrencilerine karşı şiddet uygulaması olmalıydı. Şevket'e dayak atana kadar kapı kenarına ayırdığı bir sürü öğrenciye hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygulamıştır. Ama bu durumlar görmezden gelinmiştir. Burada bile eğitimde eşitliğinin olmadığına ulaşılabilir. Çünkü yoksul çocukların haklarını savunacak birileri bile yoktur.

Ardından Şevket sınıf arkadaşlarının arasında barınamamış ve ilkokulun sonlarına doğru başka bir okula gitmek zorunda kalmıştır. Çünkü Sarıklı Hoca gidince getirdiği sopaların ve kaybedilen ayrıcalıkların sonucu olarak her iki grup tarafından da akran zorbalığına maruz kalmıştır. Lise bitirme sınavlarına az bir zaman kala tekrardan sınıf arkadaşlarının arasına dönmüş. Fakat kimse onunla sınavlara çalışmak istememiş ve yalnız kalmıştır. Daha sonra Haydar'ın babasının hastalanması üzerine onların evinde birlikte çalışmak zorunda kalmışlardır. Fakat bu bahaneyle evin hanımıyla yasak bir ilişkisi başlamıştır. Kimse durumun farkına bile varmamıştır. Bir gece eve mahalle baskını yapılmış ve bu ahlaksızlık ortaya çıkarılmak istenmiştir. Ama evden gönderilen evin beyi ile Haydar olmuştur. Çünkü ev ve bütün birikimler kadının üstündedir. Daha sonra Şevket, bu paralarla kendine iş kurmuştur. Savaş yıllarında ise iyice zenginleşmiştir. Fakat Haydar ile babası ise birçok zorluk çekmiştir. Bu yüzden Haydar eğitimini tamamlamayı çok istemesine rağmen eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Yani yapılan ahlaksızlığın ve benciliğin sonucunu başkaları çekmiştir. Burada da Şevket'in ahlaksızlığı bir kez daha ortaya çıkmıştır. Okumayı istemesine rağmen maddi yetersizlik ve yaşam koşulları sebepleriyle okuyamayan Haydar üstünden eğitim sistemi eleştirisi yapılmıştır.

Sonuç olarak birinci sınıftan beri yaptığı olumsuz davranışların sonuçları hep başkalarına ödetilen ve bu davranışların öğretmen tarafından görmezden gelinmesinin sonucu, değerler bakımından yoksun bir öğrenciyi yaratmıştır. Yani yaptığı

davranışların sorumluluğunu almayan, doğruyu yanlışı ayırt edemeyen, görmezden gelindiği için aynı olumsuz davranışları yapmaya devam eden biri hâline gelmiştir. Büyüyünce de durum değişmemiştir. Lise son sınavlarında yaptığı ahlaksızlığın sonucunu onunla tek ders çalışmayı kabul eden arkadaşı Haydar'a ve onun babasına ödetmiştir. Burada toplumsal bir eleştiri ve yitirilen değerler sorgusu da yapılmıştır. Hatta ilerleyen yıllarda diğer arkadaşları Tahsin, içinde bulunduğu durumdan memnun olmadığını ve hayalini Süleyman'a ifade ederken Şevket'i örnek bile aldığını anlatmıştır. Yani toplum tarafından kınamaya, bir yaptırıma ve baskıya uğratılmayan Şevket gibi insanları; toplum kabul etmiştir. Daha önemlisi de yaşamlarından memnun olmayan diğer insanlar da çare olarak onların gittiği yanlış yolu örnek almışlardır. Yani buradan çıkan sonuç bireye daha ilkokul yıllarında öğretilmeyen değerlerin, daha sonra onların davranışların sonucu olarak toplumun büyük çapta değişimine ve dönüşümüne sebep olabileceği söylenebilir.

2. Veysel: Yolsuzluk yapan, empati yoksulu, nerden geldiğini unutan.

Öğrenim durumu: -
Mesleği: Şube müdürü
Diğer: Yalan söyleyen, kendi çıkarını düşünen, merhametsiz, insanlara karşı duyarsız.

Sıvacı Cafer Baba'nın oğludur. Kenan'ın yaşamının değişmesine kadar da onun en yakın arkadaşıdır. İstanbul'un işgalinden sonra Kenan'ın annesinin Fransız olmasından dolayı babası, banka veznedarlığından müdürlüğe yükseltilmiştir. Bu yaşam şartlarının değişmesinin ilk göstergesi, Kenan'ın kendisine uygun olmayan arkadaşlığı bahaneler bularak sonlandırması olmuştur. Artık Kenan, Sarıklı Hoca zamanından beri sıra arkadaşı ve en yakın arkadaşı olan Veysel'i beğenmemektedir. Görüldüğü gibi çocukların yaşamlarında maddi durumun değişmesiyle konuma bağlı değişme ve davranışlar gözlemlenmiştir. Yani çocuk okulda kendi gibi insanlarla arkadaşlık etmek istemiştir. Oysa değişen koşullara ve farklı kişilik özelliklerine yatkın olmalarına rağmen onları bir arada tutan değişmez değerlere ihtiyaç vardır. Burada vurgulan değerler, dostluk ve arkadaşlık olmalıdır. Fakat davranış ve tutumlarıyla değerlerden yoksun olan öğretmenlerin, ailelerin ve toplumun içinde yetişmiş bireylerden bunu beklemek yanlıştır. Sınıfsal farklılığa göre değişen uygulamaların ve benimsenen değerlerin farklı olması doğaldır. Önce eşitlik sağlanmalıdır.

Diğer yandan *Sınıf Arkadaşları* kitabında Veysel ile Kenan'ın konuşmalarından Veysel'in zengin gösterileri ve yaşamı karşısında olduğu ama Kenan'ın o yaşama meyilli olduğuna ulaşılmıştır. Fakat son kitap olan *Karıncayı Tanırsınız'*da Veysel'in şube müdürü olduğu ve yolsuzluk yaparak lüks içinde yaşadığı görülmüştür. Veysel'in bu durumu romanda Halil ile Süleyman'ın konuşmaları üstünden anlatılmıştır.

Üstelik Veysel küçük atölyeleri gezerken çalışanların perişan hâllerini görünce hiçbir duygu belirtisi göstermemiştir. Yani empati yapamamış ve geçmişini unutmuştur. Bu da insan ve çevre duyarlığına sahip olmayan bencil kişiliğini göstermiştir.

Para, Veysel'in dış görünüşü değiştirmiştir ama karakter bakımından içi boşalmıştır. Burada arkadaşına yalan söyleyen, hak yiyen, doğruluk-dürüstlük aramayan, perişan insanları görmezden gelen biri hâline gelmiştir. Romanda aşağıda verilen örnekte görüldüğü gibi arkadaşı Süleyman'a bile yalan söylemiş ve onun hakkını yemiştir:

"Veysel bir an duraladı. Sonra:

— Canım, aldırma. Söz gelişi öyle dedim. Eğer benimle çalışırsan memnun olurum. 10 lira gündelik veriyorlar. Yarı yarıya bölüşürüz. Kardeş payı. (Aslında 20 lira alıyordu ya, her zaman doğru söylemek gerekmezdi.)" (Solok, 2006c, s. 73)

Özet olarak karaktersizleşmiştir. Hatta benimsediği anlayışta her zaman her bakımdan güçlü olmaktır. Güçlü olan kişi de zayıf olanı ezebilir anlayışına sahiptir. Bu anlayışı benimsemiş olması yine değerler bakımından yoksunluğunu göstermiştir. Çünkü bu anlayışın altında istenilen gücü elde etmek için tüm ahlaksız yolları meşru olarak görmek gibi bir düşünce saklıdır ve bu da çok tehlikeli bir düşüncedir. Bu düşünce Veysel tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir:

"— … Ondan sonra tamam! Bugünlük yeter!.. Yaşamak için kuvvetli olmak gerek azizim. Yoksa ezilirsin. 'Altta kalanın …' demişler hani. Gücü gücü yetene…" (Solok, 2006c, s. 81)

Yazar perişan insanlara acımayan, insan duyarlığına sahip olmayan, merhamet yoksulu Veysel'in karşısına Süleyman'ı koymuştur. Burada da ideal insan tipi bir kez daha görülmüştür. Süleyman, Veysel'le birlikte küçük sanat atölyelerinde çalışan insanların dramlarını görünce huzursuz olmuş ve kendini sorgulamıştır. Veysel'in ise hiçbir şey umurunda değildir. Burada aynı durum karşısında bireylerin farklı tepkiler gösterdiğine ulaşılmıştır.

Sonuç olarak Veysel'in değerler bakımından zayıf olduğuna ulaşılmıştır. Bu da eğitimde değerler ve karakter eğitimin önemini ortaya çıkarmıştır.

3. Kevkep:

Öğrenim durumu: Üniversite
Mesleği: Eczacı
Diğer: Özerk olamamış, başkalarına bağlı, sorumluluk almayan, değerler bakımından zayıf (aile etkeni).

Kevkep**,** savaş zengini Cemil Malik Bey'in oğludur. Ailesinin olanaklarıyla rahat bir eğitim hayatı olmuştur. Hatta sınıf arkadaşı Behçet, acemi öğretmen olarak derslerine yardım etmiştir. Burada iki farklı kesimin çocukları üstünden benimsenen değerler ilk kitapta belirlenmiş ve karşılaştırılmıştır. Yoksul Behçet'in çalışkan, sorumluluk sahibi, arkadaşlarına karşı iyi niyetli, okumaya istekli hâlinin karşısında; varlıklı Kevkep'in şımarık, bencil, çıkarcı, hazırcı, tembel, dostluğu ve arkadaşlığı bilmeyen hâli verilmiştir. Görüldüğü gibi benimsenen değerler, aynı sınıfta eğitim almalarına rağmen değişmiştir. Çünkü iki farklı ailenin, çevrelerin ve yaşamların sağladığı olanaklar birbirinden farklıdır. Kevkep, özel ders alabilen bir öğrencidir ve çalışma olanakları en iyi şekilde oluşturulmuş. Behçet ise akşamları ders çalışmak için lambayı bile yakamamaktadır. Buradan da eğitimde fırsat eşitsizliğine ulaşılmıştır. Ayrıca bu kısım ilk kitabın bulgularının incelenmesinde Acemi Öğretmenler Üzerinden Eğitim Eleştirisi başlığında daha detaylı olarak ele alınmıştır.

Diğer yandan Behçet'in hastalanmasıyla Kevkep'in tek başına düşünemediği, sorunlarını çözemediği, ödevlerini anlamadığı görülmüştür. Yani çocuk, öğrenmek için hiçbir çabaya girmediği için kendini yetersiz hissetmiştir. Bu durumda ailenin de payı vardır. Ufacık başarısızlığı bile acemi öğretmene yükleyen, tüm sorumlulukları ona devreden bu tutum yanlıştır. Bu nedenle Kevkep'in hiçbir zaman özerk olamadığı görülmüştür. Hatta Behçet okuldan ayrılmak zorunda kalınca Kevkep'in babası hemen okuldan ucuz bir öğretmen bulmak için müdürle görüşmüştür. Yani o da çocuğunun durumun farkındadır. Daha sonra Kevkep'in acemi öğretmeni Halil olmuştur. Yaptığı üniversite seçimi de onun bir başkasına muhtaç olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Üçüncü kitapta ise Kevkep'in bir eczanesi olduğu ve Halil'in de yanında çalıştığı görülmüştür. Fakat bütün sorumlulukları kalfası olan Halil'e yüklemiştir. Yani Kevkep'in yetişkin olunca da sorumluluklarını almadığı, bir başkasını sömürdüğü

ortaya çıkmıştır. Burada Kevkep'in çalışmamasına rağmen içinde bulunduğu olanaklarla daha da zenginleşmesi ama bunu da bir başkasının benimsediği değerlere sığınarak oluşturduğu görülmüştür. Fakat kendisi değerler bakımından yoksundur. Buna örnek olarak hem Halil'in güvenini sömürerek onu daha fazla çalıştırması hem de geçmişte acemi öğretmeni olan Behçet ile sokakta karşılaşınca ondan utanması ve başından savması verilebilir. Sonuç olarak bu kısımda yoksullun benimsediği değerler üstünden zenginin daha çok zenginleştiği ama değersizleştiğine ulaşılmıştır. Yazar burada değerler üstünden sistem eleştirisi yapmıştır. Ayrıca bağımlı öğrenciye, maddi olanaklarla sunulan birçok eğitim hizmetinin sadece onun diploma almasına yardımcı olduğu söylenebilir. Yani öğrencinin, eğitim sisteminin bir çıktısı olarak istenilen özelliklere sahip olmadığı görülmüştür. Eğitimin, bireyi hem yaşamına hem de mesleğine sağlıklı bir biçimde hazırladığı düşünülürse psikolojik ve bilişsel olarak donanımlı bireyler olması beklenmektedir. Kendi kararını kendisi alan, sorumluluk sahibi, yapıcı, üretken, sorunlara çözümler üreten, çevresine ve insanlara karşı duyarlı, çalışkan, hem kişisel hem mesleki gelişimine önem veren, öz değerlendirme yapan gibi özelliklerle istenilen bireyler oluşturulabilir.

Sonuç olarak Kevkep'in ailesinin sağladığı olanaklarla rahat bir eğitim aldığı fakat özerk olamadığı, sorumluluk bilincini oluşturamadığı ve bazı değerler bakımından yoksun olduğuna ulaşılmıştır. Burada aile etkeni öne çıkmıştır.

Eğitim Sistemi Eleştirisi

Romanda Süleyman'ın üstünden öğretmenlik mesleği eleştirisi yapılmıştır. Burada Avukat Ferhat'ın, mesleği maaşı konusunda beğenmediğine; Doktor Kenan'ın, mesleği küçümsediğine; Leyla'nın Süleyman'ı toplumun en alt katından bir insan olarak tanımlaması ve Servet Bey'in de sözleriyle öğretmenlik mesleğini küçümsediğine ulaşılmıştır. Bu varlıklı insanların düşünceleri, öğretmenlik mesleği algılarını oluşturmuştur. Yani onların gözünde öğretmenlik, değersiz ve küçük olarak algılanmıştır. Oysa nesilleri yetiştiren öğretmenlerin değeri bu olamaz. Bu yüzden mesleğe yönelik algının değiştirilmesi, ona verilen değeri ve saygıyı yükseltecektir. Bu da öğretmenlik mesleğinin her yönden haklarının korunması ve özlük haklarının iyileştirilmesiyle mümkün olabilir.

Diğer taraftan romanda diplomalı olan insanların işsiz kaldığı görülmüştür. Örnek olarak Bilal'in babası memurluk yaptığı yerden çıkarılınca utanarak uzak

mahallelerde çöpçülük yapmaya başlamıştır. Diğeri ise Kemal Bey 'Diplomalı Boyacı' levhasıyla bakanlığın önünde ayakkabı boyamaktadır. Yazar bu durum üzerinden sistem eleştirisi yapmıştır. İnsanlar türlü nedenlerle işten çıkarılınca ya da mesleklerini yapamayınca başka mesleklerde çalışmaktadırlar. Bu da mesleklerinin ehli olan insanların yeteneklerinin kullanılmaması anlamına gelmektedir. Bunun sonucu olarak da mesleklerin niteliğini düşürmektedir. Yani hem meslek hem de aldığı eğitim doğrultusunda mesleğini yapmaya hak kazanan kişiler bu durumdan zarar görmektedir. Günümüzde benzer durum yaşanmaktadır. Birçok fakülteden mezun olmuş gençler işsizdir ya da kendi mesleklerini yapamamaktadırlar. Yaşam koşullarından dolayı farklı işlerde çalışmakta ve sözde diplomalı olarak görünmektedirler. Sonuç olarak bu olumsuz durumun değiştirilmesi gerekmektedir. Bu da döneme uygun eğitim politikalarıyla öncelikle fakültelerin azaltılıp onlara uygun, nitelikli ve az sayıda öğrenci alımlarıyla daha sonra ise öğrencileri yerleştikleri bölümlerde en iyi şekilde yetiştirerek, donatarak ve mesleğe hazırlayarak mümkün olabilir. Bu sayede ihtiyaca uygun şekilde mezunların verilmesi 'diplomalı işsiz' etiketini ortadan kaldırabilir.

Diğer yandan 'okumak' ve 'adam olmak' ifadelerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Romanda eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan Tahsin'in Süleyman'a söylediği sözlerden toplumun okuyan kişilere karşı algısı ortaya çıkmıştır. Burada Tahsin'in okuyamadığı için okuyanlardan kendini yetersiz gördüğüne ve yaptığı meslekten memnun olmadığına ulaşılmıştır. Yani eğitimi yarıda kalan bir öğrencinin meslek yaşamında mutsuz olduğu görülmüştür. Bu yüzden öğrenciler yetenekleri, ilgileri ve istekleri doğrultusunda mesleklere yerleştirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin eğitim süreçlerinde çeşitli hizmetlerle desteklenmesi, potansiyellerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır. Diğer yandan 'okumak' ve 'adam olmak' ifadelerine dönülecek olunursa oluşan algının geçmişten günümüze yavaş yavaş yok olmaya başladığı söylenebilir. Çünkü günümüzde toplumun çoğunluğun okuduğu, okumaya çalıştığı fakat buna paralel olarak toplumsal düzende iyileşme ya da gelişme görülmemektedir. Tam tersi okuyan insanların insan, çevre ve canlı duyarlığına sahip olmadığı görülmektedir. Bu kişilerin diğer insan ve canlıların yaşamını düşünmeden kendi çıkarı doğrultusunda hareket ettikleri; bir toplumda olması gereken 'biz' bilincine sahip olmadıkları; kültürel değerler bakımından zayıf oldukları; şiddete meyilli oldukları gibi toplumsal düzeni bozan olumsuz özellikleri sıralanabilir. Bunun da nedenin başta aile ve çevre olmak üzere eğitim kaynaklı olduğu söylenebilir. Çocuğun

ailede oluşturamadığı, eksik kalan değerlerin; okul ortamında sezdirilip sağlam bir şekilde oluşturulamaması, çevrenin her türlü şekillendirici olumsuz etkisine açık olmasına sebep olmaktadır. Bu da okumuş ve bir meslek sahibi olmuş fakat karakter bakımından 'adam olamamış' kişilerin oluşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak da toplumda okuyan kişilere karşı oluşan saygınlık algısının değiştiğine ulaşılabilir.

Ayrıca bu değişen algının ve profilin altında yatan diğer sebepler ise başta aile kurumunun çözülmeye başlaması, yönetimlerdeki sıkıntılar olmak üzere, eğitimin niteliksizleştirilmesi, sorunlara durumu kurtarmaya yönelik geçici çözümlerin bulunması, var olan potansiyellerin gerektiği gibi kullanılması, işsizliğin getirdiği psikolojik sıkıntılar gibi etmenler sıralanabilir. Yani artık günümüzde okuyan insanların, çoğunlukla diplomalı işsiz adayı oldukları algısı vardır. Sonuç olarak da okumak, saygı duyulan bir kavramdan değersizleştirilen ve acınan bir kavrama dönüşmüştür.

Romanda Servet Bey'in, damadı Kenan'ın sınıf arkadaşlarının farklı kesimlerden olmasını eleştirdiği görülmüştür. Servet Bey'in "— Sizin de ne biçim arkadaşlarınız var azizim! Kunduracılar, arabacılar, daha bilmem neler! Demek bunlarla bir arada okudunuz?.. Bizim zamanımızda belli başlı aile çocuklarını ayırırlardı efendim. Mekteb-i Sultanî'de* şehzadelerin ayrı sınıfı vardı, bizleri de onların yanına verirlerdi" (Solok, 2006c, s. 187) sözleri üst sınıfın kendileri gibi kişilerle bir arada eğitim almayı uygun gördükleri düşüncesini ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan eğitimin farklı sınıfların çocuklarını bir araya getirmesini küçümsedikleri ve bu eşitleyen sistemi eleştirdiklerine ulaşılabilir. Oysa toplumda kesin çizgilerle ayrılan sınıfların eğitimde fırsat eşitliğinin yakalamaları tam olarak mümkün değildir. Romanda da görüldüğü gibi ailelerin maddi olanaklarıyla bazı çocukların Avrupa'da eğitim gördüğü, batı eğitimi aldığı, özel ders alarak desteklendiği, dönemine uygun dil öğrenmek için kursa gittiği; bazılarının ise yaşam şartları sebebiyle eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kaldığına ulaşılmıştır. Yani bu eşitlik tam olarak sağlanamamıştır. Kaldı ki birinci romanda bu çocukların aynı sınıfta eğitim görmelerine rağmen başta öğretmenleri tarafından farklı tutum ve davranışlarla ayrıştırıldıkları görülmüştür. Bu yüzden eğitimde fırsat eşitliğinden söz edilemez. Bu durum günümüzde farklı hizmetlerle kısmen iyileştirilse de hâlâ devam etmektedir. Bu yüzden eğitimindeki öğrenci, öğretmen ve sistem sorunlarının gerçekçi olarak belirlenip çözülmesi gerekmektedir. Bu şekilde ancak eğitimde eşitlik sağlanabilir.

Romanda eylül ayının sonunda Öğretmen Süleyman'ın davası olumlu sonuçlanmış ve mesleğine devam edebileceği kararı verilmiştir. Bu kısımda ideal öğretmen özelliklerine sahip, ÖMGY çerçevesinde dönem öğretmenlerine göre mesleğinde daha yetkin bir öğretmenin; bazı çevrelere, düşüncelere ve sisteme aykırı olmasından dolayı bir sebep gösterilmeden görevinden uzaklaştırabileceği ortaya çıkmıştır. Bu da öğretmenlik mesleğinin ne kadar korunmasız olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak maddi durumu iyi olan ailelerin çocuklarının okuyabildiği, iyi birer meslek sahibi olabildiği, değerden yoksun tutum ve davranışlarına rağmen bulundukları mevkilerin ve sınıfın etkisiyle toplumda saygınlıklarının olduğudur. Fakat yetenekli, zeki çocukların bazılarının yoksulluk sebebiyle eğitimlerini yarıda bırakıp geçim derdine düştüğü ve yaşamda kaybolduğu; bazılarının ise yaşam koşulları sebebiyle ancak bazı fakülteleri seçebildiği görülmüştür. Bu eğitim sisteminin düzeltilmesi gerekir. Ayrıca ahlaksızlığı meşrulaştırmak, kabul etmek kültürün devamlılığını sağlayan değerlerin yitimine sebep olacaktır. Bu yüzden zengin ve fakir ayırt etmeden her çocuğun öncelikle eşit eğitim alması sağlanmalıdır. Bu sayede çocuk, eğitim yaşamını tamamlayınca kendini diğerinden üstün ya da aşağı gören olmayacaktır. Bu anlayış da sağlıklı kişiliğini oluşturmuş, değerlerini benimsemiş, kendini geliştiren, iyi bir vatandaş olan gibi istenen eğitim çıktılarının özelliklerini oluşturmaktadır.

Çalışan-Memur-Yönetici ve Mobbing

Çalışan - Memur: Pasif, haksızlığa boyun eğmek zorunda bırakılan.
Yönetici: Otoriter, mobbing uygulayan.

Süleyman, İlk Dakika gazetesinde işe girmesiyle birlikte toplumsal bir gerçeği daha ortaya çıkarmıştır. Bu da yöneticilerin çalışanlarına uyguladıkları baskıdır. Bu baskı kavramının peşinden de adaletsizlik, haksızlık, bencillik, zorunluluk, zorbalık, zulüm ve hakkını savunamama gibi kavramlar gelmiştir. Buradaki otoriter yönetici profili ve işleyen sistem, çalışanı pasif bir duruma sokmuştur. Romanda zorba yönetici profili ve ezilen çalışan hâlleri verilmiştir.

Süleyman ise yapılan haksızlığa sessiz kalmadığında yöneticiden aldığı cevap başka bir sistemsel baskıyı ona göstermiştir. Romanda bu durum şu şekilde verilmiştir:

"Demek böyle! Reklam Bürosu'ndan niçin çıkarıldığım şimdi anlaşılıyor… Ya Veysel'in iş vermekten hemen cayması?.. Arkamda adam dolaşıyor demek!.." (Solok, 2006c, s. 118)

Bu da içinde bulunduğu olumsuz durumun sebebi olan anlayışın hâlâ onu çevrelemeye ve denetim altında tutulmaya çalışıldığını göstermiştir.

Romanda Süleyman'ın gazetede uğradığı haksızlık üzerine en yakın arkadaşı Halil'in de farklı tepkiler verdiği görülmüştür. Bu, insanlara dayatılan sistemin bir sonucudur. Çoğunluğun da Halil gibi gerçeklerin farkına varıp işleyen sisteme boyun eğmek zorunda kaldığı görülmüştür. Diğer taraftan bu sisteme boyun eğmeyen Süleyman'ın düştüğü durum da ortadadır. Bu yüzden işleyen sistemin, kendine itaat eden çalışanları ve zalim yöneticileriyle döndüğü söylenebilir. Romanda Halil üstünden Solok'un "— Neye yarar?.. Dışarda sıra bekleyen o kadar insan olduktan sonra… Belki daha da ucuza çalışacaklardır." (Solok, 2006c, s. 119) sözü örnek olarak verilebilir.

Ferit Edgü'nün Romanları

Araştırmanın bu bölümünde çalışmaya konu olan Ferit Edgü'nün *Kimse* ve *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* adlı romanları nitel araştırma yöntemi olan doküman analizi ile incelenmiştir. Öğretmen kavramı çevresinde oluşan kodlar tespit edilmiştir. Ardından romanlar, bu kodlar başlığında tek tek fişlenmiştir. Daha sonra çalışmanın dayanak noktası olan Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri incelenmiş ve romanlar bu çalışma doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda ulaşılan maddeler tablolaştırılmış ve en çok tekrar eden maddeler tespit edilmiştir. En sonunda iki romanda da en çok tekrar eden maddenin ortak olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya *Kimse* adlı romanından ziyade *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* romanı daha çok veri sağlamıştır.

Kimse

Bu bölümde romanın özeti, ÖMGY çerçevesinde incelenen öğretmen özellikleri, öğretmenlik mesleğinin bilgi kaynağı olarak görülmesi, öğretmenin öz değerlendirme yapması, memur ve sistem eleştirisi ve romanın otobiyografik özellikleri verilmiştir.

Özet

Roman bir mevsimde geçen sürgünlüğü anlatmaktadır. Zaman tam olarak belli değildir. Kitap daha çok kahramanın içsel konuşmalarından, çatışmalarından ve sorgulamalarından oluşmaktadır. Yazar Hakkâri gerçeğini oraya sürülen bir öğretmenin gözünden anlatmaya çalışmıştır. Roman yalnızlık, yoksulluk, çaresizlik, direniş ve dil sorunu üzerinden işlenmiştir.

Öğretmen

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri kapsamında Ferit Edgü'nün *Kimse* adlı romanında öğretmenin sadece tutum ve değerler yeterlik alanında maddelerine ulaşılmıştır. Bu maddeler şu şekilde incelenmiştir:

C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.
C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

"Birkaçı bulgur çorbası pişirecek (belki bir çanak da sana getirecekler), birkaçı okula gelecek. Seninle konuşacak. Sana bir sözcük öğretecek. Senden bir sözcük öğrenecek. Seninle dertleşecek. Seninle söyleşecek." (Edgü, 2018, s. 105) C2.1. / C4.3.

Yukarıdaki bu alıntıda öğretmenin hem öğreten hem de öğrenen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenin yeni bilgiler öğrenmeye istekli olduğu söylenebilir. Aynı zamanda öğretmen; öğrencilerinin dertlerini dinleyen ve onlarla sohbet eden bir kişi olarak görülmüştür.

"Bazıları yaklaşıp bir şey söylüyordu, anlamadığın bir dilden. (Şimdi az da olsa anlıyorsun bu dili. Hiç değilse su isterken "Abı mine" demesini öğrendin. Ve güneş demesini, köpek demesini, çocuk demesini. Hasta demesini, kar, kış, köy, kent, ölüm demesini. Onların dilinden.)" (Edgü, 2018, s. 120) C4.3.

Buradan öğretmenin yöre halkının dilini öğrenmeye başladığı görülmüştür. Onların dilini az da olsa anladığı ve onların dilinden kendini ifade etmeye başladığı anlatılmıştır. Yani öğretmen içine düştüğü olumsuz durum karşısında pes etmemi ve çözüm odaklı düşünmüştür. Burada öğrencilerle ve yöre insanıyla daha rahat iletişim kurabilmek için öncelikle onların dilini öğrenmiştir. Öğretmen Türkçeyi öğretirken bir yandan da onların dilini öğrenmiştir.

“Gaz bidonundan dönüşme sac sobamı yeni kurmuş, döşeğimi kendi ellerimle yapmıştım.” (Edgü, 2018, s. 143) C4.3.

> Kendin yaptım bu sediri. Buraya geldiğimin beşinci günü. Okulun yapımından arta kalan tahtaları çıkardım. Köyün marangozundan, – Neydi adı Alaaddin’in babasının? – bir çekiç aldım, bir testere, birkaç da çivi. Kestim. Biçtim. Yan yana getirdim tahtaları. Yerden otuz santim yükseklikte tahta bir sedir yaptım. Muhtar bir yün yatak verdi. Sedirin üstüne bu yatağı serdim (Edgü, 2018, s. 149). C4.3.

Yukarıda verilen iki örnekte de öğretmenin karşılaştığı problemler karşısında çözüm odaklı düşündüğünü desteklemiştir. Burada öğretmenin elindeki malzemelerle ihtiyaçlarını karşıladığı görülmektedir. Yani yapıcı bir profile ulaşılmaktadır. Romanda öğretmenin sobasını kurduğu, döşeğini ve sedirini kendi elleriyle yaptığı görülmektedir. Çaresizlik karşısında direndiğini ve yaşam alanını kendi çabasıyla oluşturduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlere, karşılaşabilecekleri zorluklar karşında pes etmemeleri gerektiğini öğretmiştir.

“Onlar karakollarına, ben yukarıya, köyüme doğru yola koyulduk. Çocukluğumdan bu yana ilk kez ata biniyordum; eğersiz, üzengisiz bir ata.” (Edgü, 2018, s. 131) C4.3.

Öğretmen görev yapacağı köye ulaşmak için ilk kez ata binmiştir. Onun oradaki yaşam koşuluna uyum sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu da öğretmenliğin, değişen koşullara kısa sürede uyum sağlamayı gerektirdiğini göstermiştir.

C4.6. Mesleki etik ilkelere uyarak mesleki bağlılık ve saygınlığını korur.

“Muhtarın ilk sorusu şu oldu:

Kalıcı mısın burda?

Kalıcıyım.

Sahi?

Sahi.” (Edgü, 2018, s. 137) C4.6.

Burada öğretmen, zorlu şartlarda görev yapacağı köye ulaşınca dillerini bile bilmediği insanların ona karşı tavrı dikkat çekicidir. Muhtarın, öğretmene sorduğu ilk soru bir eleştiriyi barındırmaktadır. Bu örnekle Doğuya giden öğretmenlerin ya da memurların oradan hemen ayrıldıkları anlatılmaya çalışılmıştır. Benzer durum günümüzde de devam etmektedir. Doğuya atanan memurların atandıkları yerlerden bir an önce gitmek için çabaladıkları görülmektedir. Bunun için de çeşitli etik olmayan girişimlerde bulundukları bilinmektedir. Burada aydınların, Doğu gerçeği ile tanışınca

hemen istifa ettikleri anlatılmıştır. Bu kişilerin hem Doğunun şartlarının farkında olmaları hem de bu durumun değişmesi için çaba göstermemeleri yazarın eleştirdiği nokta olabilir. Romanda bu durumun bir örneği şu şekilde verilmiştir:

> Senin gideceğin kentin en uçtaki ilçesinde jandarma komutanlığı yapıyormuş bir yıldır. Aynı zamanda da ilçenin kaymakamlığını. Şaşırmıştın. Nasıl oluyor bu? Anlatmıştı: Gelenler durmuyor. İstifa edip gidiyorlar. Biz askeriz. Bizde böyle şey yok. Eh, madem ki kaymakamsız olmuyor, o işi de biz yapıyoruz (Edgü, 2018, s. 120).

Öğretmen ile ilgili ulaşılan diğer bir örnek şu ifadelerle verilmiştir:

"…

Bildiğim bir hastalık değil

Muhtar, Bir iğne yap, diyor

Kente, doktora götürün, diyorum" (Edgü, 2018, s. 140) C4.6.

Yukarıdaki örnekte muhtar, öğretmenin hasta çocuğa iğne yapmasını istemiştir. Bu durum öğretmenin bilgisine ve tecrübesine güvendiğini göstermektedir. Ona göre bulunduğu yerin en bilgili kişisi öğretmendir. Bu durumda hiç kuşkusuz yöre insanının çaresizliğinin de payı vardır. Çünkü burada sağlık hizmetlerinde yaşanan aksaklıklar yüzünden yöre insanının yaşamının güçleştiği görülmüştür. Diğer taraftan öğretmen hasta çocuğun durumunun kötü olduğu ve öleceğinden korkuttuğu için iğne yapmak istememiştir. Ayrıca bu istek onun alanı dışındadır. Burada öğretmenden beklenen sorumlulukların durumdan duruma değişebileceği görülmüştür. Bu sorumluluklar da mesleğin tanımına tam olarak ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Bir öğretmen; insanların gözünde doktor, hemşire vb. olabilir. Çünkü öğretmen, onlar için bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir. Romanda öğretmenin her konuda bilgisine başvurulan kişi olması, mesleğe olan saygınlığı göstermektedir.

Aşağıdaki Tablo 12'de *O*'nun ÖMGY çerçevesinde incelenen maddeleri verilmiştir.

Tablo 12. *O*'nun ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan Maddeleri

Yeterlik Alanı	Maddeler	Toplam
C. Tutum ve Değerler	C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.	5
	C4.6. Mesleki etik ilkelere uyarak mesleki bağlılık ve saygınlığını korur.	2
	C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.	1

Tablo 12'de ÖMGY çerçevesinde öğretmenin sadece tutum ve değerler alanında maddelerine ulaşılmıştır. Bu alanda en çok tekrar eden maddenin C4.3. olduğu tespit edilmiştir. Buradan öğretmenin kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğuna ulaşılmıştır. Ardından C4.6. maddesinin geldiği görülmüştür. Buradan da öğretmenin mesleki etik ilkelere uyarak mesleki bağlılık ve saygınlığını koruduğuna ulaşılabilir. Son olarak ise tabloda C2.1. maddesinin geldiği belirlenmiştir. Bu madde ile de öğretmenin, her öğrenciye insan ve birey olarak değer verdiği söylenebilir.

Sonuç olarak tablodan öğretmenin kişisel ve mesleki gelişmeye önem verdiğine, mesleki etiğe uyarak mesleki saygınlığı koruduğuna ve öğrencilere değer verdiğine ulaşılmıştır.

Öz değerlendirme yapması: Bir öğretmenin öz değerlendirme yapabilme yeteneği ne kadar iyi olursa kendini hem mesleki hem de kişisel yönden geliştirmesi o kadar kolay olmaktadır. Bu duruma şu örnek verilebilir:

"Düşümde öğretmen değil de öğrenci olduğumu gördüm ve yargılandığımı, diyor Birinci Ses.

Düşler, gerçeğin arka yüzüdür, biliyorsun, diyor İkinci Ses. Öyle görülüyor ki, sende ön yüzü olmaya başlayacaklar." (Edgü, 2018, s. 108)

Bu romanda öğretmenin ÖMGY çerçevesinde ulaşılan maddeleri ve diğer özellikleri çalışma için sınırlı bilgiler sunmuştur.

Memur ve Sistem Eleştirisi

Yazar, öğretmenin hasta olması üzerinden sağlık hizmetlerinde yaşanan aksaklıkları eleştirmiştir. Sağlık hizmetlerinin yetersiz olması, görevlilerin insanlara değer vermeyen hâlleri, adam kayırma ve insanların çaresizlikleri görülmüştür. Romanda yapılan eleştiriye aşağıdaki sözler örnek verilmiştir:

"Komşu kente, komşu kentteki Devlet Hastanesine gittin. Bir köpeğe bakar gibi bakıyorlardı burda insana." (Edgü, s. 124)

Romanın Otobiyografik Özellikleri

Yazarın Paris'te bulunduğu ve bu anısını aşağıdaki örnekte romanına aldığı gözlemlenmiştir:

"… Örneğin, Paris'te.

Ordaydık, diyor Birinci Ses.

Ama kaçtık, diyor İkinci Ses." (Edgü, 2018, s. 20)

Aynı zamanda yazarın Hakkâri'nin Pirkanis köyünde askerliğini öğretmen olarak yaptığı bilinmektedir. Bu romanın da orada yaşadığı ve gözlemlediği olayları not etmesinin sonucu olduğunu göstermiştir.

Hakkâri'de Bir Mevsim / O

Özet

Roman "Yabancılar Arasında Bir Yabancı" adlı bölümle başlamıştır. Kahraman nerden bu dağ başına geldiğini bilmeyen bir yabancıdır. Kendinin denizden geldiğini ve bu dağ başına da gemisinin parçalanmasıyla bir kaza ile düştüğünü düşünmektedir. Ama düşünde mi bunu görmüştür yoksa yaşamış mı bunun cevabını kendine verememiştir. Kahramanın Hakkâri'nin (Hak kentinin) Pirkanis köyüne dilini bilmediği insanların içine düşmesi, her şeye yabancı olması, bir denizcinin dağ başındaki bu sürgünlüğü; umulanın aksine bir mücadele ile sonuçlanmıştır. Karların erimesiyle birlikte köyden ayrılması ve teknesiyle yeni bir yolculuğa çıkmasıyla roman bitmiştir.

Kahraman bu süreçte zorlu ve alışık olmadığı Doğu gerçeği ile kış şartlarında tanışmıştır. Aynı zamanda mevsim ile olaylar da paralel ilerlemiştir. Geçirdiği süre boyunca kendini, yöre insanını, çaresizliği, gerçekliği, yaşam mücadelesini vb. kavramları sorgulaması kahramanın kendini bulmasına yardımcı olmuştur. Öğretmen kahramanın yöre insanının zorlu yaşam şartlarını görmesi, çaresizliği, hastalıktan ölen bebekleri ve eğitim dilini bilmeyen çocuklara ders vermeye çalışması gibi sorunlar karşısında mücadelesine ulaşılmıştır. Daha sonra da karlar eriyince de bu sürgünlüğün bitmesi ve yeni bir yolculuğa çıkması; yazarın masalsı anlatımıyla teknesine kavuşarak başlamıştır. Aslında başlayan bu yeni yolculuk kitabın son cümlelerini oluşturmuştur. Yani yazar, biten her şeyin aslında yeni bir başlangıç olduğunu ve umudu aktarmaya çalışmıştır. Bu roman hayal ile geçek arasında durmaktadır.

Bu çalışma Doğu gerçekliği (soğuk, kar, ölüm, çaresizlik, salgın, yoksulluk …) içinde adsız bir öğretmenin hayal ile gerçek arasında anlatımıyla sınırlıdır.

Öğretmen

Bu çalışmada öncelikle öğretmen ÖMGY çerçevesinde incelenmiştir. Ardından Ferit Edgü'nün romanlarında ortak olarak öğretmenlik mesleğinin bilgi kaynağı olarak görülmesi, öğretmenin öz değerlendirme yapması, öğretmenin gözünden memur ve sistem eleştirisi, Doğu gerçeği ve romanın taşıdığı otobiyografik özellikler görülmüştür. Farklı olarak ise öğretmen olmak, öğretmenin çaresizlikler karşısında direnişin sembolü olması, umut, öğretmenin Nuh'a benzetilmesi, kahramanın değişim ve dönüşümü, kahramanın romanda isimlendirilmeleri gibi alt başlıklarla tamamlanmıştır. Bu başlıklarla öğretmen kavramı çevresinde toplum, toplumun öğretmen algısı, öğretmenin görev ve sorumlulukları, öğretmenin birey olarak var olma mücadelesi, çatışmaları, yaşadığı dil sorunu, çaresizlik, eğitim ve sağlık konusunda yapılan gerçekçi eleştirilere ulaşılmıştır. Ayrıca romanda Doğu'da var olan kaçakçılık, töre, ağa, birden çok kadınla evlenme gibi durumlar gerçekçi hâliyle verilmiştir. Yazar bu durumları yer yer eleştirmiş ve öğretmeni de bu durumlarla karşı karşıya getirmiştir. Sadece kaçakçılık ve takas konularında yöre halkının yararına oradaki sistemin devam etmesini istemiş olabilir. Çünkü insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için bunlara ihtiyaç duyduklarını görmüştür. Bu yüzden doğrunun, koşullara göre şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenin de öğrencilere nasihati bu yönde olmuştur.

Diğer taraftan bu çalışmada öğretmenin, çocuk hassasiyeti göze çarpmıştır. Romanda bunun en çarpıcı örneği kuşkusuz salgın hastalık yüzünden küçük çocuğun ölümü üzerine öğretmenin hissettikleridir. Ferit Edgü'nün de "Çocuklara karşı yapılan haksızlığa asla sessiz kalamam." sözü, onun yaşamından yansımalar olduğunu göstermiştir. Bir öğretmenin çocuk duyarlılığına sahip olması ve çocuğa değer vermesi; onun çocuklara karşı yaklaşımını etkilemiştir. Bu sayede öğretmen ilişkilerinde daha hassas ve yapıcı olmaktadır.

Romanda öğretmen kendi doğrularını öğrencilerine kabul ettirmek istememiştir. Öğrencileri kendi doğrularına ulaşmaları için serbest bırakmıştır. Fakat onlardan özgün olmalarını istemiştir. Bu da öğretmenin demokratik bir öğretmen olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu öğretmen özelliği günümüzde benimsenen yapılandırmacı yaklaşımın özelliklerini yansıtmaktadır. Romanda öğretmenin öğrencileriyle birlikte öğrenme

ortamını oluşturması, sorunlara çözümler üretmesi, birlikte öğrenmeye teşvik etmesi, sorumluluklarının bilincinde olması, hem öğretmen hem öğrenci olduğunu sürekli vurgulaması gibi özellikleri bu ulaşılan sonucu pekiştirmiştir.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri kapsamında Ferit Edgü'nün *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* adlı romanında öğretmenin mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler alanlarında maddeleri tespit edilmiştir. Bu üç yeterlik alanında ulaşılan maddeler şu şekilde incelenmiştir:

A2.3. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerine ilişkin bilgisini öğretim süreçleri ile ilişkilendirir.

> Hem sayıyor, hem yazıyor:
> 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 101
> Dur, diyorum. Bu ne?
> On bir.
> Yirmi bir yaz, diyorum.
> Yazıyor: 201
> …
> Dur, diyorum.
> Öbür çocuklara dönüyorum. Doğru mu yazıyor?
> Hep bir ağızdan bağırıyorlar: Doğruuu!
> …
> Anladım. Bir yanlışlık değil söz konusu olan. Bir başka mantık (Edgü, 2012, s. 105). A2.3.

Burada öğretmen, aritmetik dersinde öğrencilerin geliştirdiği farklı bir mantığı fark etmiştir. Bu durum öğrencilerin, iki özel durumu bir araya getirip bir sonuca ulaştıklarını göstermiştir. Yani öğrenciler yeni olan bilgiyi, zihinlerinde var olan iki bilgiyi bir araya getirip açıklamışlardır. Çocukların gelişim dönemine göre normal karşılanan bu akıl yürütme yöntemi, ilerleyen dönemlerde kendiliğinden ortadan kalkmadığında sıkıntı oluşturabilir. Bu durum onların yaşam alanlarını oluşturan çevre, aile, yaşam ve okul etkenlerinin sınırlılığından kaynaklanmaktadır. Yani yaşantı (deneyim) eksikliği bir çocuğun yaşıtlarına göre gerisinde kalmasına sebep olabilir. Romanda yazar, çocukların öğrenme mantığına ters olan bu yöntemi şu şekilde eleştirmiştir:

"Şimdi, görevim gereği, bu mantığı değiştirmem gerek. (Onlara öğretirken ben de öğreniyorum. Hem öğretmen, hem öğrenci olduğunu unutma, diyorum kendi kendime. Ve hep öyle kal…)" (Edgü, 2012, s. 105–106) A2.3. / C4.3

Buradan öğretmenlik mesleğinin sürekli bir öğrencilik hâli olduğu anlaşılmıştır. Çocuklara bir şey öğretirken onlardan da yeni bir şeyler öğrendiğini kabul eden, öz değerlendirme yapan, deneyimler karşısında kendini geliştiren ve değişeme açık bir öğretmene ulaşılmıştır. Buradan yapılandırmacı eğitim yaklaşımında istenen öğretmen özelliklerine ulaşılmıştır. Ayrıca öğrenme-öğretmede sürecin önemli olduğu ve öğretmenin de bu süreçte aktif olduğuna söylenebilir.

B2.1. Sağlıklı, güvenli ve estetik öğrenme ortamları düzenler.

B2.2. Kazanımlara uygun öğretim materyalleri hazırlar.

B2.4. Öğrenme ortamlarını dersin kazanımlarına göre düzenler.

B2.6. Öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturur.

> Çocuklara, gökyüzünü, yıldızları, denizleri ve bunların oluşumunu anlatacaktım. Kafamda tüm bilgilerimi tazeledim. Tümünü yerli yerine yerleştirdim. Dilimin en basit sözcüklerini aradım.
>
> Sonra, bunların (sözcüklerin) yetersiz olacağını düşündüm. Çocuklardan önce sınıfa girdim. Dün boyadığım karatahtanın üstüne kentten getirdiğim renkli tebeşirle, mavi denizler, beyaz bulutla, yelkenliler çizdim… (Edgü, 2012, s. 90) B2.1. / B2.2. / B2.4. / B2.6.

B2.3. Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler.

B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.

B3.3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar.

“Hadi bakalım çocuklar, dilediğiniz kadar bağırın, çağırın, türkü söyleyin, gülün, eğlenin, ama verdiğim ödevleri yapmayı unutmayın.” (Edgü, 2012, s. 99) B2.3. / B2.5 / B3.3

“Yanınızdakilere bakabilirsiniz

ama yanınızdaki gibi yapmayın resminizi,

yanınızdakine benzemesin yazdıklarınız.” (Edgü, 2012, s. 99) B2.3. / B2.5 / B3.3

Yukarıdaki alıntılarda öğretmenin baskıcı ve sert bir öğretmen olmadığı görülmektedir. Burada öğretmenin öğrencilerini öğrenme süreçlerinde özgür bıraktığı anlatılmıştır. Öğretmen, öğrencilerinden sadece özgün olmaları istemiştir. Buradaki öğretmen tipi, demokratik / çağdaş öğretmen tipine bir örnektir. Öğrencilerini öğrenme ortamlarında özgür bırakan ve onlara bilgiye ulaşmalarında sadece rehber olan bir tiptir.

B3.4. Derslerini öğrencilerin günlük yaşamlarıyla ilişkilendirir.

“Birinci ve ikinci sınıflar resim yapacak, hasta çocuk resmi.

Üçüncü sınıflar, tahtaya yazdığım sözcüklerle cümle kuracaklar.

Dördüncü sınıflar bulaşıcı hastalıklar konusunda anlattıklarımdan akıllarında ne kaldıysa onu yazacaklar.” (Edgü, 2012, s. 99) B3.4.

Burada öğretmen, köyde yaşanan salgını konu olarak sınıf ortamına taşımıştır. Öğretmenin güncel olan bu durumu sınıfa taşıması ve öğrencilerini bulaşıcı hastalıklar konusunda bilgilendirmesi derslerini günlük hayatla ilişkilendirdiğini göstermiştir. Bu da öğretmenin güncellik, hayatilik gibi ders öğretim ilkelerinden yararlandığına ulaşılabilir. Ayrıca öğretmenin, sınıf düzeylerine göre ödevler ve etkinlikler yaptırdığı görülmüştür. Buradan öğretmenin, öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate aldığı söylenebilir.

> (Verilen sözcük: ÖLÜM)
>
> Bağışlayın çocuklar böyle bir sözcük verdiğim için sizlere. Sen de bağışla okuyucu. Hiçbir art niyetim yoktu. Çocuklara kötü bir şey öğretmek istemedim. Kendime karşın ya farkına olmadan yazmış olmalıyım bu sözcüğü karatahtaya ya bir önceki sözcüğün çağrışımı ya da ölen bebelerin… (Edgü, 2012, s. 103) B3.4.

Öğretmenin ders etkinliklerini günlük yaşamla ilişkilendirmesi öğrenmelerin kalıcılığını sağlamaktadır. Fakat çocukların ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir kavramın çevresinde etkinliklerin planlanması, onlarda geri dönüşü olmayan psikolojik hasarlara yol açabilir. Çünkü romanda çocuklardan bazıları salgında kardeşini bazıları ise en yakınlarını kaybetmişlerdir. Onların günlük yaşamlarının bir parçası hâline gelmiş olan bu üzücü durumla tekrar tekrar yüzleşmeleri doğru bir uygulama olarak görülmemektir. Nitekim yöre insanı gibi onlar da zihinlerinde bu çaresizliği kabullenebilirler. Bu da onların yaşama karşı umutlarını kırabilir. Umutsuz, mutsuz bireyler olmalarına sebep olabilir.

B3.6. Uygulamalarında, çalıştığı çevrenin doğal, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerini dikkate alır.

“Kapının önüne çıktım.

Ellerimi çırptım.

Ellerimi çırpmam zil çalıyor demek.” (Edgü, 2012, s. 69) B3.6.

B3.8. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yapar.

“Ama bana yol gösterecek, bana kitap, defter, kalem verecek birilerinin olması gerek burda, dedim” (Edgü, 2012, s. 25) B3.8.

“Bay İlköğretimmüdürü, dedim, okulumuzun (tabii biliyorsunuzdur köyümüzde gerçek bir okul olmadığını, ne bir karatahta, ne bir sıra), evet okulumuzun (merak etmeyin biz elbirliğiyle bütün bunları yaptık) yani öğrencilerimin, kitaba, deftere ihtiyacı var.” (Edgü, 2012, s. 26) B3.8.

C1.4. Doğal çevre ile tarihsel ve kültürel mirasın korunmasına duyarlıdır.

“Bir kuş uçuyor, çok şükür tüfeğimiz yok, vurmuyoruz.” (Edgü, 2012, s. 189) C1.4.

“Bir tavşan kaçıyor. Yolunu şaşırmış bir tilki bize bakıyor, silahımız yok, tilkiyi de vurmuyoruz.” (Edgü, 2012, s. 189) C1.4.

“Hadi yavrularım, ağaçları incitmeden birkaç kuru dal keselim…” (Edgü, 2012, s. 189) C1.4.

Romanda öğretmen son dersini açık havada yapmak istemiştir. Yukarıdaki alıntılarda öğretmen üzerinden insanların doğaya verdiği yıkıcı etki eleştirilmiştir. Aynı zamanda öğretmen, öğrencilerinden doğal çevreye karşı duyarlı olmalarını istemiştir. Buradan öğretmenin öğrencilerine doğa sevgisi ve bilinci aşıladığı söylenebilir.

C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.

“Sözcüklerini

ortak sözcüklerimizi öğreneceğim onlardan.

O sözcüklerle konuşmaya çalışacağım onlarla.

O sözcüklere yenilerini ekleyeceğim.” (Edgü, 2012, s. 66) C2.1. / C4.3.

Öğretmenin, öğrencilerinin dilini bilmemesi onlarla kuracağı iletişimi engellemiştir. Bu yüzden öğretmen ilk önce aralarındaki ortak sözcükleri öğrenmeye çalışmıştır. Bu sözcüklere hem öğretmen olarak hem de öğrenci olarak yeni sözcükler ekleyeceğini belirtmiştir. Buradan öğretmenin, dil sorununa çözüm ürettiği görülmüştür.

C2.3. Öğrencilerin kişisel gelişimini ve geleceğini planlamalarında rehberlik yapar.

“Bunları hiç silmeyeceğim. Düşlerine girene ve çıkmayana değin.” (Edgü, 2012, s. 90) C2.3.

> Bütün öğrettiklerimi unutun. Dünya dönüyor, evet, ama belki de burda, bu dağ başında dönmemesini bilmek daha doğrudur. Size Hayat Bilgisi dersleri verdim sevgili çocuklar, ama hayatın gerçek bilgisini, siz, kendiniz, burda iki sınır arasında, bu dağ

başındaki köyünüzden uzak kentlere gittiğinizde, askerliğinizde, öğreneceksiniz (Edgü, 2012, s. 188). C2.3.

Yukarıda yazar, öğretmenin gözünden öğretim programının farklı sosyoekonomik koşullarda, coğrafyalarda ve düzeylerde aynı uygulanmasını eleştirmiştir. Romanda öğretmen-öğrenciler arasında ortak bir dilinin olmaması ve yaşam şartlarının zorluğu programın aynı uygulanmasını zorlaştırmıştır. Eğitim sisteminde uygulamadaki programın, esneklik ilkesiyle öğretmenlerin inisiyatifiyle bölgeden bölgeye değişebileceği çıkarımı da vardır. Fakat her öğretmenin, öğretmen niteliklerine uygun olmaması programın uygulamasını sorgulatmıştır. Aynı zamanda romanda öğretmen teoride öğretilen bilgilerin aslında uygulamaya geçince anlamlı hâle gelebileceğini belirtmiştir. Buradan da yaparak yaşayarak öğrenmenin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç da öğretmenin yapılandırmacı yaklaşımı benimsemiş, çağdaş öğretmen tipine sahip olduğunu pekiştirmiştir.

"Unutmayın ki, kitaplarda yazılanlar, okullarda öğretilenler her zaman doğru değildir. Benim için doğru olan, sizin için gerekli değildir. Eğer öğrettiklerimin çoğu böyleyse, bağışlayın beni. Çünkü ben başka bir yerden geliyorum yavrularım ve gördüğünüz gibi, karların erimesiyle de gidiyorum işte…" (Edgü, 2012, s. 188) C2.3.

Burada öğretmen, öğrencilerinden bilgiyi olduğu gibi almamalarını ve sorgulamalarını istemiştir. Aynı zamanda öğretmen, doğrunun değişebileceği vurgusunda bulunmuştur. Romanda herkesin doğrusunun kendi yaşamına has olduğu anlatılmıştır.

"İşte kalemleriniz, işte silgileriniz.

Ama silgilerinizi pek kullanmayın.

Yazdığınız hiçbir şeyi silmeyin, yanlış da olsa silmeyin, ben de öyle yazıyorum, yanlışlarımın üstünü çizmeden yazıyorum. İlerde bir gün, kendi yanlışımı, yaptığım yanlışı görmek için. Günü geldiğinde düzeltmek için." (Edgü, 2012, , s. 64) C2.3.

Romanda öğretmen öncelikle öğrencilerin durumlarını ilgililere bildirmiştir. Fakat ilgililerin bu sorunlar karşısında ilgisiz davrandıkları görülmüştür. Öğretmen, öğrencilerin bazı ihtiyaçlarını kendisi almıştır. Bazıları da öğretmenin yaptığı görüşmeler sonucunda alınan yardımlarla karşılanmıştır. Ardından bunlarla köye dönmüştür. Yukarıdaki alıntıda öğretmenin ilk derste öğrencilerine aldıklarını dağıtması ve ilk öğüdü yer almıştır.

“Yavrularım, insanlar üç aylık bebekken, nedeni bilinmeyen hastalıklardan ölmeden de yaşayabilirler.

Cüzzam, trahom bir alınyazısı değildir.

Hiçbir şey alınyazısı değildir, yavrularım.” (Edgü, 2012, s. 189) C2.3.

Öğretmen son derste öğrencilerine içinde bulundukları olumsuz koşulların birer alınyazısı olmadığını söylemiştir. Burada öğretmen, öğrencilerden çaresizliğe karşı boyun eğen yöre halkı gibi olmamalarını istemiştir.

C3.3. İnsan ilişkilerinde empati ve hoşgörüyü esas alır.

“Arada bir insanın kendini bir başkasının yerine koyması gerek. Ve belli bir sürenin geçmesi. Olayları değerlendirebilmek için. Nesnel olabilmek için. Tabii eğer nesnellik varsa. Ben de öyle yaptım…” (Edgü, 2012, s. 77–78) C3.3.

“Senin suçun ne biliyor musun Hoca, sen kendini başkalarının yerine koyuyorsun. Benim yerime de koydun kendini.” (Edgü, 2012, s. 161) C3.3.

C4.1. Mesleğini severek ve isteyerek yapar.

“Muhtar anlattı, çocuklara çok şey öğretmişsiniz. Okulu hiç kapamamışsınız. Tatil günlerinde bile açmışsınız. Çocuklarımız okuyup yazıyor ve sizin dilinizi konuşuyorlar, dedi Muhtar. Olabilir, dedim.” (Edgü, 2012, s. 184) C4.1.

C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

“Bana gelince, artık biliyorsun okuyucu, teknesi batmış ya da karaya vurup parçalanmış bir yeni zaman kaptanı, uğraş değiştirmiş, yaşamını sürdürebilmek için, kendine bir başka uğraş seçmiş bir öğretmen (daha doğrusu, hem öğreten, hem öğrenen) … adında biri.” (Edgü, 2012, s. 66) C4.3.

Buradan öğretmenin kendisini hem öğreten hem de öğrenen biri olarak gördüğü anlaşılmıştır. Yani öğretmenlik aynı zamanda devamlı bir öğrencilik hâlidir.

“2. KİMSİN, BUNU BİL. NEYİN SAHİBİSİN, BUNU BİL.

(Bu kadarını biliyorum: Bir okulum var. Ben bu okulun öğretmeni ve öğrencisiyim.)” (Edgü, 2012, s. 82) C4.3.

Yukarda öğretmenin sözlerinde ‘kendini bil yani kendini tanı’ anlayışı vardır. Bireyin kendini tanıması, var olan potansiyelinin farkına varması, kendini gerçekleştirmesinde ilk aşamadır. Diğer taraftan öğretmen kendini okulun hem

öğretmeni hem öğrencisi olarak görmektedir. Bu da eğitimde yapılandırmacı yaklaşımın özelliğini yansıtmaktadır. Çünkü öğretmen burada öğrencilerle birlikte öğrenen konumundadır. Yani değişen ve dönüşendir. Bu ulaşılan sonuç aşağıda romandan alınan diğer alıntılarla desteklenmiştir:

"Öğretmen ve öğrenciyim.

Demek öğrenmem gereken şeyler varmış.

Tüm insanlar gibi." (Edgü, 2012, s. 89) C4.3.

"… Birkaç sözcük öğreteceğim.

Birkaç toplama. Birkaç çıkarma.

Konuşacaklar, onları dinleyeceğim.

Birkaç sözcük öğreneceğim." (Edgü, 2012, s. 138) C4.3. / C2.1.

"Ben de onların dilini konuşuyorum artık.

Nasıl? dedi, öğrendiniz mi onların dilini?

…

Evet, dedim gülerek, yararlı olabilmek için." (Edgü, 2012, s. 184) C4.3.

"Kendime dedim ki:

Hadi kalkalım

hadi okuyalım bildiğimiz tüm duaları.

Kentleri, köyleri, yedi iklimi, dört bucağı

insanların tarihini, coğrafyasını, aritmetiğini öğrenmeden önce

yazgısını öğrenelim insanların.

Hadi kalk bakalım

öğrenciliğe başlayalım." (Edgü, 2012, s. 164) C4.3.

Yukarıda öğretmen, insanların kaderini öğrenmenin bilgiden daha önemli olduğunu ifade etmiştir.

"6. Yeni bir dil öğren. Yeni bir dil yarat kendine.

(Başkalarının dili olamaz mı bu? Yaşama uğraşının dili? Ortak bir dil?)" (Edgü, 2012, s. 83) C4.3.

"7. Burasını öğren. Burasını bil. Bu insanların dilini. Buranın iklimini, bitkilerini, hayvanlarını, kurtlarını, silahlarını, ölümlerini.

(Kendimi unutmak için mi? Geldiğim yerleri? Bildiğim insanları?)" (Edgü, 2012, s. 83) C4.3.

> Kişilik.
>
> Bulmak mı, yaratmak mı?
>
> Bir zamanlar güneşlerde yanan sen, şimdi, biraz da, diz boyu karın ayazında yanacaksın, diyordum. Eskiden kalanlara, yenileri eklenecek, eski özün (Ama neydi benim özüm? Şimdi de bilmiyorum bu sorunun karşılığını, oysa o gün bugün çok sözcük öğrendim) yeni koşulların, yeni iklimin katkılarıyla, hem değişip hem değişmeyecek (Edgü, 2012, s. 20). C4.3.

C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.

"Gördüğüm kadarıyla tıraş da olmuşsunuz, bir öğretmene de bu yakışırdı doğrusu, dedi." (Edgü, 2012, s. 52) C4.4.

C4.6. Mesleki etik ilkelere uyarak mesleki bağlılık ve saygınlığını korur.

"Gidip bakalım, ama benden iyileştirici bir şey beklemeyin. Ben hekim değilim. İlaç veremem. Böylesi hastalıklar için ilacım yok." (Edgü, 2012, s. 93) C4.6.

"Geçende karnım ağrıyordu, verdiğin derman hemen kesti ağrımı.

Ama bebeler ölüyor Muhtar. Birbiri peşi sıra ölüyorlar. Ben ilaç veremem. Yapacak bir şey var, durumu kente bildirelim. Ben yazayım, sen götür. Hekim gelsin, ilaç getirsinler, bunu yapalım." (Edgü, 2012, s. 93) C4.6.

Yukarıda roman, ÖMGY dikkate alınarak incelenmiştir. Yazarın incelenen diğer romanı *Kimse*'ye göre öğretmen hakkında daha çok veriye ulaşıldığı görülmüştür. Öğretmenin ÖMGY çerçevesinde incelenen maddeleri Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. *Hakkâri'de Bir Mevsim O*'nun ÖMGY Dikkate Alınarak Ulaşılan Maddeleri

Yeterlik Alanları	Maddeler	Toplam
A. Mesleki Bilgi	A2.3. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerine ilişkin bilgisini öğretim süreçleri ile ilişkilendirir.	2
B. Mesleki Beceri	B2.3. Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler.	2
	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.	2
	B3.3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar.	2
	B3.4. Derslerini öğrencilerin günlük yaşamlarıyla ilişkilendirir.	2
	B3.8. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yapar.	2
	B2.1. Sağlıklı, güvenli ve estetik öğrenme ortamları düzenler.	1
	B2.2. Kazanımlara uygun öğretim materyalleri hazırlar.	1
	B2.4. Öğrenme ortamlarını dersin kazanımlarına göre düzenler.	1
	B2.6. Öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturur.	1
	B3.6. Uygulamalarında, çalıştığı çevrenin doğal, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerini dikkate alır.	1
C. Tutum ve Değerler	C4.3. Kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.	11
	C2.3. Öğrencilerin kişisel gelişimini ve geleceğini planlamalarında rehberlik yapar.	5
	C1.4. Doğal çevre ile tarihsel ve kültürel mirasın korunmasına duyarlıdır.	3
	C2.1. Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.	2
	C3.3. İnsan ilişkilerinde empati ve hoşgörüyü esas alır.	2
	C4.6. Mesleki etik ilkelere uyarak mesleki bağlılık ve saygınlığını korur.	2
	C4.1. Mesleğini severek ve isteyerek yapar.	1
	C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.	1

Tablo 13'te tutum ve değerler (27), mesleki beceri (15) ve mesleki bilgi (2) olarak yeterlik alanlarına ait toplam 44 maddeye ulaşılmıştır. Burada öğretmenin üç yeterlik alanında da maddelerine ulaşıldığı görülmüştür. Tabloda en çok ulaşılan maddelerin tutum ve değerler yeterlik alanına ait olduğu belirlenmiştir. Bu yeterlik alanında en çok tekrar eden C4.3. maddesi olmuştur. Ardından bu alan kendi içinde C2.3., C1.4., C2.1., C3.3., C4.6., C4.1., C4.4. olarak sıralanmıştır.

Daha sonra en çok tekrar eden ikinci yeterlik alanı ise mesleki beceri olmuştur. Fakat bu yeterlik alanında en sık tekrar eden madde yoktur. İlk beş maddenin kendi içinde diğer beş maddenin de kendi içinde sıralandığı görülmüştür. Burada ilk olarak B2.3., B2.5, B3.3., B3.4., B3.8. maddelerinin daha sonra B2.1., B2.2., B2.4., B2.6., B3.6. maddelerinin geldiği belirlenmiştir.

Son olarak tabloda mesleki bilgi yeterlik alanına ait A2.3. maddesine ulaşılmıştır.

Yazarın iki romanında öğretmenin ÖMGY çerçevesinde incelenmesi sonucunda *Kimse*'de sadece tutum ve değerler yeterlik alanına ait maddelerine ulaşılırken *Hakkâri'de Bir Mevsim / O*'da üç yeterlik alanına da ait maddeleri tespit edilmiştir. Buradan öğretmen hakkında ilk romanda sınırlı bilgilere ulaşılırken ikinci romanda daha fazla bilgiye ulaşıldığı görülmüştür. Ayrıca iki incelemede de en fazla ulaşılan yeterlik alanının tutum ve değerler olduğu hatta aynı maddenin en sık tekrar ettiği belirlenmiştir. Yani iki romanda da öğretmenin kişisel ve mesleki yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğuna ulaşılmıştır. Öğretmenin iki romanda ÖMGY dikkate alınarak ulaşılan ortak maddeleri Tablo 14'te verilmiştir.

Aşağıda romandan ulaşılan öğretmen özellikleri maddeler hâlinde şu şekilde verilmiştir:

1. Öğretmen olmak: Öğretmenlik, mesleki sorumlulukları yerine getirebilmek ve çocukları iyi olana yönlendirebilmektir. Romanda "Sen de çocuklarımıza tüm bildiklerini, bu konuştuğun dilini, okumanı, yazmanı öğretirsin, oldu mu? Hep iyi şeyler öğretirsin. Çünkü bizim çocuklarımız, bütün çocuklar gibi iyidir. Sonra bir de hesap yapmasını öğretirsin." sözü örnek verilebilir (Edgü, 2012, s. 22). Ayrıca burada evrensel olarak çocuk kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu da bütün çocuklar gibi bu çocukların da iyi olduğudur.

Diğer taraftan öğretmenlik, öğrencileriyle birlikte öğrenme ortamlarını oluşturabilmektir. Aşağıda romandan örnek verilmiştir:

> …
> İlk kez görüyorlardı böyle bir odayı.
> Çünkü ilkin odayı bir sınıf durumuna getirmek için çalışmaya başladık.
> (Ne de olsa eski bir kaptanım, düzen gerekir bana.)
> Tahtaları yan yana koyup kara boyayla boyadık, oldu bir karatahta.
> Bulduğumuz kereste parçalarını birbirine ekledik, paslı çivilerle çaktık, oldu sıra (Edgü, 2012, s. 24).

Romanda öğretmen, öğrencilerin eksiklerini görmüş ve bu eksikleri tamamlamak için kente ilgili kişilerle görüşmeye gitmiştir. Fakat karşısındaki ilgili kişiler, bu sorunları önemsememişlerdir. Ama öğretmen, öğrencilerinin eksiklerini tamamlamakta kararlı olduğunu, onlara göstermiştir. Yazar, bu kısımda yönetici ve memur eleştirisi yapmıştır. Öğretmen ilköğretim müdürüne, öğrencilerinin kitaba ve deftere ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Bunu dile getirirken de müdürün okulun ihtiyaçlarını bildiğini ama görmezden geldiğini anlatmıştır. Ayrıca burada öğretmenin öğrencileriyle birlikte öğrenme ortamını oluşturduğu görülmüştür. Buradan öğretmen, öğrencileri için karşılaştığı her zorlukta kararlı olan ve onların ihtiyaçlarını giderebilendir.

Ayrıca öğretmenlik, değişen koşullara göre yöntem belirleyip amaca ulaşabilmektir. Romanda öğretmenin ilk derste öğrencileriyle ortak dili bulmaya çalıştığı görülmüştür. Burada birleştirilmiş sınıfların düzeylerine göre yaptırılan bu etkinlikler de aynı zamanda öğrencilerin iç dünyalarını da yansıtmıştır. Öğrencilerin kelime listelerinde bulunan tek fiilin ‘öl-’ olduğu görülmüştür.

Öğretmen ilk derste yaptırdığı kelime listesi çalışmasının ardından 3. ve 4. sınıflardan kelime listesinden seçtiği 10 sözcük ile cümle oluşturmalarını istemiştir. Fakat öğrenciler, öğretmeni anlamamışlardır. Bunun üzerine öğretmen ne istediğini tekrar anlatmış, örnekler vermiş ve açıklamıştır. Daha sonra 1. ve 2. sınıflara işaretlerle, resimlerle dili öğretmeye başlamıştır. Burada öğretmenin yaşadığı dil sorunu ifade edilmiştir.

Doğuda öğretmen olmak, halkın yaşadığı sorunları çözebilmek ve onların yanında olabilmektir. Yani öğretmen, burada yöre halkının sorunlarını gideren kişi olmuştur. Halkın sıkıntılarını paylaştığı, dilekçelerini ve mektuplarını yazan kişidir. Bu da öğretmenin insanlara yardım ettiğini göstermiştir. Bu durum romanda şu şekilde verilmiştir:

“Hastalardan söz edilecek.

Hastalardan söz edeceğim.

Dermanlarını dağıtacağım.

Dilekçelerini yazacağım.

Askerlere mektup yazacağım.” (Edgü, 2012, s. 138)

Diğer taraftan öğretmenlik, zorluklar karşısında pes etmemek ve öğrencilere umut olabilmektir. Romanda öğretmen bölgenin zorlu yaşam şartları karşısında öğrencileriyle birlikte direnen olmuştur. Ayrıca aşağıda verilen örnekte öğrencileriyle birlikte yeni yollar ve yöntemler arayan öğretmene de ulaşılabilir:

“Kar kapamış yolları.

Ziyanı yok biz açarız

eski yolları değil, yeni yolları açarız

çocuklarımızla birlikte

yirmi bir çocuğumuzla birlikte.” (Edgü, 2012, s. 165)

2. Öğretmenin bilgi kaynağı olarak görülmesi / *O* bir bilgin: Romanda öğretmenin bilgisine her konuda güvenildiği ortaya çıkmıştır. Bu da halkın gözünde öğretmenlik mesleğine duyulan saygınlığa ulaşılmasını sağlamıştır. Bir köyde bir öğretmen olmak sadece bir öğretmen olmak demek değildir. Yani öğretmenlik mesleğinin yanında sözü her konuda dinlenen ve sorunlar karşısında bilgisine başvurulan önemli bir kişi olmak demektir. Sonuç olarak öğretmen halkın gözünde bilgisine güvenilen ve problemler karşısında fikirlerine başvurulan bir bilgin konumundadır. Romanda “Sence neden öldü, Öğretmen, neydi hastalığı?” sözü örnek olarak verilebilir (Edgü, 2012, s. 74).

Burada dikkat çeken bir diğer detay ise bu olaydan sonra öğretmen kavramının yerini hoca kavramına bırakmasıdır. Yani bu durum onların gözünde öğretmen kavramının daha da önemsendiğini göstermiştir. Romanda “Hoca çalışıyordu, onu daha fazla tutmayalım.” sözü örnek verilebilir (Edgü, 2012, s. 74).

Ayrıca romanda köydeki salgın karşısında öğretmenin görevleri sorgulanmıştır. Yöre halkı öğretmeni aynı zamanda bir doktor gibi görmüştür. Onun kendilerinden daha bilgili ve tecrübeli olduğunu kabul etmişlerdir. Bu yüzden bu problem karşısında ondan

bir şeyler beklemişlerdir. Burada öğretmenin köyün aklı olarak görülmesi söz konusudur. Fakat öğretmen mesleğinin bilincindedir. Bu yüzden insanları uyarmış, onları ilgililere ulaşmaya yönlendirmiş ve yardımcı olmaya çalışmıştır. Yazar bu durum üstünden hem doğuda öğretmen olmayı hem de doğu gerçeğini sorgulamıştır. Aşağıda bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

"… Sen söyle, neydi hastalığı?

Anlamadım, dedi Öğretmen. Bugüne dek gördüğüm hastalıklara benzemiyordu. Ama biliyorsun, ben… ben hekim değilim.

Olsun, anlarsın, dedi Seyit." (Edgü, 2012, s. 77)

Diğer taraftan romanda birden çok evlilik konusu ince bir şekilde eleştirilmiştir. Bu durumda yöre kadının da öğretmenin saygınlığına güvendiği ortaya çıkmıştır. Romanda Zazi, oğlunun çevirisi ile öğretmenden yardım istemiştir. Bu durum öğretmenin sözünün dinlenebileceği ve ona güvenildiği sonucunu pekiştirmiştir. Ayrıca yine köydeki bir sorun karşısında öğretmene gidilmesi, onun tecrübesine ve bilgisine güvenildiği sonucunu pekiştirmiştir. Öğretmenin sorunlar karşısında çözümler üretebileceği düşüncesinin hâkim olduğu görülmüştür. Romanda üç farklı durumda öğretmenden beklenen farklı sorumluluklara örnekler verilmiştir. İlkinde her konuda bilgisine danışılan ve sözü dinlenen; ikincisinde hastalık karşısında bilgisine ve tecrübesine güvenilen; üçüncüsünde ise bir ermiş gibi muska yazabilecek biri olarak görülmüştür.

Sonuç olarak yöre halkı, öğretmeni adeta köyün aklı gibi görmüşlerdir. Bu durumda öğretmen, bilgisine güvenilen ve saygı duyulan kişi olmuştur. Bu da romanda mesleğe yönelik algıya ulaşılmasını sağlamıştır.

3. Öz değerlendirme yapması: Öğretmenin içinde bulunduğu durumun değerlendirmesini yaptığı, kendiyle çatıştığı ve kendini sorguladığı görülmüştür. Romanda "Ben, yolunu yitirmiş zavallı bir yolcuyum. Bir kazazedeyim. Burda öğretmenlik oynayan. Öğretecek bir şeyi olmayan bir öğretmen. Başkalarını ve kendisini öğrenmeye çalışan. Ansımaya çalışan, dilini, adını, geldiği yerleri ve aralarında yaşadığı insanların dilini. Ama özellikle kendini." sözleri örnek olarak verilebilir (Edgü, 2012, s. 67). Ayrıca aşağıda öğretmenin özünü sorguladığı bir diğer örnek de verilmiştir:

Kişilik.

> Bulmak mı, yaratmak mı?
>
> Bir zamanlar güneşlerde yanan sen, şimdi, biraz da, diz boyu karın ayazında yanacaksın, diyordum. Eskiden kalanlara, yenileri eklenecek, eski özün (Ama neydi benim özüm? Şimdi de bilmiyorum bu sorunun karşılığını, oysa o gün bugün çok sözcük öğrendim) yeni koşulların, yeni iklimin katkılarıyla, hem değişip hem değişmeyecek (Edgü, 2012, s. 20).

Diğer taraftan öğretmen, öğrencilere yaptırdığı etkinlikte 'ölüm' sözcüğünü verdiğini sonradan fark etmiştir. Bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şu şekilde dile getirmiştir:

> (Verilen sözcük: ÖLÜM)
>
> Bağışlayın çocuklar böyle bir sözcük verdiğim için sizlere. Sen de bağışla okuyucu. Hiçbir art niyetim yoktu. Çocuklara kötü bir şey öğretmek istemedim. Kendime karşın ya farkına olmadan yazmış olmalıyım bu sözcüğü karatahtaya ya bir önceki sözcüğün çağrışımı ya da ölen bebelerin… (Edgü, 2012, s. 103)

Yukarıdaki örnekte içinde bulundukları durumun, ölüm karşısındaki sessiz bekleyişlerinin ve ilgilerin ilgisiz tavırlarında payı vardır. Ölüm kavramının çocuklara öğretilmesi ve bu kavramla onların yüz yüze getirilmeleri olumsuz durumlar oluşturabilir. Gerçi buradaki çocukların günlük yaşamlarının bir parçası olduğu görülmüştür. Burada ölüme karşı başka bir duruş vardır ve çocuklar bunun içinde büyümektedirler. Yani çocukların bulundukları koşulların ve benimsenen kabullerin onların ruhsal gelişmelerindeki payları büyüktür. Farklı bölgelerde farklı hassasiyetlerin oluşması bu duruma örnek verilebilir.

Diğer yandan kahraman, zaman zaman düş âleminde gezdiğinin farkına varmıştır. Fakat gerçeklere dönmesi gerekmektedir. Belki de bu durum bulunduğu yerle alakalıdır çünkü burada gerçek, insanın suratına buz gibi çarpmaktadır. Bu konuda O, kendine öğütler vermiştir. Bu oluşturulan öğütler listesi, romanda 82–83 sayfalarında verilmiştir. Bu öğütlerden biri "3. Düşleri bırak, gerçeklere bak. (Unutayım mı denizleri, eski sevgilileri, eski sözcükleri, dünü, yarını?)" şeklinde verilmiştir (Edgü, 2012, s. 82).

Ayrıca öğretmen salgın karşısında yetkililere sesini duyurmak için elinden geleni yapmıştır. Buna rağmen ilgililerden hiçbir bir yardım görememiştir. Bu durum karşında elinden geleni yaptığını bilmesine rağmen yine de kendini huzursuz hissetmiştir. Bu da onun insan duyarlılığına sahip olduğunu göstermiştir. Bu durum romanda şu sözlerle ifade edilmiştir:

"Benim görevim bu. Ben yazar durumu bildiririm.

İlgililer ne yaparsa yapar.

Günah benden gitti.

Bu mu?" (Edgü, 2012, s. 116)

Üstelik burada yazarın da Doğu gerçeğini en açık hâliyle anlattığı bir roman yazsa da onun da kendini rahat hissetmediğine ulaşılmıştır.

4. Öğretmenin çaresizlikler karşısında direnişin sembolü olması: Öğretmenin salgın, hastalık ve yöre halkını çaresizliğe sürükleyen koşullar karşında tavrı ele alınmıştır. Öğretmen bu çaresizlik karşısında zaman zaman umudunu kaybetmiştir. İnsanların alınyazısı bilip kabullendikleri bu durum, öğretmeni kendi içinde çatışmaya ve umutsuzluğa sürüklemiştir. Yani öğretmen hem yörenin bu çaresizlik karşısında sesi hem de birey olarak kendi yaşam mücadelesini tüm zorluklara rağmen devam ettirmesini bilen kişidir. Romanda bu durum şu şekilde verilmiştir:

"Ya öbür çocuklar da ölürse

O zaman ne yaparım

Ama saçmalık bu

Saçmalık mı, değil mi bilmiyorum

Birden ölüveren bebe

…

Bir tek şey istiyorum

Çaresizliği yenmek." (Edgü, 2012, s. 60)

Öğretmen yukarda verilen örnekte de görüldüğü gibi bu yazgıyı değiştirmek istemiş ve çareler aramıştır. Yani çaresizlik karşısında direnişin sembolü olmuştur. Burada aynı zamanda onun yörenin zorlu yaşam şartlarına ayak uydurduğu, mücadele ettiği, öğrendiği ve öğrettiği de görülmüştür. Öğretmenin yabancısı olduğu coğrafyanın ve dilini bilmediği insanların karşısında pes etmediğine ulaşılabilir. Çocuklara yazgı olarak öğretilen aslında aksaklıkların bir sonucu olan durumların asıl gerçeği anlatılmıştır. Sonuç olarak tüm olumsuzluklara rağmen umutlu kalabilmeye ulaşılabilir. Bu durum romanda şu sözlerle ifade edilmiştir:

"Hadi kaldır kıçını oturduğun minderden.

Burda bir başka hayat da olmalı.

Onu arayalım.

Hadi kalk.

Onu bulalım.” (Edgü, 2012, s. 63)

5. Umut: Romanda kahramanın tüm zorluklara rağmen umuda tutunabildiği görülmüştür. Bu durum aşağıda şu şekilde verilmiştir:

“Elbet sabah da olur, zamanı gelince, elbet, yalnız kentlerin, denizlerin, düzlüklerin üstünde doğacak değil ya güneş, elbet, burda da, olduğumuz yerde de, karların, buzlu kayaların üstünde, ağaçsız çıplak dağlarda da doğar güneş, tüm güzelliğiyle, tüm korkunçluğuyla.” (Edgü, 2012, s. 111)

6. Öğretmenin Nuh’a benzetilmesi: Kahramanın hem yöreye sürülme şekli hem de orada yeni bir düzen oluşturma isteği Nuh’a benzetilmesine sebep olmuştur. Ama kahraman kendisiyle bu benzetme yüzünden çatışma yaşamıştır. Aynı zamanda var olan sistemi (eğitim, sağlık, zorlu yaşam koşullarını) eleştirdiği ve bu aksak işleyen sistemi yeniden oluşturmak istediği görülmüştür. Aşağıda romandan örnek verilmiştir:

“Tufansa tufan, kabul, dedi Nuh. Ama ben bir tekne yapacağım ki yeryüzündeki tüm yaratıklar teknemde yer bulacaklar ve biz tufandan sonra yeniden kuracağız yeryüzünün düzenini.” (Edgü, 2012, s. 67)

Kahramanın Değişimi ve Dönüşümü

- Zorlu yaşamla mücadele etmesi (soğuk, kurtlar, ulaşım vb.)
- Yalnızlıkla mücadele etmesi
- Dille mücadele etmesi (ortak dil bulma çabası)
- Çaresizlikle mücadele etmesi
- Yoksullukla mücadele etmesi
- Kendiyle mücadele etmesi
- Sistem ile mücadele etmesi
- Yöneticiler ve devlet memurlarıyla mücadele etmesi
- Hastalıkla mücadelesi

Yukarıda sayılan maddelerle kahramanın değişimi ve dönüşümü gerçekleşmiştir. Kahramanın kendini arayışı sonucunda kendini sürekli sorguladığı, kendiyle çatıştığı ve kendini oluşturduğu söylenebilir.

Öğretmen küçük çocuğun ölümü üzerine daha önce birçok ölü gördüğünü hatırlamıştır. Ama bu ölüm kahramanın kendini arayışında kendini, içinde bulunduğu şartları, insanların boyun eğişlerini sorgulattığı bir dönüm noktası olmuştur.

Diğer yandan kahramanın sürgünlüğü ona iyi gelmiştir ve korkularından bu sürgünlükte kurtulmuştur. Kendini daha özgür hissetmiş, değişmiş ve içindeki umutsuzluktan kurtulmuştur.

Kahraman burada 'ben' kavramından 'biz' kavramına ulaşmıştır. Kendi gibi tüm kazazede olanları düşünmektedir. Yani sadece kendini düşünen biri olmaktan çıkmış, başka insanları da düşünmeye başlamıştır. Romanda "Bir ses, Artık kendini düşünmez gibisin, diyor. Düşünüyorum, kendimi unutmadım, düşünüyorum, bu kez yalnız kendimi değil, tüm yaralıları, diyorum." sözleri örnek olarak verilebilir (Edgü, 2012, s. 89).

Romanda "LVII / Tılsım" adlı bölümde kahramanın değişimi gözlemlenmiştir. Kahramanın çaresizlik karşısında sığındığı yer Tanrı olmuştur. Kitabın bazı yerlerinde inançsızlığa varan söylemlerin yanında batıl inanışın da eleştirisini taşıyan bu bölümde kahramanda bir inancın oluştuğu görülmüştür.

Kahraman

1. Yabancı: Kahraman yazarın da söylemiyle yabancılar arasında bir yabancıdır. *O* hem bulunduğu yerde hem de kendine bir yabancıdır.

2. Kazazede, sürülmüş, hükümlü: Kahraman yüksek Hak kentinde bir kazazede, bir sürülmüş ve bir hükümlüdür.

3. Kaptan: *O*'nun eskiden bir kaptan olduğu görülmüştür.

4. Denizci: Kahramanın bir denizci olduğu anlatılmıştır. Bu sebeple denizi olmayan bu kentin, onun için bir işkenceye dönüştüğü söylenebilir.

5. Nuh: Yazarın kahramanı yöreye düşürme şekli ve burada bir düzen oluşturmak istemesi kahramana Nuh benzetmesi yapmasına neden olmuştur.

6. Üşütük: Romanda valilikten gelen cevabın bilgi edindik kısmına yönelik öğretmenin eleştirisi göze çarpmıştır. Çünkü yollar açılınca köye sağlık ekibi gönderileceği söylenmiştir. Ama o zamana kadar köyde yaşayan bebek kalmayacaktır. Ardından gelen görevliler ise öğretmeni 'üşütük zavallı' olarak tanımlamışlardır.

Öğretmenin içinde bulunduğu durumu kabullenmeyişi, bu sisteme alışık olanları rahatsız etmiştir. Bu yüzden ona bu yakıştırmayı yapmışlardır. Burada yazar, öğretmenin üstünden yaşanan aksaklığı ağır bir şekilde eleştirmiştir.

7. Bilge: Romanda kahramanın kendisini bilge olarak tanımladığı görülmüştür. Aynı zamanda yöre halkının da öğretmeni bilge, bilgin, bilginin kaynağı olarak gördüklerine ulaşılmıştır. Bu durum yukarıda detaylı olarak ele alınmıştır.

8. Öğretmen: Romanda kahraman, bir öğretmendir. Öğretmen kendisinin hem öğretmen hem de öğrenci olduğunu ifade etmiştir. Görevi için geldiği köyde yörenin zorlu yaşamına ayak uydururken, halk ve öğrencilerle kuracağı iletişimde öğrenmek zorunda olduğu dili öğrenirken, çaresizliğin karşısında direnirken bir öğrencidir. Aynı zamanda okulda öğrencilerine yeni bir dil ve bilgiler öğretirken de bir öğretmendir. Yukarıda öğretmen başlığında daha detaylı ele alınmıştır.

9. O: Romanın diğer adının *O* olması içi boş ama dolmaya meyilli bir kahraman olduğunu göstermiştir. *O*, adsızdır yani bir birey olamamıştır ve kendi arayışındadır. Zaman zaman kendisine yabancı, kendiyle sürekli çatışan ve kendisini sürekli sorgulayan birisidir. Bu durumda hiç kuşkusuz içine düştüğü ortamın, insanların, dayatılan yaşamın da payı vardır. Yazarın kış mevsimini ve Hakkâri'nin en yüksek rakımlı köyünü seçmesi tesadüfi değildir. Hem anlatılanların otobiyografik özellikler taşıdığı için bir gerçeklik payı olduğunu hem de romanda her ögenin kahramanın oluşmakta olan kişiliğine hizmet ettiğini göstermiştir.

Memur ve Sistem Eleştirisi

1. Eğitim Sistemi Eleştirisi:

Öğretmen, öğrencileriyle birlikte bir harabeyi sınıfa çevirmiştir. Yani öğrenme ortamını öğrencileriyle birlikte oluşturmuştur. Bu durum aşağıda şu şekilde verilmiştir:

> Açılan kapıdan içeriye bir göz attım: İçi örümcek ağlarıyla dolu bir oda.
> Karanlık.
> Muhtar içeri girip pencereleri açtı.
> Oda aydınlandı.
> Işıktan (ya da bizden) rahatsız olan bir fare sıçrayıp kaçtı.
> Yerler toz toprak içindeydi.
> Bir ara yıkar arıtırız burayı, dedi Muhtar. Çocuklarla (Edgü, 2012, s. 22).

Burada eğitimde diğer unsurlarının önemi ortaya çıkmıştır. Romanda öğretmen ve öğrencilerin olduğu fakat öğrenme için uygun bir öğrenme ortamının ve öğrenme malzemelerinin olmadığı görülmüştür. Bu da eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığını göstermiştir. Yörenin yaşam koşullarının zorluğunun yanında eğitim ve sağlık gibi bazı hizmetlerin de aksaması insanları daha da çaresizleştirmiştir. Oysa var olan sistem insanların yaşamlarını kolaylaştıran ve onları geliştiren olmalıdır. Bunun önceliği de eğitime ve sağlığa verilen önemden geçmektedir. Sonuç olarak koşullar ne olursa olsun eğitim sisteminin önceliği eğitimde fırsat eşitliğini yakalamak olmalıdır. Çünkü insanın eğitimine ve onun gelişimine verilen önem bir ülkenin geleceğine yaptığı yatırımdır. Bu sayede farklı sosyo-ekonomik koşullardaki her çocuğa eşit eğitim hakkı verilebilir. Bu da insana verilen değeri göstermektedir.

Diğer yandan yazar, öğretmenin gözünden çocukların perişan hâllerini şu şekilde ifade etmiştir:

> Çocuklar odaya doluştular, pantolonları yırtık entarileri renk renk yamalardan oluşan burunları akan, aktıkça burunlarını çeken ya da ellerinin tersiyle silen gözleri fıldır fıldır dönen boyuna kendi dillerinde konuşup bağrışan başka bir dilden bir soru sorduğumda cevaplamayan sorulu gözlerini korkuyla gözüme diken başka bir dilden konuştuğumda ağızlarını bıçak açmayan saçları makasla kırpılmış oğlanlar, uzun saçlı saçlarının dibi bit ve sirkeyle dolu kızlar, ayaklarında taşıt lastiklerinden kesilip biçilmiş ayakkabılar olan hiçbirinin ayağında çorap olmayan giderek bazılarının ayağında ayakkabı bile olmayan yani yalınayak yalınayak, ama karlar üstünde yalın, mosmor ayaklı yalınayak çocuklar hiçbirinin önünde kalem, defter, kitap olmayan çocuklar tam yirmi bir çocuk saydım (Edgü, 2012, s. 23)

Burada çocukların hiçbir eğitim malzemesinin olmadığı gibi üstlerinin başlarının da kış şartlarına uygun olmadığı görülmüştür. Yani öğrenciler öğrenme için gerekli unsurlardan yoksundurlar.

Yukarıda verilen örneklerde hem okulun hem de öğrencilerin perişan hâlleri gözler önüne serilmiştir. Fakat öğretmen bu olumsuz durumlar karşısında pes etmemiştir. Öğrencilerin durumlarını görünce eksiklerini belirleyip ilgili kurumlardan yardım almak için hemen kentte gitmiştir. Fakat burada ilgili kurumlardaki kişilerin bu sorunlar karşısında ilgisiz oldukları görülmüştür. Romanda bu durum aşağıda öğretmen ile kapıcının diyaloguyla verilmiştir:

> “İlgililer, dedim, yani okullarla ilgilenen kişiler, bana yardım edecek kişiler.
>
> Sana kimse yardım edemez, bunu bilmiyor musun? dedi.
>
> Bilmiyordum.
>
> Kim kime yardım edecek bu cenabet yerde? dedi.” (Edgü, 2012, s. 25)

Diğer taraftan öğretmenin öğrencileri için Milli Eğitim Müdürlüğüne yardım istemeye gitmesi, bir başka taşra gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Burada işleyen kurumların, yöneticilerin ve memurların olumsuz durumlarına ulaşılmıştır. Taşrada memurların işlerini doğru dürüst yapmaması sebebiyle resmi işler aksamaktadır. Memur yaşamı, uyuşuk bir yaşama dönüşmüştür. Bu da devlet kurumlarındaki bozuklukları göstermiştir. Aşağıda yapılan bu eleştiri şu sözlerle ifade edilmiştir:

"… İlgililer burda olmalı, diye düşünüp kapıyı vurdum, içeri girdim.

Odada iki kişi vardı.

Biri, kül rengi metal masanın üstüne serili gazeteyi okuyordu. Öbürü kollarını masanın üstüne uzatmış ve kolları üstüne başını yaslamış uyukluyordu.

Benim girmemle uyanmadı." (Edgü, 2012, s. 26)

Ayrıca yazar, kurumun yozlaşmasını aktarırken bir öğretmenin de onlar gibi taşrada memur yaşamının kolaylığına ayak uydurduğunu göstermiştir. Burada "Ben lisemizin felsefe-sosyoloji-mantık öğretmeniyim. (Gözlerini oğuşturdu.) Kentimize hoş geldiniz. Geldiğinize göre birkaç gün kalsaydınız. Müdür Bey iyi adamdır, göz yumar. (Müdür Bey neye göz yumacaktı?)" sözleri örnek olarak verilebilir (Edgü, 2012, s. 27). Yani bu öğretmen tembel, uyuşuk ve mesleğine önem vermeyen taşra memurlardan biri olmuştur.

Diğer yandan öğretmen yardım istemek için kentte inince vali bu durumdan rahatsızlık duymuştur. Burada valinin öğretmene uyguladığı baskı görülmüştür. Bu durumla öğretmenin gözetim altında olduğu ortaya çıkmıştır. Romanda valinin öğretmene karşı olumsuz tutum ve davranışlarına ulaşılmıştır. Aşağıda öğretmenin valiye sorununu dile getirmesi üzerine aldığı tepkisi dikkat çekicidir:

> Ben, dedim, buraya, yani kente onun için inmedim. Çocukların kitapları yok, defterleri yok, kalemleri yok…
>
> Ah, başlamayın lütfen! dedi. Biliyorum, burda hiçbir şey yok. Ne yaparsınız, devletimiz her yere elini uzatamıyor. Ama size, yani köyünüzün çocuklarına gerekli yardım yapılacak. Burda cüzzamlılara bile yardım ediyoruz (Edgü, 2012, s. 40).

Sonuç olarak öğretmen, eğitim sorunları karşısında yalnız kalmıştır. Çünkü ilgili kurumlar, var olan sorunları bilmelerine rağmen bu sorunlara karşı ilgisizdir. Üstelik bu olumsuz durumları, burada normal karşılamışlardır. Bu yüzden de çözüm yolluna gitmemişlerdir. Burada taşrada kurum, memur ve yönetici eleştirilerine ulaşılmıştır.

2. Sağlıkla İlgili Kurum Eleştirisi:

Öğretmen, valiye köydeki salgını bildiren bir dilekçe yazmış ve Ramazan'la göndermiştir. Fakat bir cevap alamamıştır. Bu ilgisiz durum karşısında umutsuzluğa sürüklenmiştir. Çünkü ilgili kurumlar bu sefer de salgın konusunda sessiz kalmışlardır. Bu durum romanda öğretmen ile Ramazan'ın şu diyaloguyla verilmiştir:

"Hiçbir şey söylemediler mi? İlaç vermediler mi? Biz geliriz demediler mi?

Gelecek kimse yoktur Hocam. Gelecek hiç kimse yoktur. Senin yazdığını onlar da bilirler. Onlar da duymuşlar. Ama gelecek kimse yoktur. Verecekleri derman yoktur. Ben de bu yüzden kalkıp gelmişimdir." (Edgü, 2012, s. 112)

Diğer yandan öğretmen, Valiye yazdığı mektuba bir karşılık alamayınca bir süre sonra da Sağlık Bakanlığına durumu açıklayan bir dilekçe yazmış ve muhtarla göndermiştir. Fakat öğretmen bu kez çaresiz kalmıştır. Çünkü artık onlara kimsenin yardım etmeyeceğini anlamıştır. Bu durum karşısında öğretmen kendini sorgulamaya başlamıştır. Öğretmenlik mesleği dışında halkın sorunlarına sessiz kalmamış ve bu sorunlara çözüm yolları aramıştır. Fakat öğretmen bu durumda kendisinin yeterli olmadığını düşünmüştür. Çünkü kurumlar sorunları görmezden gelmeye devam etmiştir. Bu yüzden öğretmenin çaresiz kaldığı için huzursuz hissettiği ve kendiyle çatışmaları görülmüştür. Diğer taraftan dört gün sonra muhtarla, yollar açıldığında köye bir sağlık ekibi gönderileceği, cevabı valilikten gelmiştir. Bu cevap Doğu gerçeğini ve çaresizliğini en güzel şekilde özetlemektir.

Ayrıca valilikten gelen cevabın bilgi edindik kısmında bu durum karşısında öğretmenin eleştirisi göze çarpmıştır. Çünkü yollar açılıncaya kadar köyde bebek kalmayacaktır. Gelen sağlık görevlileri, öğretmeni "üşütük zavallı" olarak tanımlamışlardır. Öğretmenin içinde bulunduğu durumu kabullenmeyişi ve tepkileri; bu işleyen sisteme alışık olanları rahatsız etmiş ve onun bu şekilde tanımlanmasına sebep olmuştur. Romanda "Bir gün, güneşli bir gün, at sırtında bir ebe, katır sırtında bir sağlık memuru köye geldiler. Öğretmeni buldular: Bir dilekçe göndermişsiniz, çocukları aşılamaya geldik. Ölüleri de aşılayacak mısınız? diye sordu öğretmen. Açalım mı mezarları?" sözleri bu duruma örnek olarak verilebilir (Edgü, 2012, s. 117).

Diğer taraftan da öğretmenin Sağlık Bakanlığına dilekçe yazması birilerini rahatsız etmiş ve ona baskılar yapılmaya başlanmıştır. Burada da insanların sorunları dile getirmeleri ve haklarını aramaları karşında karşılaştıkları durumların eleştirisi

yapılmıştır. Bu baskı romanda "…Yalnız Vali Bey beni çağırıp, senin köyde ne yaptığını, çocukları iyi okutup okutmadığı, bizlerle neler konuştuğunu sordu." sözlerinde görülmüştür (Edgü, 2012, s. 118). Ayrıca vali muhtara, öğretmenin bir daha Bakanlığa mektup yazmamasını söylemesini istemiştir. Görüldüğü gibi öğretmenin sesini duyurmaya çalışması sözde ilgili makamları rahatsız etmiş ve soruşturulmasına sebep olmuştur.

Daha önce de valinin öğretmene uyguladığı baskı eğitim sistemi eleştirisinde ele alınmıştı. Öğretmenin kente geldiğinden beri kontrol altında olduğuna ve gözlendiğine ulaşılmıştır. Öğretmene vali tarafından uygulanan mobbing / zorbalık aşağıda alıntılarla verilmiştir:

"Rica ederim aramızda konuşuyoruz, dosyanız burada, elimin altında, dedi.

Gerçekten de, masanın üstünde, kalın, kara kaplı bir dosya duruyordu… Birbirimizden saklayacak bir şeyimiz yok. Bugün, kente, izinsiz geldiğinizi öğrendiğimde, (burda benden habersiz kuş uçmaz) yoo, hayır, kızmadım, bunu olağan karşıladım." (Edgü, 2012, s. 39–40)

"Ve sizi uyarmak

VE-Sİ-Zİ-U-YAR-MAK!!!" (Edgü, 2012, s. 40)

Sonuç olarak öğretmen hem eğitim konusunda hem de sağlık konusunda Doğu gerçeğiyle yüzleşmiş ve çaresizliğe düşmüştür. Kurumların görevlerini yerine getirmemesinin insanları nasıl umutsuzluğa, çaresizliğe sürüklediğini yaşayıp görmüştür. Bununla birlikte öğretmeni öğretmen yapan etmenler de ortaya çıkmıştır. Yaşanan sorunlar karşısında çözümler bulmaya çalışması, oradaki insanların sesi olmaya çalışması ve insanlara yardımcı olmaya çalışması söylenebilir. Aynı zamanda öğretmenin yaşadığı olaylar karşısında değişimi de görülmüştür. Yazar da öğretmenden hareketle kurumları, öğretmenin içine düştüğü durumları, koşulları ve ortamı yine bir öğretmenin gözünden tüm gerçekliğiyle aktarmaya çalışmıştır.

Romanın Otobiyografik Özellikleri

Yazarın askerliğini Hakkâri'de öğretmen olarak yaptığı bilinmektedir. Onun burada yaşadıklarını, gözlemlediklerini ve aldığı notları kitaplaştırdığı düşünülmektedir. Hatta romanda da öğretmenin bir şeyler yazdığı ve doğu gerçekliğini olduğu gibi aktarmak istediği görülmüştür.

Ayrıca romanda öğretmene gelen özel mektupların teslim edilmeden önce başkaları tarafından okunduğu görülmüştür. Bu da onun aynı zamanda bir asker olduğunu gösterebilir. Ya da bu detay öğretmenin baskı altında olduğunu göstermek içinde verilmiş olabilir. Fakat romandan alınan aşağıdaki örnekle aynı zamanda onun askerlik yaptığı düşüncesi pekiştirilebilir:

"… Hadi yavrum, hadi sevdiğim, hadi tutkunum, kalk yürüyelim

beraber

ayağımızda ordu malı hedikler…" (Edgü, 2012, s. 165)

Yukarıdaki düşüncelerle birlikte romanda öğretmenin çocuk duyarlığına sahip olması da yazarın özelliğini yansıtmaktadır. Yani *O* aslında yazarın kendisidir. Bu da yazarın kendi yaşamını anlattığı sonucunu desteklemektedir.

Diğer yandan romanda kahraman yalnızlıkla yazarak, anlatarak başa çıkmaya çalışmıştır. Anlatmak hem öğretmenin hem de yazarın bir özelliğidir. Burada öğretmen olan bir yazarın olması anlatımın ve gözlem gücünün sınırsızlığını göstermiştir.

Romanlarda Ulaşılan Ortak Bulgular

Ferit Edgü'nün Romanlarında Öğretmenin Ortak Yeterlikleri

Tablo 14. Ferit Edgü'nün İki Romanında *O*'nun ÖMGY Çerçevesinde Ulaşılan Ortak Maddeleri

Ortak Maddeler	*Kimse*		*Hakkâri'de Bir Mevsim / O*	
Tutum ve Değerler	Sayfa	Toplam	Sayfa	Toplam
C4.3.	s.105, s.120, s.131, s.143, s.149.	5	s.20, s.66, s.66, s.82, s.83, s.83, s.89, s.105–106, s.138, s.164, s.184.	11
C4.6.	s.120, s.137.	2	s.93, s.93.	2
C2.1.	s.105.	1	s.66, s.138.	2

Yukarıda Tablo 14'de görüldüğü gibi öğretmenin tutum ve değerler yeterlik alanından ortak C4.3., C4.6. ve C2.1. maddelerine ulaşılmıştır. Burada C4.3.

maddesinin en sık tekrar ettiği görülmüştür. Ardından C4.6. ve C2.1. maddelerinin sırayla geldiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak öğretmenin oluşturulan ortak yeterlik tablosunda kişisel ve mesleki gelişmeye önem verdiği, mesleki etiğe uyarak mesleki saygınlığı koruduğu ve öğrencilerine değer verdiği görülmüştür. Ayrıca burada ilk roman sonucunun ikinci de tekrar ettiği söylenebilir.

İki Yazarın İncelenen Romanlarının Bulgularından Hareketle Oluşturulan Ortak Tablolar

Romanlarda Öğretmenlerin ÖMGY Çerçevesinde Oluşturulan Tablosu

Tablo 15. Romanlarda ÖMGY Dikkate Alınarak Öğretmenlerin Tespit Edilen Maddeleri

	Öğretmenler	Mesleki Bilgi		Mesleki Beceri		Tutum ve Değerler	
		Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal
1. SINIF ARKADAŞLARI	1. Sarıklı Hoca	-	-	-	19	-	20
	Maddeler	-	-	-	B2.1.(7), B2.5.(7), B2.3.(3), B3.12.(2).	-	C1.1.(8), C2.1.(8), C2.4.(3).
	Sayfalar	-	-	-	B2.1.:s.14, s.15, s. 15, s.16, s. 16, s. 16, s.17. B2.5.:s.14, s.15, s. 15, s.16, s. 16, s. 16, s.17. B2.3.:s.14, s.14-15, s.15. B3.12.:s.16, s.17.	-	C1.1.:s.15, s.15, s.15, s.16, s.16, s.16, s.16, s.17. C2.1.:s.15, s.15, s.15, s.16, s.16, s.16, s.16, s.17. C2.4.:s.16, s.16-17, s.17, s. 234.
	2. Öğretmen	-	1	-	6	-	18
	Maddeler	-	A2.3.(1).	-	B2.5.(4), B1.3.(2).	-	C1.2.(5), C2.1.(5), C1.1.(4), C2.4.(4).

	Sayfalar	-	A2.3.:s. 21.	-	B2.5.:s.21, s.22, s.22, s.22. B1.3.:s.21, s.21.	-	C1.2.:s.21, s.22, s.22, s.22, s.22. C2.1.:s.21-22, s.22, s.22, s.22, s.23. C1.1.:s.22, s.22, s.22, s.23. C2.4.:s.22, s.22, s. 22, s.23.
	3. Öğretmen	-	-	-	-	-	-
	Maddeler	-	-	-	-	-	-
	Sayfalar	-	-	-	-	-	-
2. HAVADA BULUT YOK	4. Basri Bulut	-	-	5	-	10	12
	Maddeler	-	-	B1.2. (2), B3.6. (2), B3.4. (1).	-	C3.4. (4), C4.2. (4), C1.2. (1), C4.3. (1).	C4.4.(7), C3.3.(2), C3.4.(1), C4.2.(1), C4.3.(1).
	Sayfalar	-	-	B1.2.:s.39, s.39. B3.6.:s.39, s.39. B3.4.:39.	-	C3.4.:s.39, s.39, s.39, s.39. C4.2.:s.51, s.51, s.52, s.53. C1.2.:s.39. C4.3.:s.28.	C4.4.:s.24-25, s.25, s.39, s.50, s.51, s. 51, s.52. C3.3.:s.50, s.51. C3.4.:s.40. C4.2.:s.40. C4.3.:s.28.
	5. Zühtü	-	-	-	6	-	14
	Maddeler	-	-	-	B2.5.(2), B2.6.(2), B3.3.(1), B3.10.(1).	-	C4.3.(10), C3.2. (3), C4.2. (1).
	Sayfalar	-	-	-	B2.5.:s.41, s.41. B2.6.:s.41, s.41. B3.3.:s.41. B3.10.:s.41.	-	C4.3.:s.29, s.30, s.33, s.40, s.41, s.41, s. 64-65, s.66, s.193, s.209. C3.2.:s.41, s.41, s.217.

							C4.2.:s.33.
	6. Ömer Fethi	-	-	-	-	-	-
	Maddeler	-	-	-	-	-	-
	Sayfalar	-	-	-	-	-	-
	7. Süleyman	4	-	14	-	44	-
	Maddeler	A2.5.(2), A1.2.(1), A2.4.(1).	-	B3.8.(6), B2.5.(2), B3.10.(2), B4.3. (2), B2.6. (1), B3.3. (1).	-	C2.1.(13), C4.3.(12), C3.4. (5), C3.2. (4), C3.6. (4), C3.5. (3), C1.3. (1), C4.1. (1), C4.4. (1).	-
	Sayfalar	A2.5.:s.68, s.68-69. A1.2.:s.37. A2.4.:s.37.	-	B3.8.:s.105, s.112, s.215, s.215, s.215, s.216. B2.5.: s.122, s.216. B3.10.:s.37, s.122. B4.3.: s.68, s.68-69. B2.6.:s.122. B3.3.:s.122.	-	C2.1.:s.37, s.77, s.77-78, s. 97, s.123, s.123, s.215, s.215, s.215, s.215, s.216, s.216, s.218. C4.3.: s.40, s.40, s.75, s.75, s.193, s.210, s.216-217, s.218, s.218, s.218-219, s.219, s.219. C3.4.:s.102, s.102, s.103, s.215, s.215. C3.2.: s.35, s.35, s.37, s.98. C3.6.: s.77, s.215, s.215, s.218. C3.5.:s.215, s.215, s.218.	-

						C1.3.:s.77. C4.1.:s.97. C4.4.:s.17.	
3. KARINCAYI TANIRSINIZ		-	-	-	-	-	-
Cevdet Kudret'in Öğretmenleri Toplamı		4 HBY Süleyman	1 SA 2.Öğretmen	19 HBY Basri Bulut, Süleyman.	31 SA+HBY Sarıklı Hoca, 2. Öğretmen, Zühtü.	54 HBY Basri Bulut, Süleyman.	63 SA+HBY Sarıklı Hoca, 2. Öğretmen, Basri Bulut, Zühtü.
4. KİMSE	8. O	-	-	-	-	8	-
	Maddeler	-	-	-	-	C4.3.(5), C4.6.(2), C2.1.(1).	-
	Sayfalar	-	-	-	-	C4.3.:s.105, s.120, s.131, s.143, s.149. C4.6.:s.137, s.140. C2.1.:s.105.	-
5. HAKKÂRİ'DE BİR MEVSİM/O	9. O	2	-	15	-	27	-
	Maddeler	A2.3.(2)	-	B2.3.(2), B2.5.(2), B3.3.(2), B3.4.(2), B3.8.(2), B2.1.(1), B2.2.(1), B2.4.(1), B2.6.(1), B3.6.(1).	-	C4.3.(11), C2.3.(5), C1.4.(3), C2.1.(2), C3.3.(2), C4.6.(2), C4.1.(1), C4.4.(1).	-

	Sayfalar	A2.3.:s.105, s.105-106.	-	B2.3.:s.99, s.99. B2.5.:s.99, s.99. B3.3.:s.99, s.99. B3.4.:s.99, s.103. B3.8.:s.25, s.26. B2.1.:s.90. B2.2.:s.90. B2.4.:s.90. B2.6.:s.90. B3.6.:s.69.	-	C4.3.:s.20, s.66, s.66, s.82, s.83, s.83, s.89, s.105-106, s.138, s.164, s.184. C2.3.:s.64, s.90, s.188, s.188, s.189. C1.4.:s.189, s.189, s.189. C2.1.:s.66, s.138. C3.3.:s.77-78, s.161. C4.6.:s.93, s.93. C4.1.:s.184. C4.4.:s.52.	-
	Ferit Edgü'nün Öğretmen Toplamı	2 HBM/O	-	15 HBM/O	-	35 K+HBM/O	-
	Tüm Romanlarda Öğretmenler Toplamı	4 HBY Süleyman + 2 HBM/O = 6	1 SA 2.Öğretmen	19 HBY Basri Bulut, Süleyman + 15 HBM/O = 34	31 SA+HBY Sarıklı Hoca, 2. Öğretmen, Zühtü.	54 HBY Basri Bulut, Süleyman + 35 K+HBM/O = 88	63 SA+HBY Sarıklı Hoca, 2. Öğretmen, Basri Bulut, Zühtü.

İki Farklı Yazarın Yarattığı İki İdeal Öğretmen Tipi

Tablo 16. Süleyman ile *O*'nun ÖMGY Çerçevesinde Oluşturan Maddeleri

İdeal Öğretmenler		Mesleki Bilgi		Mesleki Beceri		Tutum ve Değerler	
		Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal	Yeterlik	İhlal
1. HAVADA BULUT YOK	SÜLEYMAN	4	-	14	-	44	-
		A2.5.(2), A1.2.(1), A2.4.(1).	-	B3.8.(6), B2.5.(2), B3.10.(2), B4.3. (2), B2.6. (1), B3.3. (1).	-	C2.1.(13), C4.3.(12), C3.4. (5), C3.2. (4), C3.6. (4), C3.5. (3), C1.3. (1), C4.1. (1), C4.4. (1).	-
2. KİMSE	O	-	-	-	-	8	-
		-	-	-	-	C4.3.(5), C4.6.(2), C2.1.(1).	-
3. HAKKÂRİ'DE BİR MEVSİM / O	O	2	-	15	-	27	-
		A2.3.(2)	-	B2.3.(2), B2.5.(2), B3.3.(2), B3.4.(2), B3.8.(2), B2.1.(1), B2.2.(1), B2.4.(1), B2.6.(1), B3.6.(1).	-	C4.3.(11), C2.3.(5), C1.4.(3), C2.1.(2), C3.3.(2), C4.6.(2), C4.1.(1), C4.4.(1).	-

Yukarıdaki Tablo 16'da iki öğretmenin de en çok tutum ve değerler yeterlik alanında maddelerine ulaşılmıştır. Ardından da mesleki beceri ve mesleki bilgi olarak derecelendirildikleri görülmüştür. Yani öğretmenlerin, Ferit Edgü'nün *Kimse* adlı romanındaki O'su hariç, üç yeterlik alanında da maddeleri belirlenmiştir. *Kimse*'nin O'sunun da yazarın diğer romanı olan *Hakkâri'de Bir Mevsim/ O*'da ulaşılan tutum ve değerler maddelerinin tekrar ettiği görülmüştür.

Sonuç olarak öğretmenlerin tutum ve değerler, mesleki beceri ve mesleki bilgi olarak ulaşılan maddelerinden mesleki yeterliklere sahip olabilecekleri söylenebilir.

Ayrıca öğretmenler romanlardaki farklı çalışmalarla karşılaştırıldığında da onların ideal öğretmen özelliklerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar Cevdet Kudret'in romanlarında dönem dönem öğretmen, eğitim, yönetici gibi kavramlarla incelenmiş ve Süleyman'ın diğerlerinden farklı olduğu belirlenmiştir. Hatta bu öğretmenlerin tablolarından en çok tutum ve değerler yeterlik alanını ihlal ettikleri görülmüştür. Bu ihlallerin mesleki beceri ve mesleki bilgi alanları ile devam ettiği tespit edilmiştir. Bu sonuçla da mesleki yetersizliklerine, öğretmen tiplerine ve yetiştirilebilecek öğrenci profillerine ulaşılmıştır. Ardından Ferit Edgü'nün romanlarında ulaşılan öğretmen ile de değerlendirmesi yapılmış ve yukarıda tablolaştırılmıştır.

Ulaşılan Öğretmen Tipleri ve Öğrenci Profilleri

Tablo 17. Romanlarda Belirlenen Öğretmen Tipleri ve Özellikleri

<table>
<tr><td>1.
Otoriter</td><td>2.
Kalıplayıcı</td><td>3.
Serbest</td><td>4.
Demokratik</td><td>5.
Pasif</td><td>6.
Belirsiz
/Diğerleri</td></tr>
<tr><td>Sarıklı Hoca (Sınıf Arkadaşları-fakir çocuklarda)</td><td rowspan="3">Basri Bulut (Havada Bulut Yok)</td><td rowspan="3">Sarıklı Hoca (Sınıf Arkadaşları-zengin çocuklarda)</td><td>Süleyman (Havada Bulut Yok)</td><td rowspan="3">3. Öğretmen (Sınıf Arkadaşları)</td><td rowspan="3">Ömer Fethi (Havada Bulut Yok)</td></tr>
<tr><td>Aşırı disiplinli/ Kuralcı: İkinci Öğretmen (Sınıf Arkadaşları)</td><td>O (Kimse)</td></tr>
<tr><td>O (Hakkâri'de Bir Mevsim/O)</td></tr>
<tr><td>Ezberci: Zühtü (Havada Bulut Yok)</td><td rowspan="2">Kalıplayıcı
Tek düşünce</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">Sezdiren Lider
Öğrenci merkezli
İdeal tip
Kahraman
Demokratik</td><td rowspan="2">Silik
Zayıf
Pasif</td><td rowspan="2">-</td></tr>
<tr><td>Otoriteye bağlı
Dayakçı
Sert
Baskıcı</td></tr>
</table>

Tablo 18. Belirlenen Öğretmen Tiplerinin Yetiştirilebileceği Öğrenci Profilleri

1. Otoriter	2.Kalıplayıcı	3. Serbest	4.Demokratik	5. Pasif	6.Belirsiz/ Diğerleri
Otoriter Ezberci Aşırı disiplinli Kuralcı Şiddete meyilli Ters kimlik	Kalıplayıcı	Serbest Sorumluluk Almayan	Aktif Sorgulayan Yaratıcı	Pasif Belirsiz	Pasif Belirsiz

Sınıf Arkadaşları İzleme

Cevdet Kudret'in ilk romanı olan *Sınıf Arkadaşları*'nın yukarıda da verilen öğretmenlerinin aynı zamanda eğitiminin ve döneminin bir çıktısı olan öğrencilerinin; ikinci romanla (*Havada Bulut Yok*) birlikte öğretmen olan Süleyman'ı; üçüncü romanla (*Karıncayı Tanırsınız*) ise o ve diğer sınıf arkadaşları izlenmiştir. Yani öğrencilerin yetişkinlikteki kişilik özellikleri ve meslekleri verilmeye çalışılmıştır. Aşağıda bu izleme çalışması tablolaştırılmıştır.

Tablo 19. Sınıf Arkadaşları İzleme Çalışması

	Kişiler	Öğrenim Durumları	Meslekleri	Kişilik Özellikleri	Diğerleri
a. Avrupa'da Okuyanlar	1. Ferhat	Üniversite	Avukat	Sadist, aşağılık duygusu (kendini yetersiz görme), saplantılı.	Öç alma duygusu (SA) Problemli kişilik özellikleri. (KT)
	2. Kenan	Üniversite	Doktor	Bencil, özerk olamayan, değerler bakımından yoksul.	Soylu yaşamına meyilli, arkadaşlığı önemsemeyen.

					(SA)
					Değerler bakımından yoksul (KT)
	3. Yakup	-	-	-	-
b. Eğitimleri Yarıda Kalanlar / Eğitim Kayıpları	4. Bekir	Lise	Bar İşletmecisi	Sorumluluk bilinci, girişimci, özgüvenli.	Olumsuz çevre ve örnekleri, küçük yaşta çalışan. (SA)
					(KT)
	5. Haydar	Lise	Gazetede Patron	Aşağılık duygusu, bencil (kendi çıkarını düşünme), işinden ve yaşamından memnun olmama durumu, pasifleşme.	Aile etkeni, okumaya istekli, toplumsal yozlaşma ve yalnızlaştırılma. (SA)
					(KT)
	6. Bilal	6. sınıf terk	İşportacı	Aşağılık duygusu, insanlardan kaçan, küçük yaşta verilen sorumluluk.	İçine dönük, sessiz, onurlu, küçük yaşta çalışmak zorunda kalan. (SA)
					Namuslu, aynı özellikleri taşıyan. (KT)
	7. Tahsin	Lise terk (10. sınıf)	Dosya memuru	Aşağılık duygusu (kendini yetersiz görme), dikizci (kadınlara karşı zaafı var), cesaretsiz.	Aile etkeni, hem fiziksel hem psikolojik anne şiddeti, zayıf baba profili. (SA)
					Hem fiziksel hem psikolojik anne şiddeti ve baskısı; olumsuz kişilik özellikleri. (KT)

	8. Behçet	Lise terk (11. sınıf)	-	İçki bağımlısı, düşkün, işsiz.	Çalışkan, zeki, yetenekli, acemi öğretmen. (SA)
					Perişan. (KT)
c. Zorluklara Rağmen Okuyabilenler	9. Süleyman	Üniversite	Edebiyat öğretmeni (HBY)	Gururlu, yetenekli, yardımsever, haksızlığa boyun eğmeyen, mücadeleci, namuslu, güvenilir, doğru, dürüst, çalışkan…	Acemi öğretmen (SA)
					İdeal öğretmen özelikleri (HBY)
			Bakanlık emrine alınma-işsiz (KT)		İdeal kişilik özellikleri (KT)
	10. Halil	Üniversite	Eczacı kalfası	Önce: namuslu, güvenilir, çalışkan, yardımsever, mantıklı, sağduyulu, gerçekçi, yapıcı.	Acemi öğretmen (SA)
				Sonra: namussuz, ahlaksız, duygularıyla hareket eden, yıkıcı, öfkeli.	Değişmeden önce ideal kişilik özelikleri. (KT)
d. Diğerleri	11. Şevket	Lise	Bakkal İşletmecisi	Ahlaksız, değerler bakımından yoksun.	Şiddete meyilli, ahlaksız, değerler bakımından yoksun. (SA)
					(KT)
	12. Veysel	-	Şube müdürü	Yolsuzluk yapan, empati yoksulu, yalan söyleyen, bencil, merhametsiz.	(SA)
					Değerler bakımından zayıf (KT)

	13. Kevkep	Üniversite	Eczacı	Özerk olamamış, (başkalarına bağlı) sorumluluk alamayan, değerler bakımından zayıf.	Özerk olamayan, sorumluluk almayan, hazırcı, başkalarına bağlı, bencil, değerler bakımından zayıf. (SA)
					Değerler bakımından yoksun. (KT)

Tablo 19'la birlikte tutum ve değerler yeterliğinden yoksun olan öğretmenlerin, dönemin eğitim sisteminin ve algısının yetiştirdiği değerler bakımından yoksul bireylere ulaşılmıştır. Ayrıca bu kişilerin kişilik özelliklerinde problemler olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da eğitimde öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ve değerlerle desteklenen karakter eğitimin önemini göstermiştir. Bunu da iki farklı yazarın otobiyografik izler taşıyan romanlarında yarattıkları iki ideal öğretmen kahramanla vermeye çalıştığı söylenebilir. Hatta Süleyman'ın üçüncü romanla birlikte ideal kişilik özellikleriyle verilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir.

Sonuçlardan hareketle yaratılan ideal öğretmen özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- İkisi de romanlarda bir şeyleri kaydedip yazmaktadırlar. (şair, yazar vb.) Bu da romanların otobiyografik özellikler taşıdığını gösterebilir. Ayrıca romanlarda, iki yazarın da hayatından bazı ipuçlarına ulaşılmıştır, bu durumlar ulaşılan bulguyu desteklenmiştir. Yani yaratılan iki ideal öğretmen kahramanın aslında yazarların kendisi olduğu söylenebilir. Ya da öğretmenlik yapmış yazarların, sistemin içinden yapılan bir eleştirisi olarak düşünülüp istenilen özelliklerle bir tip oluşturdukları düşünülebilir.
- İkisinin de ÖMGY incelenince tutum ve değerler yeterlik alanında en sık maddelerine ulaşılmıştır. Ayrıca ideal öğretmenlerin belirlenen üç yeterlik alanında da maddelerine ulaşılmıştır. Öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ve olumlu kişilik özellikleri düşünüldüğünde ideal öğretmeni oluşturdukları görülmüştür.

- İkisinde de yapılandırmacı yaklaşım özellikleri görülmüş ve demokratik öğretmen tipini oluşturmuşlardır.
- Cevdet Kudret'in romanlarında yoksulluk üstünden işlenen sistem eleştirisi; Ferit Edgü'ün romanlarında salgın ve eğitim karşısında ilgililerin ilgisiz hâlleri şeklinde verilmiştir. Sonuç olarak ikisi de farklı zamanları, farklı mekânları, farklı ifadelerle ve üsluplarla fakat benzer sistem aksaklıklarını anlattıkları görülmüştür. Hatta yarattıkları iki farklı öğretmen kahramanın da aksak işleyen bu sistemin karşısında olduğu fakat baskıya ve dışlanmaya maruz kaldıkları görülmüştür. Burada ideal öğretmen tipi problemler karşısında susmayan olmuştur.
- Diğer yandan *Sınıf Arkadaşları* romanıyla mesleki yetersizliklerine ve olumsuz kişilik özelliklerine ulaşılan öğretmenlerin bazı öğrencilerinin *Karıncayı Tanırsınız* romanıyla olumsuz özellikleri görülmüştür. Bu durum da tutum ve değerlerden yoksun olan öğretmenlerin olumsuz özelliklerde bireyler yetiştirebileceğini göstermiştir. Romanlardan çeşitli tutum ve davranışlarıyla Veysel, Şevket, Ferhat, Kenan ve Kevkep örnek verilebilir. İdeal öğretmen mesleki yeterlikleri yanında kişiliğiyle de olumlu örnek oluşturmalıdır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Romanlarda eğitimin toplumu değiştirme, dönüştürme gücüne inanan yazarlar; öğretmen kahraman üzerinden yaratmak istedikleri ideal insan tipini vermeye çalışmışlardır. Bu romanlarda ideal öğretmen ve ideal eğitim kavramları ele alınmaktadır. Tıpkı Nurettin Topçu'nun ideal insan tipini yetiştirme sorumluğunu ideal özelliklere sahip öğretmenlere yüklemesi gibi (Kadıoğlu ve Ekici, 2020, s. 41) yazarlar, romanlarındaki öğretmenler aracılığıyla ideal öğretmen özelliklerini topluma yansıtmaya çalışmıştır. Romanlarda vurgulanan öğretmenlik özellikleri, öğrencilerin kişilik oluşumlarına katkı sağlayabilecek olumlu özellikleri vurgulamanın yanında olumsuzluklarla da kötüyü eleştirmektedir. Böylece romanlarda öğretmenler hem iyi model olmak hem de nitelikli okur olma özelliğini pekiştirmek için ideal tipleri yüceltirken ideal olmayanı da ağır biçimde eleştirmektedir. Bu eserler üzerinden mesleki değerler sezdirilmiş ve olumlu kişilik özelliklerinin benimsenmesine katkı sağlanması hedeflenmiştir. Böylece ideal öğretmenliğin özellikleri ortaya koyularak ideal eğitimin önemi vurgulanmıştır.

Cevdet Kudret Solok (*Sınıf Arkadaşları*, *Havada Bulut Yok, Karıncayı Tanırsınız*) ve Ferit Edgü'nün (*Kimse, Hakkâri'de Bir Mevsim / O*) romanlarında öğretmen kahramanlar hem mesleki hem de kişisel özellikleriyle incelenmiştir. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri çerçevesinde yapılan betimsel analiz sonuçlarına göre, öğretmenlerin mesleki yeterlikleri veya yetersizlikleri belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Yazarların oluşturdukları ideal öğretmen özellikleri *öğretmen, öğretmen ol(ma)mak, öğretmen tipleri, yetiştirilen öğrenci tipleri, dönem eğitim anlayışı, eleştirilen eğitim sistemi ve mesajlar, yoksulluk, toplum ve benimsenen değerler* çerçevesinde okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin, yöneticilerin ve dönem eğitim sisteminin 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunundaki amaçları ve temel ilkelerini de ihlal ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. İhlal edilen ilkeler; genellik, fırsat ve imkân eşitliği, yöneltme, bilimsellik ilkeleridir. Örneğin;

Sınıf Arkadaşları romanında Sarıklı Hoca'nın genellik ve eşitlik ilkesini (s. 13, s. 14, s. 15, s. 16); Behçet örneği ile de yetenekli, zeki, çalışkan, başarılı bir öğrencinin

yoksulluk yüzünden okulu bırakmak zorunda kalması fırsat ve imkân eşitliği ilkesinin (s. 196, s. 197, s. 197-198, s. 199, s. 202); diğer yandan öğrencilerin yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda değil de yaşam şartları yüzünden okuma kolaylığı sağlayan meslekleri seçmeleri yöneltme ilkesinin ihlalleri olarak sıralanabilir (s. 253, s. 254, s. 255). Ayrıca bu eserdeki öğretmenlerin ve yöneticilerin Türk Millî Eğitiminin genel amaçları doğrultusunda öğrenci yetiştirmedikleri görülmüştür.

Havada Bulut Yok romanında Felsefe Öğretmeni Zühtü'nün ders kitaplarını ezberlemesi ve sadece onlara bağlı kalarak derslerini anlatması; öğretmenin kendini değişen durumlara göre yenileyemediğini ve geliştiremediğini göstermiştir. Burada bilimsellik ilkesinin (s. 40, s. 41) ihlali görülmüştür. Ayrıca bu romanda diğer öğretmenlerin de taşrada uyuşuk memur hayatının kolaylığıyla kendilerini hem mesleki hem de kişisel yaşamlarında geliştirmedikleri görülmüştür (s. 18, s. 21, s. 22, s. 23, s. 38, s. 65 vb.). Diğer yandan romanda sokak lambası altında ders çalışmaya çalışan Remzi örneğinde fırsat ve imkân eşitliği ilkesinin ihlali görülmüştür (s. 68, s. 68-69, s. 70, s. 71, s. 72, s. 122, s. 122-123 vb.). Eserde tartışılan bu sorun Başmuavin Nadir Bey'in yoksul öğrencilerin okumaması gerektiği ve onların 'ayak işlerini' yapmaya layık olduğu düşüncesine yer verilmiştir (s. 73). Bu düşünce eğitimcilerin ve dönemin eğitim anlayışını net bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu tartışma ve ihlal okulda açlıktan bayılan Öğrenci Akif ile devam etmiştir (s. 124, s. 129). Son olarak disiplin kuruluna çıkan Muhsin'in durumu ile Süleyman Öğretmen ve diğerleri arasında geçen tartışmayla eğitimde aksayan yönlerin görmezden gelindiğine, sorunlara kalıcı ve önleyici çözümler bulunulmadığına ulaşılmıştır (s. 102, s. 103 vb.).

Karıncayı Tanırsınız eserinde ise eleştirilen eğitim sistemine, eğitimcilerine ayak uydurmayan, ideal öğretmen özelliklerine ulaşılan Süleyman'ın bakanlık emrine alınmasıyla çalışma; toplumun öğretmene bakışı ve ilk romandaki eğitim girdilerinin (öğrencilerin) çıktılarını izleme şeklinde devam etmiştir. Bunun sonucunda geleneksel eğitim sisteminin baskıcı, dayakçı, değer ve tutumlardan yoksun, yukarıda değinilen Millî Eğitimin Temel amaç ve ilkelerinden uzak anlayışla yetişen öğrencilerin eğitim kayıpları olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyoekonomik durumları farklı ailelerin çocuklarının yetişkinlik zamanlarındaki kişisel ve mesleki yaşamlarında benimsedikleri değerler tartışılmıştır. Burada eğitimdeki eşitsizliğin olumsuz sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kimse adlı romanda ise ideal öğretmen kavramı hakkında sınırlı bilgilere ulaşılmış, ihlal edilen durumlar tespit edilememiştir.

Hakkâri'de Bir Mevsim / O eserinde ise öğrenme ortamının, ders araç-gereçlerinin, ders malzemelerinin olmaması diğer yandan ailelerin zayıf sosyoekonomik durumları sebepleriyle çocukların Doğu'nun zorlu yaşamı koşulları karşısında perişan hâlleri; eğitimde fırsat ve imkân eşitliği ilkesinin ihlaline ulaşılmıştır (s.22, s.23, s.24, s.25, s.25-26, s.40). Belirlenen sorunların ilgili kişilerce görmezden gelindiği eleştirilmiştir.

Kanunda öğretmenlik mesleği şu şekilde tanımlanmıştır: "Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler" (1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu). Diğer yandan ilgili kısımda 'genel kültür', 'özel alan eğitimi' ve 'pedagojik formasyon' bakımından öğretmenlerin nitelikleri ve seçimi Millî Eğitim Bakanlığınca belirlendiği yer almaktadır. Bu kanuna uygun olarak hazırlanan ÖMGY 'eğitme-öğretme yeterlikleri', 'genel kültür bilgi ve becerileri' ve 'özel alan bilgi ve becerileri' olmak üzere üç başlık altında daha sonra ise yeterlikler güncelleme ihtiyacı doğrultusunda ilgili kurum ve kişilerin işbirliği sonucunda 'mesleki bilgi', 'mesleki beceri', 'tutum ve değerler' olarak üç yeterlik alanı olarak oluşturulmuştur. Bu yeterlik alanları çalışmada romanlardaki öğretmenlerin mesleki performansını değerlendirme noktasında temel kaynak oluşturmuştur.

İdeal öğretmen özelikleri ile ele alınan Cevdet Kudret'in Süleyman Öğretmeni ve Ferit Edgü'nün adsız öğretmeni / O'nun en çok tutum ve değerler alanındaki yeterliklerine ulaşılırken diğer öğretmenlerin en çok ihlal ettikleri yeterlik alanının yine tutum ve değerler olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca romanlarda öğretmenlerin mesleki beceri ve mesleki bilgi açısından da bazı yeterlikleri ihlal ettikleri tespit edilmiştir.

Romanlardaki ihlal edilen beceri ve bilgi alanları değerlendirildiğinde, öğretmenlerin mesleki yetersizlikleri, olumsuz öğretmen tipleri ve yetiştirilecek öğrenci profilleri ortaya çıkmıştır. Yeterlik alanları birbiriyle ilişkilidir. Bu yüzden bir öğretmenin mesleki yeterliği için belirlenen bu üç yeterlik alanında da yetkin olması gerekmektedir. Romanlarda ideal öğretmen olarak ele alınan öğretmenlerin üç yeterlik alanında da yeterlikleri görülmüştür. Ayrıca eserlerde mesleki yetersizliğine ulaşılan öğretmen özelliklerinden olması gereken öğretmen özelliğine şeklinde verilen ideal tip belirginleştirilmiştir. Diğer yandan dönem eğitim sistemleri, öğretmenleri, eğitim anlayışları, kurumları, ortamları vb. içinde yazarların ideal öğretmen tiplerinin;

diğerlerinin karşısında olduğu ve farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu yüzden de iki öğretmenin de farklı şekillerde baskı gördükleri belirlenmiştir. Romanlarda ulaşılan öğretmen tipleri ve bu öğretmenlerin yetiştirebileceği öğrenci şu şekilde özetlenebilir:

1. Otoriter tip: Sert, baskıcı, kuralcı, aşırı disiplinli, dayakçı, ezberci özelliklerinden oluşmuştur. Romanlarda bu öğretmenler Sarıklı Hoca (fakir ailelerin çocuklarına karşı – *Sınıf Arkadaşları*), İkinci Öğretmen (*Sınıf Arkadaşları*), Felsefe Öğretmeni Zühtü (*Havada Bulut Yok*) olarak belirlenmiştir. Bu öğretmenlerin yetiştirebileceği öğrenci tipleri de otoriteye bağlı, ezberci, aşırı disiplinli, kuralcı, şiddete meyilli, ters kimlik vb. şeklinde olabilir.

2. Kalıplayıcı tip: Kalıplayıcı, tek düşünceye bağlı olarak ele alınmıştır. Bu tipte örnek olarak *Havada Bulut Yok* romanının Resim Öğretmeni Basri Bulut verilmiştir. Bu öğretmen tipinin yetiştirebileceği öğrenci de kendisi gibi kalıplayıcı bir tip olabilir.

3. Serbest tip: *Sınıf Arkadaşları* romanında, zengin ailelerin çocuklarına karşı Sarıklı Hoca verilmiştir. Bu öğretmen tipinin yetiştirebileceği öğrenci; serbest, kendi sorumluluklarını almayan ve özerk olamayan olabilir.

4. Demokratik tip: Demokratik, sezdiren, lider, öğrenci merkezli, kahraman vb. özellikleriyle ideal öğretmen tipini oluşturmuştur. *Havada Bulut Yok* romanında Edebiyat Öğretmeni Süleyman, *Kimse* ve *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* romanlarında adsız öğretmen / O gösterilmiştir. Bu ideal öğretmen tipinin yetiştirebileceği öğrenci tipi; aktif, sorgulayıcı, yaratıcı olabilir. Bu da günümüz Türk eğitim sisteminin istenen öğrenci özelliklerini göstermektedir.

5. Pasif tip: Silik, pasif, zayıf özelliklerinden oluşmuştur. *Sınıf Arkadaşları* romanında Üçüncü Öğretmen örnek verilebilir. Bu öğretmen tipinin yetiştirebileceği öğrenci tipi de pasif ve belirsiz tiptir.

6. Belirsiz / Diğer tip: Tutunamayan özellik gösteren *Havada Bulut Yok* romanında Ömer Fethi Öğretmen örnek verilebilir. Bu öğretmenin yetiştirebileceği öğrenci tipi de kendisi gibi belirsiz ve tutunamayan özellikler gösterecektir.

Çalışma sonucunda, ilerlemeci eğitim felsefesinin öğretmen özelliklerine sahip demokratik öğretmen tipine ve istenen öğrenci özelliklerine de ulaşılmıştır. Cevdet Kudret'in roman üçlemesinin ilki olan *Sınıf Arkadaşları*'nda geleneksel eğitimin otoriter, dayakçı, aşırı disiplinli, kuralcı, ezberci, pasif öğretmenleri ile yetişen Süleyman'ın; ikinci roman *Havada Bulut Yok*'ta Öğretmen Süleyman olarak aynı

sistemin içinde ideal bir tip olduğu görülmüştür. Diğer yandan eleştirilen eğitim sistemi ve anlayışı, öğretmenleri, yöneticileriyle yetişen ilk kitaptaki öğrencilerin; üçüncü roman *Karıncayı Tanırsınız*'la izleme çalışmasının sonucunda kişisel, mesleki yaşamlarında değerler bakımından yoksun oldukları ve problemli kişilik özelliklerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu öğrenciler tutum ve değerler yeterlik alanından yoksun olan öğretmenlerin ve geleneksel eğitim sisteminin birer çıktılarıdır. Oysa eğitim sisteminin amacı değerleri benimseyen ve millî değerlerinin bilincinde bireyler yetiştirmektir. Bu da öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin ve değerlere yaslanan öğrenci merkezli eğitimin önemini ortaya çıkarmıştır. Yazarların iki farklı idealize edilmiş öğretmen tipinde ve anlayışında bu düşünce hâkimdir.

Ulaşılan ideal öğretmen özellikleri kısaca şu şekilde verilebilir:

- Mesleki duyarlılığa ve bilince sahip olan,
- Öz değerlendirme yapabilen,
- İş öğretmeni olmayan,
- Öğrencilerini tanıyan ve onlara değer veren,
- Öğrencileriyle etkili iletişim kurabilen,
- Eğitim ve öğrenci sorunlarına çözümler arayan,
- Her koşulda yapıcı olabilen,
- Değişime ve gelişime açık olabilendir.

Yukarıda verilen ideal öğretmen özellikleri ile dönem eğitim sistemleri, öğretmenleri, yöneticileri ve kurumları romanlarda eleştirilmiştir. *Havada Bulut Yok* romanında Süleyman üzerinden taşrada uyuşuk memur hayatı içinde eğitim ve öğrenci sorunlarının görmezden gelindiği vurgulanmıştır. Hatta bu sorunun *Sınıf Arkadaşları* kitabında Süleyman'ın sınıf arkadaşları arasında olduğu görülmüştür. Yani romanlar, dönemler, kişiler değişse bile eğitimde var olan sorunlar devam etmiştir. Burada yoksul öğrenciler görmezden gelinmiştir. Bu durumu *Havada Bulut Yok* romanında Süleyman Öğretmen eleştirmiştir. Öğretmen, sokak lambasının ışığıyla ders çalışmaya çalışan nesillerin birbirleriyle denk olamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca öğretmen, sınıf tekrarı yapan öğrencilerin sorunlarının bilinmediğini ve bu sorunlara çözümler üretilmediğini belirtmiştir. Burada öğretmen hem kendisini hem de eğitim sistemini eleştirmiştir. Ferit Edgü'nün *Hakkâride Bir Mevsim / O* romanında ise benzer sorun adsız öğretmen

tarafından dile getirilmiştir. Burada öğretmen, öğrencilerin durumlarını gözlemlemiştir. Öğrencilerin Doğu'nun zorlu kış şartlarına uygun giyinemediklerini, ders öğretim malzemelerinin bile olmadığını ifade etmiştir.

Romanlarda iki ideal öğretmenin de sorunlar karşısında sessiz kalmadığı ve çözümler ürettikleri görülmüştür. Örneğin Süleyman Öğretmen konuyla ilgili kişi ve kurumlarla görüşerek öğrencilerin yararına öneriler sunmuştur. Ayrıca düşüncelerini yadırgayan, önemsemeyen ilgili görevlilere karşı pes etmemiştir. O da bütün olumsuzluklara rağmen yılmamış, bir harabeyi öğrencileriyle okula çevirmiş, ders araç-gereçlerini hazırlamış, ilgili kurumlardan yardım istemiştir. Kısacası ikisi de eğitim ve öğrenci sorunlarına çareler aramışlardır. Fakat iki öğretmenin de mevcut sistemlerinin dışında düşünmeleri ve davranışları nedeniyle baskı altına alındıklarına ulaşılmıştır. Maddi yetersizlik nedeniyle ortaya çıkan eğitimdeki sorunların, ilgili kurum ve kişilerce önemsenmediği eleştirilmiştir.

Bu sonuca benzer şekilde Ercanaslan (2019) bir çalışmasında idarecilerin, ilgili görevlilerin eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Yönetici ve ilgili görevlilerin; görevlerini önemsemedikleri ve sorumluluklarını yerine getirmedikleri için eğitim çalışmalarının geri kalmasına sebep olduğundan söz etmiştir. Ayrıca çalışmada ilgililerin etik dışı ve olumsuz davranışlarının sorunlara neden olduğu belirtilmiştir. Son olarak bu kişilerin öğretmene destek olmadıkları hatta idealist öğretmenlerin mesleklerini yapmalarında zorlanmalarına sebep oldukları tespit edilmiştir (Ercanaslan, 2019, s. 115).

Diğer yandan öğretmenlerin sorunlar karşısında çözüm odaklı olmaları, karşılaştıkları zorluklarla mücadele etmeleri; Altunbay ve Alaca (2021) "Öğretmen Temalı Filmlerde Sunulan 'İdeal Öğretmen' Modeli" adlı çalışmalarıyla da benzer özellik göstermektedir. Bu çalışmada "öğretmenlerin genel olarak karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmek için baskın olan niteliklerini/özelliklerini öne çıkardıkları ve çözüm odaklı ilerledikleri" belirtilmiştir (Altunbay ve Alaca, 2021, s. 419). İlgili çalışmada öğretmenlerin filmlerde ortak olarak sergiledikleri nitelikler saptanmış ve tablolaştırılmıştır. Bu özelliklerin ideal öğretmende bulunması gereken disiplinli ve güven verici olma, tatlı-sert olma, yetenek keşfedici ve geliştirici, öğrenciye değer verme, öğrenciyi tanıma ve ilgilenme, iletişim becerileri yüksek, öğrencinin başaracağına inanma ve ilgi çekici ders işleme şeklinde nitelikler olduğuna

ulaşılmıştır. Tatlı-sert olma maddesi dışında diğer özelliklerin bu çalışmada da ideal öğretmeni oluşturan özelliklerden olduğu görülmüştür.

Yukarıda ideal öğretmen özelliği olarak verilen 'güven verici olma' özelliği *Havada Bulut Yok* romanında Süleyman Öğretmen'in öğrencilerine değer verip onlar için çabalaması, öğrencileriyle arasında güven bağının oluşmasını sağlamasıyla özetlenmiştir. Örneğin Remzi, rahat ders çalışması için uğraşan Süleyman Öğretmen hakkında çıkan dedikodulara inanmamıştır. Bu sebeple öğretmenine duyduklarını anlatarak olası bir felaketi önlemiştir. Romanda diğer bir örnek ise sakladığı hastalığı yüzünden uzun süredir okula gelmeyen Muhsin'in ev arkadaşlarının durumu sadece Süleyman Öğretmen'e anlatmaları ve ondan yardım istemeleridir. Çünkü geleneksel eğitimin korkulu, sert, ceza disiplininin içinde öğrenci öğretmen ilişkisi sınırlıdır. Bu da öğretmen ve öğrenciler arasında oluşan güven bağının önemini göstermiştir. Ayrıca oluşan bu bağ ve iletişim; öğrenciler için hem iyileştirici hem de önleyici durumlar oluşturmuştur. Diğer romanlar *Kimse* ve *Hakkâri'de Bir Mevsim / O*'da ideal öğretmen özellikleriyle belirlenen öğretmende ise köyde öğretmen olmanın her konuda bilgisine güvenilen olduğu görülmüştür. *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* romanında Doğu gerçeğinin ve törenin yer yer sorgulandığı kısımda yöre kadınının da problem karşısında öğretmene güvendiği ortaya çıkmıştır. Zazi, kocasının ikinci evlilik düşünmesi sebebiyle oğluyla öğretmenin yanına gitmiştir. Öğretmenin dilini bilmemesine rağmen oğlunun çevirisiyle bu konudaki düşüncelerini belirtmiş ve ondan yardım istemiştir. Yani öğretmenin sözünün dinlenebileceğini düşünmüştür. Bu şekilde problemin çözülebileceğini inanmıştır. Burada yöre halkının sorunlar karşısında öğretmenin bilgisine ve tecrübesine güvenildiği ortaya çıkmıştır. Bu da mesleki saygınlığa ulaşılmasını sağlamıştır.

Diğer taraftan ideal öğretmen özelliklerinden olan 'öz değerlendirme yapmak', öğretmenin hem mesleki hem de kişisel gelişimini sağlamıştır. *Havada Bulut Yok* romanında Süleyman Öğretmen, bir gece sokak lambası altında ders çalışan öğrencisi Remzi ile karşılaştığında hem öğretmenliğini hem de eğitim sistemini eleştirmiştir. Burada eğitimde eşitsizlik, adaletsizlik, sonuç odaklı ölçme ve değerlendirme yaklaşımı sorgulanmıştır. 'Bilenin geçtiği, bilmeyenin kaldığı' anlayışın yanlış olduğu ifade edilmiş. Bu anlayıştaki öğretmenin görevinin ise sadece not vermek olduğu anlatılmıştır. Öğrencilerin giriş durumlarının dikkate alınmadığı, süreç içinde hem öğrencilerin öğrenme durumlarının hem de öğretmenlerin kendi uygulamalarının kontrol edilmediği bir yaklaşımın sıkıntıları ortadadır. Buradan öğretim sürecinin

öncelikle öğrenciyi tanımakla başlaması gerektiği söylenebilir. Bu da günümüz öğretim programlarında yer alan ölçme ve değerlendirme yaklaşımını yansıtmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan ölçme ve değerlendirme; öğrenci merkezli, bireysel farklılıkları dikkate alan, esnek, çok odaklı, izlenen süreçlerle bütünlük içinde, sadece bilişsel değil duyuşsal ve eylemseldir. Ayrıca öğretim öncesinde, öğretim sırasında ve öğretim sonrasında yapılarak süreklidir. Bu ölçme ve değerlendirmeler, kendi içlerinde farklı hedefleri ölçmektedir. Öğretim öncesi yapılan ölçme ve değerlendirme öğretmene, öğrencinin hazırbulunuşluğu hakkında bilgi verir ve dersinin hedeflerini belirlemesine yardımcı olur. Öğretim sırasında yapılan izleme ise hem öğretmene hem öğrenciye geri bildirim sağlar. Öğretim sonrasında yapılan ise belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığı hakkında bilgi verir.

Hakkâri'de Bir Mevsim / O romanında ise öğretmenliğin sürekli bir öğrencilik hâli olduğu vurgulanmıştır. Yani öğretmenin öğretirken öğrendiği, gelişime ve değişime açık olduğu görülmüştür. Bu da eğitim öğretim süreci içinde öğretmenin aktif olduğunu göstermektedir.

Romanlarda ulaşılan idealist öğretmen özelliklerinden biri de öğretmenlerin demokratik tutumudur. Bu öğretmenlerin baskıcı, sert, disiplinli, otoriter, kuralcı ve asık suratlı olmadıkları; öğrencileriyle etkili iletişim kurmaya çalıştıkları ve özgür öğrenme ortamlarıyla öğrencilere rehberlik ettikleri görülmüştür. *Havada Bulut Yok*'ta Süleyman Öğretmen ilk derste 'güler yüzlü öğretmen' olmayı seçmiştir. Yazdığı şiiri sınıfta okuyan öğrencisi Refik örneği ile de kuralların, teorilerin, salt bilgilerin işe yaramadığı ortaya çıkmıştır. Bu yüzden öğrencilerine kitaplar okutmaya karar vermiştir. Ayrıca romanda Süleyman'ın güler yüzlü öğretmen olmaya karar verdikten sonra öğrencilerin rahatladıkları ve gülümsedikleri ifade edilmiştir. Ayrıca Refik'i kırmamaya çalıştığı ve durumu açıkladığı görülmüştür. Buradan öğretmenin öğrencilerine değer verdiği ve onlarla etkili iletişim kurmaya çalıştığı söylenebilir. Diğer yandan geleneksel eğitimin kurallara dayalı, teoride bilgi yığınlarının ve ezberci anlayışın öğrenciye fayda sağlamadığıdır. Bu eleştirilenin karşısında öğretmenin birçok eser okutturarak, sezdirerek öğretme yöntemini seçmesi; çağdaş öğretmen özellikleri göstermiştir. *Hakkâri'de Bir Mevsim / O* romanında ise öğretmenin, öğrencilerini öğrenme ortamlarında özgür bıraktığı ama onlardan özgünlük beklediği görülmüştür. Onun da demokratik / çağdaş öğretmen tipini oluşturduğuna ulaşılmıştır.

Diğer yandan Cevdet Kudret'in romanlarında mesleki yetersizliklerine ve olumsuz kişilik özelliklerine ulaşılan öğretmenlerin problemli öğrenciler yetiştirdiği belirlenmiştir. *Sınıf Arkadaşı* romanında Şevket ve Kevkep; *Havada Bulut Yok*'ta Muhsin; *Karıncayı Tanırsınız*'da ise Veysel, Ferhat, Kenan ve Şevket örnekleri verilebilir. Bu öğrencilerin aynı zamanda dönem eğitim sistemi ve anlayışının da olumsuz çıktıları olduğu söylenebilir.

Cevdet Kudret'in ideal öğretmeni Süleyman'ın çalışkan, güvenilir, gururlu, fedakâr, yardımsever, haksızlığa boyun eğmeyen, mücadeleci, doğru, dürüst, merhametli, öz değerlendirme yapabilen ve umutlu gibi olumlu kişilik özellikleri tespit edilmiştir. Benzer bulguların Ercanaslan (2019) yüksek lisans tezinde *Havada Bulut Yok* romanında belirlendiği görülmüştür.

Diğer yandan Ferit Edgü'nün ideal öğretmeni ise güvenilir, mücadeleci, haksızlığa boyun eğmeyen, fedakâr, yardımsever, merhametli ve zorlu yaşam koşularına rağmen umutlu kalabilen olarak belirlenmiştir. Bu da Cevdet Kudret'in ideal öğretmeni ile benzer özellikler göstermiştir. Sonuç olarak ideal öğretmenlerin kişilik özellikleriyle de ideal olanı yansıttıkları görülmüştür.

Öneriler

Bu çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Bu çalışmada Ferit Edgü ve Cevdet Kudret Solok'un romanlarındaki öğretmenlerin özellikleri ideal öğretmen kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Öğretmenleri ve öğretmenliği konu alan başka yazarların eserleri benzer şekilde inceleme konusu olabilir.
- Bu çalışmada ideal ve ideal olmayan öğretmen özellikleri romanlar üzerinden tespit edilmiştir. Başka araştırmalarda filmler, diziler ya da eğitsel video ve içerikler de benzer şekilde incelenebilir.
- Bu çalışmada eğitim ve öğrenci sorunları karşısında ilgili kişi ve kurumların görevlerini yapmadıkları tespit edilmiştir. İdeal öğretmenler tarafından ilgili kişilerin ilgisiz hâlleri çeşitli şekillerde eleştirilmiştir. Bu sonuçlarla eğitim çatısı altında görevli her kişi ve kurumların; eğitim sorununa duyarlı, çözüm yolları üreten, öğretmenlerle işbirliği içinde, öğrencilerin yanında ve mesleklerinin taşıdığı sorumluluğun farkında olabilirler.

- Bu çalışmada ulaşılan ideal öğretmenlerin özelliklerinden birisi mesleki ve kişisel yaşamında sürekli gelişime açık olmalarıdır. Öğretmenlerin mesleki gelişimleri, MEB tarafından verilecek çeşitli hizmet içi eğitimlerle desteklenebilir. Ayrıca öğretmenlerin kendileri de mesleki ve kişisel gelişimlerini çeşitli etkinliklerle zenginleştirebilirler.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. ve Sağlam, M. (2009). Öğretmen eğitiminde program standartları ve akreditasyon. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10(3). 83-103.

Akyüz, Y. (2007). *Türk eğitim tarihi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Altunbay, M. ve Alaca, J. (2021). Öğretmen Temalı Filmlerde Sunulan "İdeal öğretmen" Modeli, *Milli Eğitim Dergisi,* 50(230), 409-422. DOI: 10.37669/milliegitim.685711

Arıcı, B. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarına göre ideal öğretmen (Muş Alparslan Üniversitesi örneği). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 678-690. DOI: 10.29000/rumelide.897112

Arslantaş, İ. (2014). Eğitim felsefesi temelleri. A. Ç. Sağlam (Ed.). *Eğitim bilimine giriş* içinde (s.85-105). Ankara: Maya Akademi.

Aydın, A. (2005). *Sınıf yönetimi.* Ankara: Tekağaç Eylül Yayıncılık.

Aydın, Y. (2006). *Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu, Acımak, Yeşil Gece, Kan Davası romanlarında öğretmen tipleri ve toplumun öğretmen algılaması.* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Balık, M. (2016, Nisan). *Biyografiden romana, romandan yaşama: Cevdet Kudret'in Sınıf Arkadaşları'nda toplumsal belleği okumak.* Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu'nda sunuldu, Bartın.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388. DOI: 10.31592/aeusbed.598299

Baskın, S. ve Toyran, M. (2016, Nisan). *Cumhuriyet dönemi Türk romanında eğitim.* Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu'nda sunuldu, Bartın.

Bayraklı, B. (1986). Eğitim felsefesinde idealizm. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 4, İstanbul.

Baysal, Z. N. ve Ada, S. (2015). *Dünden bugüne Türk eğitim sistemi ve yapısı.* Ankara: Pegem Akademi.

Behçet, M. (?). Edebiyatçılarımızı Tanıyalım / Cevdet Kudret Solok. *Yedigün.*

Büyükdüvenci, S. (1988). İdealizm ve eğitim. *Ankara University Journal of Educational Sciences, 21(1),* 343-365.

Cüceloğlu, D. (2021). *Öğretmenim bir bakar mısın?*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Cüceloğlu, D. ve Erdoğan, İ. (2022). *Öğretmen olmak*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Çalışkan, M., Işık, A. N. ve Saygın, Y. (2013). Öğretmen adaylarını ideal öğretmen algıları. *Elemantry Education Online,* 12(2), 575-584.

Çelenlioğlu, A. (2020). Toplumcu gerçekçi romanlar başta olmak üzere edebi eserlerin sosyoloji alanında veri olarak kullanılabilirliği. *Ekev Akademi Dergisi, 81.*

Çelik, E. (2013). Edebiyat eseri toplumun aynasıdır: edebiyat ve sosyoloji ilişkisi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 104(738),* 59-64.

Doğanay, A. ve Tok, Ş. (2013). Öğretimde çağdaş yaklaşımlar. A. Doğanay (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s. 239-297). Ankara: Pegem Akademi.

Duymaz, R. (2011). *İdealist öğretmen.* İstanbul: Akademik Kitaplar.

Edgü, F. (2012). *Hakkâri'de bir mevsim*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Edgü, F. (2018). *Kimse*. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Elbir, B. (2004). "Çalıkuşu" ve "Yeni Turan" romanlarındaki eğitim felsefesi ve öğretmen modeli. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5(8), 163–174.

Engin, E. (2015). Didaktik ve ütopik bir roman: Toprak Uyanırsa. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 25(1), 23–30.

Ercanaslan, İ. (2019). *1924-1960 yılları arasında eser veren öğretmen yazarların eserlerinin öğretmen ve eğitim idealizmi yönünden değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Erdal, K. (2005). *Halide Edip Adıvar ve Halide Nusret Zorlutuna'nın eserlerinde öğretmen ve eğitim.* Doktora tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Genç Yıldırım, G. (2015). *Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışı ve ideal öğretmen modeli.* Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Göçer, A. (2017). *Türkçe özel öğretim yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Gül, Ş. ve Erkol, M. (2015). Pedagojik formasyon programı öğrencilerinin çağdaş öğretmen niteliklerine ilişkin görüşleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 25, 76-92. DOI: 0.14582/DUZGEF.613

Gültekin, M. (2015). İlköğretim Öğrencilerinin İdeal Öğretmen Algısı, *Turkish Studies*, 10(11), 725-756. DOI: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8624

Günday, R. (2013). Gerçek ve Yeşil Gece romanlarında eğitimin bireyin yetişmesi ve toplumun gelişmesinde önemi. *Turkish Studies*, 8(8), 679–699.

Günday, R. (2014). Emile Zola'nın gerçek ve Reşat Nuri Güntekin'in Yeşil Gece adlı romanlarında rahip/hoca ve öğretmen tipleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 115–134.

İğde, H. ve Yakar, L. (2021). Öğretmenlerin idealistlik düzeylerinin ve idealist öğretmen algılarının incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi,* 10(3), 1283-1309. DOI: 10.30703/cije.841171

Kadıoğlu, H. ve Ekici, E. (2020). Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışında öğretmenin rolü ve ideal özellikleri. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi*, 1(1), 40-58.

Kaplan, R. (2016, Nisan). *Sunuş.* Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu'nda sunuldu, Bartın.

Karataş, T. (2016, Nisan). *Ayna ve toplum.* Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu'nda sunuldu, Bartın.

Karcı, M. M. (2016). Öğrenci gözüyle ideal öğretmenin özellikleri: Gazi mesleki ve teknik anadolu lisesi örneği. *Millî Eğitim Dergisi*, 45(209), 80-101.

Kaya, M. (2014). Halide Edip Adıvar'ın ideal öğretmen tipi: Tatarcık. *Varlık,* 1281, 53-56.

Kerman, Z. (2009). *Yeni Türk edebiyatı.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 8 (15), 170–189.

Kolcu, A. İ. (2010). *Edebiyat kuramları.* Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ GENEL YETERLİKLERİ (meb.k12.tr) adresinden alınmıştır.

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi Gazete (24.06.1973). Sayı: 14574.

Narlı, M. (2009). *Roman ne anlatır.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Ogur, E. (2018). Toprak Uyanırsa adlı eserde eğitim ve öğretmen idealizmi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 66, 282–296.

Özabacı, N. ve Acat, B. (2005). Öğretmen adaylarının kendi özellikleri ile ideal öğretmen özelliklerine dönük algılarının karşılaştırılması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 42, 211-236.

Özmutlu, E. B. (2018). *Öğretmenlerin mesleki inançları, mesleki inançlarının kaynakları ve mesleki inançlar temelinde öğretmen tiplerinin belirlenmesi.* Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, E. (2021). Romanın toplumsal bilgi ve deneyim kaynağı olarak niteliği üzerine bir sorgulama. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 38(2)*, 491-507. DOI:10.32600/huefd.901860

Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü* (3. bs.). Ankara: Yargı Yayınevi.

Sarıer, Y. (2020). Meslek lisesi öğrencilerinin gözünden ideal öğretmen özellikleri ve becerileri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF),* 4(4), 294-306.

Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen yeterlilikleri ve mesleki gelişim. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 58, 40-45.

Solok, C. K. (2006b). *Havada bulut yok*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Solok, C. K. (2006c). *Karıncayı tanırsınız*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Solok, C. K. (2006a). *Sınıf arkadaşları*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Solok, C. K. (2009). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II.* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Söylemez, R. (2018). *Yüksek lisans düzeyindeki sosyal bilgiler eğitimcilerinin ideal öğretmen algısı.* Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Sürgit, B. (2014). Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak adlı romanında eğitsel sorunlar ve öğretmen imgesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,* 4, 141–156. DOI: https://doi.org/10.16947/fsmiad.04656

Şeker, Z. C. (2020). Dinleme ve konuşma becerilerine yönelik lisansüstü tezlerin anahtar kelimeleri üzerine bir inceleme: betimsel analiz. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (19), 128-140. DOI: 10.29000/rumelide.752206

Telli, S., Den Brok, P. ve Çakıroğlu, J. (2008). Öğretmen ve öğrencilerin ideal öğretmen hakkındaki görüşleri. *Eğitim ve Bilim,* 33(149), 118-129.

Toker, Ş. (2002). Cumhuriyet sonrası Türk romanında öğretmen ve sorunları. *Ege Eğitim Dergisi,* 1(2), 1–10.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük* (11. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Üstüner, M., Abdurrezzak, S. ve Yıldızbaş, Y. V. (2021). Öğretmenlerin ideal öğretmen özelliklerine ilişkin görüşleri. *Millî Eğitim*, 50(229), 567-585.

www.tdk.gov.tr. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2022.

Yavaş, G. (2017). Yeni hayat'ın 'yeni öğretmen' tipi: 'kaba softalıktan' 'idealist öğretmenliğe' Ali Şahin efendi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları,* 8(16), 103–119. DOI: 1308-5069 / 2149-0651

Yılman, M. (1992). *Öğretmenlik mesleği ve meseleleri.* İstanbul: Türkiye Millî Kültür Vakfı.

EKLER

1. ÖMGY Tablosu
2. Çalışmada Kullanılan Romanlar
3. Yazarın Öz geçmişi

Ek 1. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri

(MEB, 2017)

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ GENEL YETERLİKLERİ

A	**YETERLİK ALANI: MESLEKİ BİLGİ**
	KAPSAM: Bu yeterlik alanı, öğretmenin öğretmenlik mesleğine ilişkin sahip olması gereken alan bilgisi, alan eğitimi bilgisi ve mevzuat bilgisi yeterliklerini kapsamaktadır.

YETERLİKLER	YETERLİK GÖSTERGELERİ
A1. ALAN BİLGİSİ Alanında sorgulayıcı bakış açısını kapsayacak şekilde ileri düzeyde kuramsal, metodolojik ve olgusal bilgiye sahiptir.	**A1.1.** Alanı ile ilgili konu ve kavramları analiz eder.
	A1.2. Alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumlar.
	A1.3. Alanı ile ilgili temel bilgi ve veri kaynaklarını sınıflandırır.
	A1.4. Alanına ilişkin temel araştırma yöntem ve tekniklerini sınıflandırır.
	A1.5. Millî ve manevi değerlerin alanına yansımalarını yorumlar.
A2. ALAN EĞİTİMİ BİLGİSİ Alanının öğretim programı ve pedagojik alan bilgisine hâkimdir.	**A2.1.** Alanının öğretim programını tüm öğeleriyle açıklar.
	A2.2. Alanının öğretim programını, ilgili diğer öğretim programları ile ilişkilendirir.
	A2.3. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerine ilişkin bilgisini öğretim süreçleri ile ilişkilendirir.
	A2.4. Alanın öğretiminde kullanılabilecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri karşılaştırır.
	A2.5. Alanın öğretim süreçlerinde kullanılabilecek ölçme ve değerlendirme yöntemlerini karşılaştırır.
	A2.6. Alanının öğretiminde millî ve manevi değerlerden nasıl yararlanacağına karar verir.
A3. MEVZUAT BİLGİSİ Birey ve öğretmen olarak görev, hak ve sorumluluklarına ilişkin mevzuata uygun davranır.	**A3.1.** Vatandaş olarak bireysel hak ve sorumluluklarını açıklar.
	A3.2. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının içeriğini açıklar.
	A3.3. Atatürk'ün eğitim sistemimize katkılarını değerlendirir.
	A3.4. Öğretmenlik mesleğini ilgilendiren mevzuatı açıklar.
	A3.5. Eğitim paydaşlarının hak ve sorumluluklarını ayırt eder.

B	YETERLİK ALANI: MESLEKİ BECERİ
	KAPSAM: Bu yeterlik alanı, öğretmenin sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalarıyla ilgili eğitim öğretimi planlama, öğrenme ortamları oluşturma, öğretme ve öğrenme sürecini yönetme ile izleme ve değerlendirme yeterliklerini kapsamaktadır.

YETERLİKLER	YETERLİK GÖSTERGELERİ
B1. EĞİTİM ÖĞRETİMİ PLANLAMA Eğitim öğretim süreçlerini etkin bir şekilde planlar.	**B1.1.** Planlarını alanının öğretim programına uygun olarak hazırlar.
	B1.2. Öğretim sürecini çevresel şartları, maliyeti ve zamanı dikkate alarak planlar.
	B1.3. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve sosyokültürel özelliklerini dikkate alarak esnek öğretim planları hazırlar.
	B1.4. Öğretim sürecini planlarken millî ve manevi değerleri dikkate alır.
B2. ÖĞRENME ORTAMLARI OLUŞTURMA Bütün öğrenciler için etkili öğrenmenin gerçekleşebileceği sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları ile uygun öğretim materyalleri hazırlar.	**B2.1.** Sağlıklı, güvenli ve estetik öğrenme ortamları düzenler.
	B2.2. Kazanımlara uygun öğretim materyalleri hazırlar.
	B2.3. Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler.
	B2.4. Öğrenme ortamlarını dersin kazanımlarına göre düzenler.
	B2.5. Öğrencilerle etkili iletişim kurabileceği demokratik öğrenme ortamları hazırlar.
	B2.6. Öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirici öğrenme ortamları oluşturur.
	B2.7. Öğrencilerin millî ve manevi değerleri içselleştirmesine katkıda bulunacak öğrenme ortamları oluşturur.
B3. ÖĞRETME VE ÖĞRENME SÜRECİNİ YÖNETME Öğretme ve öğrenme sürecini etkili bir şekilde yürütür.	**B3.1.** Alanının eğitim ve öğretimi için gerekli olan becerileri sergiler.
	B3.2. Öğretme ve öğrenme sürecinde zamanı etkin kullanır.
	B3.3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını sağlar.
	B3.4. Derslerini öğrencilerin günlük yaşamlarıyla ilişkilendirir.
	B3.5. Öğretme ve öğrenme sürecini yürütürken, özel gereksinimleri olan öğrencileri dikkate alır.
	B3.6. Uygulamalarında, çalıştığı çevrenin doğal, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerini dikkate alır.
	B3.7. Öğrencilerin derslerde analitik düşünmelerine yönelik etkinlikler hazırlar.
	B3.8. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ilgili kişi, kurum, kuruluş ve meslektaşları ile iş birliği yapar.
	B3.9. Öğretme ve öğrenme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin olarak kullanır.
	B3.10. Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirir.
	B3.11. Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun araç, gereç ve materyalleri etkin kullanır.
	B3.12. Sınıfta istenmeyen davranış ve durumlarla etkin ve yapıcı bir şekilde baş eder.

B	YETERLİK ALANI: MESLEKİ BECERİ
	KAPSAM: Bu yeterlik alanı, öğretmenin sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalarıyla ilgili eğitim öğretimi planlama, öğrenme ortamları oluşturma, öğretme ve öğrenme sürecini yönetme ile izleme ve değerlendirme yeterliklerini kapsamaktadır.

YETERLİKLER	YETERLİK GÖSTERGELERİ
B4. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME Ölçme ve değerlendirme, yöntem, teknik ve araçlarını amacına uygun kullanır.	**B4.1.** Alanına ve öğrencilerin gelişimsel özelliklerine uygun ölçme ve değerlendirme araçları hazırlar ve kullanır.
	B4.2. Ölçme ve değerlendirmede süreç ve sonuç odaklı yöntemler kullanır.
	B4.3. Ölçme ve değerlendirmeyi objektif ve adil olarak yapar.
	B4.4. Ölçme ve değerlendirme sonuçlarına göre öğrencilere ve diğer paydaşlara doğru ve yapıcı geribildirimler verir.
	B4.5. Ölçme ve değerlendirme sonuçlarına göre öğretme ve öğrenme süreçlerini yeniden düzenler.

C YETERLİK ALANI: TUTUM VE DEĞERLER

KAPSAM: Bu yeterlik alanı, öğretmenlik mesleği genel tutum ve değerlerini içeren, öğrenciye yaklaşım, millî, manevi, evrensel değerler, iletişim ve iş birliği ile kişisel ve mesleki gelişim yeterliklerini kapsamaktadır.

YETERLİKLER	YETERLİK GÖSTERGELERİ
C1. MİLLÎ, MANEVİ VE EVRENSEL DEĞERLER Millî, manevi ve evrensel değerleri gözetir.	**C1.1.** Çocuk ve insan haklarını gözetir.
	C1.2. Bireysel ve kültürel farklılıklara saygılıdır.
	C1.3. Öğrencilerin millî ve manevi değerlere saygılı, evrensel değerlere açık bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur.
	C1.4. Doğal çevre ile tarihsel ve kültürel mirasın korunmasına duyarlıdır.
C2. ÖĞRENCİYE YAKLAŞIM Öğrencilerin gelişimini destekleyici tutum sergiler.	**C2.1.** Her öğrenciye insan ve birey olarak değer verir.
	C2.2. Her öğrencinin öğrenebileceğini savunur.
	C2.3. Öğrencilerin kişisel gelişimini ve geleceğini planlamalarında rehberlik yapar.
	C2.4. Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.
C3. İLETİŞİM VE İŞ BİRLİĞİ Öğrenci, meslektaş, aile ve eğitimin diğer paydaşları ile etkili iletişim ve iş birliği kurar.	**C3.1.** Türkçeyi kurallarına uygun ve etkili biçimde kullanır.
	C3.2. Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya özen gösterir.
	C3.3. İnsan ilişkilerinde empati ve hoşgörüyü esas alır.
	C3.4. Meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımına açıktır.
	C3.5. Eğitim öğretim faaliyetlerinde ailelerle iş birliği yapar.
	C3.6. Okul gelişimine yönelik faaliyetlere aktif olarak katılır.
C4. KİŞİSEL VE MESLEKÎ GELİŞİM Öz değerlendirme yaparak, kişisel ve mesleki gelişimine yönelik çalışmalara katılır.	**C4.1.** Mesleğini severek ve isteyerek yapar.
	C4.2. Paydaşlardan gelen görüş ve önerilerden de yararlanarak öz değerlendirme yapar.
	C4.3. Kişisel ve meslekî yönden kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunur.
	C4.4. Kişisel bakımına ve sağlığına özen gösterir.
	C4.5. Kültürel ve sanatsal etkinliklere katılır.
	C4.6. Mesleki etik ilkelere uyarak mesleki bağlılık ve saygınlığını korur.
	C4.7. Türkiye ve dünya gündemini takip eder.

Ek 2. Çalışmada Kullanılan Romanlar

1. Cevdet Kudret "Sınıf Arkadaşları"

(Solok, C. K. (2006). *Sınıf arkadaşları.* İstanbul: Evrensel Basım Yayın.)

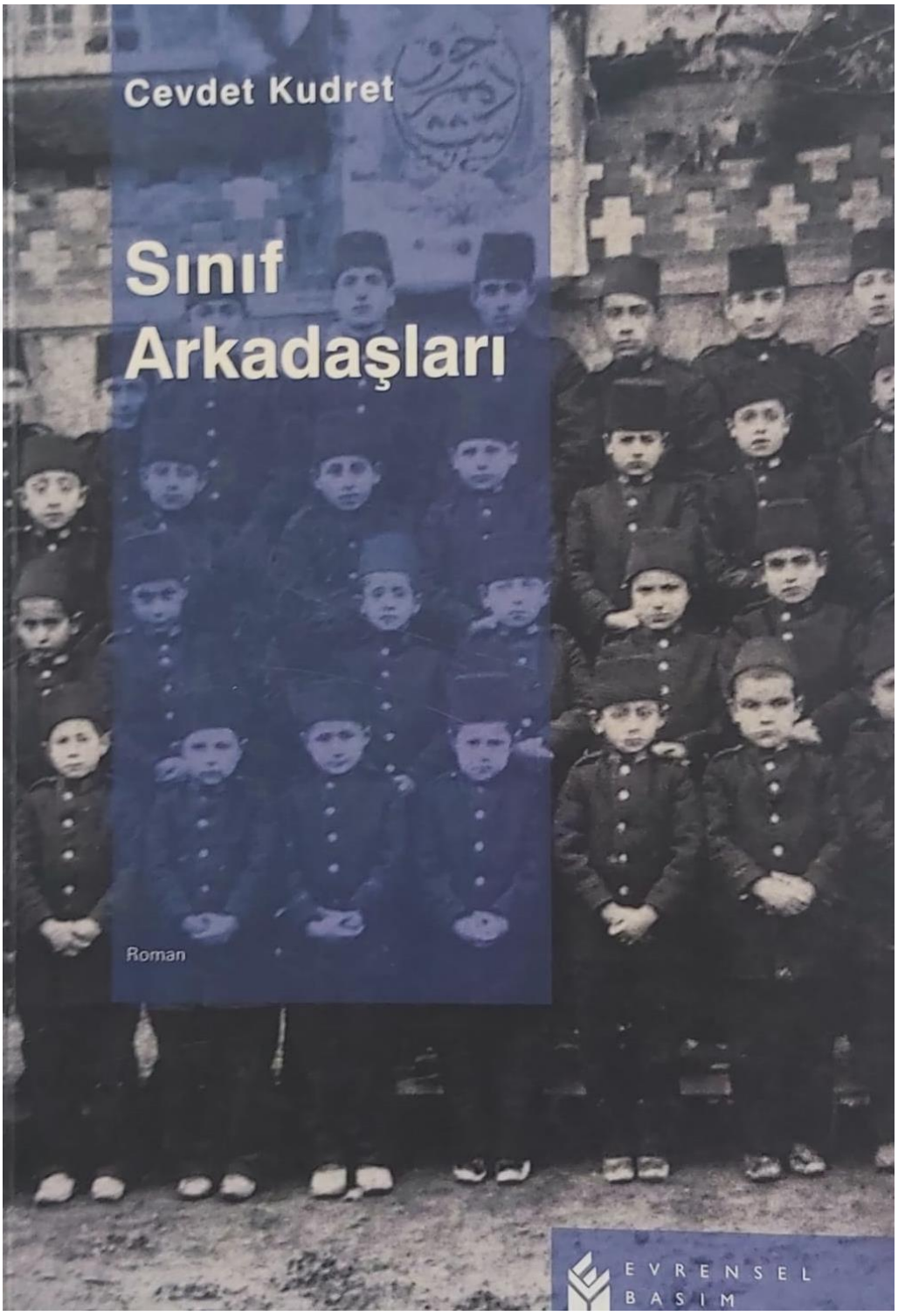

2. Cevdet Kudret "Havada Bulut Yok"

(Solok, C. K. (2006). *Havada bulut yok.* İstanbul: Evrensel Basım Yayın.)

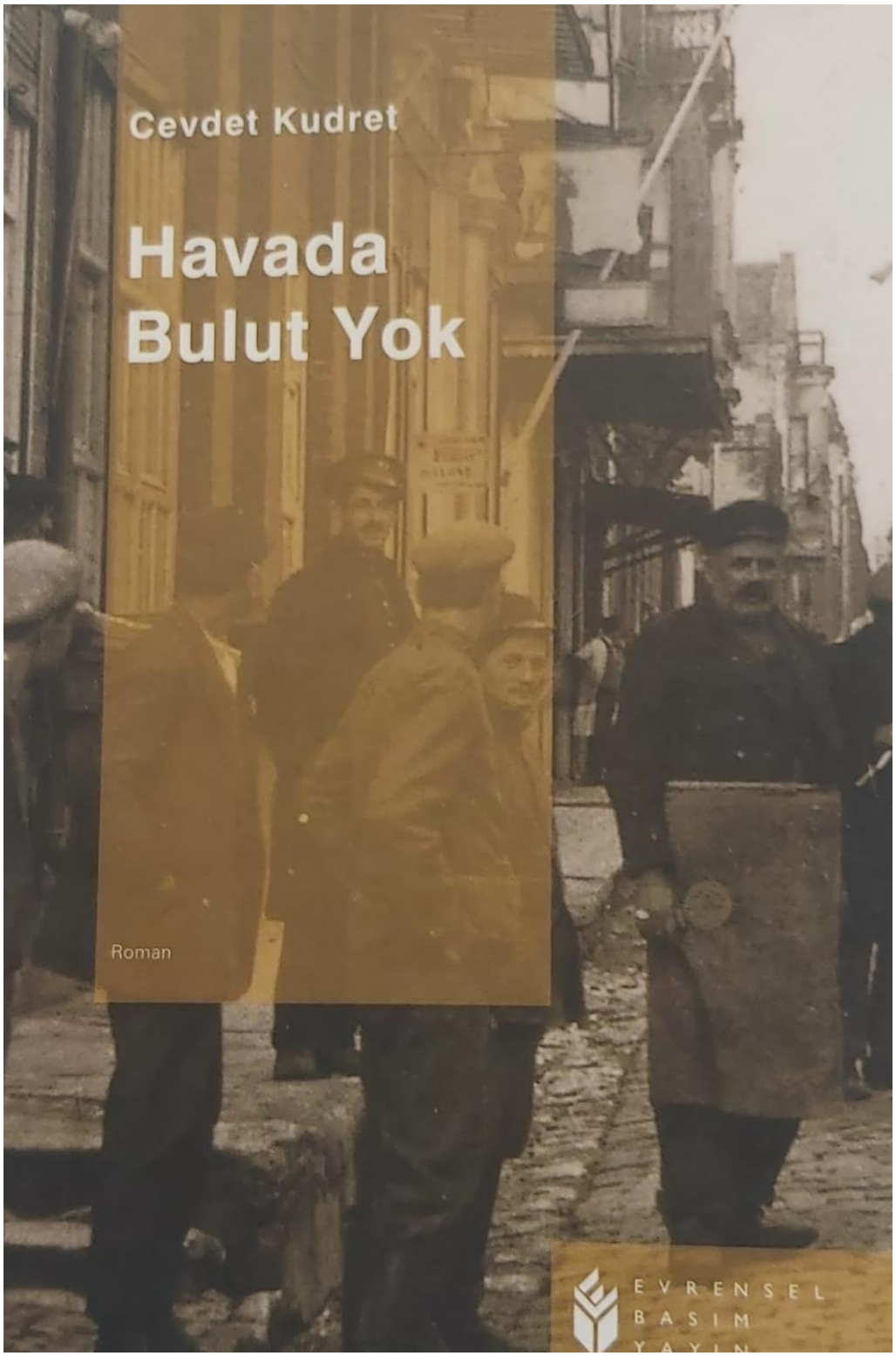

3. Cevdet Kudret "Karıncayı Tanırsınız"

(Solok, C. K. (2006). *Karıncayı tanırsınız.* İstanbul: Evrensel Basım Yayın.)

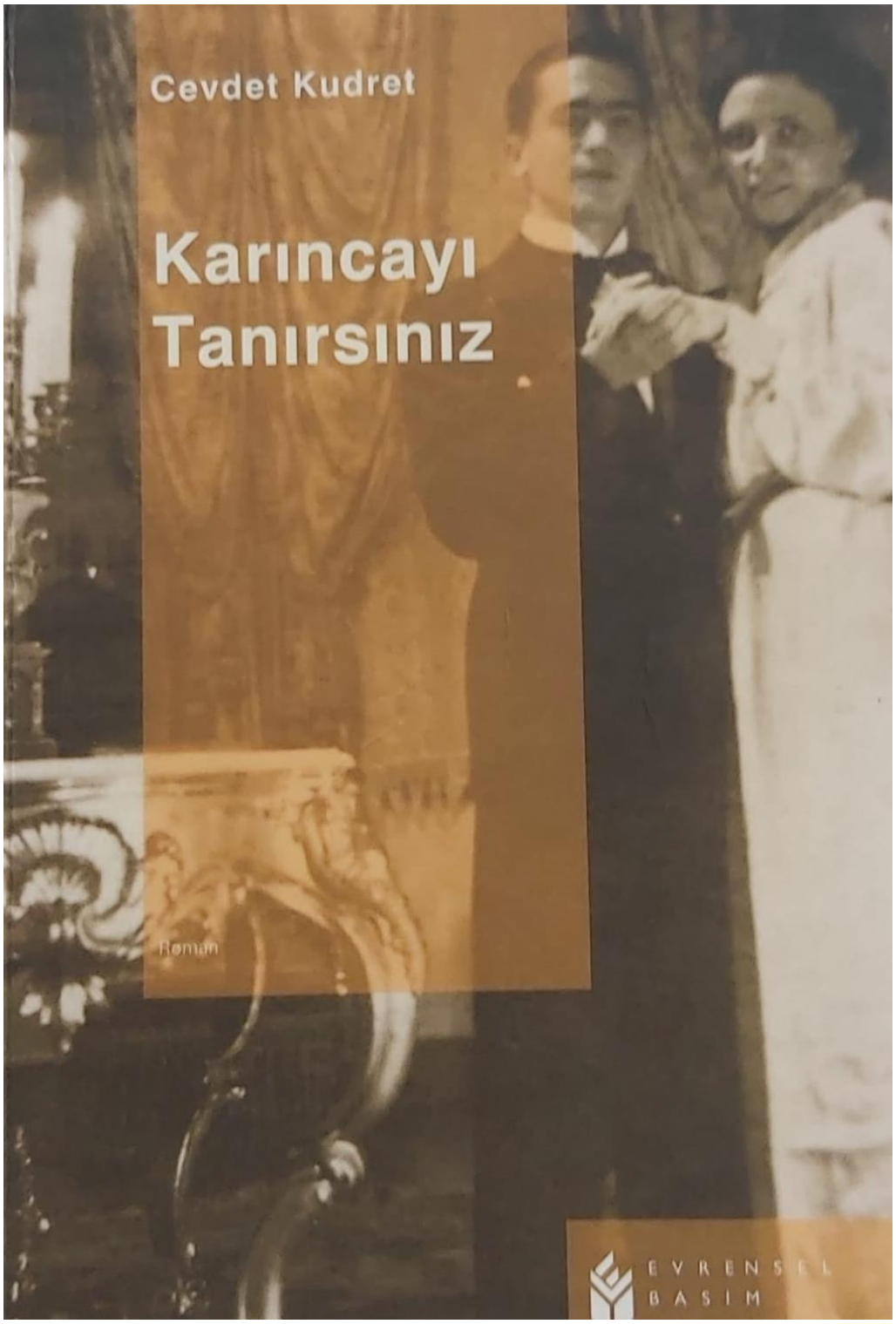

4. Ferit Edgü "Kimse"

(Edgü, F. (2018). *Kimse.* İstanbul: Alfa Basım Yayım.)

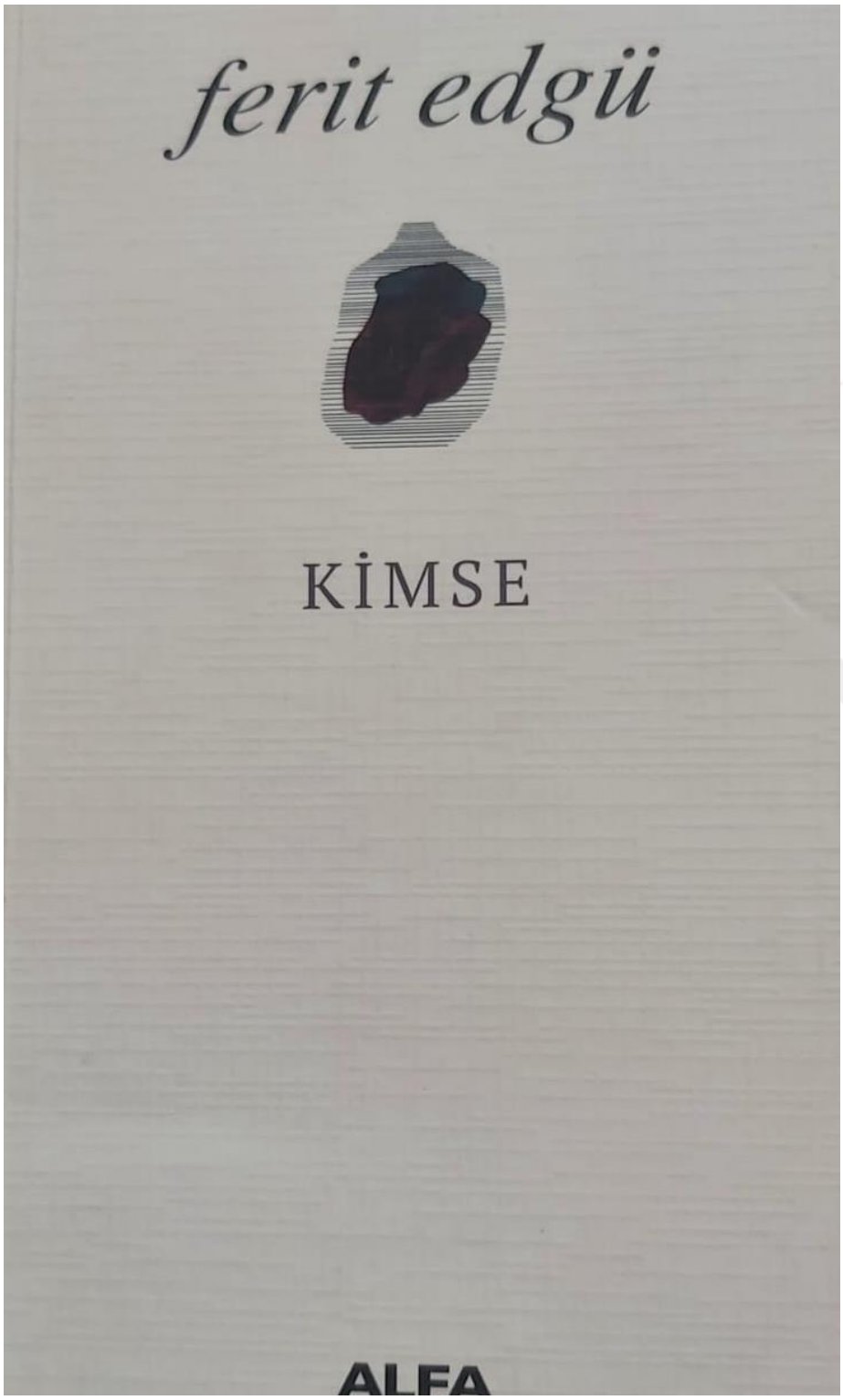

5. Ferit Edgü "Hakkâri'de Bir Mevsim"

(Edgü, F. (2012). *Hakkâri'de bir mevsim / o.* İstanbul: Sel Yayıncılık.)

Ek 3. Yazarın Öz geçmişi

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı

Kişisel Bilgiler

İletişim Bilgileri

Öğrenim Bilgileri

İş Deneyimi